

E 315

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Ι. ΒΡΑΧΝΟΥ

ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΟΥ ΕΝ ΠΕΙΡΑΙΕΙ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑΡΙΟΝ

ΔΙΑ ΤΗΝ Δ. ΤΑΞΙΝ

ΤΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΤΗΣ ΣΤΟΙΧΕΙΟΔΟΥΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

ΕΓΚΡΙΘΕΝ

ΕΝ ΤΩΣ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΩΙ ΤΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΕΠΙ ΗΝΤΑΕΤΙΑΝ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΡΙΤΗ ΒΕΛΤΙΩΝ

ΕΚΔΟΤΗΣ

ΙΩΑΝΝΗΣ Ν. ΣΙΔΕΡΗΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ "ΑΙ ΜΟΥΣΑΙ, ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΣΙΔΕΡΗ

15 — Ο ΔΟΣ ΕΡΜΟΥ — 15

1904

E 315

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Ι. ΒΡΑΧΝΟΥ

ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΟΥ ΕΝ ΠΕΙΡΑΙΕΙ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑΡΙΟΝ

ΔΙΑ ΤΗΝ Δ'. ΤΑΞΙΝ

ΤΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΤΗΣ ΣΤΟΙΧΕΙΟΔΟΥΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

ΕΓΚΡΙΘΕΝ

ΕΝ ΤΩΙ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΩΙ ΤΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΕΠΙ ΠΕΝΤΑΕΤΙΑΝ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΡΙΤΗ ΒΕΛΤΙΩΝ

ΕΚΔΟΤΗΣ

ΙΩΑΝΝΗΣ Ν. ΣΙΔΕΡΗΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ "ΑΙ ΜΟΥΣΑΙ,, ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΣΙΔΕΡΗ
15 — Ο ΔΟΣ ΕΡΜΟΥ — 15
1904

Αριθ. Πρωτ. 7701
Διεκπ. 7048

Ἐν Ἀθήναις τῇ 11 Μαΐου 1901

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ
ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Πρόδει τὸν κ. Ν. Βραχνόν,

Ἐχοντες ὑπ' ὅψει τὸν Νόμον ΒΤΓ' τῆς 12 Ιουλίου 1895,
τὸ σχετικὸν Βασιλικὸν Διάταγμα τῆς 28ης Ὁκτωβρίου ιδίου
ἔτους, τὰς προκηρυξεις περὶ διαγωνισμοῦ διδακτικῶν βιβλίων
τῆς στοιχειώδους ἐπαγγεύσεως καὶ τὴν ἔκθεσιν τῆς οἰκείας Ἐπι-
τροπίας, δηλοῦμεν ὑμῖν, ὅτι ἐγκρίνομεν τὸ ὑπ' ὑμῶν εἰς τὸν
διαγωνισμὸν ὑποβληθὲν Ἀναγγνωσματάριον, δπως εἰσαχθῆ
ἐπὶ πενταετίαν ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1901—1906
ὡς διδακτικὸν βιβλίον διὰ τὸν μαθητὰς τῆς Δ' τάξεως τῶν
δημοτικῶν σχολείων ἐν γένει.

Καλεῖσθε δ' δπως ἐπετελέσητε τὰ ὑπὸ τοῦ εἰσημένου Νόμου
κλπ. ὑπαγορευόμενα καὶ τὰς ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπείας ἀναγραφομέ-
νας παρατηρήσεις.

Ο. Υπουργός
Σ. Ε. ΣΤΑΗΣ

Στέφ. Μ. Παρίσης

Πᾶν γνήσιον ἀντίτυπον φέρει τὴν σφραγίδα τοῦ ἔκδότου.

Τοῖς φίλοις Συναδέλφοις.

Ἡ ἐπιτροπεία τῶν Κριτῶν ὡς ἔξῆς ἀπεφήνατο περὶ τοῦ ἀνὰ
χεῖρας ἀναγνωσματαρίου μου:

«Καθ' ὅλου τὸ βιβλίον τοῦ N. Βραχνοῦ εἰνε μετ' ἐπιμελείας
γεγραμμένου· ἡ ὥλη εἰνε καταλλήλως ἐκλελεγμένη· ἡ γλώσσα
εἰνε καθαρεύοντα καὶ ὄμαλη· δι' ὅλου δὲ τοῦ βιβλίου διήκει
πνεῦμα ἐθνικόν καὶ θρησκευτικόν. Ἐκ Θεοῦ ἀρχόμενος
ὅ συγγραφεὺς εἰς Θεὸν τελευτᾶ·

Καὶ ταῦτα μὲν τὰ λίαν τιμητικὰ περὶ τοῦ βιβλίου ἔγραψεν
ἡ ἐπιτροπεία τῶν Κριτῶν. Διακεκριμένος δὲ πρωτοβάθμιος δη-
μοδιδάσκαλος ἐν Πειραιεῖ μελετήσας τὸ ἐν λόγῳ βιβλίον μου
ἐπισταμένως καὶ διδάξας αὐτὸν κατ' ἐπανάληψιν ἔξηνεγκε τὴν
περὶ αὐτοῦ γνώμην του διὰ τῶν ἔξης:

“Απαντα τὰ ἐν τῷ Ἀναγνωσματαρίῳ τοῦ κ. N. Βραχνοῦ ἐκτι-
θέμενα κεφάλαια εἰνε πολλοῦ λόγου ἀξια καὶ διὰ τὸν σκοπόν,
διν ἐπιδιώκουσι, καὶ διὰ τὴν ἀκρίβειαν, μεθ' ἣς συνετάχθη-
σαν, καὶ διὰ τὸν πλοῦτον τῶν γνώσεων, ἃς ὁ συγγραφεὺς
ἐπιμελῶς ἐν αὐτῷ ἐπεθησαύρισεν ἐκ τε τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων
σκηνῶν, καὶ διὰ τὸ γλωσσικὸν κάλλος, τὸ ὅποιον διήκει
ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους».

Ἐν τῇ τρίτῃ ταύτῃ ἐκδόσει τοῦ ἀναγνωσματαρίου μου ἡπλο-
ποίησα ἐν πολλοῖς τὸ λεκτικὸν εἰς τρόπον ὡστε νὰ δύνανται οἱ
μαθηταὶ εὐχερέστατα νὰ κατανοῶσι τὸ ἀναγνωσκόμενον μέρος,
καὶ ἄλλας δέ τινας μεταβολὰς ἐπὶ τὸ βέλτιον εἰσήγαγον.

1.—Ἐωθινὸν ἄσμα.

Πᾶσα πνοὴ καὶ πᾶσα κτίσις
 τὸν φωτοδότην εὔλογεῖ,
 ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων φύσις
 ἐν οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῇ.

Τὸ πᾶν τὸν Πλάστην μεγαλύνει,
 Αὐτὸν δοξάζουσι σαφῶς
 ὁ πῦλος καὶ ἡ σελήνη
 καὶ πάντα τ' ἄστρα καὶ τὸ φῶς.

Ἡ φύσις πᾶσα ἀφυπνουμένη
 ὥς νῦπιον ἐν τῇ στρωμανῇ
 Αὐτοῦ τὴν χεῖρα περιμένει
 καὶ τὸν τροφέα της ὑμνεῖ.

Αὐτοῦ τὴν δόξαν διηγεῖται
 καὶ νὺξ ἐπίσης καὶ ὥδες
 κ' ἐν πανταχοῦ περιηχεῖται
 τὸ μέγα ὄνομα ΘΕΟΣ.

Αὐτὸν ὑμνεῖ ἡ οἰκουμένη
 αἱ γενεὰὶ τῶν γενεῶν
 πρεσβύτατι, νέοι καὶ παρθένοι,
 λαοὶ καὶ ἀρχοντες λαῶν.

Ἀνάστα, πνεῦμά μου, ἀνάστα
 καὶ κρᾶξον ἀνακεκυφός,
 «Σοὶ πρέπει ἀληθῶς, ὃ πλάστα,
 δόξα τῷ δείξαντι τὸ φῶς».

·Η2. Τανταλίδης.

2.—Ἐκ Θεοῦ ἄρχεσθε.

Α'.

Ἐξη μίαν φορὰν ἀνθρωπός τις δίκαιος καὶ εὐσεβής. Ὁ ἀνθρωπὸς οὗτος ὁσάκις ἔρχεται ἔργον τι, τὸ ὅποῖον δὲν ἀντέβαινεν οὔτε εἰς τοὺς θείους οὔτε εἰς τοὺς ἀνθρωπίνους νόμους, συνήθιζε νὰ προσεύχηται πάντοτε εἰς τὸν Θεόν χωρὶς ὑποχρείσιαν καὶ μετὰ κατανύξεως μεγάλης λέγων· «Κύριε Θεὲ τοῦ ἑλέους καὶ τῶν οἰκτιμῶν, ἐὰν τὸ ἔργον, τὸ ὅποῖον ἐπιχειρῶ, εἶνε ὠφέλιμον καὶ εἰς εἰμὲ καὶ εἰς τὸν πλησίον μου, ἀς εὐδωδῆ καὶ ἀς περαιωθῆ· εἰ δὲ μή, ἀς καταστραφῆ εἰς τὴν ἀργήν του».

Τοιουτοτρόπως προσηγέτο ὁ δίκαιος καὶ εὐσεβής ἐκεῖνος ἀνθρωπὸς καὶ ἔρχεται τὸ ἔργον μετὰ μεγάλης δραστηριότητος καὶ πεποιθήσεως, ἀναμένων τὴν καλὴν ἔκβασιν αὐτοῦ ἀπὸ τὸν παντοδύναμον Θεόν. Καὶ ἀληθῶς πολλὰ ἐκ τῶν ἔργων του ἐλάμβανον καλὴν ἔκβασιν· εἰς πολλὰ μάλιστα ἀπήντα μεγάλας δυσκολίας ὁ ἀγαθὸς ἐκεῖνος ἀνθρωπὸς καὶ ἀπελπιζόμενος ἐνόμιζεν ὅτι ὥφειλε νὰ ἐγκαταλίπῃ αὐτά, πιστεύων ὅτι δὲν ἦτο θέλημα τοῦ Θεοῦ νὰ εὐδωδησιν. Ἀλλ’ αἰφνῆς καὶ παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν τὰ ἔργα ἐκεῖνα εὐωδοῦντο καὶ ἐπερατοῦντο καλῶς καὶ ἐπωφελῶς. Πολλάκις τινὰ ἐκ τῶν ἔργων του δὲν ἐλάμβανον καλὴν ἔκβασιν. Ἐπειδὴ ὅμως ἐπίστευεν ἀδιστάκτως ὅτι τὰ ἔργα ταῦτα δὲν ἡσαν ὠφέλιμα οὔτε εἰς αὐτὸν οὔτε εἰς τὸν πλησίον του, δὲν ἐλύπειτο διόλου· τούναντίον ἔχαιρε διότι εἶχε τὴν πεποιθησιν ὅτι ὁ Θεὸς ἀπῆλλαξεν αὐτὸν ἀπὸ κακῶν τι.

Τὸ παράδειγμα τοῦ εὐσεβοῦς καὶ δικαίου ἐκείνου ἀνθρώπου πρέπει ν’ ἀκολουθῶμεν πάντες. Εἰς πᾶν ἔργον μας πρέπει νὰ ἐπικαλώμεθα τὴν ἀντίληψιν τοῦ παντοδύναμου Θεοῦ καὶ νὰ ἐνεργῶμεν μετὰ δραστηριότητος καὶ περισκέ-

ψεως, ἀφίνοντες τὴν ἔκβασιν τῆς ἐπιχειρήσεως εἰς τὸν Θεόν.
Ἐὰν τὸ ἔργον, τὸ ὄπειον ἐπιχειρῶμεν, εἶναι καλόν, ὁ Θεός
Οὐ̄ ἀκούση τὴν παράκλησίν μας καὶ οὐδὲ δώσῃ ὥστε αὐτὸν νὰ
λάβῃ καλήν ἔκβασιν.

Καὶ οἱ σοφοὶ ἡμῶν πρόγονοι ἐπίστευον διτὶ διότι ὁ Θεός ἀκούει
τὴν δικαίαν εὐγήνη ὅθεν καὶ ἔλεγον·

«Εὐχῆς δικαίας οὐκ ἀνήκουσ Θεός».

B'.

“Ολως τὰ ἀντίθετα πρὸς τὰ ἀνωτέρω γένεται ποτε νὰ
πράξῃ ἀσεβής τις καὶ ἀνόητος ἀνθρωπος.” Πρώτησεν αὐτὸν ἡ
σύζυγός του ποίαν ἐργασίαν ἔμελλε νὰ κάμη τὴν ἐπιοῦσαν.
— «Θὰ ὑπάγω εἰς τὸ ἀμπέλιον» εἶπε.— «Θὰ ὑπάγῃς βε-
βαίως»— ἀπεκρίθη ἡ γυνὴ «ἄλλων θέλη διότι».— «Θέλεις
δὲν θέλει διότι», εἶπεν ὁ ἀσεβής ἀνήρ, «ἔγώ θὰ ὑπάγω».

Τὴν ἐπαύριον ἡγέρθη λίαν πρὸι καὶ λιθών τὴν ἀξίνην
του ἐπορεύετο εἰς τὸ ἀμπέλιον του. Καθ' ὅδὸν συνήντησαν
αὐτὸν στρατιῶται τινες· ἐπειδὴ δὲ εἶχον ἀνάγκην ἐργατῶν,
συνέλαβον αὐτὸν ὀμέσως καὶ τὸν ἀπήγαγον εἰς τὸ φρού-
ριον, καὶ ἐκεῖ τὸν ἡγάγκασαν νὰ ἐργασθῇ ἀνευ ἀρτου μά-
λιστα μέχρις ἐσπέρας. Κατόπιν τὸν ἀφῆκαν. Ἐπέστρεψε
νῆστις εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ ἔκρουσε τὴν θύραν· «γύναι,
ἀναιξόν μοι», εἶπεν, «ἄλλη διότι» σήμερον εἶδον ὀφθαλ-
μοφανῶς διτὶ τίποτε δὲν δύναται νὰ γείνῃ εἰς τὸν κέσμον,
ἐὰν ὁ Θεός δὲν θέλῃ καὶ δῆστις φρονεῖ διτὶ δύναται νὰ κάμη
ἔστω καὶ τὸ ἐλάχιστον ἀνευ τῆς βοηθείας τοῦ Θεοῦ, εἴναι
ἀσεβής καὶ παράφρων, καθὼς ἡμεν καὶ ἔγώ μέχρι τῆς αή-
μερον». Ἐκτοτε ὁ ἀνθρωπός οὗτος ἐπεκαλεῖτο τὸν Θεόν
εἰς ὅλας τὰς ἐπιχειρήσεις του.

3.—Ο οὐρανιος ιατρός.

Ἐξη μίαν φορὰν γυνή τις χήρα, ἡ ὄποια εἶχε δύο τέκνα,

Ἐν ἀρρεν καὶ ἐν Οἳλῳ ἡγάπα δὲ αὐτὰ μέγρι λατρείας ἐλημόνει ὅμως ἡ ἐνστυχήσ οὖτι τὰ προσφιλῆ ταῦτα τέκνα τῆς ἥσαν δῶρον τῆς ἀπείρου ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ. Καὶ δὲν ἦτο μόνον τοῦτο τὸ ἄτοπον, τὸ ὅποιον ἔκαμνεν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ τέκνα τῆς δὲν ὠμίλησέ ποτε περὶ Θεοῦ. Συνέβη ὅμως μίαν ἡμέραν νῦν ἀσθενήσῃ τὸ κοράσιον. Ή μήτηρ του ἐθρήνει ἀπαρηγόρητα, φοβουμένη μήπως χάσῃ τὸ εἰζωλον τῆς λατρείας τῆς ἔθλεπεν οὖτι ἡ ἐπιστήμη δὲν τῆς ἔδιδε καρμίαν ἐλπίδα σωτηρίας. Τότε ἐνεθυμήθη οὖτι ἐκεῖνος, δστις ἔδωκε τὴν ζωὴν καὶ εἰς αὐτὴν καὶ εἰς τὰ τέκνα τῆς, ἐκεῖνος μόνος δύναται νὰ τὴν βοηθήσῃ εἰς τὴν ἑσχάτην αὐτῆς ἀπελπισίαν. Χωρὶς λοιπὸν νὰ παραμελῇ τὰ μέσα τῆς ἐπιστήμης, προσηγέτο εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἔλεγεν. «Σύ, Κύριε, εἶσαι ὁ ἰατρὸς καὶ σωτὴρ πάντων. Σῶσον τὸ θυγάτριόν μου καὶ γενοῦ θιεως εἰς ἐμὲ τὴν ἀμαρτωλήν, ἡ ὁποία ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ἐλημόνησα τὴν παντοδυναμίαν Σου καὶ τὴν ἐπιβίλεψίν σου εἰς πάντα τὰ δόντα. Σῶσον, Κύριε τοῦ ἐλέους καὶ τῆς μακροθυμίας, τὸ θυγάτριόν μου καὶ συγχώρησον τὴν ὁλιγωρίαν, τὴν ὁποίαν μέχρι σήμερον ἔδειξα πρὸς Σέ».

Ἡ κόρη εὑρισκομένη εἰς τὴν βαρεῖαν κατάστασιν τῆς ἀσθενείας τῆς ἥκουσε τὴν μητέρα τῆς νὰ παρακαλῇ ἀλλον πρὸς ίσσιν καὶ θεραπείαν αὐτῆς. Δὲν ἐγνώριζεν ὅμως ποῖος εἶνε αὐτὸς ὁ ἀλλος, τὸν ὅποιον παρεκάλει ἡ μήτηρ τῆς διότι ἡ μήτηρ τῆς ἐν τῇ ἀλαζονείᾳ καὶ τῇ ὑπερηφανείᾳ τῆς, ὡς εἴπομεν, δὲν εἶχε ποτε ἀναφέρη εἰς τὸ θυγάτριόν της περὶ τῆς παντοδυναμίας τοῦ Θεοῦ. Ἡρώτισε λοιπὸν τὴν μητέρα τῆς ποῖον παρακαλεῖ. Ή μήτηρ τῆς τότε τόσον πολὺ συνεκινίθη, ὡστε κλαίουσα πικρότατα ἀπεκρίθη πρὸς αὐτήν. «παρακάλει, κόρη μου, ἐκεῖνον, δστις μᾶς ἔδωκε τὴν ζωὴν καὶ εἰς χεῖρας τοῦ ὁποίου εἶνε καὶ ἡ ζωὴ ἡμῶν καὶ ὁ θάνατος».

Ἡ κόρη, μαθοῦσα πρώτην φορὰν ἥδη οὖτι ὑπάρχει εἰς τὸν

κόσμον ἀνώτερόν τι ὅν, τὸ δόποιον δύναται νὰ βοηθήσῃ τὸν δυστυχῆ καὶ ἀπηλπισμένον ἄνθρωπον, λέγει πρὸς τὴν μητέρα της: «Μῆτέρ μου, θέλω καὶ ἐγὼ νὰ παρακαλέσω τὸν ἰατρὸν τοῦτον νὰ μὲ βοηθήσῃ καὶ νὰ μὲ θεραπεύσῃ καὶ ἀμα σηκωθῶ ἀπὸ ὅλον τὸν κόσμον καὶ θὰ ἔχω πάντοτε τὴν ἐλπίδα μου εἰς αὐτόν». Ἐνῷ ἔλεγε ταῦτα ἡ κόρη, ἤγέρθη καὶ ἐκάθισεν εἰς τὴν κλίνην καὶ ἤρχισε μὲ κατάνυξιν νὰ παρακαλῇ τὸν Θεὸν λέγουσα: «Ἄφ' οὖ σύ, παντοδύναμε Θεέ, δίδεις τὴν ζωὴν εἰς τὸν κόσμον καὶ θεραπεύεις τοὺς ἀσθενεῖς, θεράπευσον καὶ ἐμὲ τὴν ἀπηλπισμένην κόρην καὶ σοὶ ὁμοῦ, ὅτι μετὰ τὴν ιασίν μου σὲ μόνον θὰ ἀγαπῶ καὶ ἐπὶ σὲ θὰ ἐλπίζω καὶ πρὸς σὲ θέλω ἔχη πίστιν καὶ ὅλην τὴν ζωὴν μου».

Ο κατανυκτικὸς οὗτος τρόπος καὶ ἡ πρὸς τὸν Θεὸν ἵσχυρὰ πεποίθησις τῆς κόρης συνετέλεσαν τόσον πολύ, ὥστε ἡ ἀσθένεια τῆς κόρης ἥλαττώθη καὶ ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν ἠθεραπεύθη παντελῶς καὶ ἔγεινεν ὑγιῆς ἀμα δὲ ἤγέρθη ἐκ τῆς κλίνης εἰπε πρὸς τὴν μητέρα της: «Μῆτέρ μου, ἐγὼ θέλω ν' ἀγαπῶ ἐκεῖνον, ὅστις μὲ ἠθεράπευσε, καὶ θέλω νὰ ἐλπίζω εἰς αὐτὸν καὶ μόνον, διότι εἰδον ὅτι αὐτὸς μόνος εἶνε ὁ ιατρὸς καὶ πατήρ πάντων ἡμῶν· καὶ ὕστερον ἀπὸ ἐκεῖνον, μῆτέρ μου, θὰ ἀγαπῶ σὲ καὶ τὸν ἀδελφόν μου».

Ἡ μήτηρ συνησθάνθη τὴν ὀλιγωρίαν, τὴν δόποιαν μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἶχε δείξη πρὸς τὸν Θεόν, καὶ μετεμελήθη διὰ τοῦτο.

Ἐκ τούτου συνάγομεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ ἔχῃ ἀγάπην, πίστιν καὶ ἐλπίδα εἰς τὸν Θεόν.

4.—Φιλοστοργία τοῦ Δαβίδ.

Ο Ἀβεσσαλώμ, ὁ υἱὸς τοῦ Δαβίδ, ὃς γνωρίζομεν ἐκ τῆς ἱερᾶς ἱστορίας, ἐπανεστάτησε κατὰ τοῦ πατρός του καὶ

ἔδιωξεν αὐτὸν εἰς τὰ ὅρη. Μετὰ ταῦτα ὅμως ἐνικήθη ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Ἰωάβ. Καὶ εἰς τὴν περίστασιν ταύτην, καθ' ἥν ὁ Ἀβεσσαλὼμ ἔδειξεν ἀσυγχώρητον ἀσέβειαν πρὸς τὸν πατέρα του, ὁ Δαβὶδ ἐσυλλογίζετο πάντοτε ὅπως μὴ πάθῃ κακόν τι ὃ οὐίος του καὶ διὰ τούτο ἔδωκε διαταγὴν εἰς τὸν Ἰωάβ νὰ μὴ βλάψῃ αὐτόν. Ὁ Ἰωάβ ὅμως παραφερόμενος ὑπὸ τοῦ θυμοῦ του καὶ ὑπὸ τῆς νίκης κατεδίωξε τὸν Ἀβεσσαλὼμ μέχρι τῶν πυκνῶν δασῶν, ὅπου περιετυλίχθη ἡ μακροτάτη κόμη αὐτοῦ εἰς κλάδον δρυός καὶ τοιουτορόπως ὃ μὲν ἵππος, ἐπὶ τοῦ ὅποίου ἐκάθητο ὁ Ἀβεσσαλὼμ, ἔφυγεν, αὐτὸς δὲ ἔμεινε κρεμάμενος. Ἐν ᾧ δὲ ὁ Ἀβεσσαλὼμ εὑρίσκετο εἰς τοιαύτην φρικαλέαν κατάστασιν ὁ Ἰωάβ ἐφόνευσεν αὐτὸν διὰ βέλους.

Ο Δαβὶδ, ὅτε ἔμαθε τὸν ὀδυνηρὸν θάνατον τοῦ οἵου του ἐλύπηθη μεγάλως· ἐνδυθεὶς δὲ σάκκον τρίχινον καὶ θέσας ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του στάκτην ἐξῆλθεν εἰς τὰ προπύλαια τῶν ἀνακτόρων καὶ κραυγάζων ἔλεγε· «Ἀβεσσαλὼμ, Ἀβεσσαλὼμ, οὐέ μου Ἀβεσσαλὼμ, εἴθε νὰ ἀπέθνησκον ἐγὼ ἀντὶ σοῦ. Ἀβεσσαλὼμ οὐέ μου, οὐέ μου Ἀβεσσαλὼμ».

«Πρὸς οἶδον ὄργην οὐκ ἔχει χρηστὸς πατήρ».

3.—Φιλόστοργος μάτηο.

Ἡ καλὴ καὶ φιλόστοργος μήτηρ Ἀσπασία κατώκει εἰς τι μέρος ἐν τῷ μέσῳ ἀλσους κιτριῶν, καὶ διὰ τῶν ἀρετῶν καὶ τῆς φιλοστοργίας της ἀπετέλει τὴν εὔτυχίαν τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῶν τέκνων της. Ἡμέραν τινά, ὅτε ὁ μὲν σύζυγος ἦτο ἀπών, τὰ δὲ δύο τέκνα της, ὁ Ἀντώνιος καὶ ἡ Μαρία, συνέπαιζον εἰς τὰ πέριξ τῆς καλύβης, ἤκουσεν αἰφνιδίως τὸν οἵον της νὰ ἐκβάλῃ κραυγὴν τρόμου, ἥτις ἐσήμαινε μέγαν κίνδυνον. Ἐντρομός δρμῷ ἔξω τῆς καλύβης καὶ βλέπουσα τὸν Ἀντώνιον νὰ κρατῇ ἐκ τῆς χειρὸς τὴν μικρὰν ἀδελφήν του Μαρίαν τρέμουσαν, ἔφριξε μὴ γνωρί-

ζουσα τι συμβαίνει. Ἐλλ' ἐνῷ ἐπλησίαζεν ίνα λόγη τι ἐπαθεν ἡ κόρη της, ἀκούει τὸν Ἀντώνιον νὰ λέγη «ἰδὲ μητέρ μου, πόσον αἴμα ρέει ἐκ τῆς χειρὸς τῆς Μαρίας· τὴν ἐδάγκασε μία ἔχιδνα».

Ἡ δυστυχής μήτηρ ἀκούσασα τὴν λέξιν «ἔχιδνα» ἤρχισε νὰ ὀλολύζῃ καὶ νὰ φωνάζῃ: «Βοήθειαν, βοήθειαν· ἔχιδνα ἐδάγκασε τὴν θυγατέρα μου».

Κατ' αὐτὴν τὴν στιγμὴν ἀνθρωπός τις διέβαινεν ἐκεῖθεν πολὺ βιαστικός. Ἡ Ἀσπασία παρεκάλεσεν, ἐξώρκισεν αὐτὸν νὰ σταθῇ καὶ νὰ τὴν βοηθήσῃ· ἀλλ' ἐκεῖνος εἶπεν «δὲν δύναμαι νὰ σταθῶ· σοὶ λέγω δημως ὅτι τὸ μόνον ιατρικόν, τὸ ὅποιον δύνασαι νὰ μεταχειρισθῆς, είνε νὰ εῦρῃς παρευθὺς κύνα, στις νὰ Οηλάσῃ τὴν πληγήν· ἀλλὰ μὴ χάνης μήτε στιγμὴν» καὶ ἀπῆλθεν.

Ἡ δυστυχής Ἀσπασία ἐδίστασεν ἐπὶ τινα στιγμήν· κατειλημένη δὲ ὑπὸ σκοτοδίνης καὶ ἀπηλπισμένη ὠχρίσασεν· ἀλλὰ μετά τινας στιγμὰς ἀναλαβοῦσα καὶ χαρεῖσα μεγάλως ἡγέρθη καὶ εἶπε «κύνων πρέπει νὰ Οηλάσῃ τὴν πληγήν; σχι· κύνων δὲν ηθελε κάμη τούτο, ἀλλὰ μήτηρ προθύμως»· καὶ εὐθὺς λαβοῦσα τὴν κόρην της ἀπὸ τῆς χειρὸς προσεκόλλησε τὰ γείκη της ἐπὶ τῆς πληγῆς καὶ ἐθηλάζεν αὐτὴν ἐπὶ πολλὴν ὥραν μετ' ἀνεκφράστου προθυμίας.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ πατέρι ἐπέστρεψεν. Ὁ Ἀντώνιος βλέπων αὐτὸν ἐργόμενον τρέχει εἰς συνάντησιν του καὶ τῷ διηγεῖται τὸ συμβάν καὶ τὰ ὑπὸ τῆς μητρός του πραγθέντα. Ὁ νέος σύζυγος ὠχρίσασεν ἐκ τοῦ τρόμου καὶ κλονισθεὶς ἀναγκάζεται νὰ στηριχθῇ ἐπὶ τοῦ πλήσιον δένδρου.

Ὁ Ἀντώνιος βλέπων τὸν πατέρα του εἰς τὴν κατάστασιν ἐκείνην φωνάζει: «τί ἔχεις πάτερ μου;» καὶ ἔδραμεν ἀμέσως νὰ βοηθήσῃ αὐτὸν· κατ' ἐκείνην δὲ τὴν στιγμὴν ἔπεσε κατὰ γῆς ἡ ράβδος τοῦ πατρός του, πέριξ τῆς όποιας ἦτο περιτετυλιγμένος ἄφις νεκρός. Ὁ παῖς ὠπισθοδρόμησε

φρίττων καὶ λέγων «οὗτος εἶνε ὁ ὄφις, δστις ἐδάγκασε τὴν Μαρίαν».

«Τί λέγεις, υἱέ μου;» ἐκρύγασεν ὁ πατήρ ἐπαναλαμβάνων «ὅ φις, δστις ἐδάγκασε τὴν ἀδελφήν σου, ἢτο δομοιος μὲ τοῦτον; — Ναι, ἀπεκρίθη ὁ παῖς, καθ' ὅλα δομοιος».

Ο δυστυχῆς πατήρ ἀκούσας ταῦτα ἀνέπνευσε καὶ ἔξεβαλε φωνὴν χαρᾶς λέγων «εὐλογητὸς ὁ Θεός· ὁ ὄφις, δστις ἐδάγκασε τὴν Μαρίαν, δὲν ἢτο λοιπὸν ἔχιδνα, ἀλλ' ὄφις ὅχι φαρμακερός, τοῦ ὅποίου τὸ δάγκαμα δὲν βλάπτει. Η Ἀσπασία μου δὲν κατέπιε δηλητήριον οὐκέτισα τὴν πληγὴν τῆς Μαρίας».

Τοὺς δόθαλμοὺς ἔχων δικρυσμένους φθάνει εἰς τὴν καλύθην ἐναγκαλίζεται τὴν μητέρα καὶ τὴν θυγατέραν χρατεῖ αὐτὰς ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ ἐν τῇ παραφορᾷ τῆς χαρᾶς του λέγει: «σὺ μὲ ἐτρόμαξας ἀλλά, χάρις τῷ Θεῷ, ὁ ὄφις δὲν ἢτο φαρμακερός. Οὐλομενος συζήσῃ ἀκόμη· ἀλλ' οὐδέποτε οὐλών λησμονήσῃ τὴν μητρικὴν στοργήν, οὔτε αὐτὰ τὰ τέκνα ήμῶν οὐλούσαι λησμονήσῃ αὐτήν».

6.—Η κόρη τοῦ Ιωάννου Γαλάτου.

Τοῦ Ιωάννου Γαλάτου κόρη,
παιδίσκη γόδις ἐπτά ἔτῶν,
τὸν ἡκολούθει κατὰ τὰ δύο,
φεύγοντα πλῆθος στρατιωτῶν.
Ἡ γαύρης μοίρας Λίκατερίνη
αὐτὴν ὠχρόλευκος ὡς σελήνη...
«Πατέρα!» ἔκραξε μὲ κλαυθύμούς
εἰς πᾶν ἐκείνος αἴσθημα ξένος,
δὲν είχεν ὅτα οὐδὲ δόθαλμούς.

Πιδήσας βράχους, πλεύσας ἀβύσσους,
ἐσώθη γόδις εἰς ἀλλον γῆν.
ἀλλὰ τοῦ τέκνου του τὰς ἀλύσους

καὶ τῆς συζύγου του τὴν σφαγὴν
έκειθεν ἔμαθεν. Ὁκτὼ χρόνους
βαθεῖς ἀκούων καρδίας πόνους
δι' ἓν τὸν κόσμον πλάσμα ἡρώτα
κ' ἔκραζε. «Κόρη μου ποθεινή!
»εἰς τὰ σκληρά μου ἀκόμη ὅτα
»ἡ παιδική σου ἡχεῖ φωνή».

Καὶ εἰς τὸν ἔρημον τῆς Ἀσίας
τὰ βῆματά του περιπλανῶν,
παρὰ τὰ Μύλασα τῆς Καρίας
τὸ περιζήτητον εὗρεν ὄν.
Ἐκεῖ, τὸν εἶπαν, ἡ λυπημένη,
έκει ὀλίγας αἴγας ποιμαίνει·
ἀλλαξοπίστησεν ἡ ἀθλία
ὑπὸ αὐθέντας Ὁθωμανούς,
πλὴν τὴν ἐκόλασεν δργὴ θεία,
κ' ἐκλείψεις πάσχει αὐτῆς ὁ νοῦς.

Εἰς ἄκραν ἔστεκε καὶ πρὸς ἔνα
ἔκλινε κάτω αὐτὴν κρημνόν,
δύματα στρέφουσα πλανεμένα,
ὅταν ἐκεῖνος ἥλθε θρηνῶν.
«Αἴκατερίνη! τέκνον μου!», κράζει,
«Αἴκατερίνη!», πάλιν φωνάζει.
Αλλὰ ἡ νέα δὲν εἶχεν ὅτα,
καί, ὡς ἐλίχρυσος γαρανθείς,
εἰς τὰ ὠχρά της πλανῶνται νῶτα
πλεξίδες δύο κόμης ξανθῆς.

«Αἴκατερίνη! δὲν μὲ λυπεῖσαι;»,
δό γέρων λέγει ὁ θλιβερός.
«Πατήρ σου εἶμαν δὲν μ' ἐνθυμεῖσαι;
τόσον μὲ ἀλλαξεν ὁ καιρός;
Τοῦ χωρισμοῦ σου μ' ἔχει ὁ πόνος

«ἀλλοιωμένον, ὅχι ὁ χρόνος . . .
«Σ' ἔχασα βρέφος· σ' εύρίσκω νέαν·
«὾ γηρατεῖά μου εύτυχη!
«Τὴν ποθεινήν σου διψῶσα θέαν
«ἢλθ' εἰς τὰ χείλη μου ή ψυχή.».

Οὕτ' ἐκινήθη, οὕτ' ἐθερμάνθη
αὐτή, ως κρύα πέτρα βουνῶν·
καὶ οὕτ' ἐνόσεν οὕτε ἡσθάνθη,
ἀλλ' εἰς τὸν ἀσπλαγχνὸν οὔρανὸν
ὑψώσε μόνον βλέμμα γαλήνης
κ' ἐψαλεν ἄσμα παραφροσύνης.
«Τὸ ἄγιόν μου μύρον μ' ἐπῆραν
«οἱ αἱμοβόροι Ὁθωμανοί.
«Τὴν οὔρανίαν μ' ἐκλεισαν θύραν·
«δὲν εἶμαι πλέον Χριστιανή!»

Κ' ἐκεῖνος ἔκραζε. «Τρισαθλία,
»μὴ ψάλλῃς πλέον· φρίττω, όγω!
»Απεμωράνθης, καὶ ή αἰτία
τῆς δυστυχίας σου εἶμ' ἔγω!
Βαρυκτυπῶντα μέτωπον, στήθη,
αὐτὴν τὸν εἶδε καὶ ἀπεκρίθη·
«Τὸ ἄγιόν μου μύρον μ' ἐπῆραν
«οἱ αἱμοβόροι Ὁθωμανοί.
«τὴν οὔρανίαν μ' ἐκλεισαν θύραν·
«δὲν εἶμαι πλέον Χριστιανή!»

Ἐγειναν δύο οἱ ὀφθαλμοί της
πηγαὶ δακρύου της φλογεροῦ·
τὸ τελευταῖον ή ἐρημῆτις
σημεῖον ἔκαμε τοῦ σταυροῦ
καὶ εἰς τὰ βάραθρα ἐκρημνίσθη·
καὶ ὁ ψαλμός της συνεβυθίσθη·
«τὸ ἄγιόν μου μύρον μ' ἐπῆραν

«οἱ αἰμοβόροι ὄθωμανοί·
«τὴν οὐρανίαν μ' ἐκλεισαν θύραν·
«δὲν εἶμαι πλέον Χριστιανό!».

Καὶ δὲ πατήρ της «Μὲ ἀπεσπάσθη
»ἀπὸ τοὺς κόλπους μου τοὺς γυμνοὺς
»καὶ τὸν πατέρα της κατηράσθη
»καὶ εἰς ἀβύσσους καὶ εἰς κρημνοὺς
»μ' ἔφυγε δίχως νὰ μὲ γνωρίσῃ,
»μ' ἔφυγε δίχως νὰ μ' ἐλεύσῃ!
«Οὐλην ἐπάνω μου τὴν δργήν σου,
»οὐλην ἔξιντλησας, οὐρανέ!
»οὐλην ἐπάνω μου τὴν γοργήν σου
»φλόγα ἐκένωσας, κεραυνέ! . . .

ΑΔ. Σούτσος

7.—Ἄδελφικὴ στοογή.

Δύο νέοι ἀδελφοὶ κατηγορηθέντες ἀδίκως ἐπὶ ἐγκλήματι
καὶ ἐναγχθέντες εἰς τὸ δικαστήριον ἀνεκρίθησαν ἀμφότεροι
ὅμοι καὶ αἱ ἀποκρίσεις αὐτῶν καθ' ὅλα σύμφωνοι ἀνήγγει-
λαν τὴν ἀθωτητὰ τῆς συνειδήσεως. Ἐάλλ' ἐπειδὴ ἡ ἴδιο-
τροπία ὑπηγόρευε τὴν ἀπόφασιν, ὁ μὲν πρεσβύτερος κατε-
δικάσθη εἰς θάνατον, ὁ δὲ νεώτερος ἦθωάθη. Ἐάλλ' οὗτος
ἄμα ἤκουσε τὴν ἀπόφασιν ἀπαγγελθεῖσαν, ἀμέσως ἐρρίφθη
εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ στραφεὶς πρὸς τὸ
μέρος τῶν δικαστῶν εἶπε· «πολῖται, σταθῆτε· προσέξατε μὴ
ἐπικυρώσητε ἀδίκιαν, τὴν ὥποιαν ἀνηγγείλατε· ἀνεκρίθημεν
ἀμφότεροι καὶ ἀπεκρίθημεν ἐλευθέρως εἰς ὅλας τὰς ἐρωτή-
σεις, τὰς ὥποιας ἀπευθύνατε πρὸς ἡμᾶς. Ἡκούσατε ὅτι ἡ
διαγωγή μας ὑπῆρξε πάντοτε ἡ αὐτή. Ἐὰν δὲ ἀδελφός μου
εἴνει ἔνοχος, εἶμαι καὶ ἐγὼ καὶ ὁ φείλω νὰ ἀποθάνω. Ἐὰν
ἐγὼ εἶμαι ἀθώος, εἴνει ἐπίσης καὶ αὐτὸς καὶ πρέπει ν' ἀπο-
λυθῇ. Ἀκούσατε τὴν συνειδήσειν σας καὶ ἐπανορθώσατε

πλάνην, διὰ τὴν ὅποιαν ἡ συνείδησίς σας πάντοτε θὰ σᾶς ἐλέγγῃ, διότι ἐπλανήθητε εἰς ἀδικον ἐτυμηγορίαν.

Τὸ δικαστήριον τῶν συνέδρων ἀφ' οὗ ἐστάθμισε τὴν ζωηρὰν ταύτην παράστασιν καὶ ἐσκέψθη, ἀνέστειλε τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεως καὶ ἀναδικασθείστης τῆς δίκης ἀπελύθησαν ἀμφότεροι οἱ ἀδελφοὶ ἀποδειχθέντες ἀθῶοι.

Τοιουτοτρόπως ἡ ἀδελφικὴ στοργὴ καὶ τὸν ἀδελφὸν ἔσωσε καὶ τοὺς δικαστὰς ἀπῆλλαξεν ἀπὸ ἀδικον τιμωρίαν.

«Ως ήδη ἐν ἀδελφοῖς ὅμονοίας ἔρως».

Μένανδρος

8. — Ἀδελφικὴ ἀγάπη.

Ἀνάθεμά τον ποῦ θὰ εἰπῇ: «τ' ἀδέρφια δὲν πονοῦνται»· τ' ἀδέρφια σκίζουν τὰ βουνὰ καὶ δένδρα ξερριζώνουν, τ' ἀδέρφια ἐκυνηγήσανε κ' ἐνίκησαν τὸ Χάρο.

Δυὸς ἀδέρφια εἶχαν ἀδερφὴ στὸν κόσμο ξακουσμένη, τὴν ὕθόναγεν ἡ γειτονιά, τὴν ἡζίλευεν ἡ χώρα, τὴν ἡζίλεψε κι' ὁ Χάροντας καὶ θέλει νὰ τὴν πάρῃ.

Στὸ σπῆτι τρέχει καὶ βροντάει σᾶν νᾶταν νοικοκύρης.

— Ἀνοιξε, κόρη, γιὰ νὰ μπῶ, τοιμάσου νὰ σὲ πάρω, τὶ ἔγὼ εἶμαι ὁ γυιδὸς τῆς μαύρης γῆς, τε' ἀραχνιασμένης [πέτρας.

— Ἀφσε με, Χάροντα, ἀφσε με, σήμερα μὴ μὲ πάρης ταχιά Σαββάτο νὰ λουστῶ τὴν Κυριακὴν ν' ἀλλάξω· καὶ τὴν Δευτέρα τὸ ταχὺ ἔρχομαι μοναχὴ μου.

Απ' τὰ μαλλιὰ τὴν ἄρπαξε κ' ἡ κόρη κλαίει καὶ σκούζει· νὰ καὶ τ' ἀδέρφια πῶφτασαν ψηλὰ στὸ κορφοθοῦνι, τὸν Χάροντα κυνήγησαν καὶ γλύτωσαν τὴν κόρη.

Δημόδεος

9. — Γενναιότης μυτρός.

Ἡ χήρα δυστυχοῦς τινος ξυλοκόπου εἶχε τὴν συνήθειαν, δῖαν μετέβαινε νὰ συνάξῃ ξύλα, νὰ θέτῃ τὸ μικρὸν τέκνον τῆς εἰς τοὺς θάμνους καὶ αὐτὴ νὰ διατρέγῃ τὸ δάσος. Αλλ'

ἀπομακρυνομένη ἀπὸ τὸ προσφιλέστερον τῆς, δὲν ἡδύνατο
ἡ δυστυχής νὰ παρατείνῃ ἐπὶ πολὺ τὴν ἀπουσίαν τῆς, διότι
πᾶσα στιγμὴ ἐφαίνετο εἰς αὐτὴν ὀλόκληρος ἡμέρα, καὶ
μίαν μόνην ὥραν ἐνόμιζεν ὀλόκληρον αἰῶνα. Φανταζομένη
δὲ ὅτι τὸ τέκνον τῆς ἔκινδύνευεν, ἔτεινε πρὸς αὐτὸν τοὺς
ἀσθενεῖς βραχίονάς της καὶ τὸ ἐκάλει διὰ τῶν φωνῶν τῆς.

Μίαν ἡμέραν ἡ μήτηρ ἔντρομος τρέχει νὰ φθάσῃ εἰς τὸν
τόπον, ὅπου ἀνεπαύετο τὸ τέκνον. 'Αλλά' ἵδου λύκος τρομε-
ρὸς ἐνώπιον αὐτῆς, ἔχων τοὺς ὄφθαλμοὺς πυρώδεις καὶ τὸ
στόμα ἀνοικτόν. 'Εκτὸς ἔαυτῆς ἡ δυστυχής αἰσθάνεται τὸ
κρύος τοῦ θανάτου καὶ τρέμουσα ὑποπτεύει ὅτι τὸ θηρίον
ἐκεῖνο κατέφαγεν ἡδη τὸ τέκνον της. Εὔλογητὸς ὁ Θεός!
ἀσθενής κραυγὴ ἀναγγέλλει ὅτι ὁ υἱός της ζῇ εἰσέτι καὶ
ὅτι ἀναπαύεται εἰς τὴν ἐκ φύλων κοίτην αὐτοῦ.

'Ἐν τούτοις τὸ πειναλέον θηρίον βίπτεται ἐπὶ τοῦ θύμα-
τος. Ἡ μήτηρ βλέπουσα τὸ τέκνον της κινδυνεύον, λαμβά-
νει δυνάμεις ἀπεριγράπτους καὶ ἀτρόμητος βίπτεται μεταξὺ
τοῦ θηρίου καὶ τῶν θάμνων, καὶ οὕτω κάμνει εἰς τὸ τέκνον
διὰ τοῦ σώματός της προπύργιον.

Εἰς τὴν θέαν ταύτην ὁ λύκος λησμονεῖ τὴν τροφήν, ἐπὶ
τὴν ὅποιαν κατ' ἀρχὰς ἥλπιζε, καὶ στρέφων πᾶσαν τὴν
λύσσαν αὐτοῦ εἰς τὸ νέον θύμα, τὸ παρουσιαζόμενον ἐνώ-
πιόν του, ἐφορμᾷ κατ' αὐτοῦ καὶ πάλη φοβερὰ συνάπτεται.
'Ἐν ᾧ δὲ ἡ δυστυχής γυνὴ αἰμόφυρτος ἡγωνίζετο ὑπὸ τοὺς
δόδοντας τοῦ θηρίου, ἐνθυμεῖται ὅτι εἴχε μαχαίριον. Λαμβά-
νει τοῦτο καὶ συγκεντρώσασα τὰς ἐκλειπούσας δυνάμεις
της, ἐμπήγει εἰς τὴν καρδίαν τοῦ φρικτοῦ θηρίου, τὸ ὅποιον
ἐκπέμψαν τρομερὸν ὀλολυγμὸν ἐκπνέει. 'Αλλὰ ἡ νικτρόφορος
μήτηρ πολὺ ἀσθενής καὶ καταβεβλημένη πίπτει εἰς τὸ
πλευρὸν τοῦ φονευθέντος τέρατος κραυγάζουσα «σώσατε
τὸ τέκνον μου».

Αἱ κραυγαὶ καὶ οἱ στεναγμοὶ προσείλχυσαν τὴν προσο-

χὴν πολλῶν ξυλοκόπων, οἵτινες δραμόντες εἰδον τὴν σύντροφον ἐξηπλωμένην κατὰ γῆς καὶ αἱματόφυρτον. Κατὰ τὸ διάστημα δὲ τῆς μάχης ἔκεινης τὸ παιδίον ἀγνοοῦν τοὺς κινδύνους τῆς μητρὸς εἶχεν ἡσύχως ἀποκοιμηθῆ.

Καὶ τὸ παιδίον καὶ ἡ μήτηρ μετεκομίσθησαν εἰς τὴν καλύβην ὅπο τῶν ξυλοκόπων, οἵτινες περικυκλώσαντες τὴν ἀπνουν μητέρα παρέσχον πᾶσαν φροντίδα δυναμένην ν' ἀνακαλέσῃ αὐτὴν εἰς τὴν ζωήν. Ἐλλ' ἀνωφελεῖς θοήθεια!.....

Ἄπηλπίζοντο ἀπὸ τοῦ νὰ ἐπαναφέρωσιν εἰς τὴν ζωήν τὸ γενναῖον θῦμα τῆς μητρικῆς στοργῆς, ὅτε ἐφαντάσθησαν νὰ θέσωσι τὸ πρόσωπον τοῦ παιδίου ἐπὶ τοῦ προσώπου τῆς μητρός. Διὰ τῆς ϕαύσεως ταύτης ἡ μήτηρ ἔκαμεν ἐλαφρὰν κίνησιν. Ἡ χροιὰ αὐτῆς ἐπανῆλθε καὶ ἤνοιξε τὸν ἔνα δρθαλμὸν καὶ ἥσθάνθη ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ διαχένται εἰς τὰ μέλη της γλυκεῖα θερμότης, καὶ ἀναγγωρίσασα τὸ τέκνον νησ ἐσφιγξεν αὐτὸν εἰς τὰς ἀγκάλας, χωρὶς νὰ δυνηθῇ νὰ χορτάσῃ τὴν φιλοστοργίαν της. Ἡ εἰκὼν τοῦ φρικτοῦ τέρατος παρουσιάζεται μὲν εἰς τὸν νοῦν τῆς φιλοστόργου μητρός, ἀλλὰ λησμονεῖ αὐτήν, διότι τὸ τέκνον της ζῇ. "Οὐεν ἡ δύστυχὴ ἐσώθη χαρεῖσα διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ νεοῦ της.

10.—Ο ἵππος.

(Πραγματογνωσία)

Ο ἵππος εἶνε τὸ χρησιμώτατον ζῷον διὰ τὸν ἀνθρωπὸν. Εἶνε τὸ ώραιότατον ἐξ ὅλων τῶν χερσαίων ζῷων. Εἶνε μέγας, ἰσχυρός, κομψός. Πάντες θαυμάζουσιν αὐτὸν διὰ τὴν ώραιότητα, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ ἀλλα ἔξοχα προτερήματά του. Ἡ τόλμη, ἡ ἀφοβία καὶ ἡ εὐπείθεια τοῦ ἵππου εἶνε ἀξιοθαύμαστος. Συμμερίζεται ἐξ ἵσου μετὰ τοῦ κυρίου του τοὺς κόπους καὶ τὰς ταλαιπωρίας τοῦ πολέμου, ώς καὶ τὴν δόξαν αὐτοῦ. Ἀδάμαστος ὁ ἵππος εἶνε καθ' ὅλοκληρίαν ἄχρηστος· εἶνε δρμητικός, ἀπειθής. Καθ' ὃν χρόνον ὁ ἀναβάτης ζητεῖ

νὰ τὸν ὑποτάξῃ εἰς τὴν θέλησίν του, ἀνυψοῦται ἐπὶ τῶν ἔμπροσθίων ποδῶν του, προσπαθῶν ν' ἀπαλλαχθῆ ὡς τοῦ. Ἐλλοτε δρυμῷ παράφορος εἰς τὸν δρόμον καὶ τρέχει μανιωδῶς μέχρι ἐξαντλήσεως. Κάμνει διαφόρους κινήσεις ἀτάκτους, αἱ ὄποιαι εἰνε ἀποτελέσματα τοῦ θυμοειδοῦς του. Ἀλλ' ὅταν ἤδη ὅτι αἱ προσπάθειαι του πᾶσαι εἰνε μάταιαι,

ἡ μεγάλη αὐτοῦ δρυμή, ἡ προεργομένη ἐκ τῆς δυνάμεως τοῦ ζώου, ὑποτάσσεται εἰς τὸν γαλινόν. Μεταβάλλεται εἰς τὸ μᾶλλον πειθήνιον ἐκ τῶν ζώων ὑπακούει τυφλῶς εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ κυρίου του ὁπουδήποτε τὸν ὁδηγεῖ, δεξιᾷ ἢ ἀριστερᾷ, ἐμπρὸς ἢ ὅπισω, νὰ τρέχῃ ἢ νὰ σταματᾷ. Ὁ ἵππος ἐδαμάσθη. Ἄρχει νὰ μανθάνῃ διάφορα βαδίσματα καὶ διδηγούμενος ὑπὸ τοῦ ἵππεως βαδίζει βάδην ἢ τροχάδην, ἡσύχως ἢ καλπάζων. Σύμφωνα δὲ μὲ τὰς ὁδηγίας τοῦ ἵππεως κανονίζει τὸ βῆμά του. Ὑπερήφανος, γαυριῶν ἥδη, ἀναμένει μικρὰν εἰδοποίησιν τοῦ κυρίου του καὶ εἰνε ἔτοιμος πρὸς ἐκτέλεσιν. Ἡ κίνησις τοῦ γαλινοῦ χρησιμεύει ἀπλῶς, δπως τῷ ὑποδείξῃ τὴν θέλησιν τοῦ κυρίου του, τὴν ὄποιαν ἔνιοτε προμαντεύει μόλις ὁ κύριος του κινηθῇ. Ἐν τῷ μέσω τοῦ θορύβου τῆς μάχης, ἐν τῷ μέσω τῶν φοβερωτέρων κρότων τῶν τηλεβόλων, ἐν τῷ μέσω τοῦ καπνοῦ καὶ τῆς πυ-

ρίτιδος, ισταται σεβαρὸς καὶ ἀτρόμητος, χωρὶς νὰ τραπῇ εἰς φυγήν, χωρὶς νὰ προσέγῃ εἰς τὰς πληγάς του. Πίπτεται εἰς πάντα κίνδυνον ἀμα ὁ κύριός του τὸν διατάξην.

11.—Ἐσπέρα ἐν τῷ δάσει.

Ἡ ἑσπέρα ἐντὸς πυκνοῦ δάσους εἶνε ἡ ὥραιοτάτη στιγμὴ τῆς ὥλης ἡμέρας. Τὰ σκότη προγωροῦσι βαθυτηρὸν καὶ λυκαυγὲς μυστηριῶδες καθιστᾶ τὴν ἡρεμίαν μεγαλειτέραν καὶ τὴν λαμπρότητα τοῦ δάσους μεγαλοπρεπεστέραν. Τὰ ζῷα καὶ τὰ πτηνὰ κεκοπιακότα ζητοῦσι τὴν ἀνάπαυσιν, ζητοῦσι τὴν νυκτερινὴν κοίτην. Ἐδῶ καὶ ἔκει ἡ πτῶσις ἐνὸς φύλλου, ἡ θραῦσις μικροῦ κλάνου διακόπτουσι τὴν ἴσυχίαν, ὡς ἦχος ἀπομεμακρυσμένος. Ὁ ἀνθρώπος εὑρισκόμενος ἐν τοιαύτῃ ώρᾳ ἐντὸς τοῦ δάσους αἰσθάνεται γλυκεῖάν τινα εὐχαρίστησιν κατακυριεύουσαν τὰ στήθη του καὶ ὁ νοῦς του ὡς πλανώμενος ἐν τῇ ἡρεμίᾳ ταῦτη ὑψοῦται πρὸς τὸν οὐρανόν, ζητῶν τρόπον τινὰ τὴν ἐξήγησιν τοῦ μυστηρίου. Τὰ ξείλη του λεληθότας ψιθυρίζουσι προσευχήν, ὅμονον πρὸς Ἐκεῖνον, δστις καὶ τὰ δάση ἐποίησε, καὶ τὰ πτηνὰ καὶ τὰ ζῷα ἔπλασε, καὶ εἰς τὸν ἀνθρώπον πνεῦμα ἐνεφύσησε.

12.—Οἱ τοεῖς κύριοι τοῦ ἀνθρώπου.

Μίαν ἡμέραν ἡ Ἐργασία ἥλθε καὶ ἐκάθισε πλησίον τῶν θορυβωδῶν ὑδάτων ἐνὸς χειμάρρου. Ἐσκέπτετο. Βεβουθισμένη εἰς τὰς σκέψεις της κατεσκεύασε διὰ τῶν δακτύλων της μορφὴν τινὰ ἐξ ἀργίλου.

«Τί κάμνεις αὐτοῦ, ἀφηρημένη θεά;» λέγει ὁ Ζεύς, ὁ ὄποιος ἐπληγίσασε κατ' ἔκεινην τὴν στιγμήν. «Κατεσκεύασα — ἀποκρίνεται ἡ Ἐργασία — μίαν ὥραίν μορφὴν ἐξ ἀργίλου. Σὲ καθικετεύω, ὁ Ζεῦ, δὸς εἰς αὐτὴν τὴν ζωήν. — «Καλά· ἔστω· ἂς ζήσῃ· ἀλλὰ τὸ πλάσμα τοῦτο μοῦ ἀνήκει». «Οχι, ἀπαντᾷ ἡ Ἐργασία, ἀφες το εἰς ἐμέ· εἶνε

έργον τῶν χειρῶν μου». — «Νῦντι ἀλλ' εγώ ἔδωκα τὴν ζωὴν
εἰς τὴν ἀψυχὸν ἄργιλόν σου». λέγει ὁ Ζεύς.

Ἐνῷ ωμίλουν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, παρουσιάζεται ἡ
Γῆ· «τὸ τέκνον τοῦτο ἀνήκει εἰς ἐμέ, λέγει· διότι ἀπεσπά-
σθη ἐκ τῶν κόλπων μου». Αἴ! καλά, λέγει ὁ Ζεύς· περι-
μένετε· βλέπω ἐρχόμενον ἐκεῖνον, δεστις θὰ λύσῃ τὴν δια-
φοράν μας· αὐτὸς θὰ ἀποφασίσῃ εἰς ποῖον ἐκ τῶν τριῶν
ἀνήκει· ίδού ἔρχεται ὁ Κρόνος.

Ο Κρόνος τότε ωμίλησεν ὡς ἔξης· «Τὸ πλάσμα τοῦτο
ἀνήκει εἰς ὅλους ὑμᾶς· τὴν ἀπόφασιν ταύτην ὑπαγορεύει ἡ
ὑψηλὴ Δικαιοσύνη». «Σύ, Ζεῦ, ὁ ὅποιος ἔδωκες τὴν ψυχήν,
θὰ τὴν ἐπανακτήσῃς μετὰ θάνατον. Η ψυχή, τὴν ὅποιαν
ἐνεφύσησας, μετὰ θάνατον κατ' ἀνάγκην θὰ ἀνήκῃ διὰ
παντὸς εἰς Σέ, ὁ ὅποιος τὴν ἔδωκας». — «Σύ, Γῆ, ἐπίσης
θὰ λάβης τὸ σῶμά του, τὸ ὅποιον παρὰ σοῦ ἔδωκείσθη ἡ
Ἐργασία. Δὲν πρέπει νὰ ἀπαιτήσῃς πλειότερα». «Σύ δέ, ὦ
Ἐργασία, σὺ εἶσαι ἡ μήτηρ του. Θὰ σοὶ τὸ ἐμπιστευθῶσι
καθ' ὅλην του τὴν ζωὴν. Ωστε ἀπὸ τῆς στιγμῆς, καθ' ἥν
ἔλαβε ζωὴν τὸ τέκνον σου, σὺ δὲν θὰ τὸ ἐγκαταλίπης μέ-
χρι τοῦ τάφου του».

Ἀληθῶς ἡ θεία ἀπόφασις ἐξεπληρώθη· τὸ πλάσμα τοῦτο
εἶνε ὁ ἀνθρωπός. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς του ἀνήκει
ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν Ἐργασίαν· μετὰ δὲ τὸν θάνατον εἰς
τὴν Γῆν καὶ εἰς τὸν Θεόν.

13.—Τὰ ἔργα τῆς ψυχῆς.

Η ψυχὴ διὰ τοῦ νοὸς αὐτῆς ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ ἀναβαί-
νει εἰς τὸν οὐρανόν, καταβαίνει εἰς τὸν "Ἄδην, περιέρχεται
τὴν γῆν, ἐμβαίνει εἰς τὰς πόλεις, εἰσέρχεται εἰς πάντα τό-
πον, νοεῖ δι τι θέλει· μνημονεύει τὰ παρελθόντα, συλλογίζεται
τὰ ἐνεστῶτα, προνοεῖ τὰ μέλλοντα· ζυγοστατεῖ, ἀνακρίνει,
συμβιβάζει, διαχωρίζει καὶ τοὺς ιδίους αὐτῆς λογισμούς.

Αύτὴ μανθάνει διαφόρους γλώσσας, τέχνας παντοίας, ἐπιστήμας ὑψηλάς· ὅσας διαλέκτους ἀκούετε, ὅσα βι-
βλία ἀναγινώσκετε, ὅσα τεχνικὰ πράγματα βλέπετε, τῆς
ψυχῆς ἡμῶν εἶνε ἔργα. Αύτὴ ἐφεῦρε φιλοτεχνήματα, διὰ
τῶν ὁποίων διαπερῶμεν τὰ μακρὰ τῆς θαλάσσης διαστή-
ματα, βυθιζόμεθα εἰς τὰ βάθη τῆς θαλάσσης καὶ φέρομεν
ἐπάνω τοὺς μαργαρίτας, καταβαίνομεν εἰς τοὺς κόλπους
τῆς γῆς καὶ ἐξάγομεν τὰ μέταλλα· μετροῦμεν τὸ μέγεθος
τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης καὶ τῶν λοιπῶν πλανητῶν,
προσέτι δὲ καὶ τὰ μεταξὺ αὐτῶν διαστήματα. Υπολογίζο-
μεν τὸν καιρὸν τῆς περιόδου τούτων τῆς ἀνατολῆς, τῆς
δύσεως, τῆς συζυγίας, τῆς ἐκλείψεως, τῆς μεταξὺ ἀλλή-
λων καὶ τῆς γῆς ἀποστάσεως, συνάγομεν καὶ σκορπίζομεν
τὸ πῦρ, εἰσάγομεν καὶ ἐξάγομεν τὸν ἀέρα, γνωρίζομεν τὸ
μέτρον τῆς δυνάμεως τοῦ πυρός, τοῦ ὕδατος, τῶν ἀνέμων·
βλέπομεν καὶ ἐκεῖνα, ὅσα ἡ διὰ τὴν μικρότητα ἡ διὰ τὸ
διάστημα φεύγουσι τῶν δραμῶν τὴν δραστιν.

Αύτὴ εῦρε μικροσκόπια, τηλεσκόπια, πυρόμετρα, ὑγρόμε-
τρα, βαρόμετρα, θερμόμετρα, ἀνεμόμετρα. Αύτὴ νοεῖ λύσεις
προβλημάτων πάσης ὑποθέσεως, ἀναλογισμοὺς μακροσκελεῖς
καὶ δυσαναλογίστους, εὑρέσεις πραγμάτων ἀποκρύφων. Η
ψυχὴ ἡθολογεῖ, φυσιολογεῖ, γεωμετρολογεῖ, βιτανολογεῖ,
μετεωρολογεῖ, ιατρολογεῖ, ἀστρολογεῖ, ὄντολογεῖ, πνευμα-
τολογεῖ, ψυχολογεῖ, θεολογεῖ. Διὰ τούτων δὲ τῶν ἔργων
αὐτῆς ἀρχεῖ καὶ δεσπόζει πάντων τῶν ἐν τῇ γῇ πραγμάτων
καὶ αὐτῆς ὅλης τῆς γῆς. Βλέπεις πόση διαφορὰ ὑπάρχει
μεταξὺ τοῦ λογικοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ ἀλόγου ζῷου; Ποιὸν
ἐκ τῶν ἀλόγων ζῷων ἡ τῶν πετεινῶν ἡ τῶν νοητῶν ἡ τῶν
έρπετῶν ἡ τῶν τετραπόδων δύναται νὰ πράξῃ, δὲν λέγω
πάντα, ἀλλ' ἐν μόνον μετὰ τῆς αὐτῆς τελειότητος, μετὰ τῆς
ὅποιας πράττει ταῦτα πάντα ὁ ἀνθρωπός;

Νικηφόδιος Θεοτόκης

14.—Η φιλόδοξος Ελάτη.

(μῦθος)

Μία νέα καὶ ἀπειρος Ἐλάτη παρεπονεῖτο κατὰ τὴς τύχης τῆς. «Ἄχ!, ἔκεγεν, αὐτὰ τὰ πράσινα δέξια φύλλα, τὰ ὅποια κοσμοῦσι τοὺς χλάδους μου, πόσον εἶνε ἀηδή; ἔχω περισσοτέραν ὑπερηφάνειαν ἀπὸ τὰς συντρόφους μου καὶ αἰσθάνομαι τὴν ἀνάγκην νὰ ἔχω καλλίτερον ἔνδυμα ἐπειδόμουν νὰ ἔχω φύλλωμα χρυσοῦν».

Τὸ πνεῦμα τοῦ ὄρους ἀκούει τὴν εὐχὴν ταύτην, μειδιᾷ καὶ τὴν ἐπισύναν τίμεραν ἡ ὑπερήφανος νεᾶνις ἔξυπνῃ μὲ φύλλα ἐκ χρυσοῦ. Κατευχαριστημένη θαυμάζει τὸν ἑαυτὸν της καὶ προσβλέπει ὑπερηφάνως πρὸς τὰς ἀλλας ἐλάτας, αἱ ὅποιαι φρονιμώτεραι ἀπὸ αὐτὴν δὲν ζητεύουσι τὴν ταχείαν τύχην τῆς.

Πρὸς τὸ ἑσπέρας διαβαίνει διὰ τοῦ δάσους εἰς Ἐβραῖος, δοσις ιδίων τὰ χρυσᾶ φύλλα τὰ ἀποσπᾶ, τὰ θέτει εἰς τὸν σάκχον καὶ ἀναχωρεῖ ἀφίνων τὸ δένδρον γυμνὸν ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν. «Οἵμοι!», ἀνέκραξεν ἡ Ἐλάτη, «πόσον εἴμαι ἀπερίσκεπτος· δὲν ἔλαβον ὡپ' ὅψιν τὴν πλεονεξίαν τῶν ἀνθρώπων· τώρα σπῶς μὲ κατήντησεν ὁ ἀλίος οὗτος κλέπτης, δὲν ὑπάρχει εἰς ὅλον τὸ δάσος φυτὸν πτωχότερον ἀπὸ ἐμέ· εἴχον αὐτοίκον νὰ ἐπιθυμήσω φύλλα ἐκ μετάλλου, τὸ ὅποιον διερεύθει τὴν πλεονεξίαν. Ἄν εἴχον φύλλα ἔξυλου, ὁ ἄρπαξ Ἐβραῖος δὲν θὰ μὲ ἀπεγύμνωνε».

Τὴν ἐπομένην πρωίαν ἡ Ἐλάτη ἔξυπνῃ μὲ δάσινα φύλλα, τὰ ὅποια ὑπὸ τῆς ἐλαφρᾶς πνοῆς τοῦ ζεφύρου σαλευόμενα ἀπήστραπτον εἰς τὸν ἥλιον ώς τόσοι καθρέπται.

Καὶ πάλιν ἡ Ἐλάτη ἐν τῇ ἀλαζονείᾳ τῆς βίπτει βλέμμα περιφρονητικὸν πρὸς τὰς συντρόφους τῆς. Ἀλλ' αἰφνῆς ὁ οὐρανὸς καλύπτεται ὑπὸ ἀγρίων νεφῶν, ὁ ἀνεμος φυσᾶ γυσσώδης καὶ δι' ἑνὸς σφοδροῦ κτυπήματος τῶν μαύρων αὐ-

τοῦ πτερύγων κατασυντρίβει τὰ ὄχιλινα φύλλα. «Καὶ πάλιν ἡ πατήθην—ἀναφωνεῖ ἡ ἀνώρα τοῦ δάσους νεάνις, βλέπουσα περίλυπος τὰ συντρίμματα τῆς καταστραφείσης πολύτελειας της:—«Οὔτε χρυσός οὔτε ψαλος δὲν εἶναι κατάλληλον τῶν δασῶν κόσμημα. Ήδη ἡμηνὶ ὀλιγώτερον λαμπρά, ἀλλ' ἡ συγχωτέρχ, ἃν εἴχον ἀλλο φύλλωμα ἱεῖον καὶ τρυφερόν, ώς τὸ φύλλωμα τῆς λεπτοκαρύας».

Καὶ ἡ τρίτη αὕτη ἐπιθυμία της ἐκπληροῦται ἀμέσως καὶ παραιτήσασα τὰς πρώτας αὐτῆς ματαιότητας ἡ κενόδοξας Ἐλάτη ἔχει ἀκόμη τὴν οἰησιν ὅτι ὑπερτερεῖ κατὰ τὴν κομφότητα πάντα τὰ ὄμοιειδή δένδρα. Πλὴν αὗγες διαβαίνουσαι ἐκεῖθεν βλέπουσι τὰ νέα φύλλα, τὰ τόσον τρυφερά καὶ δροσερά, καὶ ἐν βιτῇ ὁφθαλμοῦ τὰ κατατρώγουσι μέχρι τοῦ τελευταίου. Ἡ δυστυχὴς Ἐλάτη τεταπεινωμένη καὶ μετανοοῦσα διὰ τὴν πλάνην της οὐδὲν πλέον ἐπόθει παρὰ νὰ λάθῃ τὸ ἀρχικὸν αὐτῆς ἔνδυμα. Τὸ πνεῦμα τοῦ ὄρους καὶ αὐτόν της τὸν πόλον ἐξεπλήρωσε καὶ ἔκτοτε ἡ Ἐλάτη εἶναι εὐχαριστημένη καὶ ἀρκεῖται εἰς τὸ κόσμημά της.

13.—Τὰ λατομεῖα τῆς Πεντέλης.

Εἰς ἀπόστασιν τριών τετάρτων τῆς ὥρας ἀπὸ τῆς Μονῆς τῆς Πεντέλης κείνται τὰ περιώνυμα λατομεῖα τοῦ μαρμάρου, τὰ ὅποια ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων τοῦ Ηερικλέους μέχρι σήμερον παρέχουσιν εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν τὴν πολύτιμον οἰκοδομήσιμον ὑλὴν. Ἡ Μονὴ τῆς Πεντέλης, κειμένη εἰς θέσιν γραφικωτάτην, εἶναι ἐκ τῶν συνήθων Ἑλληνικῶν Μονῶν καὶ δὲν παρουσιάζει οὐδὲν πότε ἔκταχτον. Τὰ λατομεῖα δῆμως εἶναι ὄντως ἀξιοθέατα. Μέχρι τινὸς ἡ πρὸς αὐτὰ ἄγουσα ὁδὸς εἶναι δμαλή: ἂμα δῆμως ἀρχίζει τις ν' ἀναβαίνη τὸ ὄρος, καθίσταται δύσκατος πρὸ πάντων ἐνεκα τῶν ἀπείρων τοῦ μαρμάρου συντριμμάτων, τὰ ὅποια αἱ ἐργασίαι χιλιάδων ἑτῶν συγεσώρευσαν ἐνταῦθα. Ἐκ τῶν συντριμμά-

των τούτων υπελογίσθη ὅτι ἡδύνατο νὰ κτισθῇ πόλις δεκά-
κις μεγαλειτέρα ἀπὸ τὰς σημερινὰς Ἀθήνας.

Ὅταν μετ' ἐπίμονον πορείαν φθάσῃ τις εἰς τοὺς πρόπο-
δας τῶν γιγαντιαίων τούτων λατομείων, εὑρίσκεται ἐνώπιον
ἀποτόμου μαρμαρίνου τείχους, ἐπὶ τοῦ ὅποίου ἀντανακλῶν-
ται ζωηρῶς αἱ ἥλιαικαι ἀκτῖνες. Τὸ ἀπότομον τοῦτο τείχος
εἶναι τὰ ἀρχαῖα μαρμαρωρυχεῖα. Διὰ χονδρῶν σχοινίων καὶ
ἐπὶ τῶν λελαξευμένων ἐν τῷ βράχῳ αὐλάκων τοῦ φυσικοῦ
τούτου κεκλιμένου ἐπιπέδου κατεβιάζοντο τὸ πάλαι οἱ μαρ-
μάρινοι ὄγκοι, οἵτινες ἔμελλον νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς τὴν
οἰκοδόμησιν τῶν περικαλλῶν ναῶν τῆς Ἀκροπόλεως. Τὸ
στρώμα εἶναι δμαλώτατον καὶ συμπαγέστατον. Μόνον ἐκ
τοιούτου στρώματος εἴναι δυνατὸν νὰ ἔξαχθωσι τὰ μεγάλα
ἐκεῖμα τμήματα, τὰ ὅποια συνηρμοδόγησαν ἐναὶ Παρθενῶνα.
Ἐνταῦθα βεβαίως ἥρχετο ὁ μέγας Ἰκτῖνος καὶ μὲ τὸν
ἐξησηκμένον δφθαλμόν του ἔκαμψε τὴν ἐκλογὴν τῶν ὄγκων,
τῶν ὅποίων εἶχεν ἀνάγκην διὰ νὰ ἐκτελέσῃ τὰ ἀθάνατα αὐ-
τοῦ ἔργα. Ἐνώπιον τῶν ἀρχαίων τούτων λατομείων ὅταν
εὑρίσκηται τις ἐννοεῖ ὅτι ἡ φύσις εἶχεν ἐνώση ἐν τῇ μικρᾷ
ταύτῃ γωνίᾳ τῆς γῆς (ἐν Ἀττικῇ) καὶ τοὺς μεγάλους ἀν-
δρας καὶ τοὺς μεγάλους καλλιτέχνας καὶ τὸν λαμπρότερον
λίθον, διὰ τοῦ ὅποίου ἡδύνατο νὰ μεταδοθῇ εἰς τοὺς μετα-
γενεστέρους καὶ ἡ δόξα τῶν μὲν καὶ ἡ μεγαλοφυία τῶν δέ.

Οὐχὶ μαρτὰν τοῦ μεγάλου λατομείου ὑπάρχει εὔρυγχωρον
σπήλαιον, τὸ ὅποιον κοσμεῖται μὲ λαμπροὺς σταλακτίτας.
Πλησίον δὲ τῆς εἰσόδου τοῦ σπηλαίου σώζονται τὰ ἐρείπια
μικροῦ Βυζαντινοῦ ναοῦ, ὅστις πιθανώτατα ἀνηγέρθη εἰς
τὴν θέσιν ἀρχαίου βωμοῦ τῶν Νυμφῶν. Πρὸς τὸ βάθος τοῦ
σπηλαίου τούτου φαίνεται ὅπῃ, ἡ ὅποια ὁδηγεῖ δι' ὀλισθηρᾶς
καὶ ἐπικινδύνου κλίσεως εἰς ὑπόγειον στοὰν ἡ μᾶλλον εἰ-
πεῖν εἰς σκοτεινὸν φρέαρ, ὁπόθεν ἀκούεται ὁ κρότος τοῦ
ündατος, τὸ ὅποιον καταρρέει διὰ τῶν ῥηγμάτων τῶν βράχων.

Κανεὶς ἐπισκεπτόμενος τὰ λατομεῖα τῆς Πεντέλης δὲν ἔπρεπε ν' ἀμελήσῃ ν' ἀναβῇ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους, τὸ ὅποιον ὑψοῦται 1500 μέτρα ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Ή ἀνάβασις εἶνε μὲν ἐπίπονος, ἀλλὰ πῶς ἀμεί-
βεται ὁ κόπος! Τὸ βλέμμα περικλείει ἐκτεταμένον ὁρίζοντα·
ἀφ' ἐνὸς τὸν Παρνασσόν, τὴν Εὐβοιαν, τὰς λευκὰς οἰχίας
τῆς Χαλκίδος· ἀφ' ἑτέρου ὅλην τὴν Ἀττικὴν μέχρι τοῦ
Σουνίου, τὸ Αιγαῖον πέλαγος μὲ τὰς νήσους καὶ μακρόθεν
τὰς ὑψηλοτέρας κορυφὰς τῶν ὀρέων τῆς Πελοπονήσου.
Κάτωθεν δὲ ἔξαπλοῦται ἐν ἡμικυκλίῳ πεδιὰς ἐκτεταμένη,
ἔρημος καὶ ἐκτεθειμένη εἰς τὰς ἀκτίνας τοῦ ἥλιου. Εἴνε ἡ
ἱστορικὴ πεδιὰς τοῦ Μαραθώνος, εἴνε τὸ ιερὸν ἐκεῖνο πεδίον
τῆς μάχης, ὅπου οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέκρουσαν ἐνδόξως τὸν στρα-
τιωτικὸν χείμαρρον τῆς βαρβάρου ἐπιδρομῆς τῶν Περσῶν.

16.—Η ξενιτειά.

Τρεῖς χρόνους ἔχει ὁ Στρατῆς στὰ ξέρα ποῦ γνῷζει·
Καὶ ποὺν νὰ ὅρθοῦν οἱ τέσσεροι βουλιέται γιὰ νὰ φύγῃ.
Τὸν πιάνουν χιόνια καὶ βροχαίς, καὶ τὸν γνῷζουν πίσω.
Περνοῦντε δυό, περνοῦντε τρεῖς, περνοῦντε πέντε μῆνες·
κι' ἀπὸ τὰ ξέρα ὁ Στρατῆς δὲν ἡμπορεῖ νὰ φύγῃ.
Τό τ' ἔταξε τῆς μάννας τον ὑμάται βονηρωμένος·
«Μὴν κλαῖς, στὰ ξέρα, μάννα μου, τρεῖς χρόνους θὰ σοῦ

Ιλείψω.

Καὶ ποὺν ν' ἀρθοῦν οἱ τέσσεροι, δπίσω θὰ γνῷσω....»
Καὶ ποὺν ν' ἀρθοῦν οἱ τέσσεροι δὲν γύρισε δπίσω.
“Ἡρθε καὶ ἄλλη ἄνοιξι καὶ ἄλλο καλοκαῖρι,
καὶ ὁ Στρατῆς ὁ δύστυχος εἰν' ἀρρωστος στὰ ξέρα.
Ξένη τοῦ δίνει τὸ νερό, ξένη τὸν συγνωμένη,
καὶ ξένη μάννα κάθεται στὸ πλάγι τον τὴν νύχτα.
Βαρειά στεράζει ὁ Στρατῆς ξέρα πουρὸν καὶ λέγει·
«Τὰ γόνατά μου ἔκοψε ἡ φοβερὴ ἀρρώστια·

Καὶ τὴν καρδιά μου πλάκωσε ἔτα βαρὺ λιθάρι.
Καὶ πειὰ δὲν εἶμαι γιὰ ζωή, τὴ γῆ γιὰ νὰ πατήσω!
τὸ λείψανό μου στόλισε, γυναῖκα, σὰν πεθάνω.
Σαβάνωσέ με, κλάψε με καὶ πὲς πῶς εἶμαι γνιός σου.
"Ατυχη μάρνα, κι' ἀτυχος πατέρας μὲ προσμένοντα,
τρεῖς χρόνους, ὅντας ἔφενγα, τοὺς εἶπα θὰ σᾶς λείψω.
Καὶ πρὶν ν' ἀρθοῦντας οἱ τέσσεροι ἐκίνησα νὰ φύγω.
Μ' ἔπιασαν χιόνια καὶ βροχὰς καὶ γύρισα δπίσω.
"Ηρθε καὶ ἄλλη ἄνοιξι καὶ ἄλλο καλοκαῖρι,
κι' ἀκόμη εἶμαι ἀρρωστος ὁ δυστυχῆς στὰ ξέρα.
"Άλλο παιδί δὲν ἔχουντε οἱ ἀμοιδοι γονεῖς μου.
Ἐμέρα ἔχουν καὶ χαρὰ ἐμέρα καὶ καμάρι,
δὲ Δῆμος δ πατέρας μου κ' ἡ μάρνα μου ἡ Μάρθα".
— «Φωτιά μου! ξέρε, λέγε μου, πῶς λένε τὸνομά σου;
— «Στρατῆ μὲ λένε». — «Δύστυχε! ἐσό' σαι τὸ παιδί μου»
Στρατῆ μου, σὺ ποῦ μοῦ φυγεῖς κ' ἤρθες ἐδῶ στὰ ξέρα!»
Στὴν ἀγγαλιά της ἡ φτωχὴ μὲ κλαῦματα τὸν σφίγγει.
Τὸν βρέχει μὲ τὰ δάκρυνά της, καὶ τὸν φιλεῖ στὰ μάτια.
Κ' ἐκεῖνος ἄλαλος φιλεῖ τῆς μάρνας τον τὸ χέρι.
«Μάρνα μου πῶς εὐρέθηκες στὰ ξέρα μοραζή σου;
ο δύστυχος πατέρας μου, τ' ἔγειρε, μάρνα, ποῦνε;»
— «Τρεῖς χρόνους, ὅντας ἔφενγες, μᾶς εἶπες πῶς θὰ λείψῃς.
Καὶ πρὶν ν' ἀρθοῦντας οἱ τέσσεροι, πῶς πίσω θὰ γνρίσης.
Καὶ πρὶν ν' ἀρθοῦντας οἱ τέσσεροι, δὲν γύρισες δπίσω!
Σύρε, τὸν εἶπα, ἄνδρα μου, νὰ εῦρῃς τὸ παιδί μας.
"Άλλο παιδί δὲν ἔχουμε, δὲν ἔχουμ' ἄλλο στῦλο.
Ἄντο' νε τὸ καμάρι μας, αὐτό' νε ἡ χαρά μας.
Πολλαῖς μαννάδες πότισε ἡ ξενιτειὰ φαρμάκι.
Πολλοὶ ποῦ ξενιτεώθηκαν, τοὺς ἔφαγαν τὰ ξέρα.
Σύρε στὰ ξέρα, ἄντρα μου, νὰ εῦρῃς τὸ παιδί μας».
Καὶ ἄλλος ἔνας πέρασε δυστυχισμένος χρόνος.
Κι' δὲν φάνηκε δπίσω νὰ γνρίσῃ.

Καὶ ἐπῆρα τότε ἡ ἄμοιρη τὸν δρόμον ἐρωτῶντας·

«Μὴν εἴδατε τὸν ἄνδρα μου, μὴν εἴδατε τὸ γυνό μου;»

— «Δὲν εἴδαμε τὸν ἄνδρα σου, δὲν εἴδαμε τὸ γυνό σου».

«Καὶ δοῦλα τότε ἔγεινα ἡ δύστυχη στὰ ξένα».

Βαρειά στενάζει ὁ Στρατῆς, στὸ στρῶμά του ἐπάνω·

Ἐμπρόδεις στὰ εἰκονίσματα ἡ Μάρθα γονατίζει.

Καὶ τὸν Θεὸν παρακαλεῖ νὰ σηκωθῇ ὁ γυνός της·

Τάξει λιβάνι καὶ κερί στὴ χάρι του νὰ πάγῃ·

Κι' ὁ Θεοὺς τὴν ἐλπήθηκε, κι' ὁ Θεοὺς τὴν εὐσπλαχνίσθη.

Κι' ὁ γυνός της ἔγεινε παλά, κι' ὁ γυνός της ἐσηκώθη,

κι' ἐκάνησαν στὸ σπῆτι τους τὸ ἔοημο νὰ πάνε.

Στὴ στράτια ποῦ διαβαίνανε, στὴ στράτια ποῦ πηγαίναν.

Ἀκοῦντε μιὰ βραχγή φωνή, σὲ μιὰ κυλύβια μέσα·

— «Διεβάτη μου, σταμάτησε, καὶ κράτα τ' ἄλογό σου.

«Δὲν ἔχω πόδια γιὰ νὰ βγῶ, κοντά νὰ σοῦ μαλήσω.

«Δὲν ἔχω φῶς ὁ δύστυχος, γιὰ νὰ σὲ ἰδῶ ποιὸς εἶσαι.

«Ἄντοῦ ποῦ πᾶς, διαβάτη μου, ἂν πᾶς στὴν πέρα χώρα,

«καθὼς θὰ ὑπῆρχε δεξιὰ μεριὰ μιὰ βρόντι θ' ἀπαντήσης,

«καὶ σὲ μιὰ πόρτα σύρροιζα εἶν' ἔνα κυπαρίσσι.

«κλαϊμένη μιὰ ἄμοιρη θὰ ἴδης γυναικα νὰ προσμένῃ.

«Απὸ τὰ ξένα καρτερεῖ τὸν ἄνδρα καὶ τὸ γυνό της·

«ὅ ἄνδρας της τῆς ἄτυχης ἔγῳ ὁ γέρος εἶμαι.

«Ποῦ πῆγα νᾶβρω ὁ δύστυχος στὰ ξένα τὸ παιδί μας.

«Μ' ἔπιασαν χιόνια καὶ βροχαὶς κι' ἀπόμεινα στὸ δρόμο.

«κι' ἐπιάσθηκαν τὰ πόδια μου, κι' ἔχασα καὶ τὸ φῶς μου·

«Ξένοι μοῦ φέροντε τὸ φωμὲ καὶ τὸ νερό ποῦ πίνω.

«Ἄν τὸ παιδί μας γύρισε ἀπὸ τὰ ξένα πίσω,

«Πές τον νὰ ἔλθῃ τὸν τυφλὸ πατέρα του νὰ πάρῃ».

«Απὸ τὸ ἄλογό τὸ Στρατῆς σὰν ἀστραπὴ πηδάει·

— «Πατέρα! γέρο δύστυχε, ὁ γυνός σου ἔγῳ εἶμαι!

«Ἐγὼ ποῦ ξενιτεύθηκα, κι' ἥρθες γιὰ νὰ μὲ εῦρῃς.

«Σκύψε, πατέρα, φέλησε, τὸν ἀκριβὸ Στρατῆ σου

«καὶ ἄκονσε τὴν μάρνα μον, ποῦ κλαίει στὸ πλευρό σου». Μὲ κλάύματ' ἀγκαλιάσθηκαν καὶ δάκρυα κ'οἱ τρεῖς τους. Στὸ ἄλογο ἀνέβασαν, κ'οἱ τρεῖς τὸ γέρο Δῆμο, κ'ἐγύρισαν στὸ σπῆτι τους οἱ τρεῖς ξενιτεμμένοι.

Σ. Κ. Καρύδης

17.—Αἱ μέλισσαι.

Κατὰ τὴν ἐπάνοδον τοῦ ἔαρος, δτε ἀπασα ἡ φύσις ἀναζωογονεῖται, νεαρός τις πρίγκιψ περιεπάτει ἐντὸς κήπου μαγευτικοῦ. Αἴφνης ἀκούει βόμβον πολὺν καὶ στραφεῖς διέκρινε σμήνος μελισσῶν. Πλησιάζει πρὸς τὸ θέαμα τοῦτο, τὸ ὅποιον ἦτο ὅλως νέον δι' αὐτόν, καὶ βλέπει μετ' ἐκπλήξεως τὴν τάξιν, τὴν ἐπιμέλειαν καὶ τὴν ἐργασίαν τοῦ μικροῦ τούτου δημοχρατικοῦ λαοῦ. Αἱ κηρήθραι εύρισκοντο ἐν τῷ σχηματίζεσθαι καὶ ἐλάμβανον ἥδη κανονικὴν μορφήν.

Τινὲς τῶν μελισσῶν ἐπλήρουν τὰς κηρήθρας μὲ τὸ γλυκὺ νέκταρ αὐτῶν ἀλλαὶ δὲ ἐκόμιζον ἄνθη, ἀτινα εἰγὸν συλλέξη ἐξ ὅλου ἔκείνου τοῦ θησαυροῦ τῆς ἀνοίξεως. Η ἀργία καὶ ἡ ὀκνηρία ἡσαν φυγαδευμέναι ἀπὸ τὸ κρατίδιον ἔκεινο, εἰς τὸ ὅποιον τὸ πᾶν διετέλει ἐν κινήσει, ἀλλὰ χωρὶς σύγχυσιν, χωρὶς καμψίαν ταραχήν. Αἱ μᾶλλον διακρινόμεναι μεταξὺ τῶν μελισσῶν ωδῆγουν τὰς ἀλλας, αἵτινες μπήκουν ἀνευ γογγυσμοῦ καὶ χωρὶς ζηλοτυπίαν ἐναντίον ἔκείνων, αἱ ὅποιαι ἡσαν ὑπεράνιω αὐτῶν ώς ὁδηγοί.

Ἐν ὧ ὁ νεαρὸς πρίγκιψ ἐθαύμαζε τὸ ἔτι ἀγνωστὸν εἰς αὐτὸν ἀντικείμενον, μία μέλισσα, τὴν ὅποιαν πάσαι αἱ ἀλλας ἀνεγνώριζον ώς βασιλισσάν των, ἐπλησίασεν αὐτὸν καὶ

τῷ εἶπε· «Σὲ εὐφραίνει ἡ θέα τῶν ἐργασιῶν καὶ ἡ διαγωγὴ μας· πρέπει ὅμως καὶ πλειότερόν τι νὰ διδαχθῆς ἐξ αὐτῆς. Παρ' ἡμῖν δὲν εἶνε ἀνεκτή ἡ ἀταξία οὔτε ἡ ἀναρχία. Μεταξὺ ἡμῶν δὲν διακρίνεται τις εἰμὴ διὰ τῆς ἐργασίας καὶ διὰ τῶν προτερημάτων, τὰ ὅποια δύνανται νὰ ὀφελῶσι τὴν ιδικήν μας δημοκρατίαν. Ἡ ικανότης εἶνε ἡ μόνη δόδος, ἡ ὅποια ἄγει εἰς τὰ ἀνώτατα ἀξιώματα. Ήμεῖς ἀσχολούμεθα ἡμέραν καὶ νύκτα εἰς πράγματα, ἐκ τῶν ὅποιων οἱ ἀνθρώποι πολλήν λαμβάνουσι τὴν ὀφέλειαν.

Εἴθε καὶ σὺ ν' ἀποθῆς μίαν ἡμέραν, ὅπως καὶ ἡμεῖς, καὶ νὰ θέσης εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος τὴν τάξιν, τὴν ὅποιαν θαυμάζεις παρ' ἡμῖν. Διὰ τοῦ μέσου τούτου θὰ ἐργασθῆς ἐπ' ὀφέλειᾳ καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ τοῦ ἑαυτοῦ σου καὶ θὰ ἐκπληρώσῃς οὕτω τὸ καθῆκον, ὅπερ ἀνέθηκεν εἰς σὲ ἡ Εἰμαρμένη, διότι ἐτάχθης ὑπεράνω τῶν ἀλλων, ὅπως προστατεύσῃς αὐτούς, καὶ ὅπως τοῖς παρέχῃς ὅλα τὰ ἀγαθά, τὰ ὅποια δικαιοῦνται νὰ περιμένωσιν ἀπὸ ἄγρυπνον καὶ πατρικὴν διοίκησιν».

18.—Κλεάνθης ὁ ἐπονομασθεὶς φρεάτων.

Ο Κλεάνθης, νέος πτωχὸς ἀλλὰ φιλομαθής, ἐπῆγεν εἰς Ἀθήνας περὶ τὸ 250 π. Χ. διὰ νὰ σπουδάσῃ τὴν φιλοσοφίαν ἔγεινε δὲ τακτικώτατος μαθητῆς τοῦ φιλοσόφου Ζήνωνος. Λένα ἐννέα ἔτη ἐξηκολούθησεν ὁ πτωχὸς Κλεάνθης ἀκροαζόμενος ἐπιμελῶς τὰ μαθήματα τοῦ σοφοῦ καὶ ἐναρέτον διδασκάλον τον Ζήνωνος· πάντες δὲ ἐγράφιζον δι τὸ Κλεάνθης ἥτο τόσον πτωχός, ὥστε μὴ ἔχων χρήματα ν' ἀγοράζῃ χαρτίον (πάπιδον), ἔγραφεν δοσα παρὰ τοῦ Ζήνωνος ἥκουεν ἐπὶ διτράκων καὶ ὀμοπλατῶν βιδῶν ἐνασχολούμενος δὲ εἰς τὴν ἀκρόσιν καὶ μελέτην τῶν μαθημάτων του, δὲν ἐφαίνετο ἐργαζόμενός τι.

Πῶς λοιπὸν ἔζη ὁ πτωχὸς Κλεάνθης; ποῖος τῷ ἔδιε

χρήματα; μήπως ἔκλεπτε; μήπως ἔζη δι' ἄλλου τινός ἀτί-
μουν τρόπον; Τοιαῦται ὑποψίαι ἥρχισαν νὰ γεννᾶνται εἰς
τὰς Ἀθήνας περὶ αὐτοῦ ὁ δὲ Ἄρειος Πάγος, τὸ ἀνώ-
τατον καὶ σεβάσμιον ἐκεῖνο δικαστήριον τῶν Ἀθηνῶν,
μεταξὺ τῶν ἄλλων χρεῶν τοῦ δποίου ἦτο καὶ ἡ ἐπιτήρη-
σις τῶν ἀργῶν, προσεκάλεσεν ἐνώπιόν του τὸν ὑποπτον
Κλεάνθην, διὰ νὰ ἔξειτάσῃ αὐτὸν πᾶς ζῆτι τόσα ἔτη ἀνευ
ἔργασίας τινός.

Ο Κλεάνθης ἡραγκάσθη τότε νὰ παρουσιάσῃ πρὸς
ὑπεράσπισίν του κηπουρούς τινας τῶν Ἀθηνῶν, ἐκ τῆς
μαρτυρίας τῶν δποίων ἀνεφάνη ὅτι ἐσύχραζε τὰς νύκτας
εἰς τοὺς κήπους αὐτῶν, ὅπου ἀντιλῶν ὕδωρ ἐκ τῶν πηγα-
δίων (φρεάτων) ἐπότιζε τοὺς κήπους των, καὶ ὅτι οὕτω
διὰ τῆς χρηματικῆς ἀμοιβῆς τῶν νυκτερινῶν κόπων του
ἔζη τὰς ἡμέρας του ἀσχολούμενος εἰς τὰ μαθήματά του.

Οἱ Ἄρεοπαγῖται καὶ πάντες οἱ Ἀθηναῖοι ἐθαύμασαν
καὶ ἐπήρεσαν τὴν φιλομάθειαν καὶ τὴν ἀρετὴν τοῦ πτωχοῦ
Κλεάνθους, ὅστις ἔκτοτε ἐπωομάσθη «φρεάτιλης», διότι
ἔζη ἀντιλῶν ὕδωρ ἐκ τῶν φρεάτων ἐψήφισαν δὲ πρὸς βοή-
θειάν του χρηματικόν τι ποσόν, δπως ἀνετάτερον ἔξακο-
λονθήσῃ τὰς σπουδάς του.

Οὕτως δὲ Κλεάνθης ἀνεφάνη ὁ ἵκανότερος τῶν μαθη-
τῶν τοῦ Ζήτωρος καὶ μετά τὸν θάνατον αὐτοῦ τὸν διεδέ-
χθη εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς Στωϊκῆς φιλοσοφίας.

Εἰς τὸν Κλεάνθην ἀποδίδεται καὶ τὸ δρῦστατον ἐκεῖνο
ρητόν, ὅτι «οἱ ἀπαίδεντοι μόνον κατὰ τὴν μορφὴν διαφέ-
ροντιν ἀπὸ τὰ θηρία».

Κατὰ τὸν Λ. Μελάν.

19.—Τὸ ἀμπέλι.

(Φιλεργία).

Ἄμπελι μου πλατύφυλλο,
καὶ κοντοκλαδεμένο,

γιὰ δὲν ἀνθεῖς, γιὰ δὲν καρπεῖς,
σταφύλια γιὰ δὲν βγαίνεις;
Μ' ἔχάλασες παληάμπελο,
κι' ἐγώ θὰ σὲ πωλήσω.
Μὰ μὲ πουλῆς ἀφέντη μου,
κι' ἐγώ σὲ ξεχρεώνω.
Γιὰ βάλε νειούς καὶ σκάψε με,
γέρους καὶ κλάδεψέ με.
βάλε γρηαὶς μεσόκοπαις
νὰ μὲ βλαστολογήσουν·
βάλ' καὶ κορίτσια ἀνύπανδρα
νὰ μὲ κορφολογήσουν.

δημοδης.

20.—Αετός.

(πραγματογνωσία)

Ο ἀετὸς εἶνε τὸ μεγαλείτερον ἐκ τῶν ἀρπακτικῶν ὄρνεων καὶ ἀνήκει εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν ἰεράκων. Τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ἀετοῦ εἶνε τὰ ἑξῆς: Τὸ κρανίον εἰς τὸ ἄνω μέρος εἶνε πεπιεσμένον καὶ πτερωτόν· οἱ δοφθαλμοὶ εἶνε μεγάλοι· αἱ δοφρύες ἔξεχουσι· τὸ δύνχος εἶνε ισχυρὸν καὶ κυρτὸν πρὸς τὸ κάτω μέρος· τὰ πτερά τοῦ τραχήλου καὶ τῆς κεφαλῆς καταλήγουσιν εἰς δξείας ἄκρας· εἰς τὰς πτέρυγας τὸ πρῶτον πτερόν εἶνε μικρόν, τὸ τέταρτον μακρόν· οἱ δάκτυλοι τῶν ποδῶν

εἶνε γυμνοί· οἱ δυνατοί· ὁ διπίσθιος τῶν δυνάχων
εἶνε μεγαλείτερος τῶν ἄλλων.

Τὰ γνωστότερα εἴδη τῶν ἀετῶν εἶνε τὰ ἔξης: ‘Ο βα-
σιλικὸς ἀετός, δστις ενδόσκεται εἰς τὰς μεσημβρινὰς
χώρας τῆς Εὐρώπης. ‘Ο φαιόχροος ἀετός, δστις διαιτᾶ-
ται εἰς τὰς Ἀλπεις καὶ εἰς τὰς δρεινὰς χώρας τῆς κεντρι-
κῆς Εὐρώπης. ‘Ο θαλάσσιος ἀετὸς (άλιαέτος), δστις
συνήθως διαμένει εἰς τὰ παράλια καὶ πλησίον μεγάλων
λιμνῶν καὶ ποταμῶν καὶ τρέφεται ἰδίως μὲ ἵχθυς. Τὸν
χειμῶνα οἱ ἀετοὶ οὗτοι μένοντιν εἰς τὴν ξηρὰν καὶ ζητοῦ-
σιν ἄλλην τροφήν. Εἰς τὸ είδος τοῦτο ἀνήκει ὁ λευκὸς
ἀετός, τοῦ δποίου ή οὐρά ἔχει λευκόχροον χρωματισμόν,
καὶ ὁ ἵχθυνοφάγος ἀετός, δστις εἶνε μικρότερος, ἀλλὰ
κάμνει μεγάλην θραῦσιν μεταξὺ τῶν ἵχθυων, δι’ ὃ καὶ
δραστηρίως καταδιώκεται.

Οἱ ἀετοὶ ζῶσι συνήθως κατὰ ζεύγη καὶ πτίζονται φω-
λεὰν ἄκομψον, ἐντὸς τῆς δποίας ἀναπτύσσεται εἰς νεοσσὸς
ἢ τὸ πολὺ δύο. Αἱ φωλεὶ αὗται κατασκενάζονται ἐπὶ
ἀπροσίτων βράχων ἢ ἐπὶ ὑψηλῶν δένδρων. Πέριξ τῶν
φωλεῶν τῶν ἀετῶν κεῖται ἐσπαρμένοι σωροὶ ὀστέων,
περισσεύματα τῆς τροφῆς τῶν μικρῶν, οἵτινες πολὺ βρα-
δέως ἀναπτύσσονται. ‘Οταν δὲ κατὰ πρῶτον πετῶσιν,
ἔχουσι σχεδὸν τὸ ἀνάστημα τῶν μεγάλων, διακρίνονται
δὲ μόνον ἐκ τοῦ χρωματισμοῦ. ‘Ο θῆλυς ἀετὸς εἶνε πάν-
τοτε μεγαλείτερος τοῦ ἄρρενος καὶ ή πτῆσις αὐτοῦ διαρ-
κεστέρα, ἀλλ’ οὐχὶ καὶ ταχυτέρα.

‘Ο ἀετὸς φονεύει τὴν λείαν τον διὰ τοῦ ἴσχυροῦ ὁάμ-
φους τον καὶ πρὸ πάντων διενθύνει τὴν ἐπίθεσίν τον
κατὰ τῆς κεφαλῆς καὶ κατὰ τῶν δρῆθαλμῶν τοῦ θύματος.
Κατόπιν σχίζει τὴν κοιλίαν καὶ ἀφαιρεῖ τὰ σπλάγχνα, τὰ
δποῖα εἶνε ή προσφιλεστέρα τροφή τον. ‘Αδιακρίτως κα-

τατρώγει τὴν λείαν τον, ἀλλὰ τὰ πτερά, τὰς τρίχας καὶ τὰ μεγαλείτερα δοτᾶ τὰ ἔξεμεῖ κατόπιν.

Οἱ ἀετοὶ ἄγαπῶσιν ἴδιως τὸ κρέας τῆς ἀλώπεκος καὶ μάλιστα δταν τοῦτο διατελῇ εἰς ἀποσύνθεσιν. "Οὐδεν καὶ οἱ θηρευταὶ τῶν ἀετῶν τοῦτο τὸ δέλεαρ μεταχειρίζονται, δπως τοὺς συλλάβωσιν. Οἱ ἀετοὶ ἀποπέμπουσι δυσωδίαν, δχι δμως τοσαύτην, δσην οἱ ἱέρακες.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα εὑρίσκεται σχεδὸν μόνον τὸ μικρότερον εἶδος τῶν θαλασσίων ἀετῶν καὶ τοῦτο δχι πολὺ συχνά.

21.—Θεοῦ παρουσία.

Θεός ὑπάρχ' εἰς οὐρανούς,
προστάτης τῶν ἀνθρώπων,
καὶ ἡ καρδία καὶ ὁ νοῦς
τὸν βλέπ' εἰς πάντα τόπον.
Τὸν βλέπ' εἰς τὸν οὐράνιον
φωστήρα τῆς ἡμέρας,
καὶ εἰς τὸ φῶς τὸ δάνειον
τῆς νυκτοπόρου σφαίρας.
Τὸν βλέπει δταν καταιγίς
σωρεύῃ μαῦρα νέφη,
κι' ὅταν παρήγορος τῆς γῆς
γαλήνην ἐπιστρέψῃ.
Τὸν βλέπει εἰς τὸν ἡμερον
παλμὸν τῆς εύτυχίας,
ἀλλὰ κ' εἰς τὴν ἐφήμερον
ὅδύνην τῆς καρδίας.
Εἰς τὸ οὐρανοῦ τὸν πάλυρον
ἡ δόξα Του ἐγράψη,
καὶ τὸν ὑμεῖ τὸ ἄπειρον
καὶ ἡ ζωὴ κ' οἱ τάφοι.
Τὸ κράτος του δοξάζοντα
τὸν τρέμουσι τὰ ὄντα,
τὸν πᾶν ἔξουσιάζοντα
καὶ πανταχοῦ παρόντα.

A. Ραγκαβῆς
3

22.—Πάξια καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐργασίας τοῦ ἀνθρώπου.

Ο πρῶτος δόρος, ὁ ὅποιος ἐπειδὴ οὐκ εἰς τὸν ἀνθρωπὸν, εἶναι ἡ ἐργασία. Διὰ τῆς ἐργασίας ὁ ἀνθρωπὸς χώρας ἀκαλλιεργήτους καὶ ἐρήμους μετέβαλεν εἰς μαγευτικὰ τοπεῖα καλλιεργημένα. Τὸ πράσινον χρῶμα τῶν ακροποφόρων δένδρων, διπερ μαχεύει τὸν ὄφελον, εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἐργασίας τοῦ ἀνθρώπου. Τοὺς ὥραίους καὶ συγχρόνιας ὠφελίμους καρπούς παρήγγει καὶ ἐπολλαπλασίειν ἡ ἐπιμέλεια καὶ ἡ ἐργασία τοῦ ἀνθρώπου.

Καὶ δὲν κατώρθωσε τοῦτο μόνον ὁ ἀνθρωπὸς. Κατῆλθεν εἰς τὰ σπλάγχνα τῆς γῆς διὰ νὰ ἐξχαράγῃ ὅγκους ἀμόρφους, τοὺς ὅποιους διὰ τῆς ἐργασίας μετέβαλεν εἰς στίλθοντα μέταλλα, τὰ δὲ μέταλλα ταῦτα ὑπέβαλε προσέτι εἰς δικρόφορους ἄλλας ἐργασίας καὶ μετεσχηματίσεν αὐτὰ εἰς ἀποστραπτούτα κοσμήματα.

Ανεκάλυψε προσέτι ὁ ἀνθρωπὸς τοὺς μυστηριώδεις νόμους τῆς φύσεως διὰ νὰ ἀναπαραγάγῃ καὶ πολλαπλασιάσῃ ἐπ' ἀπειρον τὰ φυτά, τὰ ἄνθη, τοὺς καρπούς. Ὡπέτεχεν ὑπὸ τὴν θέλησίν των τὰ πλεῖστα τῶν ζῴων διὰ νὰ τὸν βοηθῶσιν εἰς τὰς κοπιώδεις ἐργασίας του.

Τὴν ὁρμητικὴν καὶ καταστρεπτικὴν δύναμιν τῶν χειμάρρων ἔκκρινεσσιν οὕτως ὕστε ἀντὶ καταστροφῆς νὰ γίνωνται οὕτωι πρόξενοι ὠφελεῖς.

Ἐκεῖ ὅπου ὑπῆρχον λιμναζόντα τοῦδε ταχαστρεπτικάτα τοῦ τὴν ὑγείαν του, διὰ τῆς ἐργασίας μετέβαλε ταῦτα εἰς ὥραίους καὶ ἀνθρηρούς λειμῶνας. Τὰς ἀγρίας ἐρήμους μετέβαλεν εἰς πλουσίας βοσκᾶς καὶ εἰς καλλιεργημένας γκίκας ἔτι πλουσιωτέρκες. Τοὺς λόφους ἐκάλυψε διὰ ἀμπελῶνων, ἐλαιώνων καὶ δένδρων χρησιμωτάτων. Αἱ ἐρήμους μετειδὴθησαν εἰς χώρας κατοικουμένας ὑπὸ μυριάδων ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι διεσχίζουσι τὴν θάλασσαν διὰ πλοίων καὶ κτηματοπλοίων καὶ τὴν ξηράν διὰ σιδηροδρόμων κ.λ.π., οὕτως ὕστε νὰ ὑπέρρηγη συγκοινωνίας μεταξὺ διαφορῶν τῶν χωρῶν τῆς γῆς. Αἱ ἀπειροί οὖδε, αἱ γέφυραι καὶ πάντα τὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας εἶναι τόσοι μάρτυρες τῆς δυνάμεως τοῦ ἀνθρώπου ζῶντος ἐν κοινωνίᾳ. Μυρίχ ἄλλα μνημεῖα δυνάμεως καὶ δέξης δεικνύου-

σιν δτε ὁ ἀνθρωπος, κύριος ὡν τῆς γῆς, μετέβηλε καὶ ἀνεκκίνησεν
ὅλοχληρον τὴν ὅψιν αὐτῆς.

Καὶ ἡδυνήθη τῇ ἀληθείᾳ νὰ πρχγματοποιήσῃ τὰ θεύματα
ταῦτα ὁ ἀνθρωπος διὸ τῆς ἐργασίας, ἡ ὄποις κατ' ἀρχὰς μὲν
φρίνεται βρετῖχ, ἀλλ' ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων της φρίνεται πό-
σον εὐεργετικὴ εἶνε διὸ τὸν ἀνθρωπον. Καὶ οἱ ἀρχῆται γνωρίζον-
τες τὴν δυσκολίκην ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἐργασίας ἔλεγον δτε «τῆς μα-
θήσεως αἱ μέν ρίζαι εἶναι πικραί, οἱ δὲ καρποὶ γλυκεῖς».

23. — Ὁ κεκουμμένος θησαυρός.

Ἐνας, παιδί μου, ἀμπελουργός
μὲ μάτι ἀποσταμένο
οὲ ξένου ἀρχοντα ἀγρό
ἀφθονο βρίσκει θησαυρό
στὰ χώματα θαμμένο.

Μάτανε ξένος δ ἀγρός.
δ πλοῦτος ἥταν ξένος
γν' αύτδ κι' αύτδες ἀπ' τὴν πολλὴν
χαρὰ ποῦ εἶχε, τὰ πουλεῖ
δσα εἶχε δ καῦμένος.

Καὶ τρέχει πρὸς τὸν ἀρχοντα,
τὴν ἀμπελο ἀγοράζει,
καὶ πάλι ὀλόχαρος πετᾶ
τὸν θησαυρό του νὰ κυττᾶ
τὸν πλοῦτο νὰ θαυμάζῃ.

Μικροί μου φίλοι, θησαυρός
καθάριος σὰν κρυστάλλι,
στοῦ Πλάστου εἰν' τὴν κατοικιά.
ἐκεῖνος πλειδ 'χει ώμορφιά
πλειδ ζηλευμένα κάλλη.

Αύτόν, αύτὸν κυττάξατε .
νὰ κλείστε στὴν καρδιά σας.
Αύτός, παιδιά μου, ὁδηγεῖ,
ὅταν προθαίνῃ ἡ αὐγή,
τὰ θεῖα βῆματά σας.

“Ολα γι’ αὐτὸν ἄς χάσπε,
τὸ πᾶν γιὰ τὴν θρησκεία.
Τίποτε, τίποτε, παιδιά
δὲν ἔχει τόσην ὠμορφιά
ὡς τοῦ Θεοῦ ἡ λατρεία.

N. Ιγγλέσπις

24. — Ὁ Εὔριπος τὸ στενὸν τῆς Χαλκίδος.
(περιγραφὴ)

‘Ο δόδοιπόρος, δοσις μεταβαίνει διὰ ἔηρᾶς ἀπὸ Θηβῶν εἰς Χαλκίδα, ὅταν πλησιάζῃ πρὸς τὴν θάλασσαν, τὴν χωρίζουσαν τὴν Βοιωτίαν ἀπὸ τῆς Εὐβοίας, ἔχει ἐνώπιόν του πανόραμα, τὸ δποῖον οὐδέποτε δύναται νὰ λησμονήσῃ. ‘Ολίγα μέρη τῆς ‘Ελλάδος εἶνε τόσον ἡωμαρτικά, δσον ἡ θέσις αὐτη. ‘Αφ’ ἐνδέ
ἔχει τοὺς βράχους τῆς Βοιωτίας καὶ τὰς καταφύτους κοιλάδας αὐτῆς, ἀφ’ ἔτερου δὲ τὴν ἀκτινοβολοῦσαν θάλασσαν καὶ πρὸς τὸ βάθος τὴν Εὐβοιαν, τὴν θαλεόταν νῆσον, τῆς δποίας τὰ ὑψηλάτα τόσον ἐπιχαρίτως ἀντανακλῶνται εἰς τὸ λεῖον κάτοπτρον τῆς θαλάσσης. Τὸ στενὸν τοῦτο τῆς θαλάσσης ἥτο καὶ εἶνε γνωστὸν διὰ τὴν παλίρροιαν τῶν ὑδάτων, τῆς δποίας τὸ αἴτιον κανεὶς δὲν ἦδυνήθη μέχρι τοῦδε νὰ ἐννοήσῃ. Λέγεται δτι δ μέγις φιλόσοφος ‘Αριστοτέλης ἐρρίφθη ἐνταῦθα εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐπινίγη, ἐπειδὴ δὲν ἦδυνήθη ν’ ἀνακαλύψῃ τὴν αἰτίαν τοῦ περιέργου φαινομένου. Τοῦτο εἶνε παράδοσις· ἀλλ’ ἐμφαίνει δτι καὶ οἱ μεγαλείτεροι νόεις τῆς ἀρχαιότητος δὲν ἦδυνήθησαν νὰ λύσωσι τὸ αἴνιγμα τοῦτο.

25. — Ἡ Ζάκυνθος.
(περιγραφὴ)

‘Ἡ Ζάκυνθος φνομάσθη ὑπὸ τῶν Ἐρετῶν καὶ δικαίως «τὸ

ἀνθος τῆς Ἀνατολῆς». Καὶ πράγματι δὲν ὑπάρχει ὁραιότερον οὐδὲ ποιητικώτερον ἀπὸ τὴν νῆσον Ζάκυνθον, ὅπως παρουσιάζεται αὕτη εἰς τὸν περιηγητήν. Πλησίον τοῦ λιμένος μικρὰ πόλις, ἔχουσα τύπον Ἰταλικόν, χαριεστάτη καὶ εὐθυμος μὲ τὰ ὑψηλὰ αὐτῆς καθωνοστάσια, μὲ τὸν συσκίους κήπους καὶ περιστεφόμενη ὑπὸ ἀγορῶν καὶ ὑψωμάτων καταφύτων ὑπεράνω δὲ τῆς πόλεως εἰς ὕψος τριακοσίων μέτρων περίπον καὶ ἐν μέσῳ ἀνθοδέσμης φυσικῆς τὸ φρούριον μὲ τὰς ἐπάλξεις καὶ τὰ ἀμυντικὰ αὐτοῦ ἔργα. Ἀναπαυτικὴ καὶ εὔσημος λεωφόρος ἄγει ἀπὸ τῆς πόλεως εἰς τὸ φρούριον τοῦτο, ὅπόθεν ἡ θέα εἶναι πλήρης μαγείας, μακρὰν ἐκτεινομένη ἔνθεν μὲν πρὸς τὴν θάλασσαν τὴν κνατῆν καὶ μειδῶσαν, ἔνθεν δὲ πρὸς τὰς σοβαρὰς γραμμὰς τῶν δρέων τῆς Πελοποννήσου ἀπὸ τοῦ Ταΰγετον μέχρι τοῦ Παρασσοῦ.

Ἐνταῦθα ἵστατο δὲ φυγὰς Θεόδωρος Κοιλοτρόχηντος ποὺν ἦ δράξη τὸ τυραννοκτόνον ὅπλον. Ἐνταῦθα, ἀντικρύζων τὰ δρόμης πατρίδος του, ἀνεκάλει εἰς τὴν μνήμην του τὰ δεινὰ τῶν παιδικῶν του χρόνων καὶ τὸν ἀγῶνας τῆς νεανικῆς του ἡλικίας καὶ ὀφειλεύετο τὴν μέλλουσαν δόξαν του. Ἐνταῦθα τὸ δέτιον αὐτοῦ βλέμμα παρετήρει ἐν συγκινήσει τὸν δρίζοντα καὶ τὰ χελλὰ τὸν ἐψιθύριζον τὸ ιερὸν τῆς πατρίδος ὄνομα.

Ἡ διαμονὴ τοῦ Γέροντος τοῦ Μωριὰ κατέστησε τὴν Ζάκυνθον σεβαστὴν εἰς πάντα Ἑλληνα, δοτις αἰσθάνεται τὸν παλμοὺς τῆς φιλοπατρίας.

Ἄλλὰ καὶ ὑπὸ ἄλλην ἔποψιν ἡ νῆσος αὕτη εἶνε πολύτιμος. Ἐν Ζακύνθῳ τῷ 1772 ἐγεννήθη εἰς τῶν μεγαλειτέρων ποιητῶν τῆς Ἰταλίας, δὲ Οὐγος Φώσκολος, τοῦ δποίου δὲ πατήρ διετέλει ὑπάλληλος τῆς Ἐνετικῆς Δημοκρατίας. Ἐν Ζακύνθῳ ἐγεννήθη καὶ δὲ εἰς πάντα Ἑλληνα προσφιλῆς ποιητῆς Σολωμός, δοτις ὕμνησε τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὸ ἀριστούργημα αὐτοῦ. Τίς Ἑλλην δὲν γνωρίζει τὸν ἀθανάτους τούτους στίχους τοῦ Σολωμοῦ:

«'Απ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων τὰ ιερά,
»καὶ σὰν πρῶτ' ἀνδρειωμένη
χαῖρ', δὲ χαῖρ, Ἐλευθεριά !

»Ἐκεῖ μέσα κατοικοῦσες
πικραμμένη, ἐντροπαλή,
»κ' ἔνα στόμα καρτεροῦσες
«ἔλα πάλι» νὰ σοῦ εἰπῃ.
»Ἄργει νᾶλθη ἐκείνη ἡ ὑέρα
κ' ὥσαν δῆλα σιωπηλά,
»γιατὶ τάσκιαζε ἡ φοβέρα
καὶ τὰ πλάκων' ἡ σκλαβιά. **κλπ.**»

Ο ποιητὴς τῶν «μνημάτων» καὶ δ ποιητὴς τῆς «ἔλευθερίας» γεννηθέντες ἐνταῦθα εἰνε οἱ ἀντιπόδωσιν τῆς ποιητικῆς μεγαλοφυΐας τῶν δύο ἐθιῶν, τοῦ Ἰταλικοῦ καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ, ἅτινα ἔχουσι τοσαύτην δμοιότητα. Ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ, ἣτις περιβάλλει τὴν Ζάκυνθον, περιτταται μέχρι σήμερον τὸ πρεῦμα τῶν δύο ἔξοχων ποιητῶν. Ἐξ δὲ τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς δ λαὸς τῆς Ζακύνθου εἰνε δ ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἔχων ἀνεπτυγμένον τὸ αἰσθῆμα τῆς μουσικῆς.

Οτι δὲ ἡ ὁραία αὐτῇ νῆσος ὑπὸ τὸν στίλβοντα αὐτῆς οὐρανὸν εἰνε καὶ εὔφορος, τοῦτο εἰνε φυσικόν. Τὸ ἔλαιον, δ οἶνος, αἱ δπῶραι, τὰ ἀνθη ἔχουσιν ἀμίμητον καλλονήν καὶ γεῦσιν. Οἱ Ζακύνθιοι εἰνε λαὸς ἐργατικός, τὰ δὲ κτήματα αὐτῶν καλλιεργοῦνται ἐπιμελῶς. Ἐν ἐνι λόγῳ ἡ Ζάκυνθος εἰνε μία λαμπρὰ γωνία τῆς γῆς, ἣτις ώνομάσθη ὑπὸ τῶν περιηγητῶν «χρυσῆ νῆσος» καὶ «ἐπίγειος παράδεισος».

26. — Δάμων καὶ Φιντίας.

(ἀληθής φιλία).

Ο Δάμων καὶ ὁ Φιντίκης ἥσχε μαθηταὶ τῆς Πυθηγορεικῆς Σχολῆς: ἔζων δὲ εἰς τὰς Συρρακούσας, πρωτεύουσαν τῆς γῆσου Σικελίας.

Ο Φιντίας κατηγορηθεὶς ως ἔνοχος συνωμοσίας κατὰ τοῦ Διονυσίου, τυράννου τῶν Συρρακούσων, κατεδικάσθη εἰς τὴν ποινὴν τοῦ θινάτου: ἀλλ' ἔχων ἀνάγκην νὰ διατέσση τὰ οίκογεννεικά του συμφέροντα, ἔζήτησε τὴν ἀδειανή παρὰ τοῦ Διονυσίου γ' ἀπομακρυνθῆ ἐπί τινας ἡμέρας τῶν Συρρακούσων πρὸς

έπίσκεψιν τῆς οἰκογενείς του· ύπεσχέθη δὲ νὰ παρουσιάσῃ ἀντ' αὐτοῦ ἄλλον εἰς τὸ δεσμωτήριον, ἀναδεχόμενον νὰ θυτωθῇ, όντος κατὰ τὴν προσδιορισθησομένην ἡμέραν δὲν θίεταινενέμφρυνισθῇ.

Ο τύραννος, τοῦ ὄποίου ἡ καρδία δὲν ἐγγάριζεν εἰμὴ τὸ αἰσθημα τοῦ ἐγγισμοῦ καὶ τοῦ φόβου, ἦτο πεπεισμένος ὅτι τοιούτον ἐγγυητὴν ἦτο ἀδύνατον νὰ εὕρῃ ὁ Φιντίκς. Ἐπὶ τῷ πεποιθήσει δὲ ταύτη εἴπεν ὅτι τῷ παραχωρεῖ τὴν ζητηθεῖσαν ἀδειαν, ἵν παρουσιάσῃ ὄλλον ἀναδεχόμενον τὴν καταδίκην ἐν ἀλλείψει αὐτοῦ. Μεγίστη δὲ ὑπῆρξε τοῦ Διονυσίου ἡ ἔχπληξις, ὅτε εἶδε παρουσιάζόμενον εἰς τὸ δεσμωτήριον τὸν Δάμωνα, προθύμως ἀναδεχόμενον τὴν θέσιν τοῦ φίλου του.

Ο Φιντίκς ἐπομένως ἀποφυλακίζεται καὶ ἐλεύθερος ἀναχωρεῖ πρὸς ἀντάμωσιν τῆς οἰκογενείς του· τὰ δὲ δεσμά του εὐχαρίστως ἀναλημβάνει ὁ φίλος του Δάμων.

Αλλ ἡ προσδιωρισμένη διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς θυγατρικῆς ποιηῆς ἡμέρᾳ φθάνει, καὶ ὁ Φιντίκς δὲν φένεται· ὅτε ἡ ὥρα τῆς ἐκτέλεσεως ἐπλησίασεν, ἀντὶ τοῦ Φιντίου ἀπάγεται ὁ Δάμων σιδηροδέσμιος εἰς τὸν τόπον τῆς καταδίκης.

Ολος ὁ λαὸς τῶν Συρκουσῶν ἀγκυκκεῖ τότε καὶ φραύττει κατὰ τῆς αἰσχρᾶς προδοσίας τοῦ Φιντίου, βλέπων τὸν πέλεκυν τοῦ δημίου ἔτοιμον ἥδη νὰ πέσῃ ἐπὶ τοῦ ἀθώου τραχῆλου τοῦ Δάμωνος· ὁ δὲ τύραννος σαρκαστικῶς μειδιᾷ, ἐμπαίζων καὶ τὴν μωρίαν τοῦ Δάμωνος καὶ τὴν ψευδοφιλίαν τοῦ Φιντίου.

Μόνος ὁ Δάμων ἀτάρχος καὶ φιδρὸς βλέπει πλησιάζουσαν τὴν στιγμὴν καθ' ἣν διὰ τῆς ἴδιας του ζωῆς ἥλπιζε νὰ σώσῃ τὴν ζωὴν τοῦ φίλου του ἀλλ ἡ χαρὰ του δὲν ἦτο πλήρης, διότι, γνωρίζων καλῶς τὴν ἀρετὴν τοῦ Φιντίου, ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἐπερίμενε τὴν ἐμφάνισίν του.

Ἐπὶ τέλους ὁ δάμιος ἔτοιμάζεται καὶ λαμβάνει ἀνὰ χεῖρας τὸν πέλεκυν, ἡ δὲ τρομερὰ στιγμὴ ἐπίκειται, ὅτε ἐξαίφνης κρυψαγήθη θορυβώδης ἀκούονται λέγουσαι. — Ο Φιντίκς, ὁ Φιντίκς! Συγχρόνως δὲ ἀσθμακίων καὶ δρομακίων διασχίζει ὁ Φιντίκς τὰ πλήθη καὶ μετὰ δικρύων πίπτει εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ φίλου του Δάμωνος, καὶ ζητεῖ νὰ λάβῃ τὴν θέσιν του ὑπὸ τὸν

πέλεκυν τοῦ δημίου ἀλλ' ὁ Δάμων διαφιλονικεῖ τὴν θέσιν ταύτην ὡς ἀνήκουσαν ἥδη εἰς αὐτόν. Ὁ Φιντίχς τότε ἐπαναλαμβάνει ζωηρότερον τὴν ἀπαίτησίν του, ὁ δὲ Δάμων ἐπιμένει σταθερῶς εἰς τὴν ἄρνησίν του.

Ἐκθυμβοὶ καὶ δικρυρροοῦντες θεωροῦν πάντες τὸ μέγα καὶ ὑψηλὸν τοῦτο θέματα τῆς περὶ θανάτου πάλης τῶν δύο φίλων καὶ αὐτὸς δὲ ὁ σκληροκάρδιος τύραννος συγκινεῖται ἐπὶ τέλους καὶ θαυμάζει τὸ ὄφος καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς ἀληθοῦς φιλίας, τῆς ὁποίας τὴν δύναμιν οὐδέποτε εἶχεν αἰσθανθῆ, οὐδέποτε εἶχε φρυτασθῆ.

Ἀναγκάζεται λοιπὸν νὰ σεβχεθῇ τὴν ὑπαρξίαν ταινύτου ιεροῦ δεσμοῦ, τὸν ὅποιον ὁ πέλεκυς τοῦ δημίου του ἐπρόκειτο νὰ διαρρήξῃ, καὶ ἐπομένως χαρίζων τὴν ζωὴν εἰς τὸν Φιντίχην καὶ τὸν Φιντίχην εἰς τὸν Δάμωνα, καταπάνει τὴν εὐγενῆ των πάλην καὶ ζητεῖ ὡς χάριν νὰ συμπεριλάβωσι τοῦ λοιποῦ καὶ αὐτὸν ἐντὸς τοῦ ιεροῦ δεσμοῦ τῆς φιλίας των, ητις ἀπετέλει τὰς δύο ἐνχρέτους ψυχάς των ψυχὴν μίαν ἐντὸς δύο σωμάτων.

«Δᾶρον Θεοῦ πολύτιμον εἰν^τ ἡ πιστὴ φιλία·
εἰς τοὺς κοινοὺς δέν δίδεται τοιαύτη εὐτυχία . . .»

Κατὰ τὸν Λ. Μελάν.

27.—"Ορκος πίστεως εἰς τὴν φιλίαν καὶ παρακυὴν αὐτῆς.

Ορκίζομαι ἐνώπιον τοῦ ιεροῦ βωμοῦ σου,
Φιλία, εἰς τὰ δόγματα, τοὺς νόμους, τοὺς θεσμούς σου,
ἐν ὅσῳ ζῷ ἐπὶ τῆς γῆς, ἀκλόνητος νὰ μείνω,
νὰ τὰ τηρήσω ἀκριβῶς, χωρὶς νὰ παρεκκλίνω.
Ομνύω τὸν ἔλαχιστον, νὰ μὴ πατήσω ὅρκον,
καὶ τὸν συνήθη πάντοτε νὰ σοὶ προσφέρω φόρον,
ἀγνῶς νὰ σὲ λατρεύω,
καὶ ὡς θεάν ἐφέστιον πιστῶς νὰ σὲ πρεσβεύω.

—
Εύδαιμονίαν ἀληθῆ σὺ μόνη προσπορίζεις
εἰς τοὺς πιστούς σου λατρευτάς· σὺ μόνη ὀραΐζεις

τὸν ἀνθρωπὸν, καὶ συντηρεῖς ἀρμονικῶς τὰ πάντα,
εἰς σὲ χρυσοῦν ἀνήγειραν οἱ φίλοι ἀνδριάντα.
Βωμοὶ ἀνφορδύμονται εἰς τόνομά σου τόσοι,
καὶ προσφορὰς προσάγουσιν εἰς τοὺς βωμούς σου, δοσοὶ,
πιστοὶ εἰς τὴν φιλίαν,
μὲν ἀμοιβαίαν ἀγαποῦν ἀγάπην καὶ τελείαν.

Πιστὸς εἰς τὴν φιλίαν μου, θὰ ἀγαπῶ τὸν φίλον
μ' ἀγάπην ἀπαράμιλλον μ' ἐνθουσιώδην ζῆλον.
Οὐδοκαυτώματα ἀγνά, τῆς πίστεώς μου δεῖγμα,
καὶ ἑκατόμβας ἐντελεῖς 'ς τὸ ιερόν σου βῆμα
προσάγων μετὰ ζέσεως οὐδέποτε θὰ παύσω,
καὶ σμύρναν καὶ λιβανωτὸν πολὺν, πολὺν θὰ καύσω·
σπονδὰς ἔκει θὰ κύσω,
εἰς δοσα ὥδη ὅμοσα νὰ μὴ ἐπιορκήσω.

Ναί, φίλε, ἐν ὀνόματι ὁμούω τῆς φιλίας,
ὅτι πιστῶς θὰ σ' ἀγαπῶ καὶ μετ' εἰλικρινείας·
καὶ ὡς ἀσφαλὲς ἔχεγγυον τῆς πίστεως, τὴν κλεῖδα
σοὶ δίδω τῆς καρδίας μου, καὶ ζῶ μὲ τὴν ἐλπίδα
καὶ νέα ὄδοκαυτώματα εἰς τὸν βωμὸν νὰ καύσω
θεᾶς τῆς καλλινίκου,
'ς τὰ βάθη τῆς καρδίας μου τοῦ ιεροῦ τῆς οἴκου.

὾ ! ναί, μὲ γράμματα χρυσᾶ 'ς τὰ βάθη τῆς καρδίας
κεχαραγμένον τόνομα θὰ φέρω τῆς Φιλίας,
καὶ προφερόμεν' ἔξ ἀγνῶν χειλέων θὰ μ' εὐφραίνῃ,
καὶ ἀνεξάλειπτον ἔκει δείποτε θὰ μένη.
Τὸ σῶμά μου ἡ κρύα πλάξ τοῦ τάφου θὰ καλύψῃ,
τὸ ιερὸν πλὴν αἰσθημα δὲν θέλει ἔξαλείψῃ
τοῦ φίλου, τῆς Φιλίας.
Αὔτὰ μετὰ τοῦ πνεύματος μέχρι τῆς συντελείας
θὰ μένωσιν ἀχώριστα, συναναμεμηγμένα,
Φιλία, φίλος καὶ ψυχὴ εἰς ἐν συμπεφυρμένα·

κ' εύπρόσδεκτος θὰ γίνωσιν εἰς τὸν Θεὸν θυσία,
ώς εὔοσμος λιθανωτὸς καὶ σμύρνα καὶ κασσία.

Πλὴν φεῦ! ποῦ φίλοι σῆμερον; Ποῦ Δάμωνες, Φιντίαι;
Τοιαῦται εἶνε σπάνιαι τὴν σῆμερον φίλιαι!

Πολλοὶ καλοῦνται φίλοι
ἐπὶ ψιλῷ δνόματι καὶ μόνον μὲ τὰ χεῖλη.

Τὴν σῆμερον κατάντησεν ἡ Ἱερὰ Φιλία
συμφέρον ἴδιαίτερον, ἀπλῇ κερδοσκοπία.
Ἐν' ὅσ' ἡ τύχη σ' εὔνοεῖ, κ' οἱ φίλοι σ' εὔνοοῦσι,
πλὴν, ἄμα σ' ἴδουν δυστυχῆ, εὐθὺς σὲ λησμονοῦσι
κ' ἐνῷ προτοῦ δὲν ἔλειπον θερμῶς νὰ σ' ἐκθειάζουν,
εἰς τὸν καιρὸν τῶν συμφορῶν κᾶν δὲν σὲ πλησιάζουν.

὾! πόσον ἀθλιότης!

Τὸ πᾶν λοιπὸν κατάντησεν ἀπάτη, δολιότης!

I. Ἰσηγόνης

28.—Η δύναμις τῶν γραμμάτων.

Στήλη πυρός, λέγει ἡ Παλαιὰ Γραφή, ὥδηγησεν εἰς τὰ
σκύτη τῆς ἑρήμου τὸν Μωϋσῆν. Στήλη πυρός, παιδία μου, εἶνε
καὶ τὰ γράμματα. Καὶ διὰ μὲν τοῦ φωτός των ὁδηγοῦν ἡμᾶς
ἐν τῷ μέσῳ τοῦ σκύτους καὶ τῶν κινδύνων τῆς παρούσης ζωῆς,
διὰ δὲ τῆς θερμότητός των μεταδίδουν εἰς τὰς καρδίας ἡμῶν
τὸ πῦρ τῆς ἀρετῆς.

Λύχνος φωτίζων τὸ σῶμα εἰς τὸ στάδιον τοῦ βίου εἶνε ἡ ψυχή
τὰ δὲ γράμματα εἶνε τὸ ἔλχιον τούτου. Δυστυχεῖς δοσι ἐγκλί-
ρως δὲν προμηθευθῶσι τὸ ἀναγκαῖον διὰ τὸν λύχνον των ἔλχιον,
διότι τυφλοὶ καὶ ἀθλοὶ θέλουν διέλθη καὶ τὴν νεότητα καὶ τὸ
γῆράς των.

Τὰ γράμματα καὶ νέους μᾶς μορφώνουν, καὶ ἀνδράς μᾶς ὀφε-
λοῦν, καὶ γέροντας μᾶς τέρπουν, καὶ δυστυχεῖς μᾶς παρηγοροῦν,
καὶ ἀργοὺς μᾶς ἐνασχολοῦν, καὶ μογάζοντας μᾶς δικοκεδάζουν,
καὶ εὐτυχεῖς μᾶς εὐφραίνουν ἐλχφρόν δὲ καὶ εὐχάριστον καθι-
στᾶσι πάντοτε τὸ φορτίον τῆς ζωῆς.

Καθὼς διὰ τῆς σωματικῆς αὐξάνομεν τὰς σωματικὰς δυνά-

μεις, τοιουτοτρόπως διὰ τῆς σπουδῆς αὐξάνομεν τὰς ψυχικάς δύσης δὲ περισσότερον αὐξάνουν καὶ βελτιοῦνται αἱ σωματικαὶ καὶ φυγικαὶ δυνάμεις τοῦ ἀνθρώπου, τόσῳ περισσότερον αὐξάνουν καὶ βελτιοῦνται τὰ ἔργα του, ἡ εὐτυχία του καὶ ὁ πολιτισμός του. Δι’ αὐτὸν τὰ περισσότερα ἐγκλήματα πράττονται ὑπὸ ἀγραριμάτων, σπαχνώτατοι δὲ εἰναι οἱ πεπαιδευμένοι οἱ ὑποπίπτοντες εἰς κκκουργίας. Παρετηρήθη δὲ τῷ ὅντι ὅτι εἰς τόπους, ὅπου πρὸ γρόνων ἐπράττοντο πολλὰ ἐγκλήματα, ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν σημαντικώτατα ἥλκτώθη, ἀφ’ οὗ ἐσυστήθησαν σχολεῖα μαρφώνοντα οὐχὶ μόνον τὸν νοῦν, ἀλλὰ καὶ τὴν καρδίαν τῶν πχιδῶν.

Τοικύτη εἶναι ἡ σωτήριος δύναμις τῶν γραμμάτων. Διὰ τοῦτο δὲ Θαλῆς ἔλεγε: «φίλει τὴν παιδείαν»· ἀλλοι δὲ συφός ἐπρόσθετε «μανθάνων μὴ κάμνε», ἦτοι μὴ ἀποκάμνῃς μανθάνων.

‘Αλλὰ καθὼς δὲ στόμαχος ὑποφέρει καὶ ἀσθενεῖ ἀπὸ τὴν πολυφργίαν, οὕτω καὶ ὁ νοῦς κουράζεται καὶ πάσχει ἀπὸ τὴν πολλὴν καὶ ποικίλην ἐνκοχγόλησιν. Διὰ τοῦτο ὅσοι εἰς πολλὰ συγγράνων ἀσχολοῦνται, δυσκόλως εύδοκιμοῦν. “Οθεν καὶ δὲ Αἰσχύλος ὅρθωτες ἔλεγεν ὅτι «ὁ χρήσιμα εἰδώς, οὐχ ὁ πολλὰ εἰδώς, σοφός ἐστιν»· «οὐκ ἐν τῷ πολλῷ τὸ εὖ, ἀλλ’ ἐν τῷ εὖ τὸ πολύ», ἔλεγον προσέτει οἱ παλκιοί μης· ἡ δὲ κοινὴ ἡμῶν παροιμία φρονίμως προσθέτει «ὁ κυνηγῶν πολλοὺς λαγούς κανένα δὲν πιάνει».

Προσέχετε προσέτει, ἀγκυρητά μου πχιδία, μήπως τὰ γράμματα ἀντὶ νὰ ἡθοποιήσωσι τὴν καρδίαν καὶ ἐγινούσωσι τὸν νοῦν σας, φουσκώσωσι μόνον αὐτόν, καὶ οὕτω καταστήσωσιν ἡμᾶς οἰηματίας καὶ περιφρονητάς τοῦ πατρικοῦ σας ἐπαγγέλματος. Ἔχετε δὲ πάντοτε κατὰ νοῦν ὅτι τὰ γράμματα ποτὲ δὲν ἀτιμάζονται ὑπὸ τῆς ἔργασίας, ἀλλὰ τιμῶσι πάσαν βιωτικὴν ἐνκοχγόλησιν.

29.—Τὰ Μετέωρα ἐν Θεσσαλίᾳ.

(περιγραφὴ)

‘Η Κκλαμπάκα κεῖται εἰς τὴν ἄκρην δειπάδος, ἡ ὄποια σηματίζεται ὑπὸ τοῦ ἕβερ οὐ τοῦ Πηνειοῦ μεταξὺ τῶν ὁρεινῶν Χασίων καὶ Κατζανᾶ. “Αμχ πλησιάσῃ τις τὰς οἰκίας της, τὸ

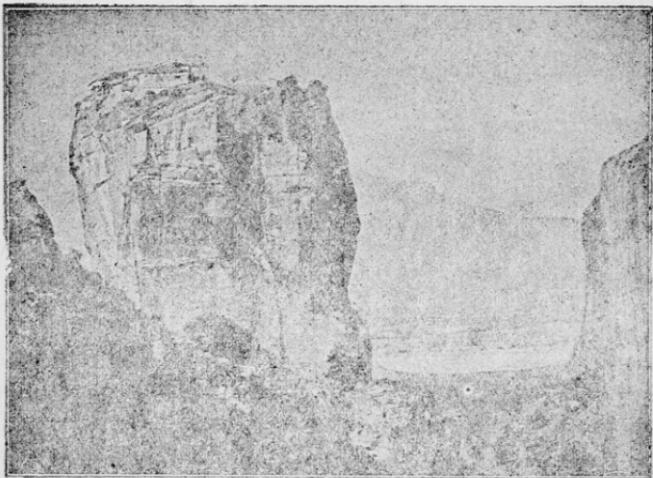
βλέμμα του προσελκύει παράδοξον θέρμα όληθος δάσους βράχων, οίτινες έχουσιν ύψος 300 μέτρων. Είναι έρριμμένοι απότομες εἰς τὸ μέσον τῆς πεδιάδος καὶ παρίστωσι τὰ ποικιλώτερα σχήματα. Ἀλλοτε μὲν παρίστανται ὡς σεμνοὶ κίονες ἀνυψούμενοι μέχρι τοῦ αἰθέρος· ἄλλοτε δὲ ὡς ὅγκωδεις βράχοι, οίτινες εἶνε κεκλιμένοι εἰς τὸ κενὸν καὶ φρίνονται ὅτι ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν θά κατακρημνισθῶσιν. Ἐνίστε μὲν πιστεύει τις ὅτι βλέπει πυραμίδας, ἐνίστε δὲ ὅτι βλέπει ἄπειρον σωρὸν λίθων. "Ολοὶ οὗτοι οἱ βράχοι εἶνε κεχωρισμένοι ὁ εἰς ἀπὸ τοῦ ἄλλου διὰ στεγωπῶν ἢ διὰ στοῶν ὅλως παραδόξων. Ἐπὶ τῶν κορυφῶν πολλῶν ἐκ τῶν βράχων τούτων ἀνήγειραν ἄλλοτε οἱ Ἑλληνες μοναχοὶ Μονάς, αἱ ὁποῖαι σήμερον κατά τὸ πλεῖστον εἶνε κατηρειπωμέναι. Αἱ Μοναὶ αὗται ἦσαν ἀσυλκείσαι πάντα, ὅστις ἥθελε ν' ἀποσυρθῇ ἐκ τοῦ κόσμου καὶ γὰρ μὴ περισπάται ὑπὸ ἄλλης φροντίδος παρὰ μόνον ὑπὸ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν προσευχῆς καὶ λατρείας. Βεβαίως, ὁ ἔνθουσικαμὸς πρὸς τὴν πίστιν εἶνε ἡ κυριωτέρα αἰτία τῆς ἀνεγέρσεως τῶν αἰθερίων τούτων Μονῶν, ἣν καὶ δύναται τις νὰ προσθέσῃ ὅτι πολλοὶ κοινοῦται ἐσκέφθησαν ν' ἀνεγέρωσι τὰς Μονὰς ταύτας εἰς τοιαῦτα μέρη καὶ διὰ τὴν πολὺ φυσικὴν ἐπιθυμίαν τοῦ γὰρ δύνανται νὰ ζῶσιν ἐν εἰρήνῃ.

"Ἀληθῶς κατὰ τὰς ταρχώδεις ἐποχάς, κατὰ τὰς ὁποίας ἀνηγέρθησαν αἱ παράδοξοι αὕται οἰκοδομαί, δὲν εἶνε παράδοξον ὅτι οἱ μοναχοὶ ἔλασθον ὅλκες τὰς δυνατὰς προφυλάξεις, ὅπως ἀποκρύπτωσι τὴν βίαν τῶν ἐνόπλων στιφῶν, τὰ ὁποῖα ἡμετερήτουν τὰς χώρας αὐτῶν, καὶ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν ληστρικῶν σημμοριῶν, αἵτινες φρίνεται ὅτι πάντοτε ὑπῆρχον ἔκει.

Μετέωρα ὠνομάζθησαν οἱ βράχοι οὗτοι ὡς μετεωρίζόμενοι ἦτοι ἀνυψούμενοι μέχρι τοῦ αἰθέρος. Σήμερον ἐκ τῶν 20 ἢ 24 μοναστηρίων, ἀτινα ὑπῆρχον ἄλλοτε, σώζονται μόνον ἑπτά. Ἐκ τούτων δὲ σπουδαιότερα εἶνε τρία· τὸ Μετέωρον, τὸ τοῦ ἀγίου Βαρδαλαίου καὶ τὸ τοῦ ἀγίου Στεφάνου.

"Ο βράχος τοῦ Μετέωρου ἀνυψοῦται εἰς μέγιστον ὕψος ἀνωθεν τῆς ἐπιφανείας τῆς πεδιάδος. Συνήθως ἡ ἀφίξις τοῦ ξένου ἀγγέλλεται διὰ φωνῆς ἢ κρουγῆς ἢ ἥχου κέρατος. Ἐάν δὲ ξένος θέλῃ νὰ ἐπισκεφθῇ τὰς Μονάς, οἱ μοναχοὶ καταβιβάζουσιν ἐν

σχοινίον μετὰ δικτυωτοῦ καλαθίου. Ἐντὸς τοῦ δικτυωτοῦ τούτου καλαθίου κάθηται ὁ ξένος καὶ κατόπιν ἀρχεται ἡ ἀγάθασις διὰ μηχανήματος. Ἐννοεῖται δὲ τὸ εἶδος τοῦτο τῆς διαμετακομίσεως εἶναι πολὺ δυσάρεστον καὶ ὁ ἀσυνήθιστος πολὺ δυσκόλως δύναται ν' ἀποφύγῃ τὴν λιποθυμίαν. Ἡ ἀγάθασις διαρκεῖ ὑπέρ

Μετέωρα.

τὰ πέντε λεπτά, δετιναὶ ὅμως φάνιονται εἰς τὸν ἀγαθάτην ὡς ὕραι.

Ἄπὸ τοῦ ὄψου τοῦ βράχου τοῦ Μετεώρου καὶ τοῦ ἀγίου Βαρθαλαίου ἡ θέα ἔνει ἔξοχῶς μαγευτική. Θυμαζεῖ τις πρὸς τὴν δύσιν τὸ μεγαλοπρεπὲς πανδραμική ἀλύσου τῆς Πίνδου καὶ μικρὸν τὴν ὑψηλὴν κορυφὴν τοῦ Ζυγοῦ, ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ δόποιου κεῖται ἡ πόλις τοῦ Μετεώρου. Ηρός τὸ ἀντίθετον μέρος, πρὸς ἀνατολάς, θυμαζεῖ ὅλην τὴν πλουσίαν κοιλάδα τοῦ Ηγειοῦ.

Ἡ σκιά, τὴν ὄποιαν ῥίπτουσιν οἱ γιγάντιοι βράχοι, ὅμοιάζει πρὸς νύκτα σκοτεινήν, κατὰ διαστήματα δὲ λάμπει τὸ φῶς τῆς ἡμέρας διὰ τῶν ἀνοικτῶν διόδων. Αἱ ἀντιθέσεις αὗται τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ σκότους ἐπιβάλλουσι σιγὴν καὶ σεθοσμὸν πρὸς τὴν ἀγρίαν μὲν, ἀλλὰ μεγαλοπρεπῇ ἐκείνην φύσιν.

30. — Ὁ Ἀθως.

Κρονσταλλωμένε "Αθωνα! τὸ ὑψος σου θαυμάζω,
καὶ βλέπων σε, τὴν δεξιὰν τοῦ Πλάστον σου δοξάζω.
Τὸ φῶς λαμβάνει τούργανοῦ ἡ κορυφή σου πρώτη,
καὶ εἰς τοῦ "Άδον φθάνοντιν οἱ πόδες σου τὰ σκότη.

Διάδημα ἀδαμάντινον τὴν κορυφήν σου στέφει·
τὰ δάση ἔχεις ζώνην σου καὶ κόμην σου τὰ νέφη.
Ἡ ἀστραπὴ τὸ βλέμμα σου, δὲ κείμαρος φωνῆ σου,
καὶ δὲ ἀνεμοστρόβιλος ἡ βροντερὴ πνοή σου.

Καθὼς ὁ πρῶτος ἄνθρωπος τῆς κτίσεως ἀρχαῖος,
σὺ πρῶτος ἔλαβες ζωήν, καὶ θέλεις τελευταῖος
προσφέρῃ τὸν αὐχένα σου στὸν αἴμοβόρον χρόνον,
νὰ τρέχῃ βλέπεις ἀπὸ σὲ ἡ κόνις τῶν αἰώνων.

Κατακλυσμὸς δὲν ἔλουσε τὸ μέγα μετωπόν σου,
ἀσπάζεται ἡ θάλασσα τὰς ἄκρας τῶν ποδῶν σου.
Ω φύσις! τόσα τέκνα σου χωρὶς ψυχὴν κι' αἰσθήσεις
αἰώνας ζῶσι καθὼς σύ, ω αἰωνία φύσις!

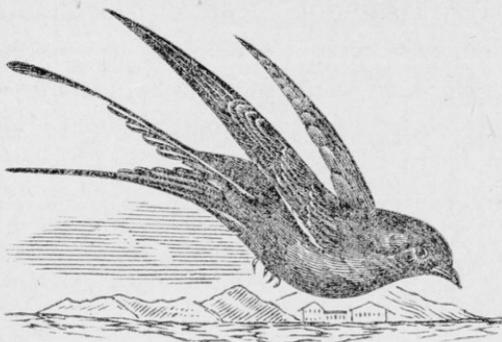
31. — Ἡ χελιδών.

"Η πτῆσις εἶναι ἡ φυσικὴ κατάστασις, τῆς χελιδόνος. Θὰ ἔλεγον μάλιστα καὶ ἀναγκαῖα κατάστασις θύτης.

Τρέψει πετῶσα· πίνει πετῶσα· λούεται πετῶσα· καὶ κάποτε τρέφει τοὺς νεοσσούς τῆς πετῶσα.

Τρέχει εἰς τὸν ρέαρ μὲν ἀνεσιν· αἰσθάνεται δὲ ὁ αἰθὴρ εἶναι κτημά της. Διατρέχει ὅλης τὰς ἐκτάσεις πανταχοῦ, δπως ἀπολύτη ση λεπτομερῶς, καὶ ἡ εὐχρήστησις αὐτῆς ἡ ἐκ τῆς ἀπολύτησεως ἐκδηλώσει διὰ μικρῶν φωνῶν χρεῖται. Κάποτε κυνηγεῖ τὰ ἔντομα περιπτεχμένη καὶ ἀκολουθεῖ μὲν εὔστροφον εὔκινησίν τὰ κχυπύλα καὶ ἐλικοειδῆ ἔχην αὐτῶν· ἢ ἀφίγνει τὸ ἐν δπως τρέξῃ εἰς τὸ ἄλλο καὶ κτυπᾷ διερχομένη τρίτον.

Ἄλλοτε ἐπιψήνει ἐλαφρῶς; τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς καὶ τῶν ὄδατων δπως ἀρπάσῃ ἔκεινη, τὰ ὅποια ἡ βροχὴ ἡ δρόσος

συγήθεοισαν· ἄλλοτε δικρεύγει τὴν ὄρμὴν τοῦ ἀρπακτικοῦ πτηνοῦ διὰ τῆς γοργοῦ εὐστροφίκης τῶν κινήσεων αὔτης.

Πάντοτε εἶναι κυρία τῆς πτήσεώς της· ἐν τῇ μεγάλῃ της ταχύτητι ἀλλάσσει ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν τὴν διεύθυνσιν· φάίνεται διαγράφουσα ἐν τῷ αἰθέρι διάδελφον κινήσεων, τοῦ ὅποιου οἱ ὄδοι διασταυροῦνται, περιπλέκονται, διέστανται, πλησιάζουσιν ἀλλήλας, συγκρούονται, ἀνακβίνουσι, γάνονται καὶ ἀγκρείγονται, δπως διασταυρώθωσι καὶ συγκρουσθῶσιν ἐξ νέου κατὰ μυρίους τρέπουσι.

32.— Σκέψεις περὶ ἐργασίας καὶ ὀκνησίας.

— *Η ἐργασία καὶ ἡ ἀνία οὐδέποτε διῆλθον διά τῆς αὐτῆς θύρας.*

— *Η ἀνία εἶνε ἀσθένεια, τὴν δποίαν θεραπεύει ἡ ἐργασία.*

— *Δὲν ὑπάρχουσι ρόδα ἄνευ ἀκανθῶν.*

— *Η ἀνία εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον ἐνεκα τῆς δκνησίας. Λαμβάνει πολὺ μέρος εἰς τὴν ἀναζήτησιν, τὴν δποίαν κάμυονσιν οἱ ἀνθρωποι περὶ τῶν διασκεδάσεων, τῶν παιγνίων, τῶν συναναστροφῶν. Οἱ ἀγαπῶν τὴν ἐργασίαν ἀρχεῖται εἰς ἔαντόν.*

— Οἱ ὀκνηροὶ δμοιδέζουσι τὰ ἄγρια φυτά, τὰ δποῖα λαμβάνουσι τὴν τροφὴν τῶν ἄλλων, αὐτὰ δὲ οὐδὲν παράγουσι.

— Ἡ ὀκνηρία καθιστᾶ τὰ πάντα δύσκολα, τούναντίον δὲ ἡ ἐργασία καθιστᾶ τὰ πάντα εὔκολα. Ἐκεῖνος δοτις ἔγειρεται πολὺ ἀργά, καὶ δὲν ἔκαστην εὐρίσκεται εἰς κίνησιν καὶ μόλις ἀρχίζει τὴν ἐργασίαν του, δταν εἶνε πλέον νύξ.

— Οἱ ὀκνηροὶ γίνονται ἀνθρώποι μέτριοι οίουδήποτε γένους καὶ ἄν εἶνε.

— Ἡ ὀκνηρία βαδίζει πολὺ βραδέως, ὥστε ἡ πενία δὲν ἀργεῖ νὰ τὴν φθάσῃ.

— Μέγα σφάλμα εἶνε νὰ πιστεύῃ τις δτι ἡ ὀκνηρία δύναται νὰ καταστήσῃ τοὺς ἀνθρώπους εὐτυχεστέρους.

— Ἡ ύγεια, ἡ ἰσχὺς τοῦ πνεύματος, ἡ εἰρήνη τῆς καρδίας εἶνε ὁ γλυκὺς καρπὸς τῆς ἐργασίας.

— Διὰ τὸν ἀργὸν αἱ ἡμέραι εἶνε μεγάλαι καὶ τὰ ἔτη βραχέα.

— Ο κοιμώμενος ὑπὲρ τὸ δέον λησμονεῖ τὴν παρομίαν «κοιμωμένη ἀλώπηξ δὲν συλλαμβάνει δρυιθας».

33.—Περὶ τῆς θεοποιείας τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

Οἱ πρόγονοι ἡμῶν, οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες, ἐλάττευον κατ' ἀρχὰς τὰς διεκφόρους δυνάμεις καὶ τὰ φκινόμενα τῆς φύσεως, οἷον τὸν Ἡλιον, τὴν Σελήνην, τὴν Γῆν, τὸ φῶς, τοὺς ἀνέμους, τὸ unction, τὸ πῦρ κ.λ.π. Ἐν ἄλλοις λόγοις ἐλάττευον τὰ κτίσματα τοῦ Θεοῦ καὶ οὐχὶ αὐτὸν τὸν Θεόν.

Σὺν τῷ χρόνῳ ἡ ζωηρὰ φκητασία τῶν Ἑλλήνων ἐπροσωποποιήσει τὰς δυνάμεις καὶ τὰ φκινόμενα τῆς φύσεως, καὶ τοις ουτοτρόπως ἐπλκεσεν ἀπειρον πλῆθος ἀνωτέρων καὶ κατωτέρων θεῶν.

Τοὺς θεούς των οἱ Ἑλληνες περιέθειλον μορφὴν ἀγθρωπίνην. Ἐφκνταζόντο αὐτούς ὡς ζῶντας βίον ἀνθρώπινον καὶ ἔχοντας δλκ τὰ πάθη καὶ τὰς δρέσεις; τῆς ἀγθρωπίνης φύσεως, μὲ τὴν διαφο-

ράν ομως ὅτι ἡσαν ἀθάνατοι καὶ ἐκυβέρνων τὸν κόσμον προστατεύοντες τὸ ἄγαθὸν καὶ τὸ δίκαιον καὶ τιμωροῦντες τὸ ἄδικον. Ἐτρεφοντο δὲ οἱ θεοὶ μὲν χρήσοσίν καὶ νέκταρ. Δώδεκα ἐκ τῶν θεῶν ἔθεωροῦντο οἱ μέγιστοι ἐξ ὅλων καὶ ἐκαλουντο Ὁλύμπιοι, ὡς κατοικοῦντες ἐπὶ τῆς ὑψηλοτάτης κορυφῆς τοῦ Ὁλύμπου, ἐκεῖ διπού δὲν ἤδυνατο νὰ φύσῃ τὸ βλέμμα τοῦ ἀνθρώπου καὶ διπού διαρκῆς αἰθρίας καὶ γαλάνης ἔκχοιλευεν. Ἡσαν δὲ οἱ δώδεκα οὗτοι Ὁλύμπιοι θεοὶ οἱ ἑξῆς :

1) Ὁ Ζεύς, οὐδὲς τοῦ Κρόνου, ὁ μέγιστος καὶ μεγαλοπρεπεστάτος πάντων τῶν θεῶν: θεὸς τοῦ οὐρανοῦ, φέρων τὴν κακταιγίδα καὶ τὸν κερκυνόν. Ἡ δύναμίς τού ήτο ἀκταμάχητος καὶ αἱ βουλαὶ του ἀνεξιγνίστοι. Αὐτὸς συνετήρει τὸ πᾶν καὶ διηγήσυγε τὰς τύχας τῶν ἔθνων καὶ τῶν ἀνθρώπων. Ἔπινεύων δὲ διὰ τῶν μελεκνῶν δρφύων του συνετάρχεσσε τὸν Ὁλυμπον.

2) Ἡ Ἡρα, σύζυγος τοῦ Διός, βασίλισσα τοῦ οὐρανοῦ καὶ πρώτη τῶν θεικιῶν, ἔφορος τοῦ γάμου.

3) Ἡ Ἀθηνᾶ, ἑξελθοῦσα ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ Διὸς τελείκηρη, κρατοῦσα εἰς τὴν ἀριστερὰν χεῖρας ἀσπίδα καὶ εἰς τὴν δεξιὰν δόρυ, διπερ ἐπαλλειν (ἕξ οὖ καὶ Παλλὰς Ἀθηνᾶ), καὶ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς φέρουσα κράνος. Ἡτο θεὰ τοῦ πολέμου, δστις διεξήγετο μετὰ φρονήσεως καὶ ἐτελείωνεν εἰς νίκην πάντοτε. Ὡς τοιαύτη ἐκυβέρνη τὰς μάχας καὶ ἔδοκε θεῖς τοὺς ἥρωας, τοὺς ὄποιούς ἐπροστάτευεν. Ἡτο προσέτι ἡ Ἀθηνᾶ θεὰ τῆς σοφίας καὶ τῆς βιομηχανίας καὶ μάλιστα τῶν γυναικείων ἐργοχείρων (Ἐργάνη). Ἐλαττεύετο κατ' ἑξοχὴν ἐν Ἀθήναις σύμβολά της ἔχουσα τὴν γλαῦκα καὶ τὴν ἐλαίαν.

4) Ὁ Ποσειδῶν, ἀδελφὸς τοῦ Διός καὶ θεὸς θαλάσσης, φέρων μακρὸν πώγωναν καὶ κρατῶν εἰς χεῖρας τρίχιναν, διὰ τῆς ὄποιας συνετάρχεσσε τὸν πόντον καὶ διήγειρε τρικυμίας καὶ θυέλλας.

5) Ὁ Ἀπόλλων, οὐδὲς τοῦ Διός, θεὸς τοῦ φωτὸς καὶ ἡγέτης τῶν Μουσῶν. Ἐγεννήθη ἐν Δήλῳ, διπού κατ' ἑξοχὴν ἐλαττεύετο. Ἐφερεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς στέφανον δάφνης καὶ ἐφαίδρυνεν ἐν Ὁλύμπῳ τὰ συμπόσια τῶν ἀθηνάτων διὰ τῆς περικκλλοῦς του

φόρμιγγος. Ὅτο προσέτι θεὸς τιμωρὸς καὶ ἐκδικητής. Ως τοιούτος ἔφερε τόξον καὶ βέλος (ἀργυρότοξος, ἐκηρόλος) καὶ διὰ τῶν βελῶν του ἐπέφερε τοὺς λοιμοὺς καὶ τοὺς ταχεῖς καὶ αὐτομάτους θυνάτους.

6) Ἡ Ἀρτεμις, δίδυμος, ἀδελφὴ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ θεὰ τοῦ κυνηγίου. Ἐφερε πάντοτε κυνηγετικὴν ἐνδυμασίαν καὶ διέτριβεν εἰς τὰ ὅρη κυνηγούσας τὰ ἄγρια θηρία, ἡκολουθεῖτο δὲ ὑπὸ τῶν Νυμφῶν.

7) Ὁ Ἄρης, υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἡρας, ἀλλοπρόσαλλος καὶ βροτολοιγός θεὸς τοῦ πολέμου, ἀρεσκόμενος καθ' ὑπερβολὴν εἰς τὴν αἵματοχυσίαν.

8) Ὁ Ἡφαιστος, χωλός, θεός τοῦ πυρὸς καὶ πάστις μεταλλουργικῆς τέχνης. Οὗτος κατεσκεύασεν ἐν Ὀλύμπῳ τὰ γέλαινα ἀγάκτορα τοῦ Διὸς καὶ τῶν ἄλλων θεῶν· ἥγοντες δὲ διὰ πελέκεως τὴν κεφαλὴν τοῦ Διός, ἐκ τῆς δποίκες ἀνεπάθησεν ἡ Παλλὰς· Αθηνᾶ.

9) Ἡ Ἀφροδίτη, γεννηθεῖσα ἐκ τοῦ ἀφροῦ τῆς θαλάσσης, θεὰ τοῦ κάλλους καὶ σύζυγος τοῦ Ἡραίστου. Συναδείστη πάντοτε καὶ ὑπηρετεῖτο ὑπὸ τῶν Χερίων.

10) Ὁ Ἔρμης, ἀγγελιαφόρος; τοῦ Διός, φορῶν πτερωτὰ πέδιλα καὶ κρατῶν κηρύκειον θεὸς τοῦ ἐμπορίου (κερδῶν); καὶ τῶν γραμμάτων (λόγων); αὐτὸς ὁδήγει καὶ τὰς ψυχὰς εἰς τὸν Ἀδην (ψυχοπομπός).

11) Ἡ Δημήτηρ, θεὰ τοῦ σίτου καὶ τῆς γεωργίας (δημητριακοὶ καρποί). Ἐλαττερεύετο κατ' ἔξοχὴν ἐν Ἐλευσῖνι, δπου ὑπῆρχε μεγαλοπρεπέστατος νκὸς αὐτῆς, πρὸς τιμὴν δὲ αὐτῆς ἐτελοῦντο τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια.

12) Ἡ Ἔστια, θεὰ τοῦ οἰκιακοῦ πυρὸς καὶ ἀσύλου.

Πλὴν τῶν δώδεκα τούτων Ὀλυμπίων θεῶν ὑπῆρχον καὶ ἄλλοι οὐχὶ κατώτεροι αὐτῶν κατὰ τὴν δύναμιν καὶ τὸ ἀξίωμα.

‘Ο Πλούτων, ἀδελφὸς τοῦ Διὸς καὶ θεὸς τοῦ Ἀδου.

‘Η Περσεφόνη, θυγάτηρ τῆς Δήμητρος καὶ σύζυγος τοῦ Πλούτωνος.

‘Ο Διόνυσος, δστις καὶ Βάκχος ἐκκλεῖτο, θεὸς τῆς ἀμπελουρ-

γίας, οστις παρεῖχε διὰ τοῦ οἴνου εὐφροσύνην καὶ ἐνθουσιασμόν.
Ἐλαττεύετο κατ' ἔξοχὴν ἐν Θήραις.

Οἱ Αἴολοι, θεὸς τῶν ἀνέμων.

Ἡ Θέμις, θεὴ τῆς δικαιοσύνης, φέρουσα ώς σύμβολον τὴν πλάστιγγα.

Ἡ Ἐκάτη, (τρίμορφος), νυκτερινὴ θεά, ἔφορος τῶν μαγειῶν.
Περιπτετο μετὰ τῶν ψυχῶν τῶν τεθνεώτων τὴν νύκτα εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ εἰς τοὺς τύμβους.

Αἱ ἐννέα Μοῦσαι (Κλειώ, Εὐτέρπη, Θάλεια, Μελπομένη,
Τερψιχόρη, Ἐρατώ, Πολύμυτα, Οὐρανία, Καλλιόπη), ἔφοροι
τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν ὡραίων τεχνῶν.

Αἱ Ἐριννύες (κατ' εὐφρημισμὸν Εὔμενίδες), θεαὶ δυσειδέσταται,
αἱ ὄποικαι ἐτιμώρουν καὶ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ μετὰ θάνατον πᾶν
ἔγκλημα κατὰ τῆς ήθικῆς, πρὸ πάντων δὲ τοὺς πατροκτόνους,
τοὺς μητροκτόνους καὶ τοὺς ἐπιόρκους.

Ὑπῆρχον προσέτι καὶ ἄλλαι θεότητες πλεῖσται.

Κατὰ τὰς θρησκευτικὰς δοξασίας τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων αἱ
ψυχαὶ τῶν ἀνθρώπων μετὰ θάνατον μετέβαινον εἰς τὸν Ἄδην.
Ἐκεῖ ἐκρίνοντο ἐνώπιον τριῶν κριτῶν, τοῦ Μίνωος, τοῦ ΑΙακοῦ
καὶ τοῦ Ραδαμάνθυος, καὶ τῶν μὲν δικαίων αἱ ψυχαὶ μετέβαινον
εἰς τὰ Ἡλύσια πεδία, τῶν δὲ ἀμαρτωλῶν εἰς τὸν Τάρταρον.

34.—Περὶ γαντείων.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες ἐπίστενον ὅτι οἱ θεοὶ προέλεγον εἰς τοὺς
ἀνθρώπους τὰ μέλλοντα διὰ διαφόρων σημείων, οἷον διὰ τῶν
ἀστραπῶν, διὰ τῶν βροντῶν, διὰ τοῦ κεραυνοῦ, διὰ τῶν ἐκλεί-
ψεων τοῦ ἥλιου καὶ τῆς σελήνης, διὰ τῶν σεισμῶν, διὰ τῆς
πτήσεως τῶν οἰωνῶν, διὰ τῶν σπλάγχνων τῶν ιερείων καὶ διὰ
ποικίλων ἄλλων σημείων.

Οἰωνοὶ ἐλέγοντο σαρκοφάγα πτηνά, οἷον δὲ ἀετός, δὲ γύψ,
τὸ δρυεον ἐκ τῆς τοιαύτης ἢ τοιαύτης πτήσεως αὐτῶν ἐξη-
γούν τὰ μέλλοντα οἱ καλούμενοι οἰωνοσκόποι. οἱ δὲ ἐξη-
γοῦντες τὰ μέλλοντα ἐκ τῶν σπλάγχνων τῶν ιερείων ἐκα-
λοῦντο ιεροσκόποι.

Αλλὰ κυρίως καὶ πρὸ πάντων τὴν περὶ τῶν μελλόντων θέλησιν τῶν θεῶν ἐμάνθανον οἱ Ἑλλήνες εἰς ἵερούς τινας τόπους δύον ὑπετίθετο ὅτι ἡσαν παρόντες αὐτοὶ οἱ θεοὶ καὶ οἵτινες τόποι ἐκαλοῦντο μαντεῖα. Εἰς τὰ μαντεῖα ταῦτα συνέρρεον οἱ ἀνθρώποι καὶ ἐλάμβανον χορησμόν.

Μαντεῖα ἐπῆρχον πολλὰ ἐν Ἑλλάδι· ἀλλὰ τὸ περιφημότερον καὶ δινομαστότερον πάντων ἦτο τὸ ἐν Δελφοῖς τῆς Φωκίδος, ὃν δὲ Ἀπόλλων διὰ τοῦ στόματος τῆς Πυθίας (ἱερείας) προέλεγε τὰ μέλλοντα εἰς τὸν ἐρωτῶντας.

Τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν ἐκείτο ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς ὑπωρείας τοῦ Παρνασσοῦ. Ὁ χῶρος, ἐπὶ τοῦ διοίου ἐκείτο τὸ ἱερόν, δινομάζετο Πυθώ, ἐξ οὗ καὶ δὲ Ἀπόλλων ἐκαλεῖτο Πύθιος καὶ ἡ Ἱέρεια Πυθία καὶ οἱ ἀγῶνες οἱ τελούμενοι ἐν αὐτῷ Πύθια.

Ἡ Πυθία ἐχρησιμοδότει κατὰ τὸν ἔξης τρόπον. Ἐπὶ τρεῖς ἥμερας ἔμετε γῆστις. Καθ' ἣν ἥμέραν ἔμελλε νὰ χορησιμοδοτήσῃ, ἐλούετο ἐν τῇ Κασταλίᾳ κρήνη, ἢ δοίᾳ ἐκείτο πλησίον τοῦ ἱεροῦ. Κατόπιν ἐθυμιάζετο μὲ φύλλα δάφνης, ἐπινεν ἐκ τῆς Κασσοτίδος πηγῆς καὶ ἔπειτα ἐκάθητο ἐπὶ τρίποδος, κάτωθεν τοῦ διοίου ἐπῆρχε χάσμα καὶ ἐξήρχοντο ἐξ αὐτοῦ ἀναθυμιάσεις. Ἐκ τῶν ἀναθυμιάσεων τούτων ζαλιζομένη ἡ Πυθία ἤρχιζε νὰ λέγῃ ἀσυναρτήτους λέξεις, οἱ δὲ Ἱέρεις τοῦ μαντείου, οἵτινες διεκδικοῦντο ἐπὶ μεγάλῃ εὐφυΐᾳ καὶ σοφίᾳ, γνωρίζοντες ἄλλως καὶ τὰς περιστάσεις, ὑπὸ τὰς δοπίας διετέλοντες οἱ ζητοῦντες χορησμόν, ἐσχημάτιζον ἐν τῷ ἀσυναρτήτων λέξεων τῆς Πυθίας χρησμούς, συνήθως ἐμμέτρους, εὐφυεῖς, συντόμους καὶ δυσνοήτους, πολλάκις δὲ καὶ διφορούμενους (λοξούς), τοῦτ' ἔστι δεχομένους διπλῆν ἐρμηνείαν ἐκ τούτου καὶ δὲ Ἀπόλλων ἐκαλεῖτο Λοξίας.

Παράδειγμα διφορούμενου χρησμοῦ ἔστω δὲ ἔξης, δὲ δοπίος ἐδόθη εἰς τὸν Κροῖσον τὸν βασιλέα τῶν Ανδῶν «Ἄλυν διαβάδει μεγάλην ἀρχὴν καταλύσεις» καὶ ἐν τῷ δοπίῳ δὲν δηλοῦται ποίαν ἀρχὴν ὅταν καταλύσῃ, τὴν τοῦ Κροίσου, κατὰ τοῦ δοπίου ἔμελλε νὰ πολεμήσῃ δὲ Κροῖσος, ἢ τὴν ἴδιαν τὸν.

Περὶ πάσης σπουδαίας ἐποδέσεως οἱ Ἑλλήνες συνεβούλευοντο τὸν Ἀπόλλωνα, πρὸ πάντων δὲ ὅτε ἐπρόκειτο περὶ πολέμου.

Τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν εἶχε φήμην παγκόσμιον· δῆλον
“Ελλῆνες, ἀλλὰ καὶ ξένοι (Αὐδοί, Φρύγες, Ρωμαῖοι) ἥρχοντο
καὶ ἐλάμβανον χρησμούς, ἐκόμιζον δὲ καὶ πλουσιώτατα δῶρα·
ἐντεῦθεν καὶ δέ μέγας πλοῦτος τοῦ μαντείου.

35.—Πανελλήνιοι ἀγῶνες.

Παρὰ τοὺς ἀρχαίοις “Ελλησιν ὑπῆρχεν ἡ συνήθεια νὰ τελῶνται κατὰ διαφόρους ἐποχὰς εἰς τὰς διαφόρους πόλεις θρησκευτικαὶ πανηγύρεις, εἰς τὰς διπόλις ἐλάμβανον μέρος οἱ κάτοικοι τῆς πανηγυρίζουσσης πόλεως καὶ οἱ πέριξ αὐτῆς κατοικοῦντες, διποτικοὶ συμβάντες καὶ παρ’ ἡμῖν σήμερον. Τὰς πανηγύρεις ταύτας ἐφαίδρυνον δι’ ἀγώνων μουσικῶν, ποιητικῶν, φιλολογικῶν καὶ πρὸ πάντων γυμναστικῶν, ἐπειδὴ οἱ “Ελληνες μὲν ιδιαίζουσσαν ἐπιμέλειαν ἡσχολοῦντο εἰς τὴν γυμναστικήν, ἥτις μορφώνει τὸ σῶμα, καὶ λύνει τὰ μέλη καὶ παρέχει εὔρυθμον εὐεξίαν. Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως τέσσαρες ἐκ τῶν πανηγύρεων τούτων ἐγένοντο πανελλήνιοι καὶ συνέρρεον εἰς αὐτὰς πανταχόθεν θεαταί. Αἱ πανηγύρεις αὗται ἦσαν τὰ Πύθια, τὰ “Ισθμία, τὰ Νέμεια καὶ τὰ Ὀλύμπια.

α) Τὰ Πύθια ἐτελοῦντο ἐν τῷ παρὰ τοὺς Δελφοὺς Κρισσαίῳ πεδίῳ πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος καθ’ ἔκκοστον τέταρτου ἔτος διὰ μουσικῶν καὶ γυμναστικῶν ἀγώνων καὶ δι’ ἀρματοδρομίῶν. “Ο ἄγων κατ’ ἀρχὰς ἦτο χρηματίτης, τοῦτ’ ἔστιν ἐδίδοντο ὡς βραχεῖα χρήματα· ἐπειτα δὲ ἐγένετο στεφανίτης, τοῦτ’ ἔστιν ἀντὶ χρημάτων ἐδίδετο εἰς τοὺς νικητὰς ὡς βραχεῖον στέφανος ἐκ τῆς ἱερᾶς τοῦ Ἀπόλλωνος δάφνης.

β) Τὰ “Ισθμία ἐτελοῦντο ἐν τῷ Ισθμῷ τῆς Κορίνθου, παρὰ τὸ σημερινὸν Καλαμάκιον, πρὸς τιμὴν τοῦ Ποσειδῶνος κατὰ πέντε τρίτον ἔτος· ἐτελοῦντο δὲ κατὰ τὸ ἔκρη ἐντὸς ἀλσους πιτύων. Γυμνικοὶ ἀγῶνες νεανιῶν καὶ ἀνδρῶν, καὶ μουσικοὶ ἀγῶνες καὶ ἀρματοδρομίαι καθίστων τὴν ἑορτὴν λαμπράν. Οἱ νικηταὶ ἐλάμβανον θαλερὸν στέφανον ἐκ σελίνου, εἰς δὲ τοὺς δεστερούς χρόνους ἐκ κλάδων πίτυος· ἀγωνιζέται ἦσαν Κορίνθιοι.

γ) Τὰ Νέμεια ἐτελοῦντο κατὰ διετίαν πρὸς τιμὴν τοῦ Διὸς ἐν τῷ ἄλσει τῆς Νεμέας, μεταξὺ Κλεωνῶν καὶ Φλιοῦντος διὰ μου-

σικῶν, γυμνικῶν καὶ ἐπικιῶν ἀγώνων εἰς τοὺς νικητὰς ἐδίδετο στέφχοντο ἐκ σελίγου.

δ) Τὰ Ὀλύμπια ἦσαν ἡ μεγίστη τῶν πανηγύρεων. Ταῦτα ἐτελοῦντο πρὸς τιμὴν τοῦ Διὸς ἀνὰ πᾶν τέταρτον ἔτος ἐν Ὀλυμπίᾳ, παρὰ τὸ ίερὸν ἄλσος τῆς Ἀλτεως, κατὰ μῆνα Ἰούλιον καὶ διήρκουν μέχρι μὲν τοῦ 472 π. Χ. μίνα ἡμέραν, μετὰ ταῦτα δὲ πέντε ἡμέρας. Ἀπασαὶ ἡ Ἑλλὰς συνέρρεεν εἰς τὴν μεγίστην ταύτην ἑορτήν προσέτι δὲ καὶ βάρβαροι προσήρχοντο, ἀλλ’ ὡς θεαταὶ μόνον. Εἰς τὰς γυναικεὶς ἀπηγορεύετο αὐστηρῶς νὰ παρίστανται ὡς θεαταί. Καθ’ ὅλον τὸν μῆνα, καθ’ δὲ ἐτελοῦντο οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες, ἐκηρύσσετο ἐκεχειρία, δηλ. διακοπὴ τῶν πολέμων καὶ τῶν ἐμφυλίων στάσεων, τὸ δὲ διάστημα τοῦτο ἐκκλεῖτο ἱερομηνίᾳ.

Εἰς τοὺς ἀγῶνας μόνον γνήσιοι Ἑλληνες ἐδικκιοῦντο νὰ λαμβάνωσι μέρος. Τὴν ἐπιτήρησιν τῶν ἀγώνων εἶχον Ἡλεῖοι δέκα εξ αὐτῶν ἔξελέγοντο ἵνα κρίνωσι τοὺς διαγωνίζομένους, καὶ ὠνομάζοντο Ἐλλανοδίκαι.

Οἱ ἀγῶνες κατ’ ἀρχὰς περιωρίζοντο εἰς τὸν δρόμον ἐγίνετο δὲ οὗτος ἐν ὁρισμένῳ τόπῳ, καλουμένῳ σταδίῳ, τὸ ὄποιον ἦτο ἐκτὸς τοῦ περιβόλου τῆς Ἀλτεως, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Κρονίου ὕρους, καὶ εἶχεν 700 ποδῶν μῆκος· βραδύτερον ὅμως εἰσῆχθισαν καὶ ἄλλῃ ἀγωνίσματα, τὸ ἄλμα, ἡ πάλη, τὸ ἀκόντισμα καὶ ἡ δισκοβολία· καὶ οὕτω ἀπετελέσθη τὸ πένταθλον ἔτι δὲ ἡ πυγμὴ καὶ τὸ παγκράτιον (ἀγῶν πυγμῆς καὶ πάλης συγχρόνως) καὶ τέλος αἱ ἴπποδρομίαι καὶ αἱ ἀρματοδρομίαι γινόμεναι ἐν τῷ ἴπποδρόμῳ, διτις εἶχε διπλάσιον μῆκος τοῦ Σταδίου. Αἱ ἀρματοδρομίαι καὶ αἱ ἴπποδρομίαι ἦσαν δὲ λαμπρότατος ἐκ πάντων τῶν ἀγώνων καὶ ἐλάμβανον μέρος εἰς αὐτὰς μόνοι οἱ εὐπατρίδαι ἔνεκκ τῆς μεγάλης δικαίης.

Εἰς τοὺς νικητὰς ἐδίδετο παρὰ τῶν ἐλλανοδικῶν στέφχοντο ἔξι ἀγριελάχισ (κοτίνου), οὓτις εὑρίσκετο εἰς τὸ ἄλσος τῆς Ἀλτεως. Τὴν ἀγριελάχιν ἔκοπτε διὰ χρυσοῦ μαχαιρίου παῖς μικρός, οὗτοις ἔξιν ἀμφότεροι οἱ γονεῖς. Οἱ νικηταὶ ὠνομάζοντο Ὀλυμπιονῖκαι. Οἱ κάρυδες ἐνώπιον τοῦ συνηγμένου πλήθους, τοῦ ἐκπροσω-

ποιητος ἀπασκαν τὴν Ἑλλάδα, ἔξεφόνει τὸ ὄνομα τοῦ Ὀλυμπίον
νίκου, τοῦ πατρὸς καὶ τῆς πατρίδος αὐτοῦ.

Τὸ κατ' ἔξοχὴν δύμας ἀγώνισμα ἡτο ὁ ἀπλοῦς δρόμος καὶ δ
νικήσας εἰς τοῦτο ἐθεωρεῖτο ὡς ὁ κύριος νικητής.

Ἐδυχριστήριος θυσία ἐτελεῖτο ὑπὸ τῶν νικητῶν ἐπὶ τοῦ Κρο-
νίου ὅρους καὶ κατ' αὐτὴν ἀντάχουν τὰ ἐπινίκια τῶν συμπολι-
τῶν. Ἡ νίκη ἐπανηγυρίζετο μὲ φριδρὰ συμπόσια καὶ ὅτε τὴν
έσπερον ἀνέτελλε πλησιωρής ἡ Σελήνη, ὅλος ἐκεῖνος ὁ εὑρὺς
χρόας ἀντάχει ἐκ τῶν πρὸς τοὺς νικητὰς ἐγκωμίων ὕμνων. Τέ-
λος προσεφέρετο μεγάλη θυσία ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τοῦ Διὸς τοῦ ἐν
τῇ Ἀλτεί.

Οἱ Ἡλεῖοι παρέθετον πανηγυρικὸν συμπόσιον εἰς τοὺς νικητὰς
καὶ εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν πόλεων, οἵτινες ἐκκλοῦντο θεω-
ρούς καὶ τοιουτορόπως ἡ ἑορτὴ ἐλαμβάνει πέρος καὶ τὰ πλήθη
ἀπήρχοντο εἰς τὰς ἔκυτῶν πόλεις.

Ἄλλὰ διὰ τοὺς νικητὰς δὲν ἐτελείωνεν ἡ ἑορτή. Νέαι καὶ
λαμπραὶ τιμαὶ ἀνέμενον αὐτοὺς ἐν τῇ πατρίδι των. Σύμπασα ἡ
πόλις μετὰ πομπῆς καὶ μεγάλης παρατάξεως ὑπεδέχετο τὸν
Ὀλυμπιονίκην, τοῦ δποίου ἡ δόξα ἡτο καὶ ιδική της δόξα.
Πολλαὶ πόλεις ἐκρήμνιζον μέρος τῶν τειχῶν, ἵνα εἰσέλθῃ θριαμ-
βευτικῶς ὁ νικητής τοῦτο δὲ ἡτο δειγμός ὅτι ἡ πόλις, ἥτις ἔχει
τοιούτους ἀθλητάς, δὲν ἔχει ἀνάγκην τειχῶν. Ἐν Ἀθήναις οἱ
Ὀλυμπιονίκαι ἐτρέφοντο ἐν τῷ πρυτανείῳ, ἐν Σπάρτῃ δὲ κατετ-
χον τὸ τιμητικὸν προνόμιον γὰρ μάχωνται ἐν πολέμῳ πλησίον
τοῦ βασιλέως. Τοὺς Ὀλυμπιονίκας ἀπηθανάτισεν ἡ μούσα τοῦ
μεγίστου τῶν λυρικῶν ποιητῶν τῆς Ἑλλάδος Πινδάρου.

Πᾶς Ὀλυμπιονίκης μετὰ τρεῖς νίκας εἶγε τὸ δικτίωμα ν' ἀ-
ναγείρῃ τὸν ἀνδριάντα τοῦ ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ ἄλσους τῆς Ἀλτεως.
Ἐν τῷ ἄλσει τούτῳ, τὸ δποίου περιεβάλλετο ὑπὸ τείχους, ὑπῆρ-
χον ἀπειρικαὶ λιτεχνήματα, βωμοί, ἀγάλματα, μεταξὺ τῶν
δποίων διέπρεπεν ὁ Ἐρυθρεῖς τοῦ Ηραξιτέλους, ἡ Νίκη τοῦ Παιω-
νίου καὶ Ἄλλη. Ὅψοιτο προσέτι ἐν τῷ ἄλσει καὶ τὸ μεγαλοπρε-
πέστατον τῶν απιρίων τῆς Ὀλυμπίας, ὁ ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου
Διός, τοῦ δποίου τὰ ἀετώματα ἐκοσμοῦντο διὰ περικαλλεστάτων
ἔργων γλυπτικῆς. Ἐν τῷ σηκῷ (δηλ. εἰς τὸ μέσον) τοῦ ναοῦ

Ἴστατο τὸ κολοσσιαῖον χρυσελεφάντινον ἄγχλιμον τοῦ Διός, τὸ ἀριστοτέχνημα ἐκεῖνο τοῦ δικιμονίου καλλιτέχνου Φειδίου.

Ναὸς Ὀλυμπίας.

Ἡ ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου συγάθροιται εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας ἀγωνιστῶν καὶ θεατῶν ἔθεωρεῖτο καλλίστη εὐκαιρία πρὸς ἐπίδειξιν καὶ πνευματικῶν ἔργων. Ὅθεν πολλοὶ ιστορικοί, ῥήτορες καὶ φιλόσοφοι ἔσπειδον εἰς τὴν φαιδρὰν τῶν Ἑλλήνων πανήγυριν καὶ ἐπεδείκνυον τὰ ἀριστουργήματα τοῦ λόγου· ὡσαύτως καὶ καλλιτέχναι ἐπεδείκνυον τὰ ἔργα των ἀλλὰ καὶ ἡ ἀνάγνωσις τῶν πνευματικῶν ἔργων καὶ ἡ ἐπίδειξις τῶν καλλιτεχνημάτων δὲν ἀπετέλουν κυρίως μέρος τῆς ἑορτῆς.

Ἡ Ὀλυμπιακὴ τετραετίχ ἐκκλείτο Ὀλυμπιάδ. Ταύτην οἱ Ἑλληνες ἀπὸ τοῦ 300 π. Χ. μετεχειρίζοντο πρὸς χρονολογίαν, τάξιντες ὡς χρονολογικὴν ἀφετηρίαν τὸ ἔτος 776 π. Χ. Ότε ἦρχισκην νὰ καταγράψωνται τὰ ὄνοματα τῶν Ὀλυμπιονικῶν. Πρῶτος Ὀλυμπιονίκης ἀνεγράφη ὁ Ἡλεῖος Κόροιβος.

36.—Ἡ κοιλὰς τῶν Τευμῶν ἐν Θεσσαλίᾳ.

(περιγραφὴ)

Τὰ Τέμπη! ποίας ἐντυπώσεις, ποίας συγκινήσεις

δὲν γεννᾶ εἰς τὸν ἄνθρωπον αὐτὸν μόνον τὸ δυομα!

Τὰ Τέμπη! ή ώραία, ή ίερὰ κοιλάς, ητις ἀφ' ἐνδε
μὲν ἀκτιρούζει τὰς ὑπερηφάνους κορυφάς τοῦ χιονοσκε-
ποῦς Ὀλύμπον, τῆς ἀρχαίας κατοικίας τῶν θεῶν, ἀφ'
ἔτερον δὲ τὰς δασυσκίους ὑπωρείας τῆς Ὀσσης. Τὰ
Τέμπη! ή καταπράσινος κοιλάς, τὴν δοπίαν δὲ Πηγειδε
σὲν μέσῳ συσκίων δχθῶν διαρρέει.

Τίς δύναται ἐπισκεπτόμενος τὴν κοιλάδα ταύτην νὰ
μὴ μείνῃ ἔκπληκτος ἐνώπιον τοῦ θείου μεγαλείου τῆς
τερπνοτάτης ταύτης γονίας τῆς γῆς, τὴν δοπίαν καὶ τοῦ
μεγαλειτέρου ποιητοῦ διάλαμπος δὲν δύναται ἐπαξίως νὰ
μηνήσῃ;

Ἐνταῦθα κατακυριεύουσι τὴν φαντασίαν ἡμῶν αἱ ἀνα-
μήσεις τῆς ἀρχαίης. ᘾηταῦθα ή δροσερότης, αἱ
καλλοναὶ τῆς φύσεως ἀνακαλοῦσσιν εἰς τὴν μνήμην ἡμῶν
τοὺς ἀρχαίους ἐκείνους συγγραφεῖς, οἵτινες, ποιητικότε-
ροι ὅντες τῶν νεωτέρων, ἐθαύμασαν καὶ περιέγραψαν τὴν
κοιλάδα ταύτην διὰ λόγων καὶ στίχων ἐνθονοσιαστικῶν.
Ἐνταῦθα, ἐν τῇ στενῇ ταύτῃ καὶ καταφύτῳ διόδῳ με-
ταξὺ Ὀσσης καὶ Ὀλύμπου, καταλαμβανόμεθα ὑπὸ τοῦ
ἀπαραμίλλον μεγαλείου τῆς φύσεως.

Ἡ θέα τῶν ἀποτόμων καὶ ὑψηλῶν βράχων ἀφ' ἐνός,
οἵτινες ἐκατέρωθεν τοῦ ποταμοῦ ὑπέροχεινται, ἀφ' ἔτερον
δὲ ὁ ἥσυχος ὁρὸς τοῦ Πηγειοῦ, διστις «δίκην ἐλαίον κυ-
λίει τὰ ἀργυρᾶ αὐτοῦ νάματα» ἐκπλήττουσι τὸ βλέμμα
καὶ τὴν φαντασίαν ἡμῶν.

Ἄπο τῶν καταφύτων χαραδρῶν τῆς Ὀσσης κατέρ-
χονται τὰ ὄντα καὶ διαρρέονται τὸν χλοερὸν τάπητα τῆς
κάτωθεν πεδιάδος, ἀπὸ δὲ τοῦ ὑψοῦς αὐτοῦ μᾶς προσ-
βλέπει μὲ τὰς βραχώδεις κορυφάς του ὁ Ὀλυμπος, ἔνθα
ἴστατο ὁ ἀκτινοβόλος θρόνος τοῦ τεφεληγερέτον
Αιός.

Τὸ ἄγριον ἐνταῦθα μὲ τὸ γλυκύ, μὲ τὸ ἥρεμον τῆς φύσεως, καὶ ἐν τῇ ἀντιθέσει ταύτῃ, τῇ σπαριά καὶ ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις πουητικῇ, ἔγκειται ὁ ἀληθὴς χαρακτηρισμὸς καὶ τὸ πραγματικὸν μεγαλεῖον τῆς τερπνῆς ταύτης κοιλάδος τῶν Τεμπῶν. Ἐνταῦθα καὶ ἐκ βάθους ψυχῆς ἀναφωνεῖ ὁ χριστιανὸς «Μέγας εῖ, Κύριε, καὶ θαυμαστὰ τὰ ἔργα σου, καὶ οὐδεὶς λόγος ἔξαιρεται πρὸς ὅμον τῶν θαυμασίων σου».

37.— Οἰδίπους ὁ βασιλεὺς τῶν Θηβῶν.

Ο βασιλεὺς τῶν Θηβῶν Λάτιος, υἱὸς τοῦ Λαζδάκου, εἶχε λάθη ἡρησμὸν ἐκ τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν, ὅτι τὸ παιδίον, τὸ δόπιον ἔμελλε νὰ γεννήσῃ ἡ σύζυγός του Ἰοκάστη, θὰ τὸν φονεύσῃ. Μετ' ὀλίγον ἡ Ἰοκάστη ἐγένηται ἀρρεν. Ο Λάτιος φοβούμενος μήπως πάθῃ ὅτι τῷ προεῖπεν ὁ χρησμός, διετρύπησε τὰ σφράξια τοῦ βρέφους καὶ ἔδωκεν αὐτὸν εἰς τινὰ ὑπηρέτην του μὲ τὴν δικταγὴν νὰ τὸ φέρῃ εἰς τὸ ὅρος Κιθαιρῶνα καὶ ἐκεῖ νὰ τὸ κρεμάσῃ διὰ νὰ ἀποθάνῃ.

Ο ὑπηρέτης λυπηθεὶς τὸ παιδίον δὲν τὸ ἐφόγευσεν, ἀλλὰ τὸ ἔδωκεν εἰς τινὰ παιμένα τοῦ βασιλέως τῆς Κορίνθου Πολύδου. Ο παιμὴν ἔφερε τὸ παιδίον καὶ τὸ ἔδωκεν εἰς τὸν Πόλυδον, ὁ δόπιος, ἐπειδὴ δὲν εἶχεν ιδικά του τέκνα, τὸ υἱοθέτησε καὶ τὸ ὄντος σεγενένεκκ τοῦ οἰδίποτος τῶν ποδῶν του.

Οτε ὁ Οἰδίπους ἐμεγάλωσεν, ὑδρίσθη ἡμέραν τιγκὰ ὑπό τινος τῶν συνομηλίκων του ὡς νόθος· ἡ μῆρις αὔτη τὸν ἐτάρχειν ἐξήτησεν ἐξηγήσεις ἀπὸ τοὺς ὑποτιθεμένους γονεῖς του· ἀλλ' ἡ ἀπάντησις αὐτῶν δὲν ἴσχυσεν τὸν Οἰδίπους. «Οθεν μετέβη οὗτος εἰς τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν διὰ νὰ μάθῃ ποιοι ἡσαν οἱ ἀληθεῖς γονεῖς του. Η Πυθία τῷ ἀπεκρίθη νὰ μὴ ὑπάγῃ εἰς τὴν πατρίδα του, διότι θὰ φονεύσῃ τὸν πατέρα του καὶ θὰ λάθῃ σύζυγον τὴν μητέρα του. Ο Οἰδίπους φεύγων τὴν Κάρινθον, τὴν δόπιαν ἐθεώρει ὡς πατρίδα του, ἐπορεύθη πρὸς τὴν Φωκίδα· καθ' ὅδον ὅμως συναντήσας ἐν τινὶ στενωπῷ τὸν Λάτιον ἐφ' ἀμάξης καὶ ἐλθὼν

εἰς σύγκρουσιν πρὸς τοὺς ἀκολούθους τοῦ βικτιλέως ἐφόνευσεν καὶ τὸν χωρὶς νὰ γνωρίζῃ δὲ τὸ πατήρ του.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λαζίου ἔλαχε τὴν βικτιλείαν ὁ ἀδελφὸς τῆς Ἰοκάστης Κρέων. Ἔξωθεν τῶν Θηβῶν τότε παρουσιάσθη τέρας τι ὄνομαζόμενον Σφίγξ, ἥτις εἶχε πρόσωπον, φωνὴν καὶ στῆθος γυναικίς, πόδες καὶ οὐρὰν λέοντος καὶ πτέρυγας δρόνεου. Ἡ Σφίγξ ἐκάθητο ἐπὶ βράχου καὶ ἐπρότεινεν εἰς τοὺς δικιάτας τὸ ἔζης αἰνιγμα· «ποῖον ζῷον τὴν πρώτην εἶνε τετράπον, τὴν μεσημέριαν δίπουν καὶ τὴν ἑσπέρην τρίπουν»· ἐκεῖνος δὲ οἱ ἐποίοι δὲν ἤδυναντο νὰ τὸ λύσωσι, οκτέτρωγε.

Οἱ Κρέων θέλων ν' ἀπαλλάξῃ τὸν τόπον ἀπὸ τὸ μέγις τοῦτο κακὸν ὑπεσχέθη νὰ δώσῃ τὴν βικτιλείαν, προσέτι δὲ τὴν Ἰοκάστην σύζυγον εἰς ἐκεῖνον, δστις ἥθελε λύσῃ τὸ αἰνιγμα. Τότε προσῆλθε καὶ ὁ Οἰδίποους, δστις ἔλυσε τὸ αἰνιγμα εἰπὼν δὲ τοι εἶνε ὁ ἄνθρωπος. Ἡ Σφίγξ ἤφεται ἐκ τοῦ βράχου, δπου ἐκάθητο, ἐφονεύθη, δ δὲ Οἰδίποους ἔγεινε βικτιλεὺς τῶν Θηβῶν καὶ ἔλαχε σύζυγον τὴν μητέρα του Ἰοκάστην.

Ἐκ τοῦ ἀνοσίου τούτου γάμου ἐγεννήθησαν τέσσαρα τέκνα, ὁ Ἐτεοκλῆς, ὁ Πολυνείκης, ἡ Ἀντιγόνη καὶ ἡ Ἰσμήνη. Οἱ θεοὶ ὀργισθέντες διὰ τὸ ἀνοσιόντα γηρυνμα τοῦτο ἔπειμψαν εἰς τοὺς Θηβαίους λοιμὸν φοβερόν, ἐκ τοῦ ὅποιου πολλοὶ καθ' ἐκάστην ἀπέθυνσκον. Οἱ Οἰδίποους ἐρωτᾷ τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν πῶς δύναται νὰ σώσῃ τὴν πόλιν, μετὰ τῆς ὁποίας ἀληθῶς συμπάσχει τὸ δὲ μαντεῖον ἀποκρίνεται «ἐὰν διώξῃ τὸν φονέα τοῦ Λαζίου». Ἀναζητῶν τοῦτον ὁ Οἰδίποους τί ἀνεκάλυψε; τί ἔμαθε πικρὰ τοῦ μάντεως Τειρεσίου; φρικτόν! δτι αὐτὸς ἐφόνευσε τὸν πατέρα του καὶ τὸ φρικτότερον δὲ τὴν ἔλαχε σύζυγον τὴν μητέρα του, ἐκ τῆς ὁποίας ἐγέννησε τέκνα, ἀτικα συγχρόνως εἶχε καὶ ἀδελφούς! Πρὸ τοῦ τρομεροῦ τούτου ἀνοσιουργήματος δ δυστυχής Οἰδίποους καταλαμβάνεται ὑπὸ φρίκης καὶ μὴ θέλων νὰ ιδῃ πλέον τὸ φῶς τῆς ἡμέρας ἐξορύσσει τοὺς ὄφελαλμούς του καὶ οκταράται τοὺς δύο υἱούς του, οἵτινες, ἀντὶ νὰ φροντίσωσι περὶ τοῦ ἀναξιοπάθειοντος πατρός των, τούλαντίον ἐγκατέλιπον αὐτὸν καὶ ἤριζον μεταξύ των περὶ τῆς βικτιλείας; ἀσέβεις μεγάλη, ἥτις ἔμελλε

ταχέως καὶ παραδειγματικῶς νὰ τιμωρηθῇ. Ἐν τῇ διστυχίᾳ ταύτῃ ἀχώριστος σύντροφος τοῦ Οἰδίποδος ὑπῆρξεν ἡ φιλτάτη αὐτοῦ θυγάτηρ Ἀντιγόνη. Αὕτη ὠδήνυποσεν ἐκ τῆς χειρὸς τὸν πατέρα της εἰς τὸν ἐν τῇ Ἀττικῇ Κολωνόν, ὅπου ἀπέθανε.

Τί ἔπραξεν ὁ Οἰδίποος, ὅστε νὰ ὑποστῇ τοσαῦτα κκκὰ ἐν τῷ βίῳ του καὶ ἐπὶ τέλους οἰκτρῶς νὰ ἀποθάνῃ; κανέν κακὸν οὗτος δὲν ἔπραξεν ἀλλ' ὑπῆρξε τὸ θῦμα ἀλλων πρὸ αὐτοῦ ἀμαρτησάντων ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Λαζδρωιδῶν ὅτι δὲ τὰ τέκνα πολλάκις τιμωροῦνται διὰ τὰς ἀμαρτίας τῶν γονέων των μαρτυρεῖ καὶ τὸ ἔξῆς γνωμικόν «ἀμαρτίαι γονέων παιδεύουσι τέκνα».

38.—Θάνατος Ἐτεοκλέους καὶ Πολυνείκους.— Ἀντιγόνη.

Ἡ κατάρα τοῦ Οἰδίποδος κατὰ τῶν ἀσεβῶν αἰῶν του ἐπέκειται. Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ὁ Ἐτεοκλῆς καὶ ὁ Πολυνείκης συνεφώνησαν νὰ βασιλεύωσιν ἐναλλάξ ἐπὶ ἐτοῖς ἀλλ' ὁ Ἐτεοκλῆς βασιλεύεις πρῶτος ἥργηθη νὰ δώσῃ τὴν βασιλείαν εἰς τὸν ἀδελφόν του μετὰ τὴν ληξίν τοῦ ἔτους. Τότε ὁ Πολυνείκης ὀργισθεὶς κατέφυγεν εἰς τὸν βασιλέαν τοῦ Ἀργους Ἀδραστον· γίνεται γχμηρὸς αὐτοῦ ἐπὶ θυγατρὶ καὶ κατόπιν ἔκστρατεύει κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του. Ὁ πόλεμος οὗτος δυναμάζεται «πόλεμος τῶν ἐπτὰ ἐπὶ Θήβας», διότι ἐπτὰ στρατηγοὶ ἔξεστρατευσαν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἀδραστου. Οἱ Θηβαῖοι κατ' ἀρχὰς ἐνικήθησαν. Ὁ μάντις Τειρεσίας προεῖπεν ὅτι θὰ νικήσωσιν οἱ Θηβαῖοι, ἢν θυσιασθῇ τις ἔκουσίως ἐκ βασιλικοῦ αἴματος καταγόμενος. Ὁ Μενικεύς, υἱὸς τοῦ Κρέοντος, χάριν τῆς πατρίδος προσφέρει ἔσυτὸν θυσίαν καὶ κατακρημνισθεὶς ἐκ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως ἀποθηράσκει· μετὰ τοῦτο δὲ οἱ Ἀργεῖοι ἀπεκρούσθησαν.

Τότε ὁ Πολυνείκης ἐπρότεινε νὰ κριθῇ ὁ ἀγῶν διὰ μονομαχίας τῶν δύο ἀδελφῶν. Μονομαχοῦσι λοιπὸν ὁ Ἐτεοκλῆς καὶ ὁ Πολυνείκης καὶ φονεύονται ἀμφότεροι. Ἰδοὺ διατὶ εἰπομέν εἰναι ἀρχῆς ὅτι ἡ κατάρα τοῦ πατρός των ἐπέπεσε βαρετά ἐπ' αὐτούς.

Οἱ Κρέων καὶ πάλιν ἔλαθε τὴν βασιλείαν καὶ ἀμέσως ἔξεδωκε διάταγμα, διὰ τοῦ ὄποιου διέτασσε ὁ μὲν Ἐτεοκλῆς νὰ

κηδευθή καὶ νὰ ἀποδοθῶσιν εἰς αὐτὸν κι γενομισμένης τιμαῖ· τὸ δὲ σῶμα τοῦ Πολυνείκους, ὡς πολεμήσαντος κατὰ τῆς πατρίδος του, νὰ μείνῃ ἄταφον καὶ νὰ γείνῃ βορὴ τῶν χυνῶν καὶ τῶν ὁργέων.

Εἶναι ἀληθές ὅτι ὁ Πολυνείκης ἔξεστράτευσε κατὰ τῆς πατρίδος του· ἀλλὰ διὰ τοῦ θανάτου του ἐτιμωρήθη ἀρχούντως. Μετὰ τὸν θάνατον δὲν ἐπετρέπετο πλέον ἀλλη τιμωρία. Κατὰ τὰς θρησκευτικὰς δοξοσίκες τῶν ἀρχαίων προγόνων μας, ἐὰν τὸ σῶμα ἀνθρώπου τινος δὲν ἐπλανθετο, η ψυχὴ αὐτοῦ ἐπλανθετο καθ' ὅλους τοὺς αἰῶνας εἰς τὰ σκότω τοῦ "Ἄδου" καὶ δέν ἥδυνατο νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν "Άδην" καὶ νὰ κριθῇ. Ἐπομένως η ψυχὴ τοῦ Πολυνείκους κατεδικάζετο ὑπὸ τοῦ Κρέοντος εἰς αἰωνίαν τιμωρίαν.

Προφράως η διαταγὴ τοῦ Κρέοντος ἀντέκειτο εἰς τὸν θεῖον νόμον, δετὶς διέτασσεν ὁ νεκρὸς νὰ θάπτηται πάντοτε. Η μεγαλόφρων ἀδελφὴ τοῦ Πολυνείκους Ἀντιγόνη παραβάλει τὴν σκληρὰν καὶ ἀδικον διαταγὴν τοῦ Κρέοντος καὶ θάπτει τὸν ἀδελφόν της. Ο Κρέων μαθὼν τοῦτο μαίνεται ἐκ τῆς ὁργῆς καὶ διατάσσει νὰ προσχάγωσιν ἐνώπιόν του τὴν Ἀντιγόνην. Ἐρωτᾷ αὐτὴν ἐὰν ἐγνώριζε τὴν διαταγὴν του περὶ Πολυνείκους καὶ διὰ τὶ παρέβη ταύτην. Η Ἀντιγόνη μετὰ ἀνδρικοῦ θάρρους ἀπαντᾷ διτε ἐγνώριζε τὴν διαταγὴν του, ἀλλὰ παρέβη ταύτην ὡς σκληρὰν καὶ ἀδικον καὶ ὡς ἀντιθίσινουσαν εἰς τὸν θεῖον νόμον· ἐπροτίμησε δὲ νὰ πράξῃ μᾶλλον διτε διέτασσεν ὁ θεῖος νόμος καὶ τὸ ἀδελφικὸν καθῆκον, παρὰ διτε διέταξε τύρκηνος σκληρός καὶ αὐθαίρετος. Ο Κρέων ἔκρρων ἐκ τοῦ θυμοῦ του διατάσσει καὶ θάπτουσι ζῶσαν τὴν Ἀντιγόνην ἐντὸς λιθίνου τάφου. Ο Αἴμων, μῆδος τοῦ Κρέοντος καὶ μνηστὴρ τῆς Ἀντιγόνης, αὐτοκτονεῖ ἐπὶ τοῦ τέφου τῆς μνηστῆς του, η δὲ Εὐρυδίκη, σύζυγος τοῦ Κρέοντος, μαθοῦσα τὸν θάνατον τοῦ μεῖον τῆς Αἴμωνος, ἀπαγγονίζεται. Τοιουτοτρόπως τὰ δυστυχήματα ἐπῆλθον ἀλλεπάλληλα διὰ τὸ σκληροτρόπηλον τοῦ Κρέοντος καὶ διὰ τὴν μεγάλην αὐτοῦ ἀσέβειαν πρὸς τὰ θεῖα. « Πειθαρχεῖν δεῖ Θεῷ μᾶλλον η ἀνθρώποις ».

"Οτε δ' οἱ σύμμαχοι μαινόμενοι
ἔφοδον ἐπεχείρουν,

αὶ δ' ἐπτὰ πύλαι ἔτριζον
κ' ἐσείοντο τὰ τείχη,
κ' οἱ ἄνδρες ἐσκυθρώπαζον,
ἔθρηνουν δ' αἱ Θηβαῖαι,
προσθάς εἰς μέσον σοβαρὸς
ό μάντις Τειρεσίας·
«αἷμα αἴτοῦσιν οἱ θεοὶ¹
καὶ εὐγενὲς καὶ νέον»—
ἀνέκραξε — τὸν κάλλιστον
δεικνύων Μενοικέα.
Οὗτος δ' Ἀπόλλων τὴν μορφὴν
καὶ τὴν καρδίαν Ἀρης,
ἴπταται μὲν ἐκ τῆς χαρᾶς,
λάμπει δ' ἔξ εὐφροσύνης,
ώς ήρως καὶ ήμίθεος
ό μεῖδας ἔξαστροπτει.
ὑπὲρ πατρίδος τὴν ζωὴν
προθύμως θυσιάζων·
τρέχων δὲ περιπτύσσεται
τὸν σκυθρωπὸν πατέρα
βλέπων δ' αὐτὸν δακρύοντα,
«ὦ πάτερ»—ἀνακράζει—
«μηπως δειλὸν μ' ἐνόμισας,
τῆς γῆς μάταιον ἄχθος,
πρὸ τῆς πατρίδος τοῦ βωμοῦ
φειδόμενον σαρκίον,
δπερ φθαρτὸν κ' ἐφήμερον
αὐτὴν ήμīν δανείζει;
ἢ μ' ἐκλαυθάνεις εὔτελη,
ἀρνούμενον τροφεῖα
εἰς τὴν φιλατάτην καὶ κλεινὴν
καὶ ἐνδοξὸν μυτέρᾳ;»
«Ὤ τέκνον μου γάλυκύτατον,
ἀναφωνεῖ δὲ Κρέων,

τὴν σὴν γινώσκω ἀρετὴν
καὶ τῆς ψυχῆς τὸ κάλλος,
πρὸς σὲ δὲ ἄπας δὲ λαδές
εὔελπις ἀτενίζει,
μέγιστα καὶ ὡραῖκὰ
ἐκ σοῦ προσμένων ἔργα.
Ζῆθι, ὃ τέκνον εὐγενές,
πρὸς δόξαν τῆς Πατρίδος,
ἄφες δὲ ἐμοὶ τῷ γέροντι
τὸ κλέος τοῦ θανάτου.»—
«Πιστεύεις, πάτερ»—
ἔκπληκτος λέγει ὁ νεανίας—
ἀνασχετὸν καὶ ἔντιμον,
ἀν ἀντ' ἐμοῦ σὺ θάνης;
Ἐὰν δειλὸς ὀνομασθῶ,
τί τ' ὅφελος τοῦ βίου;
Πῶς θ' ἀτενίσω ἐφεξῆς
ὅμηλικας καὶ ἑταίρους;
ὅ βδελυρὸς μὲν τοῖς θυντοῖς,
ἔχθιστος δὲ ἀθανάτοις;»
Βλέπων δὲ ἀμετάπειστον
τὸν μείρακα δὲ Κρέων,
«ὦ Μενοίκεῦ, νῦν ως πατήρ
λαλῶ καὶ ἐπιτάσσω.
Ἄπελθε εἰς τάνακτορα
παρὰ τὴν σὴν μυτέρα.»
Συνάμα δὲ παρήγγειλε
πᾶσι τοῖς ἐν τῷ οἴκῳ
ἄγρουπνον ἐπιτίγησιν
καὶ φυλακὴν τοῦ νέου.
Κύψας δὲ δὲ παῖς τὴν κεφαλὴν
καὶ θλιβερὸν δακρύων,
ἀθυμος καὶ ἀπρόθυμος
οἴκαδε ἐπιστρέφει

ένθα ἡ μάτηρ βλέπουσα
δακρύοντα τὸν παῖδα,
εἰς περιπτύξεις κι' ἀσπασμοὺς
ἐκχεῖται καὶ θωπείας:
τὸ αἴτιον δ' ἀνερωτᾶ
τοσαύτης δυσθυμίας.
Ἄκούσασα δὲ τὸν χροσμὸν
κραυγὴν ὁδύνης βάλλει·
τρέμουσα καὶ δακρύουσα
τὸν παῖδα ἱκετεύει.
Οἰκτείρει δὲ ὁ παῖς σιγῶν
τὴν μυτρικὴν ὁδύνην·
πλὴν σκέπτεται καθ' ἑαυτὸν
καὶ ἐπαναλαμβάνει
«μυτρός, πατρός καὶ ἀδελφοῦ·
Πατρὶς πολλῷ φιλτέρᾳ·
ὅσιων δὲ καὶ ιερῶν
πάντων ὄσιωτέρα....»
τάχιστα δ' εὗρε τὸν καιρόν,
διαλαθών δὲ πάντας,
ταχὺς ως ἡ περιστερὰ
ἀνέβη εἰς τὰ τείχη,
τὸ ὕστατον δὲ «χαίρετε»
ἐκεῖθεν ἀναπέμπει
πρὸς ἄλιον καὶ οὐρανόν,
ὅρῃ καὶ πεδιάδας,
πρὸς τοὺς ναοὺς τῆς πόλεως,
γυμνάσια καὶ κρήνας,
πρὸς Ἰσμηνόν, ἔνθα συγνά
ἔλούσθη μετὰ φίλων·
παρὰ Διός δὲ καὶ θεῶν
πάντων τῶν Ὀλυμπίων
παραμυθίαν τῷ πατρὶ¹
καὶ τῇ μυτρὶ αἴτεῖται.

μαινόμενον δ' ὀκεανὸν
βλέπων τοὺς πολεμίους,
έτοιμους πρὸς πυρπόλησιν
τῆς προσφιλοῦς πατρίδος,
θριάμβου καὶ χαρᾶς φωνὰς
ἐκβάλλοντας ἀγρίας.
ῆδιστα μειδιῷ ὁ παῖς,
τὴν κεφαλὴν δὲ σείων·
«Μικρὸν ἔτι προσμείνατε,
Ἄργειο», ἀνακράζει,
«τὸ αἷμά μου, ὡς ποταμός,
ἡμᾶς καταποντίσει».
Ἀστράπτει ξύφος δίστομον,
ἄσπερ δ' ἀμνὸς ἐσφάγη·
ὡς κύκνος καλλικέλαδος
κι' ἐρατεινὸς ἐκπνέει·
ὡς φοδοδάκτυλος ἡώς
ἔαρος μυροθόλου,
λάμπει ὁ νέος ὁ καλὸς
ὑπὲρ πατρίδος πίπτων·
ύμνεῖται ὑπὸ ποιτῶν
ἀδετ' ὑπὸ παρθένων,
τρισμάκαρες δὲ οἱ γονεῖς
καὶ ἡ πατρὶς ὀλβία,
ἥς οἱ μαστοὶ ἐθήλασαν
τόσον γενναῖον τέκνον!

Ο Μενοίκεὺς αἰώνιον
ἐκτίσατο τὸ κλέος·
ὑπὲρ πατρίδος θάνατος
τὸν θάνατον φονεύει.

Λουκᾶς Μπέλλος

39.—Ο Κροῖσος καὶ ὁ Σέλων.

Ο Κροῖσος ἦτο βασιλεὺς τῆς Λυδίας ἐν τῇ Μικρῷ Ασίᾳ ἦτο
5

δὲ τόσον πλούσιος, ὅστε τὰ πλούτη του οκτήντησαν παρομιώδη· ἐκδυπαζε δὲ διὰ τοὺς ἀπείρους θησαυρούς του ὁ Κροῖσος καὶ ἐνόμιζε τὸν ἔχυτόν του ὡς τὸν εὐτυχέστερον ἀνθρωπον τοῦ κόσμου.

Ο μέγκις νομοθέτης τῶν Ἀθηνῶν Σόλων, εἰς ἐκ τῶν ἑπτὸν σοφῶν τῆς ἀρχαίκης Ἑλλάδος, περιοδεύων ποτὲ εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίνην μετέβη, ὡς λέγεται, καὶ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Κροῖσου εἰς τὰς Σάρδεις. Ο βαθύπλουτος Κροῖσος ὑπεδέχθη τὸν σοφὸν Σόλωνα καὶ ἐφιλοξένησεν αὐτόν. Κατόπιν δὲ τῷ ἐδειξεν δόλους τοὺς θησαυρούς του. Ἐνόμιζεν ὁ Κροῖσος ὅτι οἱ θησαυροί του ἥθελον θαμβώσῃ τοὺς ὄφθαλμούς καὶ τὸν γοῦν τοῦ πτωχοῦ Ἑλληνος σοφοῦ. Ἡρώτησε λοιπὸν αὐτὸν ἐὰν ἐγνώρισέ ποτε ἄλλον τινὰ εὐτυχέστερον αὐτοῦ. Ο Σόλων χωρὶς διόλου γὰρ θαμβώθη ἀπὸ τοὺς θησαυρούς του Κροῖσου εἶπεν εἰς αὐτὸν ὅτι ἐγνώρισε τὸν Ἀθηναῖον Τέλλον, δοτις ἀπέκτησε ποιλλὰ τέκνα, εἶδεν αὐτὰ εὐτυχῆ καὶ τέλος ἀπέθανεν ἐνδόξως πολεμῶν ὑπὲρ τῆς πατρίδος του.

Ο Κροῖσος δυσηρεστήθη ἐκ τῆς ἀπαντήσεως τοῦ Σόλωνος, δοτις δὲν ἐμέτρει τὴν εὐτυχίαν μὲ τὸν πλούτον· τὸν ἥρωτησε δὲ ἐὰν ἐγνώρισε καὶ δεύτερον εὐτυχέστερον αὐτοῦ. «Μάλιστα»— ἀπεκρίθη ὁ Σόλων— «ἐγνώρισα τοὺς Ἀργείους ἀδελφούς; Κλέοβιν καὶ Βίτωνα, οἵτινες ἡμέραν τινά, ἐπειδὴ οἱ βίσες ἔβράδυναν γὰρ ἔλθωσιν ἐκ τοῦ ἀγροῦ, ἢ δὲ μάτηρ των, ἦτις ἦτο οἱέρεικα τῆς Ἡρᾶς, ἐβιάζετο γὰρ ὑπάγηρ εἰς τὸν ναόν, ἐξεύθησκεν οἱ ἕδιοι καὶ ἔσυρχν τὴν ἀμάξην. Η μάτηρ των πολύθητη εἰς τὴν Ἡρᾶν γὰρ δώσῃ εἰς τοὺς μίσους τῆς τὸ κάλλιστον ἐξ ὅλων τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων. Τότε οἱ δύο μίσοι τῆς ἐκοιμήθησαν καὶ δὲν ἐξέπυνησαν πλέον.

Ο Κροῖσος ὠργίσθη καὶ εἶπε πρὸς τὸν Σόλωνα· «καὶ ἐμέ, οἱ Σόλων, δὲν οκτητάττεις μεταξὺ τῶν εὐτυχῶν ἀνθρώπων τῆς γῆς;»

Ο Σόλων, δοτις ἀπεστρέφετο τὴν κολακείαν, ἀπήντησε πρὸς τὸν Κροῖσον· «τὸ μέλλον τοῦ βίου εἶναι ἀδηλον· διὰ τοῦτο δὲν πρέπει κίνεις γὰρ μεγαλκυρῇ καὶ γὰρ ὑπερηφανεύηται διὰ τὴν παροῦσαν εὐτυχίαν. Εὔδαίμων ἀληθῶς εἶνε ἐκεῖνος, ὁ ὅποιος τε-

λειώνει ευδαιμόνως τὸν βίον του· διότι ὁ βίος τῶν ἀνθρώπων δύσιαζει μὲ τοὺς ἀγῶνας· καθὼς κακένα δὲν στεφχοῦμεν οὔτε ἀνκαηρύττομεν νικητήν, πρὶν τελειώσῃ ὁ ἀγών, τοιουτοτρόπως δὲν πρέπει νὰ μακρίζωμεν κακένα πρὸ τοῦ τέλους τοῦ βίου του». — 'Αλλ' ἐκ τῶν σοφῶν τούτων λόγων τοῦ Σόλωνος ἀντὶ νὰ σωφρονισθῇ ὁ Κροῖσος, ἔτι μᾶλλον ὠργίσθη καὶ ἀπέπεμψε τὸν σοφὸν τῆς Ἑλλάδος ἐκ τῆς αὐλῆς του.

Μετά τινα χρόνον ὁ Κροῖσος περιῆλθεν εἰς πόλεμον πρὸς τὸν Κῦρον, τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον ὁ Κροῖσος ἐνικήθη, ἔχασε τὸ βασιλείον του καὶ ἐκινδύνευσε νὰ χάσῃ καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν του, διότι ὁ Κῦρος αἰχμαλωτίσας αὐτὸν διέταξε νὰ ἀνάψωσι πυρὸν καὶ νὰ τὸν βίψωσιν ἐπάνω εἰς αὐτήν.

"Η πυρὰ ἡτοιμάσθη. Καθ' ἣν στιγμὴν ἐπρόκειτο νὰ βίψῃ ἐπ' αὐτῆς ὁ Κροῖσος ἐνεθυμήθη τοὺς λόγους τοῦ Σόλωνος καὶ ἀνεφώνησε τρεῖς φορᾶς «Σόλων, Σόλων, Σόλων».

"Ο Κῦρος ἡρώτησεν αὐτὸν ποῖος ἦτο ὁ Σόλων, τὸν ὅποιον ἐπεκλεῖτο εἰς βούθειάν του. 'Ο Κροῖσος διηγήθη εἰς τὸν Κῦρον τὴν συνέγευξίν του μετά τοῦ Σόλωνος καὶ τοὺς σοφοὺς ἐκείνου λό-

γους. Ὁ Κῦρος, διστις εἶχε πολὺ πεισσότερον γοῦν ἀπὸ τὸν Κροῖσον, ἐνόησε πόσον ὅρθοι ἦσαν οἱ λόγοι τοῦ Σάλωνος· συλλογιζόμενος δὲ διὰ καὶ αὐτὸς ἦτο ἀνθρωπος καὶ ἡτο ἐνδεχόμενον γὰρ δυστυχήσῃ εἰς τὸν βίον του, συνῆλθεν ἐκ τῆς παραφορᾶς τῆς νίκης του καὶ ἐκ τῆς ὑπερηφνείας καὶ ἔχάρισε τὴν ζωὴν εἰς τὸν Κροῖσον. Τοιουτούτως ὁ σοφὸς Σάλων καὶ τὸν Κροῖσον ἔσωσε καὶ τὸν Κῦρον ἐσωφρόνισε.

40.—Η Πατρίς.

Ἡ πατρὶς εἶνε ἡ πολυσέβαστος μῆτηρ τοῦ λογικοῦ ἀνθρώπου, ἡ εὐεργετικωτάτη τροφὸς αὐτοῦ καὶ διδάσκαλος, τὸ ἱερώτατον στάδιον, εἰς τὸ δόποντον κατέβη πρῶτον νὰ γυμνασθῇ τὸν ἄγδνας τῆς φιλαδελφίας καὶ τῆς φιλανθρωπίας. Εἰς τὴν πατρίδα πρῶτον εἶδε τὸν ἥλιον, ἀνέπνευσε τὰς ζωγόνους αὐρας τοῦ ἔαρος, ἔμαθε νὰ ἐκφράζῃ τὰς ἐννοίας διὰ τοῦ λόγου, ἐπράφη, καθ' ὁ χριστιανός, τὸ ἄδολον γάλα τῆς εὐσεβείας· ἔλαβε τὰ στοιχεῖα καὶ τῆς ἡμικῆς ἀνατροφῆς. Χρεωστεῖ λοιπὸν νὰ τιμᾶ τὴν πατρίδα, καθὼς τιμᾶ τὸν ἰδίους αὐτοῦ γονεῖς, οἵτινες εἶνε καὶ αὐτοὶ τέκνα τῆς σεβαστῆς ταύτης πατρίδος καὶ μητρίδος καὶ πατρογόνου ὁζῆς ὅλης τῆς αὐτῆς γενεᾶς. Χρεωστεῖ νὰ φρονῇ σταθερῶς διὰ δὲν ἐγεννήθη εἰς τὸν κόσμον μόνον δι' ἑαυτόν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν πατρίδα. Ἡ πατρὶς ἔχει δικαίωμα ἀγιώτατον εἰς ὅλα τοῦ πατριῶτον τὰ προτερήματα, εἰς τὰς ἀρχάς, εἰς τὰς γνώσεις, εἰς τὰ πλούτη, εἰς ὅλας αὐτοῦ τὰς δυνάμεις ὅπως ἀν ἔχῃ καὶ ὅπον καὶ ἀν τύχῃ νὰ διατρίψῃ.

Καθὼς τὰ εὑκαρπα δένδρα, ὅσους ἀν ἐκθρέψωσι καρπούς, πρῶτον τούτους παραδέτουσιν εἰς τὸ γενέθλιον αὐτῶν ἔδαφος, τὸν δὲ περιττεύοντας χαρίζουσιν ἡδεῖαν ἀπόλαυσιν εἰς τὴν ξενιτείαν, παρομοίως καὶ ὁ ἀγαθὸς καὶ γνήσιος πατριώτης χρεωστεῖ τὴν ἐπικαρπίαν τῶν

έαντον προτερημάτων πρώτιστα καὶ μάλιστα εἰς τὴν γεννήσασαν καὶ θρέψασαν αὐτὸν γῆν.

Διὰ τοῦτο καὶ θεῖοι καὶ ἀνθρώπινοι νόμοι καταδικάζουσιν ὡς πατραλοίαν τὸν παραβάτην τῶν πατριωτικῶν καθηκόντων. Διὰ τοῦτο προστάζουσι καθ' ἓνα νὰ ὑπερμαχῇ κατὰ πρῶτον λόγον ὑπὲρ πίστεως καὶ κατὰ δεύτερον ὑπὲρ πατρίδος. «Μάχον ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος». Διὰ τοῦτο τέλος αὐτὴν ἡ φύσις μᾶς ἔχει τοιουτορρόπως προσκολλημένους εἰς τὸ γενέθλιον ἔδαφος, ὅστε δὲν συγχωρεῖται συνήθως εἴμῃ εἰς μόνους τὸν ἄναισθήτως ἢ παντάπαι τὰ ἥδη σαπροὺς καὶ διεφθαρμένους νὰ μὴ αἰσθάνωνται ἀγάπην καὶ πόθον πρὸς τὴν πατρίδα. «Ως καὶ αὐτὰ τὰ κατ' αὐτὴν ἄφυκα συχράκις καταθέλγουσιν αἰχμαλωτίζοντα τὸ μημονικόν μας. Ὁ ἥλιος τῆς πατρίδος μᾶς φαίνεται γλυκύτερος· ὁ ἀηρ εὐπνούστερος καὶ ζωηρότερος· τὰ προϊόντα τροφιμώτερα καὶ ποικιλώτερα καὶ ἡδύτερα· τὰ καλά λειβάδια, τὰ σκιερὰ δάση, τὰ καθαρὰ νερά, πολλάκις καὶ ἐν δένδρον, ἐν ὁνάκιον καὶ βράχος τις πολλάκις ἀπότομος τῆς πατρίδος κυριεύει καὶ κατακρατεῖ τὴν φαντασίαν τοιουτορρόπως, ὅστε ὅσον ἂν εἰνε μικρός ὁ τόπος ὁ τῆς γεννήσεως ἐκάστου, εἰς τοῦτον ἐγκαλλωπίζεται καὶ πρὸς τοῦτον ἐκ τῆς ξενιτείας πυκνῶς ἀποβλέπει καὶ τοῦτον ὅχι ἀπαξ ἐπροτίμησε παρὰ τὰς εὐδαιμονεστάτας χώρας καὶ πόλεις τῆς οἰκουμένης.

Κ. Οἰκονόμος.

41.— Φιλοπατρία τοῦ Κόδρου.

Κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ἦτο βχοιλεὺς; τῶν Ἀθηνῶν ὁ περιώνυμος Κόδρος· ἐπὶ τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ οἱ Δωριεῖς, οἵτινες κατέκουνταν Πελοπόννησον, εἰσέβαλον εἰς τὴν Ἀττικὴν μὲ τὸν σκοπὸν γὰρ κατέκατήσωσιν αὐτὴν· ἐλθόντες δὲ ἐπολιόρκησαν τὰς

Αθηναῖς. Χρησιμὸς τοῦ ἐν Δελφοῖς μαντείου εἶχε προείπη εἰς τοὺς Δωριεῖς ὅτι θὰ νικήσωσιν ἐν ᾧ περιπτώσει δὲν φονεύσωσι τὸν Κόδρον, τὸν βασιλέα τῶν Ἀθηνῶν. Καὶ οἱ μὲν Δωριεῖς προσεῖχον ὅπως μὴ φονεύσωσι τὸν βασιλέα. Ἀλλ' ὁ ἡρωϊκὸς Κόδρος, τοῦ ὀποίου τὰ στήθη ἐπλήρου οὐφίστη φιλοπατρία, ζμα ἔμαθε τὸν χρησμόν, ἀπεφάσισε γὰρ θυσίασθη χάριν τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδος του.

Ἐνεδύθη λοιπὸν φορέματα χωρικοῦ καὶ λαθῶν δρέπανον εἰς χεῖρας ἐξῆλθεν ἐκ τῶν πυλῶν τῆς πόλεως καὶ μετέβη εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν ἐχθρῶν ἀγγάριστος ἐκεῖ προσεποιήθη ὅτι συγέλεγε φρύγανα. Δύο Δωριεῖς στρατιῶται πλησιάζουσιν αὐτὸν καὶ τῷ ἀποτείνουσι διαφόρους ἐρωτήσεις· ὁ Κόδρος κάμνει ὅτι θυμῶνει καὶ μὲ τὸ δρέπανον πλήττει τὸν ἕνα ἐκ τῶν δύο στρατιωτῶν· τότε ὁ ἔτερος στρατιώτης θυμωθεὶς φονεύει τὸν ἄγνωστον Κόδρον.

Οἱ Ἀθηναῖοι κατέπιν ἔπειμψαν κήρυκα εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Δωριέων καὶ ἐζήτησαν τὸ σῶμα τοῦ βασιλέως των διὰ νὰ τὸ θάψωσιν. Οἱ Δωριεῖς μαθόντες ὅτι ὁ φονευθεὶς χωρικὸς ἦτο ὁ βασιλεὺς Κόδρος καὶ νομίσαντες ὅτι ὁ χρησμὸς ἐξεπληρώθη ἀνεγχώρησαν ἐκ τῆς Ἀττικῆς καὶ οὗτος οἱ Ἀθηναῖοι ἐσώθησαν ἐκ βεβαίου κινδύνου.

Πολλοὺς αἰῶνας μετὰ ταῦτα οἱ Ἀθηναῖοι ἐδείκνυον παρὰ τὸν Ἰλισσὸν ποταμὸν τὸ μέρος, ὃπου ἐφονεύθη ὁ Κόδρος, καὶ προσκύνουν κάτωθεν τῆς Ἀκροπόλεως τὴν θέσιν ὃπου ἐλέγετο ὅτι ἐτάφη ὁ βασιλεὺς.

Πόσον ἀξιομέγατον ὑπῆρξε τὸ παράδειγμα τοῦ ἐνδόξου Κόδρου! οὐδὲν ἀληθός εἶναι προσφιλέστερον, οὐδὲν γλυκύτερον τῆς πατρίδος· καὶ διὰ τοῦτο τὰ πάντα ὅφείλει ὁ ἄνθρωπος γὰρ θυσιάζῃ διὰ τὴν δόξαν καὶ τὴν εὐτυχίαν αὐτῆς· ὅταν ἡ πατρὶς εὐτυχῇ, καὶ αὐτὸς εὐτυχεῖ· ὅταν δὲ ἡ πατρὶς δυστυχῇ, καὶ αὐτὸς δυστυχεῖ.

«ἀγήρως ἡ δόξα τῶν ὑπὲρ πατρίδος πεσόντων».

42.—Τὸ Ναύπλιον.

Τὸ Ναύπλιον εἶνε σήμερον πόλις μικρά, μόλις ἔχονσα 6000 κατοίκων. Ἀλλὰ τὸ δ্রομα αὐτοῦ συνδέεται στερνῶς μὲ τὴν Ἰστορίαν τοῦ μεγάλου ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος καὶ τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς ἐλευθερίας.

Οταν εἰσέρχηται τις εἰς τὸν λιμένα, ἐνώπιόν του ἔκπεινεται γραφικώτατα ἡ πόλις. Δεξιᾷ φαίνεται ἡ θάλασσα καὶ ἀριστερᾶ ὁ ἀπότομος καὶ ἄγριος τοῦ Παλαμήδιον βράχος, φύλαξ σκυθρωπὸς καὶ ἀπειλητικός, ἔξουσιάζων τὴν πόλιν καὶ τὸν λιμένα.

Ἐν Ναυπλίῳ είχε τὴν ἔδραν τον δ κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος Καποδίστριας. Ἐν Ναυπλίῳ ἐπάτησε τὸ Ἑλληνικὸν ἔδαφος ὁ πρῶτος τῆς Ἑλλάδος βασιλεὺς Ὀθων. Ἡ πόλις εἶνε καθαρά, καλῶς ἐστρωμένη καὶ διατηρεῖ μέχρι σήμερον τὸν τύπον μικρᾶς πρωτευούσης. Οἱ τι δύος καθιστά κυρίως τὸ Ναύπλιον ἀξιοπερίεργον εἶνε τὰ δχνδρώματα αὐτοῦ, τὰ δποῖα εἶνε μία ἐκ τῶν λαμπροτέρων ἀναμνήσεων τοῦ μεσαίωνος.

Προεξάρχει μεταξὺ τῶν δχνδρώμάτων τούτων τὸ Παλαμήδιον, φρονόιον δχνδρόν, τὸ δποῖον ἐπικρέμαται ἐπὶ τῆς πόλεως καὶ δύναται τις ν' ἀταβῇ εἰς αὐτὸν ἐκ τοῦ ὅπισθεν μέρους ἐκ τοῦ προαστείου τῆς Προροίας καὶ κατ' εὐθεῖαν ἐκ τῆς πόλεως διὰ πλίμακος, ἣτις εἶνε λελαξευμένη εἰς τὸν βράχον καὶ ἔχει χιλίας βαθμίδας. Τὸ Παλαμήδιον ὑψοῦται 216 μέτρα ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης.

Τῷ 1247 δ Γάλλος Γουλιέλμος Βιλλεαρδουΐνος ἐκνυδίενε τὸν δχνδρὸν τοῦτον βράχον καὶ περιέβαλεν αὐτὸν μὲ δχνδρώματα νέον ὅλως συστήματος κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχήν. Τῷ 1686 τὸ Ναύπλιον ἐπεσεν εἰς χεῖρας τῶν Ἐνετῶν. Οἱ Δόγης τῆς Ἐνετίας Μοροζίνης, ἀνήρ μεγαλεπήθολος καὶ ἀριστος στρατιωτικός, κατανοήσας τὴν σπουδαιότητα τῆς θέσεως τοῦ Παλαμήδιον, ἀνήγειρε τὰς φορεδάς ἐπάλξεις, τὰς δποίας βλέπομεν σήμερον καὶ αἴτιες σχηματίζονται πεντάγωνον, περικλεῖτον ἐπιτὰ κεχωρισμένα φρονόια.

Κατὰ διαταγὴν τοῦ Μοροζίνη κατεσκευάσθησαν καὶ αἱ μεγά-

λαι δεξαμεναι πρὸς συλλογὴν τοῦ ὕδατος τῆς βροχῆς. Εἰς τὸν χρόνον τῆς Ἐνετοκρατίας ἀνήκει καὶ τὸ μικρὸν φρούριον ἐν τῷ μέσῳ τῆς θαλάσσης παρὰ τὴν εἰσόδον τοῦ λιμένος, τοῦ δποίου σκοπὸς ἦτο νὰ προστατεύῃ τὴν πόλιν. Ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ φρουρίου τούτου, τὸ δποῖον ἐντελῶς κατέπεσεν, οἱ Τοῦρκοι ἀγήγειραν εἰς μεταγενεστέραν ἐποχὴν τὸ λεγόμενον Μπούρτζι, δπον προσωριμίζοντο τὰ πλοῖα διὰ νὰ πληρώσωσι τὸ δικαίωμα τῆς εἰς τὸν λιμένα εἰσόδου. Τὸ μικρὸν τοῦτο φρούριον συνεδέετο ἄλλοτε μετὰ τῆς ξηρᾶς διὰ μεγάλης γεφύρας, τῆς δποίας τὰ θεμέλια φαίνονται ἀκόμη εἰς τὸν πυνθμένα τῆς θαλάσσης. Ἀπὸ τοῦ ὑψοῦς τοῦ Παλαμηδίου ἡ θέα εἰνε μαγευτική· διφθαλμὸς ἐκτείνεται ἐλεύθερος καὶ πρὸς τὴν πόλιν καὶ ἐπὶ τοῦ κόλπου καὶ ἐπὶ τῆς εὐφόρου πεδιάδος τοῦ Ἀργονοῦ, τὴν δποίαν περικλείουσα μακρόθεν τὰ ὑψηλὰ δρη τῆς Ἀρκαδίας.

43.—'Αριστείδης ὁ δίκαιος.

Τίς ἔξ ήμῶν δὲν γνωρίζει τὸν δίκαιον Ἀριστείδην; τὸν λαμπρὸν ἐκείνον καὶ ἔξοχον Ἀθηναῖον πολιτειῶν; δεῖτις διὰ τὴν μεγάλην του δικαιοσύνην μόνος ἡξιώθη τῆς θείας ἐπωνυμίας τοῦ «δίκαιου».

Οἱ Ἀριστείδης καθ' ὅλον του τὸν βίον ἤγάπησε τὴν πατρίδα του καὶ ὑπηρέτησεν αὐτὴν προθύμως, χωρίς ποτε γ' ἀποβλέψη εἰς δόξαν ἢ εἰς χρήματα. Ἐνδυμίζεν, δπως πρέπει νὰ νομίζωμεν πάντες, δτι πᾶς πολίτης χρέος ἔχει νὰ προσφέρῃ προθύμως καὶ ἀγοργύστως πᾶσαν ὑπηρεσίαν πρὸς τὴν πατρίδα.

Ἡ μεγάλη πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπη τοῦ Ἀριστείδου ἐδείχθη καὶ κατὰ τὴν ἔξορίαν του. Ἡ πατρίς του δὴλ. πλανηθεῖσα καὶ ἔξαπτηθεῖσα ὑπὸ τῶν πολιτειῶν ἀντιπάλων τοῦ Ἀριστείδου ἔξωστράκισεν αὐτόν.

Βεβήκιως εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν ὁ δίκαιος Ἀριστείδης ἡδι-

κέθη οὐπὸ τῆς πατρίδος του ἀλλ' ὅμως δὲν ἐμνησιάκησε διόλου τούναντίον, ὡς γνωρίζομεν ἐκ τῆς ἱστορίας, ἀπερχόμενος ἐξ Ἀθηνῶν ὑψώσε τὰς χειράς του καὶ ἡγήθη εἰς τοὺς θεοὺς ἵνα μὴ λάβῃ ἢ πατρίς του ποτὲ τὴν ἀνάγκην του.

Ο χρηστὸς πολίτης δὲν πρέπει νὰ μεμψιμοιρῇ κατὰ τῆς πατρίδος του καὶ δταν ἀδικεῖται οὐπ' αὐτῆς.

44.— Θεμιστοκλῆς ὁ Ἀθηναῖος.

Δὲν ἦσαν μικρότεροι αἱ πρὸς τὴν πατρίδα ὑπηρεσίαι τοῦ ἔξοχου στρατηγοῦ καὶ μεγάλου πολιτικοῦ Ἀθηναίου Θεμιστοκλέους. Γνωρίζομεν ἐκ τῆς ἱστορίας δτε ἢ μεγάλη νίκη, τὴν δποίαν οἱ Ἑλληνες ἐνίκησαν ἐν Σαλαμῖνι, ἡτο κατ' ἔξοχὴν ἔργον τοῦ Θεμιστοκλέους. Ἔν Σαλαμῖνι οἱ Ἑλληνες ὅχι μόνον συνέτριψαν τὴν καλοσσιαίαν δύναμιν τῶν Περσῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ παντὸς ἔξησφάλισαν τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ τὸ μέγιστον τοῦτο ἀγαθὸν πρωτίστως ὀφείλεται εἰς τὴν μεγαλοφύνιν τοῦ Θεμιστοκλέους.

Ο Θεμιστοκλῆς ὥσπερτος περιέβαλε κατόπιν τὰς Ἀθήνας δι' ἴσχυροῦ τείχους καὶ ὡχύρωσε τὸν Πειραιᾶ· μετενεγκών δὲ εἰς αὐτὸν τοὺς γκυαστάθμους καὶ τὰ γκυαπηγεῖα κατέστησε τὰς Ἀθήνας τὴν πρώτην γκυατικὴν πόλιν τῆς Ἑλλάδος.

Ἀλλ' ὅμως καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς ἤδικήθη οὐπὸ τῆς πατρίδος του. Οἱ ἀγτίπαλοι τοῦ Θεμιστοκλέους φθονοῦντες τὴν μεγάλην δοξὴν αὐτοῦ κατώρθωσαν γὰρ ἔξαστρακισθῆ καὶ κατόπιν καταδιώκοντες αὐτὸν τὸν ἄγαγκαστην γὰρ καταφύγη εἰς τὸν βκσιλέα τῶν Περσῶν.

Ο τότε βκσιλεὺς τῶν Περσῶν Ἀρταξέρξης ὑπεδέχθη τὴν Θε-

μιστοκλέας ἐδώρησεν εἰς αὐτὸν τρεῖς πόλεις, τὴν Μαγγησίαν, τὴν Λάριμψαν καὶ τὴν Μυσῶντα, καὶ ἄλλας τιμᾶς πολλὰς καὶ μεγάλας τῷ ἀπένειμεν. "Οτε ὅμως βραδύτερον ὁ βασιλεὺς διώρισεν αὐτὸν ἀρχιστράτηγον τῶν Περσικῶν στρατευμάτων καὶ τὸν διέταξε νὰ ἐκστρατεύῃ κατὰ τῆς Ἐλλάδος καὶ νὰ ὑποδουλώσῃ αὐτήν, ὁ Θεμιστοκλῆς δὲν ἦθέλησε νὰ γείνῃ προδότης τῆς πατρίδος του· ἐπειδὴ δὲ οὔτε ἀχάριστος ἦθελε νὰ φυγῇ πρὸς τὸν εὐεργέτην του Ἀρταξέρξην, ἐπιεὶ δηλητήριον καὶ ἀπέθανε. Τοιουτοῦτρόπως ὁ Θεμιστοκλῆς διετήρησεν ἀκεραιίαν καὶ ἀσπιλον τὴν μεγάλην δόξαν του.

«Βιάζεσθε οὐχ ὅσιον οὔτε μητέρα οὔτε πατέρα, πολὺ δὲ τούτων ἔτι ἡττον τὴν πατρίδα».

ΠΗΛΑΤΩΝ.

43.—Ο Ἀριστείδης εἰς τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν.

"Οτε ὁ Ξέρξης διὰ τοῦ γνωστοῦ στρατηγήματος τοῦ Θεμιστοκλέους περιεκύλωσε μὲ τὸν στόλον του τοὺς Ἑλληνας ἐν Σαλαμῖνι, ὁ Ἀριστείδης εὐρίσκετο ἔξοριστος ἐν Αἰγίνῃ· ἵδωρ δὲ τὴν κύκλωσιν τῶν βαρβάρων, εἰσῆλθεν εἰς λέμβον καὶ ἀψηφῶν πάντα κίνδυνον διῆλθεν ἐν καιρῷ ρυπτὸς διὰ μέσου τῶν πολεμικῶν πλοίων, εἰσῆλθεν εἰς τὸ στενόν τῆς Σαλαμῖνος καὶ ἀμέσως μετέβη εἰς ἐπίσκεψιν τοῦ πολιτικοῦ ἔχθροῦ του Θεμιστοκλέους, εἰπε δὲ πρὸς αὐτὸν τὸν ἔξῆς θαυμασίους λόγους· «ὦ Θεμιστόκλεις, ἡ πατρίς μας κινδυνεύει· ἂς ἀφήσωμεν τὰς ματαίας καὶ παιδαριώδεις ἔχθρας καὶ ἂς φροντίσωμεν τὰ σώσωμεν τὴν πατρίδα μας, σὺ μὲν ἄρχων καὶ στρατηγῶν, ἐγὼ δὲ ὑπηρετῶν καὶ συμβούλευων....» "Ωστε ὁ Ἀριστείδης ὅχι μόνον δὲν ἐμνησικάκησε κατὰ τῆς πατρίδος του, ἢτις ἀδίκως τὸν ἔξωστραπάκισεν, οὔτε κατὰ τοῦ Θεμιστοκλέους, δοτις ἥτο ἡ κυρία αἰτία τοῦ ἔξωστραπακισμοῦ του· ἀλλὰ τούτων ὅτε εἶδεν ὅτι ἡ πατρίς του

κινδυνεύει, ἔσπενσε μὲ κίνδυνον τῆς ιδίας του ζωῆς νὰ βιοθήσῃ αὐτήν.

46.—Ο Σωκράτης.

Ἐτερον λαμπρότατον παράδειγμα ὑψίστης φιλοπατρίας παρέχει εἰς ἡμᾶς ὁ μέγας φιλόσοφος τῆς ἀρχαιότητος Σωκράτης.

Ο Σωκράτης ἔζησε καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ Ἑλλὰς εύρισκετο ἐν παρακμῇ, εἶχον δὲ καταπλημμυρήση τὰς Ἀθήνας οἱ καλούμενοι σοφισταί, οἵτινες ἔχουσι πολλὴν δύμοιστην πρὸς τοὺς Φαρισαίους

τοῦ Εὐαγγελίου. Οἱ σοφισταὶ οὗτοι ήσαν ψευδοδιδάσκαλοι, ἀδίδασκον τοὺς διδάσκαλος πλουσιόπαιδας τῶν Ἀθηνῶν λακμάνοντες ἀδροτάτους μισθίους.

Ἄλλ' ἡ διδάσκαλία αὐτῶν ἦτο δλεθρία, διασαλεύουσα τὰ θεμέλια τῆς θρησκείας, τῆς πολιτείας καὶ τῆς κοινωνίας.

Κατὰ τῶν δλεθρών τούτων τῆς κοινωνίας ἀντεπεξῆλθεν ὁ μέγας διδάσκαλος τῆς ἀρετῆς Σωκράτης.

Ο Σωκράτης ἐγεννήθη ἐν Ἀθηναῖς τῷ 470 π. χ. καὶ ἦτο γῆς τοῦ λιθοζόου Σωφρονίσκου καὶ τῆς μαίας Φαινκρέτης. Κατ' ἀρχὰς ἡκολούθησε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ πατρός του· ἔπειτα δύως ἐγκατέλιπεν αὐτὸν καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν φιλόσοφίαν, ἀναδειγγεῖς ὁ μέγιστος φιλόσοφος τῆς ἀρχαιότητος.

Ο Σωκράτης ὃς κύριον σκοπὸν τοῦ βίου του εἶχε τὸ νὰ διδάσκῃ τοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ καθηδηγῇ αὐτοὺς εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς· ἐνόμιζεν ὅτι ἐπὶ τούτῳ εἶχε πεμφθῆ ἀνωθεν. Σχολεῖον δὲν εἶχεν, οὔτε χρόνον ὀρισμένον πρὸς διδάσκαλίαν. Ἐδίδασκε δωρεάν ἀπὸ πρωτίκης μέχρι ἐσπέρας εἰς τοὺς περιπάτους, εἰς τὴν ἀγοράν, εἰς τὰ γυμνάσια καὶ εἰς τὰς παλαίστρας. καὶ ἐν γένει

ἐσύγχναζεν εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα, δπου ἔμελλε νὰ συγκυντήσῃ πλείστους ἀνθρώπους. Ἡ διδασκαλία του ἐγίνετο διαλογικῶς (κατ' ἔρωτησιν καὶ ἀπόκρισιν) καὶ ἔκαμψε μεγάλην ἐντύπωσιν· πλῆθος δὲ ἀνθρώπων πάσης τάξεως καὶ πάσης ήλικίας συγέρρεεν ἵνα ἀκούσῃ τὸν Σωκράτην διδάσκοντα. Ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Ἀντισθένης ἀνέθικεν καθ' ἑκάστην πεζὸς ἐκ Πειραιῶς καὶ ὁ Εὔκλείδης ὁ Μεγαρεὺς ἦθελεν ν' ἀκούσῃ τούλαχιστον ἥπαξ διδάσκοντα τὸν Σωκράτην. Ἀλλὰ πῶς νὰ κατορθώσῃ τοῦτο; Διὰ Ψηφίσματος τῶν Ἀθηναίων εἶχεν ἀπαγορευθῆνεις τοὺς Μεγαρεῖς ἐπὶ ποιηῇ θυνάτου νὰ ἔρχωνται εἰς τὰς Ἀθήνας. Ὁ Εύκλείδης ἀφηφῶν τὸν θάνατον, ἐνεδύθη φορέματα γυναικεῖα καὶ ἤλθεν εἰς Ἀθήνας καὶ ἤκουσε τὸν Σωκράτην. Τοσαύτη δὲ ἦτο ἡ φήμη τῆς σοφίας τοῦ Σωκράτους, ὅστε ἡ Πυθία τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν ὄνδρικεν αὐτὸν «ἀνδρῶν ἀπάντων σοφώτατον».

Ο Σωκράτης ἔζη βίον λιτότατον· ἦτο ὀλιγχρέστατος, φρονῶν δτι ὅσον περισσότερον περιορίζει τις τὰς ἀνάγκας του, τόσον περισσότερον πλησιάζει πρὸς τὸ Θεῖον, δπερ δὲν ἔχει οὐδεμίαν ἀνάγκην.

Ἡ διδασκαλία τοῦ Σωκράτους περιεστρέφετο εἰς τὰ καθήκοντα τοῦ ἀνθρώπου πρὸς ἐκυτόν, πρὸς τὴν πατρίδα καὶ πρὸς τὸν Θεόν. Ἐδίδασκεν οὕτος τὶ εἶνε δίκαιον, τὶ ἀδίκον, τὶ εὐσεβές, τὶ ἀσεβές, τὶ καλόν, τὶ αἰσχρὸν καὶ ἐν γένει τὴν ἀρετήν. Ὁμοιάζει δὲ ἡ διδασκαλία τοῦ Σωκράτους κατὰ πολὺ πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦτο δὲ καὶ δίκαιιας θεωρεῖται ὁ Σωκράτης ως πρόδρομος τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἐκεῖνο δέ, τὸ ὅποιον κυρίως ἐκπλήσσει ἡμᾶς ως πρὸς τὸν Σωκράτην εἶνε τὸ ἔξης. «Ἄν καὶ ἐγεννήθη εἰδωλολάτρης καὶ ἔζη ἐν μέσῳ εἰδωλολατρῶν, ἐν τούτοις μὲ τὸ μέγα πνεῦμα του κατενόησεν δτι εἰς ἔστιν ὁ Θεὸς δημιουργὸς καὶ κυβερνήτης τοῦ σύμπαντος.

Καὶ δμως καὶ ὁ Σωκράτης οὗτος, ὁ εὐεργέτης τῆς πατρίδος του, ὁ εὐεργέτης τῆς ἀνθρωπότητος, ἡδικήθη ὑπὸ τῆς πατρίδος του, ἀλλὰ δὲν ἔμνησικάησε κατ' αὐτῆς:

Ο Σωκράτης διδάσκων ἔξηλεγχε μετὰ θάρρους τὴν ἀμάθειαν καὶ τὰ ἐλκττώματα τῶν ἀνθρώπων καὶ κατέκρινε πᾶσαν κακίαν.

διὰ τοῦτο δὲ ἀπέκτησε πολλοὺς ἔχθρους καὶ μάλιστα τοὺς σοφιστάς, τῶν ὄποιων καὶ εἰσπράξεις κατὰ πολὺ ἡλεκττάθησαν, ἢρ' ὅτου ὁ Σωκράτης ἥρχισε νὰ διδάσκῃ. Οἱ ἔχθροί του διαφοροτρόπως προσεπάθουν νὰ διαβάλωσι καὶ συκοφαντῶσιν αὐτὸν εἰς τὸν λαόν· τρεῖς δὲ ἐξ αὐτῶν, ὁ Μέλητος, ὁ Ἀνυτος καὶ ὁ Λύκων, ἐπέδωκαν ἔγγραφον καταγγελίαν κατὰ τοῦ Σωκράτους· δὲν πιστεύει τοὺς θεοὺς τῆς πόλεως καὶ δὲν διαφθείρει τοὺς νέους.

Ο Σωκράτης ἐνεφανίσθη εἰς τὸ δικαστήριον, ἵνα ἀπολογηθῇ. Δὲν ἤθελησε νὰ λάθῃ συνήγορον, διότι ὡς ἔλεγεν, ἡ ἀληθεία ἀπλῆ οὖσα δὲν ἔχει ἀνάγκην τῆς εὐγλωττίας· οὔτε τὴν γυναικά του καὶ τὰ παιδία του ἔφερεν εἰς τὸ δικαστήριον, κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν τότε συνήθειαν, διὰ νὰ συγκινήσωσι τοὺς δικαστὰς μὲ τοὺς στενχυμοὺς καὶ μὲ τὰ δάκρυα.

Ἡ ἀπολογία του ὑπῆρξε σοβαρά, ἀπαθής, ἀνδρικὴ καὶ ἀξιοπρεπής· μόνον κόσμημα εἶχε τὴν ἀληθείαν. Ἀπέδειξε τὴν κατηγορίαν ψευδῆ καὶ ἀνυπόστατον. Ἄλλ' ἐπειδὴ δὲν ἔκλαυσεν ὅπως συνήθιζον νὰ κλαίωσι τότε οἱ κατηγορούμενοι, καὶ δὲν ἰκέτευσεν, ἀλλὰ τούναντίον μετεχειρίσθη γλώσσαν σοβαρὰν καὶ ἀξιοπρεπῆ καὶ ἀπολογούμενος ἐφάνετο τρόπου τινὰ δὲν ἐδίδασκε τοὺς δικαστάς, οὗτοι παρωργίσθησαν καὶ κατεδίκασαν τὸν μέγαν τῆς ἀληθείας διδάσκαλον νὰ πίῃ τὸ κάνειον. Ο Σωκράτης ἀκούσας τὴν καταδίκην του εἶπε μὲ ἀπόθειαν καὶ ἀταρκεῖαν «ὅ ἐνάρετος ἀνθρωπὸς εἶνε εύτυχης καὶ ἐν τῇ ζωῇ καὶ μετ' αὐτήν. Δὲν παραπονοῦμαι κατὰ τῶν δικαστῶν, οἵτινες μὲ κατεδίκασαν· οὗτοι μὲν θέλουσι ζήσην ἐγὼ δὲ θέλω ἀποθάνην ὁ Θεὸς γνωρίζει τίνος ἡ τύχη εἶνε μαλλον ἐπίζηλος».

Τὴν προτεραίαν τῆς καταδίκης τοῦ Σωκράτους ἡ ιερὰ ναῦς ἀπέπλευσεν εἰς Δῆλον διὰ νὰ προσφέρῃ θυσίαν εἰς τὸν Ἀπόλλωνα, τελαυμένης τῆς ἕορτῆς τῶν Δηλίων. Ἐπειδὴ κατὰ τὸν νόμον δὲν ἐπετρέπετο γὰρ ἐκτελεσθῆ θανατικὴ ποινὴ μέχρις ὅτου ἐπιστρέψῃ ἡ ιερὰ ναῦς, ὁ Σωκράτης ὀδηγήθη εἰς τὴν φυλακὴν καὶ ἔμεινεν ἐν αὐτῇ 30 ἡμέρας· ὁ Σωκράτης καὶ ἐν τῇ φυλακῇ δὲν ἀπέβαλε τὴν φαιδρότητα τῆς ψυχῆς. Οἱ μαθηταὶ του καθ' ἔκαστην συνήρχοντο εἰς τὴν φυλακὴν καὶ συνδιελέγοντο μετ' αὐτοῦ.

Τὴν προτεροκίνην τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ πλοίου, εἰς ἐκ τῶν περιλημένων μαθητῶν καὶ φίλων τοῦ Σωκράτους, δὲ Κρίτων, φιλοδιδρήσας τὸν δεσμοφύλακα εἰςῆλθε νύκτωρ εἰς τὴν φυλακήν εὑρών δὲ τὸν Σωκράτην καιρῷ πλέον βριθέως ἐκάθησε παρὰ τὴν κερατίλην του εἰς ἄκρον συγκεκινημένος. «Ο Σωκράτης ἔξυπνός τος καὶ ίδων τὸν Κρίτωνα ἡρώτησεν αὐτὸν διὰ τὸ μετέβη παρὰ αὐτῷ κατ’ ἑκείνην τὴν ὥραν, ἐν ᾧ ἀκόμη δὲν εἶχεν ἔξημερώσῃ. »Ο Κρίτων ἀνήγγειλεν εἰς αὐτὸν δὲτι ἡ ιερὰ ναῦς ἐπιστρέφει ἐκ Δήλου τὴν ἐπιοῦσαν καὶ τῷ προτείνει νὰ δραπετεύσῃ, διότι ὁ δεσμοφύλακας δωριδοκνηθεὶς θέλει ἀνοίξῃ εἰς αὐτὸν τὴν θύραν. »Αλλ’ ὁ Σωκράτης διὰ λόγων ὑψηλῶν ἔπειτε τὸν Κρίτωνα δὲτι πᾶς ἀνθρώπος ὅφείλει νὰ ὑπακούῃ εἰς τοὺς νόμους τῆς πατρίδος καὶ ν’ ἀγκαπᾷ αὐτὴν καὶ ἐν ἀκόμη ἀδικηται ὑπ’ αὐτῆς, διότι «μητρὸς καὶ πατρὸς καὶ τῶν ἀλλων προγόνων ἀπάντων τιμιώτερόν ἐστιν ἡ πατρὸς καὶ σεμιότερον καὶ ἀγιώτερον καὶ ἐν μείζονι μοίρᾳ καὶ παρὰ θεοῖς καὶ παρ’ ἀνθρώποις τοῖς νοῦν ἔχουσιν,» ἦτοι καὶ ἀπὸ τὴν μητέραν καὶ ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους προγόνους ἀπεκντας ἡ πατρὶς εἴνε τιμιώτερον καὶ σεβασμιώτερον καὶ ἀγιώτερον προσκυνατος μεγαλειτέραν ἔχει ἀξίαν καὶ παρὰ θεοῖς καὶ παρ’ ἀνθρώποις, οἵτινες ἔχουσι νοῦν. Προσέτει δὲ πρέπει νὰ σεβηταῖ τις καὶ μᾶλλον νὰ ὑπακούῃ καὶ νὰ περιποιηται τὴν πατρίδα δργιζομένην παρὰ τὸν πατέρα καὶ ἡ νὰ πείθῃ αὐτὴν ἡ νὰ κάμνῃ δσα αὕτη προστάττει.

Τέλος ἐπέστρεψεν ἡ ιερὰ ναῦς τὴν ἐπαύριον ἀπὸ πρωΐας οἱ μαθηταὶ τοῦ Σωκράτους ἥλθον εἰς τὴν φυλακὴν καὶ εὗρον αὐτὸν λελυμένον ἀπὸ τὰ δεσμαὶ πλησίον αὐτοῦ ἐκάθητο ἡ σύζυγός του Ξενθίππη, ἡτις μόλις εἶδε τοὺς μαθητὰς ἤρχισε νὰ ολαίη καὶ νὰ δδύρηται δὲ Σωκράτης εἴπε καὶ ἀπήγαγον αὐτὴν εἰς τὴν οἰκίαν της.

«Ολόκληρον τὴν τελευταίνην ἡμέραν δὲ Σωκράτης διῆλθε συδικαλεγόμενος μετὰ τῶν μαθητῶν του περὶ ἀθηνασίας τῆς ψυχῆς. »Οτε ἔπαυσε νὰ δμιλῇ, τὸν ἡρώτησεν δὲ Κρίτων πῶς θέλει νὰ τὸν θάψωσιν «ὅπως θέλετε», ἀπεκρίθη δὲ Σωκράτης, «ἔναν δυνηθῆτε νὰ μὲ λάθητε καὶ ἐὰν δὲν σᾶς φύγω». Στραχεῖς δὲ ἔπειτα πρὸς

τοὺς ἄλλους μαθητὰς εἶπεν ἡσύχως. «Δέν δύναμαι νὰ πείσω τὸν Κρίτωνα δὲι δὲ Σωκράτης εἰμαι ἐγώ, δεῖται δριλῶ μεθ' ὑμῶν, καὶ δὴ ἐκεῖνος, τὸν ὅπατον θὲι ἔδη μετ' ὀλίγον νεκρόν».

“Αμα τῇ δύσει τοῦ ἥλιου εἰσῆλθεν ὁ ὑπηρέτης καὶ ἐνεγείρισε τὸ κώνειον εἰς τὸν Σωκράτην χύνων θερμὸν δάκρυν. Οἱ μαθηταὶ τοῦ μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης μόλις ἐκράτουν τὰ δάκρυα τότε ὅμως ἤρχισαν πάντες νὰ κλαίωσι καὶ μόλιστα ὁ Ἀπολλόδωρος, δεῖται μὲ τὰς φωνάς του ἐσπάραξσε τὴν καρδίαν τῶν παρισταμένων.

Ο Σωκράτης ἔπιεν ἀταράχως τὸ κώνειον ἐβάδισεν ὀλίγον καὶ ἔπειτα κατακλιθεὶς παρέδωκε τὸ πνεῦμα ὃ μέγκες οὗτος τῆς ἀληθείας διδάσκαλος ἐν ἥλικι 70 ἔτῶν.

47.—Μονόλογος Σωκράτους.

Ποῦ ἦμουνα; τί εἶδα; θεῖο τραγοῦδι
θαρρῶ πῶς ἵτο τόνειρον μου.—’Ακόμη
εῖν’ ἡ ψυχή μου σεβασμὸν γεμάτη.—
Σ’ ὕδραιο λιβάδι, λαδὸς ποιὸς τριγύρω,
μοῦ φάνηκε σ’ τὸν ὑπνον μου πῶς ἦμουν.
Βουνάκι χαροπὸν ἵτο ἐμπρός μου,
καὶ φύτορας ξανθὸς ὁρθὸς ἐπάνω,
μ’ ἐμοօφη ὅψι, μὲ γλυκὸ τὸ στόμα,
ἔχυνε κάτω τὰ χρυσᾶ του λόγια,
ἀπ’ τὰ πλευρά του τ’ ἀνθισμένα. “Ολοι
τὸν ἕκουσον ἀναπνοὴ κανείς τους.
Ἡ καθαραὶς ψυχαίς, μακαρισμέναις
θὰ ἴδοῦνε, ἔλεγε, τοῦ Θεοῦ τὴν ὅψιν
καὶ σ’ τὰ Ἡλύσια, εὔτυχισμένοι πάντα,
θὰ ζήσουνε οἱ δίκαιοι τοῦ κόσμου».
Μέλι ἀπ’ τὰ χείλη του ἔτρεχε ἡ γλύκα,
κ’ ἵταν τὰ λόγια του ἀφρός, χρυσάφι.
ἔξαφνα ἐκεῖ ποῦ ὁ σοφὸς λαλοῦσε,
κ’ ἄκουε κ’ ἔθαύμαζεν ὁ κόσμος:
φονιάδες ἄγριοι μὲ σπαθιά, κοντάρια,

ἔχυθηκαν σ' τὸν δίκαιον ἐπάνω·
κ' ἔχύθη αἷμα σ' τὸ ξανθὸν κεφάλιν·
Μιὰ γυναικα τότε—ἀπ' τὴν γλυκειά της
ὅψιν, τοῦ νέου τὴν ἔλεγες μητέρα,—
κ' ἔνας νέος τρυφερός, ὀραῖος,
ἄφοδοι οἱ δύο, ἐμπρόδες εἰς τοὺς φονιάδες,
τοῦ ματωμένου πήρανε τὸ δίκην.
Ἄχ ! πῶς βαθειὰ ἐπόνεσε ἡ καρδιά μου !
Ο νέος ἐκεῖνος μὲν τὸ γαλανό του
μάτι, μὲν μάγουλο ἀσπρό, δροσᾶτο,
τὸ πρόσωπο τοῦ Ξενοφῶντά μου εἶχε.
Μανία μοῦ ἥλθε ! τρελλός, ξαφνισμένος,
κοντάρι, ἀσπίδα ἔτρεξα ν' ἀρπάξω,
νὰ πέσω ἀρματωμένος στοὺς φονιάδες.
Μὰ... ξύπνησα, ἐν δὲ ἔτρεξα μὲν βίᾳ,
καὶ συλλογούμην τί εἴδα σ' τὸ δνειρό μου·
Πάλι, σὲ λίγο, μὲν ξαναπῆρε δὲ ὑπνος·
Σὲ ξύλο ἀπάνω καρφωμένο βλέπω
τὸν φῆτορά μου τὸν ξανθό, αἰματωμένο,
κ' ἀπάνω σ' τὸ κεφάλι του μιὰ ἀράδα
μὲν γράμματά Ελληνικά, τὸν λέγαν,
δὲν ξέρω ποιανοῦ ἔθνους, βασιλέα·
Χρυσὸ δὲν εἶχε σ' τὰ μαλλιά στεφάνη
ἀγκάθια μόνον ὀλόγυρα πλεγμένα.
Τὰ πόδια του μοῦ ἥλθε, τὰ χιονάτα,
νὰ πέσω, νὰ φιλήσω, γιατὶ λύπη
μοῦ ἔφερε τὸ θεῖο πρόσωπό του,
τὸ στῆθος τὸ γυμνὸ ποῦ ἀγκομαχοῦσε.
Αλλὰ δὲν μ' ἄφησε· ἡσυχα ἐλύθη
ἀπ' τὰ ἄτιμα καρφιά, ποῦ τὸν κρατοῦσαν,
μ' ἐπῆρε ἀπὸ τὸ χέρι καὶ μοῦ εἶπε:
—Κύτταξε γύρω !——Κύτταξα καὶ εἶδα—
σᾶν δάσος, δένδρα πλῆθος φυτευμένα,
νέους πολλοὺς καὶ γέρους μ' ἀσπρα γένεια

γυναῖκες ἀνδρειωμέναις καὶ κοράσια...
 κι' ἀνθρώπους μὲ σπαθιὰ ξεγυμνωμένα,
 μ' ἄγρια ὅψι, καθαροὺς φονιάδες,
 νὰ κόφτουν τὰ κεφάλια ἀπ' τὰ κορυμά τους.
 Φωνὴ καυμιὰ δὲν ἱκουα· σωπαῖναν
 δῆλοι. Φωτιαὶς εἶδα πολλαὶς παρέκει,
 νὰ καῖν μὲ ζωντανὰ κορυμά γιὰ ξύλα,
 καὶ νὰ φωτίζῃ ἡ κόκκινη τῶν φλόγα
 τοὺς δρόμους δῆλους, τὰ ὑψηλὰ παλάτια.
 «Τοὺς βλέπεις αὐτοὺς δῆλους;» μοῦ εἶπε

Ιόνεος

«μαρτύροι εἶνε τῆς ἀληθείας δῆλοι,
 «ἀκόλουθοι δικοὶ μου, μαθητάδες!
 «μὴ τοὺς λυπᾶσαι· φωτερὸς στεφάνη
 «θὰ πάρουνε κι' αὐτοὶ καὶ σὺ μαζύ τους,
 «ἀπ' τὴ δικαιοσύνη τὴν αἰώνια». —

(Γ. Τερτσέτης).

48.—Δημοσθένης ὁ μέγιστος τῶν ὁπτόρων τοῦ κόσμου.

Άρκετον γὰ ἔχῃ τις θέλησιν, καὶ τὰ πάντα δύνεται νὰ κατορθώσῃ· οὐδὲν ἐμπόδιον, οὐδεμίας δυσκολίας δύνεται νὰ υπερισχύσῃ ἀπέναντι τῇς ἴσχυρᾶς θελήσεως τοῦ ἀνθρώπου. Αψευδές μαρτύριον τούτου εἶνε ὁ Δημοσθένης ὁ Ἀθηναῖος, ὁ μέγιστος τῶν ὁπτόρων τοῦ κόσμου.

Ο Δημοσθένης ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τῷ 384 π. Χ. ἐπταετῆς ἔμεινεν δρφκνὸς πατέρος, οἱ δὲ κηδεμόνες του ἐσφετερίσθησαν ἐπασαν τὴν πατρικήν του περιουσίαν ἀνερχομένην εἰς 500 χιλ. σημερινῶν δρχχμῶν, ὥστε τὸν ἐστέρησαν καὶ αὐτὰ τὰ μέσα τῆς ἐκπαιδεύσεως.

Ο Δημοσθένης ἐκ παιδικῆς ἡλικίας ἐδείκνυε μεγάλην κλίσιν πρὸς τοὺς ῥήτορικοὺς λόγους. «Οτε ποτὲ ἐπρόκειτο νάγορεύσῃ ἐν τῷ δικαστηρίῳ ἐπὶ τινος σπουδαίας ὑποθέσεως ὁ περίφημος ῥήτωρ Καλλίστρατος, ὁ Δημοσθένης, μικρὸν παιδίον ὃν, παρεκάλεσε τὸν

παθεδιγωγόν του καὶ τὸν ὀδήγητεν εἰς τὸ δικαιοτέριον· τόσον δὲ πολὺ ἐγοντεύθη ὁ μικρὸς Δημοσθένης ἐκ τοῦ λόγου τοῦ Καλλιστράτου, ὅπερ ἀπ' ἔκεινης τῆς στιγμῆς παρήτησεν ὅλα; τὰς διασκεδάσεις καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν σπουδὴν τῆς βιτορικῆς. Πρὸς τοῦτο δὲ προσέλαβεν ὡς διδάσκαλον τὸν Ἰσαῖον.

Δημοσθένης ὁ Ἀθηναῖος.

Ἄλλα πᾶς νὰ γείνῃ ῥήτωρ; καὶ μάλιστα ἔξοχος, δπως ἐφχυτάζετο. Ἡ φύσις δχι μόνον δὲν τῷ ἔδωκεν οὐδὲν προτέρημα, ἐξ ἔκεινων τὰ ὄποια πρέπει νὰ ἔχῃρ ἡ καλὸς ῥήτωρ, ἀλλὰ καὶ τούναντίον τὸν ἐφόρτωσε τρόπον τινὰ μὲ πλεῖστα ἐλλατώματα, τὰ ὄποια καθίστων σχεδὸν ἀδύνατον τὴν ἐπιλήρωσιν τῆς ἐπιθυμίας του. Ἰδού δὲ τὰ μεγάλα φυσικὰ ἐλλατώματα τοῦ Δημοσθένους.

Ἡτο ἀσθενικῆς υράστεως, κατισχγος καὶ νοσώδης· ἡ φωνὴ του ἦτο ἀσθενῆς· ἡ γλῶσσά του ἀσαφῆς· ἡ ἀναπνοή του βραχεῖται καὶ ἡ ἀπαγγελία του εἰχε τὸ τραυλίζον. Διὰ τοῦτο, δτε τὸ πρῶτον ἐπεχείρησεν ὑπογορεύση, ἐσυρίζηθη ὑπὸ τοῦ πλήθους. Ἀλλ' ὁ Δημοσθένης δὲν ἐποιήθη ἐκ τῆς ἀποτυχίας ταύτης· τούναντίον ἀπεφάσισε νὰ δικασθῇ τὴν φύσιν. Δι' ἐπικόπου μελέτης καὶ σπα-

νίκης ἐπιμελείας; κατώρθωσε νὰ ἔξεχείψῃ τὰ φυσικὰ ταῦτα ἐλαττώματα τὴν ἀσάρειαν καὶ τὴν τραυλότητα τῆς γλώσσης διώρθωσεν, δηιλῶν, ἐν ᾧ ἔκρατει εἰς τὰ στόμα χαλίκικ. "Ιναὶ ἐνδυναμώσῃ τὴν φωνήν του, ἀπήγγελλε λόγους ἢ στίχους, ἐν ᾧ ἀνέβαινεν ὑψώματα. "Ιναὶ συνηθίσῃ εἰς τοὺς θορύβους τῆς συνελεύσεως τοῦ λαοῦ, κατέρρηστο εἰς τὴν Φεληφικὴν παρελίκην κατὰ θυελλώδεις ἡμέρας καὶ ἀπήγγελλε λόγους ἀπέναντι τῶν συντριβομένων κυμάτων. Κατεσκεύασσεν ὑπόγειον μελετητήριον καὶ ἐκεῖ κατέκλειστο ἐπὶ δύο ἢ τρεῖς συνεχεῖς μῆνας γυμνοχόμενος καὶ μελετῶν τοὺς μεγάλους συγγραφεῖς· ἔζυριζε πολλάκις τὸ ἥμισυ τῆς κεφαλῆς του διὰ νὰ μὴ ἔξερχηται ἐκ τῆς αίσιας του καὶ οὕτω διακόπτῃ τὰς μελέτας του. Διὰ τῆς σιδηρᾶς λοιπόν θελήσεως καὶ τῆς ἀκάμπτου ἐπιμονῆς του ὁ Δημοσθένης ἐδάμασσεν ἐπὶ τέλους τὴν φύσιν, κατέστη δὲ ἡ δόξα καὶ τὸ καύχημα τῆς συνελεύσεως τῶν Ἀθηναίων καὶ ὁ ὅμιμητος τοῦ λόγου βραβεύεις, τὸν ὄποιον εἰς αἰῶνας ὁ κόσμος θὰ θαυμάζῃ.

Τί δὲ νὰ εἴπωμεν περὶ τῆς φιλοπατρίας τοῦ Δημοσθένους; Δὲν ὑπῆρξεν ἵσως ἀνήρ, τοῦ δποίου τὰ στήθη νὰ κατέκλυζε τοσαύτη πλήμμαρκα αἰσθημάτων ἀκραιφνοῦς φιλοπατρίας. "Εἶπε καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ Ἑλλὰς βραγδαίως ἐφέρετο πρὸς τὴν τελείαν παρακμήν. "Ο Δημοσθένης καθ' ὅλον του τὸν βίον ἡγωνίσθη ἀγῶνα ὑπεράνθρωπον, ίνα ἀναγκαῖτίσῃ τὸ ἐπερχόμενον κακόν, καὶ ἐν τῷ ἀγῶνι τούτῳ ὑπῆρξεν ἥρως, τὸν δποῖον θὰ θαυμάζωσιν καὶ γενεκή πάσσαι.

"Απασχαλ τὴν πολιτικὴν του δύναμιν καὶ τὴν φλογερὰν εὐγλωττίαν του μετεχειρίσθη ὁ Δημοσθένης πρὸς καταπολέμησιν τῶν κατακτητικῶν σχεδίων τοῦ βρατελέως τῆς Μακεδονίκης Φίλιππου, δοτεῖς ἔζητεις νὰ ὑπαγάγῃ ὑπὸ τὸ σκῆπτρόν του, πάσσαν τὴν Ἑλλάδα. "Ολη ἡ Ἑλλὰς ἐθεύμαζε τὸν μέγχιν βήτορα· καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Φίλιππος ἔλεγεν ὅτι περισσότερον φοβεῖται τὸν Δημοσθένην παρὰ δλους τοὺς στόλους καὶ τὰ στρατεύματα τῶν Ἀθηναίων. Καὶ ἐν τούτοις εἰς τὸν ὑπεράνθρωπον ἀγῶνα, τὸν δποῖον ἀνέλαβεν ὑπέρ δλης τῆς Ἑλλάδος ὁ Δημοσθένης, ἡττήθη· ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἡτταν ἡ δόξα του παρέμεινεν ἀμείωτος καὶ λαμπουντα.

Ἐν Ἑλλάδι τότε ἐθαύμασε γενικὴ παραπλεύσια καὶ ἔξαχρείωσις. Οἱ Φίλιπποι, διτις δὲν ἦτο μόνον ἔζοχος στρατηγός, ἀλλὰ καὶ πολιτικὸς ἐπιτήδειος, πολυμήχανος καὶ πανοῦργος, εἰς τὰς κυριωτέρχες πόλεις τῆς Ἑλλάδος εἶχε κατασκόπους ἦτοι προδότας, τοὺς ὅπιούς ἀδρῶς ἐμισθοδότει. Οἱ προδόται οὗτοι εἰς οὐδὲν λογιζόμενοι τὴν πατρίδα εἰργάζοντα καταχθονίως ὑπέρ τῶν συμφερόντων τοῦ Φιλίππου.

Εἰς ἕτερα τῶν μισθωτῶν τούτων τοῦ Φιλίππου ἦτο καὶ ὁ Αἰσχύλος, ἡταρῷ Ἀθηναῖος, ἀσπονδὸς ἔχθρὸς τοῦ Δημοσθένους· ὁ Αἰσχύλος οὗτος παρεσκεύασε τὰ πράγματα ἐν Ἑλλάδι κατὰ τοιοῦτον τρόπουν, ὥστε ἐδόθη ἀφορμὴ εἰς τὸν Φίλιππον νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα· εἰς δὲ τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ μάχην, τὴν γενομένην τῷ 338 π. Χ. οἱ Ἐλληνες ἐνικήθησαν ὑπὸ τοῦ Φιλίππου καὶ οὕτως ἀπασα ἡ Ἑλλὰς περιῆλθεν ὑπὸ τὴν Μακεδονικὴν ἀρχήν.

Οἱ Δημοσθένης καὶ μετὰ ταῦτα ἔξηκολούθει μετ' ἀκραιφνοῦς φιλοπατρίας ὑπηρετῶν τὴν πατρίδα του· ἀλλὰ καὶ τοῦτον περιέμενεν ἡ τύχη τοῦ Ἀριστείδου καὶ τοῦ Θεμιστοκλέους. Αἱ ὕψισται πρὸς τὴν πατρίδα ὑπηρεσίαι του δὲν ἔξετιμηθησαν· δεόντως καὶ αὐτὸς κατηγοροθεὶς ὑπὸ τῶν πολλῶν καὶ ποικίλων ἔχθρῶν του ως δωροδοκηθεὶς δῆθεν ὑπὸ τοῦ δρκπέτου ταρίου του Μ. Ἀλεξάνδρου Ἀρπάλου κατεδικάσθη εἰς ἔξορίαν· μετέβη δὲ εἰς τὴν Αἴγιναν, ὅποθεν μετὰ δακρύων ἔβλεπε τὴν ἀπέναντι αὐτῆς κειμένην ἀκτὴν τῆς Ἀττικῆς. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἔξορίᾳ εὑρισκόμενος δὲν ἔπαισεν ὑπὲρ τὴν πατρίδα του. "Οταν ἥλθεν ἡ εἰδῆσις διτις ὁ Μ. Ἀλεξάνδρος ἀπέθανεν ἐν Ἄσιᾳ, ὁ Δημοσθένης, καίπερ ἔξοριστος, περιήρχετο τὰς διαφόρους πόλεις τῆς Ἑλλάδος καὶ προέτρεπεν αὐτοὺς εἰς τὸ νὰ λάβωσι τὰ ὄπλα καὶ ἀποτινάξωσι τὸν Μακεδονικὸν ζυγόν, συνίστα δὲ εἰς αὐτοὺς πρὸ πάντων τὴν μετὰ τῶν Ἀθηναίων συμμαχίαν. Οἱ Ἀθηναῖοι θυμαράσσαντες τὴν φιλοπατρίαν τοῦ ἀνδρὸς ἀνεκάλεσαν αὐτὸν ἐκ τῆς ἔξορίας.

Ἄλλὰ καὶ ἐν τῷ νέῳ τούτῳ ἀγῶνι πρὸς τοὺς Μακεδόνας ἤτη θήσαν ὑπὸ τοῦ ἀντιθεσιλέως τῆς Μακεδονίας Ἀντιπάτρου, διτις ἐνῷ πρὸς τοὺς ἄλλους Ἐλληνας ἐφάνη μετριοπαθής, πρὸς

τοὺς Ἀθηναῖους ἔδειξε μεγάλην αὐστηρότητα, θεωρῶν αὐτοὺς ὡς πρωταπίους τοῦ πολέμου εἰς τὰς περὶ εἰρήνης προτάσεις αὐτῶν προέβησε δικφόρους δρους, μεταξὺ τῶν ὅποιων καὶ τὴν παράδοσιν τοῦ Δημοσθένους. Ὁ Δημοσθένης βλέπων διὰ ἐκινδύνευε νὰ παραδοθῇ ζῶν εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν κατέψυγε εἰς τὸν ἐν Καλαυρίᾳ (Πόρῳ) ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος· καὶ ἐκεῖ δρώας κατεδίωξεν αὐτὸν δὲ ὑποκριτὴς Ἀρχίας ὁ ἐπικαλούμενος φυγκδοθῆρας, κατέντολὴν τοῦ Ἀντιπάτρου. Ὁ Δημοσθένης ἀπειλούμενος, ν' ἀποσπασθῇ διὰ τῆς βίας ἐκ τοῦ ναοῦ, ἐλαχεῖ δηλητήριον, δπερ ἔφερεν ἐν τῇ γραφίδι, καὶ ἀπέθηκε.

Τοιουτοτρόπως ἔξελιπεν ἐκ τῆς σκηνῆς τοῦ κόσμου ὁ μέγιστος τῶν ῥητόρων καὶ ἔξοχώτερος πρόμαχος τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας.

49.—**Η Πνύξ.**

Εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν καὶ πρὸς δυνσμὰς τῆς Ἀκροπόλεως κεῖται ὁ λόφος τῆς Πνυκός, λόφος περίβλεπτος, δπου σφέζονται μέχρι σήμερον τὰ λείψανα τοῦ ἀρχαίου βίβλου τοῦ Δημοσθένους. Ἐντεῦθεν ὁ κορυφαῖος τῶν ῥητόρων ὡμίλει πρὸς τοὺς συνηγμένους Ἀθηναῖους. Ἐντεῦθεν ἔξεσφενδόνιζε τοὺς δριμεῖς αὐτοῦ κατὰ τοῦ πανισχύρου βασιλέως τῆς Μακεδονίας λόγους, οἵτινες ἀπηθανάτισαν τὸ ὄνομά του. Ἀπὸ τῆς ὑψηλῆς ἐκείνης θέσεως, ἀπὸ τῆς ὅποιας ἀφ' ἐνὸς μὲν ἐφαίνετο ἡ Ἀκρόπολις μὲ τοὺς λαμπρούς της ναοὺς, ἀριστονυρήματα ὅλα τῆς τέχνης, ἀφ' ἑτέρου δὲ μακρόθεν ἡ θάλασσα τῆς Σαλαμῖνος, πεδίον περικλεοῦς ἀγῶνος, δὲ ἔνθερμος καὶ εὐγλωττος πατριώτης ἡδύνατο εὐλόγως νὰ ἥλεκτρίσῃ τὸ πλῆθος, διότι εἶχε συνηγόρους καὶ τὸν ὡραῖον τῆς Ἀττικῆς οὐρανὸν καὶ τὰς ἀναμνήσεις ἐνδόξου ἐποχῆς. Ὅπως ὁ Μέγας Ναπολέων, ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γαλλίας, λίαν ἐπιτυχῶς ἔξεμεταλλεύθη τὴν παρὰ τὰς Πυραμίδας τῆς Αἰγύπτου θέσιν του καὶ ὡδίγησε τὸν στρατὸν του εἰς οἰκην περιφανῆ διὰ τῶν λέξεων «Στρατιῶται, ἀναμνήσθητε ὅτι ἀπὸ τῶν πυραμίδων τούτων τεσσαράκοντα αἰῶνες σᾶς θεωροῦσι», οὕτω καὶ ὁ Δημοσθένης ἀποτεινόμενος πρὸς τοὺς Ἀθηναῖους καὶ δεικνύων εἰς αὐτοὺς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ τὴν Σα-

λαμῖνα ἡδύνατο νὰ τοὺς ἐνθουσιάσῃ ἀναφωνῶν «σολλεγίσθητε δὲ εἰσθε ἀπόγονοι τῶν ἐνδόξων ἐκείνων διὸ δὲ, εἴτινες διὰ μὲτρῆς τέχνης καὶ τῆς ἐπιστήμης των κατέκτησαν τὸν κόσμον, διὰ δὲ τῆς ἀνδρείας των ἐδόξασαν τὸ Ἑλληνικὸν δυοματίν.

“Οταν ἴσταται τις ἐπὶ τοῦ λόφου τῆς Πινυκός, καὶ χωρὶς νὰ θέλῃ, καταλαμβάνεται ὑπὸ τῆς ἀναμυήσεως τῶν ὄρχαιών χρόνων. Μακρὰν τῆς πόλεως, ἡ ὁποία διὰ τῶν νεωτέρων αὐτῆς οἰκοδομῶν καὶ ὁδῶν, διὰ τῶν νεωτέρων αὐτῆς ἡθῶν καὶ ἔθιμων, ἀμαυρώνει καππως τὴν εἰκόνα τῆς ὄρχαιοτητος, δύναται τις ἐνταῦθα νὰ παραδοθῇ ἐντελῶς εἰς τὴν ὄρχαιαν ἐποχήν, ἐποχὴν ἐνδόξου μεγαλείου, καὶ νὰ ἐπικαλεσθῇ διὰ τῆς φαντασίας του τὰς μορφὰς ἐκείνας, τάς ὁποίας οἱ νεώτεροι χρόνοι περιέβαλον διὰ μαγειτικῆς αἰγλῆς.

“Οταν δὲ ἴσταται ἐπὶ τοῦ βήματος, ἐπὶ τοῦ ὅποίου ἡγόρευεν ὁ Δημοσθένης, νομίζει δὲ τις βλέπει τοὺς πυκνοὺς στίχους τῶν κάτωθεν συνηγμένων Ἀθηναίων, μετὰ βαθείας σιωπῆς ἀκροωμένων τοὺς λόγους τοῦ δεινοῦ φήτορος.

Σελίδες ὀλόκληροι τῆς ὄρχαιας ἴστορίας ἀνοίγονται ἐνώπιον ἡμῶν καὶ ἀναγυμώσκομεν ἐν αὐταῖς ὡς ἐν βιβλίῳ ἀνοικτῷ. Τοιαῦται σκέψεις ἐγεννήθησαν εἰς ἡμᾶς, ὥσακις ἀνέβημεν τὸν λόφον τῆς Πινυκός. Τοιαῦται σκηναὶ παρίσταντο ἐνώπιον τῆς φαντασίας ἡμῶν, ὥσακις ἐν ἕαρινή μάλιστα ἐσπέρα ἴστάμεθα ἐπὶ τῷ ἡμιφθαρμένῳ βαθμίδων τοῦ περιβλέποντού ἐκείνου βήματος, ἀπὸ τοῦ ὅποίου ἡ εὐγλωττία ἥρατο τοὺς λαμπροτέρους τῆς θριάμβους.

50.—Φωκίωνος μεγαλοφροδισμόν.

“Ο Φωκίων γένεται εἰς ἐξ τῶν ἔξοχωτέρων ἀγδῖδων τῆς ὄρχαιας; Ἐλλάδος, ἔζησε δὲ καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ Ἑλλὰς παραχρηστεῖσα εἶχεν ὑποκύψη ὑπὸ τὴν Μακεδονικὴν ἀρχῆν. Ἄν καὶ οἱ γονεῖς αὐτοῦ ἦσαν πτωχοὶ καὶ ἀφανεῖς, ἐν τούτοις ὁ Φωκίων διὰ τῶν σπανίων ἀρετῶν τους καὶ τῆς προσωπικῆς ἀξίας προήγθη εἰς τὰ ὅψιστα τῆς πολιτείας ἀξιώματα, χωρίς ποτε νὰ ἐπικητήσῃ ταῦτα· οὐδέποτε ἐκολάκευσε τὸν τότε διεφθαρμένον Ἀθηναϊκὸν λαόν· τούναντίον ἥλεγχε πικρότατα τὰς ἀνοησίας καὶ τὰς παρα-

φοράς αὐτοῦ, εἰς τὰς ὁποίας παρεσύρετο ὑπὸ ἀχρείων δημοκόπων.

Παροιαιώδης ὑπῆρξεν ἡ χρηστότης τοῦ Φωκίωνος ὅθεν ἡξιώθη τῆς ἐπωνυμίας τοῦ «χρηστοῦ». Καθ' ὅλον του τὸν βίον δὲν ἡδίκησεν οὐδένας ἐκ τῶν ἀνθρώπων, οὔτε ἐθεώρησέ ποτέ τινας ἔχθρον τού· πολλάκις μάλιστα ἐπρεστάτευσεν ἀνθρώπους, οἵτινες εἶχον βλάψῃ αὐτόν. *Ἐντο πάντοτε βίον σώφρονας καὶ ἀπεστρέφετο τὴν πολυτέλειαν καὶ τὴν ἀσωτείαν καὶ τὴν φιλοχρηματίαν. *Ἔτο πάντοτε σοβαρός καὶ σκυθρώπος, ἂλλ' ἡ ψυχή του ἦτο φιλάνθρωπος καὶ γλυκυτάτην.

Διεβίωσεν ἐν πενίᾳ καὶ ἀπεποιήθη πάντοτε τὰ πλούσια δῶρα τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Φιλίππου καὶ τοῦ οίον αὐτοῦ, τοῦ Μεγάλου Ἀλεξανδροῦ ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἐπεμψέ ποτε ἐκ τῆς Ἀσίας πρὸς τὸν Φωκίωνα 100 τάλαντα ὡς δῶρον (τὸ τάλαντον=6,000 δραχμαῖς)· οἱ ἀπεσταλμένοι εὗρον τὸν Φωκίωνα ἀντλούντας ἐκ τοῦ φρέατος ὄδωρ, τὴν δὲ γυναῖκα του ζυμώνουσαν. *Ο Φωκίων ἡρώτησε τοὺς ἀπεσταλμένους δικτὶ εἰς αὐτὸν μόνον ἐκ τῶν Ἀθηναίων ὁ Ἀλέξανδρος πέμπει δῶρα· «δίστι σὲ μόνον εθεωρῆ καὶ λόν καλγάθην» ἀπεκρίθησαν οἱ ἀπεσταλμένοι. «Δοιπὸν δές μὲ ἀφήσῃ νὰ είμαι καὶ νὰ φάνωμαι τοιοῦτος», εἶπεν ὁ χρηστὸς Φωκίων καὶ δὲν ἐδέχθη τὸ δῶρον.

*Ο Φωκίων προσέφερεν ὑψίστας ὑπηρεσίας εἰς τὴν πατρίδα, ὡς καὶ ὁ Ἀριστείδης ὑπηρέτησεν αὐτὴν καθ' ὅλον του τὸν βίον μετ' ἀφοσιώσεως χωρὶς νὰ ἀποβλέψῃ εἰς δόξαν ἢ εἰς χρήματα· τεσσαρκοντάκις ἐχειριστούμηθη στρατηγός, χωρὶς ποτε νὰ εἴναι παράν κατά τὴν χειροτονίαν πάντοτε δὲ εἰς τὰς μάχας ἢ νίκη ἔστεφεν αὐτὸν μὲ τὸν ἀμάρχοντον στέφανον τῆς δόξης.

*Ο Φωκίων βλέπων εἰς οἷον σημεῖον παραμῆς εἶχε καταντήσῃ ἡ πατρίς του καὶ φρονῶν δτι οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἔσαν πλέον εἰς κατάστασιν νὰ διεσχιγάγωσιν ἐπιτυχῶς πόλεμον κατὰ τῶν Μακεδόνων, ήνα προλάβη

μεγαλείτερα δυστυχήματα τῆς πατρίδος του, συνεβούλευε πάντοτε τοὺς Ἀθηναίους υ' ἀποφύγωσι τὸν κατὰ τοῦ Φιλίππου πόλεμον. Καὶ μετὰ τὸν θάνατον διὰ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, προσεπάθησε νὰ ἐμποδίσῃ τοὺς Ἀθηναίους ἀπὸ τοῦ νὰ ἐξεγερθῶσι κατὰ τῶν Μακεδόνων. «Οτε δὲ Ἀθηναῖς τις θυμαζῶν διέστι ὁ Φωκίων πάντοτε ἀπέτρεπε τοὺς Ἀθηναίους ἀπὸ τὸν πόλεμον, ἡρώτησεν αὐτὸν «πότε τέλος πάντων, ὡς Φωκίων, νομίζεις δτὶ θὰ εἴνε καὶ πολεμήσωμεν;» ὁ συνετὸς Φωκίων ἀπεκρίθη· «επτάν έιδο τοὺς μὲν πλουσίους προσθύμως γὰρ συνεισφέρωσε, τοὺς δὲ νέους νὰ πείθωνται εἰς τοὺς ἀρχοντας, καὶ τοὺς ἥγτορας νὰ μὴ κλέπτωσι τὰ δημόσια.

Καὶ διμώς ὁ χρηστὸς οὗτος καὶ ἐνάρετος ἀνὴρ ὑπέστη τὴν αὑτὴν τύχην μὲ τὸν Σωκράτην, τὸν μέγαν ἔκεινον διδάσκαλον τῆς ἀρετῆς.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου συνέβησαν ἐν Ἑλλάδι οὐχὶ μικραὶ ταραχαί. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἔκεινην διάφοροι ἔχθροι καὶ ἐγχώριοι ἐρραδιούργησαν καὶ ἐσυκοφάντησαν τὸν χρηστὸν Φωκίωνα εἰς τοὺς Ἀθηναίους· δὲ μακινόμενος ὅχλος κατεδίκασεν αὐτὸν ὃς προδότην ἵνα πίῃ τὸ κάνειον καὶ τὸ ἐπιειν ὁ ἐνάρετος καὶ φιλόπατρις οὗτος ἀνὴρ, χωρὶς νὰ ἐκφράσῃ οὐδὲ τὸ παραμικρὸν παράπονον. Καθ' ἣν μαλισταὶ στιγμὴν ἐπει τὸ κάνειον ἐν ἡλικίᾳ 80 ἑτῶν ἐρωτηθεὶς ποίκιλος ἦτο ἢ τελευταία παραγγελία πρὸς τὸν υἱόν του Φῶκον εἶπε μετὰ γλυκύτητος «νὰ μὴ μυησικαῇ κατὰ τῶν Ἀθηναίων διὰ τὸν ἄδικον θάνατόν μου». καὶ μετὰ τὴν ὅντως χριστιανικὴν ταύτην παραγγελίαν ἐτελείωσε τὸν ἔνδοξον βίον του ὁ χρηστὸς Φωκίων.

'Αλλ' ἡ μανία καὶ ἡ ἀχαριστία τοῦ διερθρυμένου Ἀθηναϊκοῦ ὅχλου εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ὑπερέβη πᾶν ὄριον. Δὲν ἔκρινεν ἀξιον οὐδὲ ταφῆς τὸ σῶμα τοῦ ἔνδοξου πολίτου καὶ στρατηγοῦ, ἀλλὰ διέταξε νὰ ῥιφθῇ τοῦτο ἀταφὸν ἔξω τῆς Ἀττικῆς. Γυνὴ τις διμώς Μεγαρικὴ ἀναλαβοῦσσα τὸ σῶμα ἔκκυσεν αὐτὸν διογκότερον, τὰ δὲ ὅστα κατέθηκεν ὑπὸ τὴν ἑστίαν εἰποῦσα «ὦ φίλη Ἐλλάς, εἰς σὲ παρκαταθέτω τὰ λείψυνα ταῦτα ἀνδρὸς χρηστοῦ· σὺ δὲ ἀπόδος αὐτά, δταγ οἱ Ἀθηναῖοι σωφρονήσωστε».

Καὶ ἀληθῶς μετά τινα χρόνου μεταμεληθέντες οἱ Ἀθηναῖοι καὶ συγκινηθέντες ὅποῖον ἀνδραὶ ἀπώλεσαν ἀγνήγειραν εἰς τὸ θύμα των χαλκοῦ ἀγδριάντα, τὰ δὲ ὅστα αὐτοῦ ἀγέλασσον καὶ ἔθαψαν δημοσίᾳ δαπάνῃ καὶ τοὺς πρωταιτίους τοῦ θανάτου κατεδίκεσσαν εἰς θάνατον.

51.—Η Στύξ.

Εἰς ἀπόστασιν πέντε περίπου ὡρῶν ἀπὸ τῆς Μονῆς τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου ἐν Πελοποννήσῳ κεῖται θέσις ὁρεινὴ καὶ ἀγρίων; ῥωμαντική, τὴν ὅποιαν καθιεστῷ ἀκόμη ἀγριωτέραν ὁ καταρράκτης τῆς Στυγός. Διὰ στενῶν κοιλάδων εἰσέρχεται ὁ ὄδοιπόρος εἰς τὴν σειρὰν τῶν δρέων, τὰ δόποια ἐπιστέφει ἡ χιονεσκῆς κορυφὴ τοῦ Χελμοῦ. "Οσον βχθύτερον εἰσδύει τις εἰς τὰς φάρκυγγας ταύτας, τόσον σκοτεινότεροι καὶ ἀγριώτεροι γίνονται, καὶ ἐν ἀργῇ μὲν τοῦ δρόμου φάνεται καὶ ποιησίον λόφου τινὸς ἢ εἰς τὰς ὑπαρείας ὑψώματος χωρίον τινὲς ἀλλὰ μετ' ὀλίγον καὶ αἱ κατοικίαι παύουσι καὶ λαβύρινθος πετρῶν καὶ βράχων ἀποκρήμνων ἐν μέσῳ πυκνῆς φυτείας περιβάλλει τὸν ὄδοιπόρον.

"Η θέσις εἶναι ὑψηλή, τέσσαρας χιλιάδας ποδῶν ὑπεράνω τῆς θαλάσσης ὑψουμένη, ὅπου μεγαλοπρεπής βισιλεύει ἐρημίκ. Οὐδεμοῦ πλέον ὕγος ζωῆς. Πανταχοῦ νεκρικὴ σιγή. Πανταχοῦ ἡ ἀγρία φύσις. Ἐνώπιον τῶν ἐκπεπληγμένων ἡμῶν ὀφθαλμῶν καταρράκτης στενὸς χύνεται καθέτως καὶ εἰς τὸ βάθος τῶν φραγγῶν νέφη ἀφροῦ ἀνκτινάσσονται. Οὗτος εἶναι ὁ καταρράκτης τῆς Στυγός, τοῦ ποταμοῦ τοῦ Ἀδου. "Η πηγὴ τῆς Στυγός εὑρίσκεται εἰς τὰς ὑπαρείας τοῦ ὄρους Χελμοῦ. Οὔτε οἰκία οὔτε ἀνθρωπος, μόλις δὲ πτυνόν τι, φάνεται ἐν τῇ ἀγρίᾳ ταύτη θέσει, τῆς ὅποιας οὐδεμίκια ἐπενεργεῖ καταπληκτικῶρον ἐπὶ τῆς ἀνθρωπίνης φυντασίας.

Εἰς τὸ ὄδωρ τῆς Στυγὸς ὥρκείσοντο, ως γνωστόν, οἱ ἀρχαῖοι κάτοικοι τῆς Ἀρκαδίας καὶ οἱ θεοὶ τῶν Ἑλλήνων. Οἱ Ήσίοδος λέγει «Ο Ζεὺς ἐπιστέλλει τὴν Ἱριδα, ἵνα μακρόθεν ἀντλήσῃ ἐν χρυσῷ κυπέλλῳ διὰ τὸν ὄρκον τῶν Θεῶν τὸ φρικῶδες ὄδωρ, τὸ ὅποῖον κατάψυχρον χύνεται ἀπὸ τοῦ ὕψους ἀβάτου βράχου».

Ἡ Στῦξ ἡτο ἡ σεβαστοτέρα καὶ ἡ ἀγριωτέρα τῶν θεοτήτων κατώκει δὲ εἰς τὸν "Ἄδην ἐντὸς σκοτεινοῦ σπηλαίου περιρρέουσα μὲ τὸ ψυχρὸν αὐτῆς ὅδωρ τὸν Τάρταρον. "Οστις ἐκ τῶν θεῶν, χύνων τὸ ὅδωρ ἐκ τοῦ κυπέλλου διὰ νὺν ὅρκισθῇ, ὥρκιζετο ψευδῶς, εἰχε νὰ ὑποστῇ εἰς τὸν "Ἄδην μεγάλας βισάνους καὶ ἐπὶ δέκα ἔτη ἀπεκλείστο ἀπὸ τοῦ Ὄλυμπου. Ἐλέγετο δὲ τὸ ὅδωρ τῆς Στυγός, ψυχρὸν καὶ σιδηροῦχον, ἡτο θυνατηφόρον.

Καὶ σήμερον ἀκόμη οἱ κάτοικοι τῶν μερῶν ἐκείνων ἀποφεύγουσι τὴν ἀπόκεντρον ἐκείνην ἐρημίαν καὶ μεταφυτεύσαντες τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν εἰς τοὺς σημερινοὺς χρόνους μετέφερον τὴν θανατηφόρον ἐπιρροὴν τοῦ ὅδατος τῆς Στυγός ἐπὶ τοῦ ἐκεῖ πλησίον φυμένου κόρτου, τὸ ὄπιστον πράγματι διὰ τοὺς ἵππους τοὺς τρώγοντας αὐτὸν εἶναι ἐπιβλαβές.

32.—Ο Ἀριστείδης εἰς τὸν ἐν Πλαταιαῖς μάχην.

"Οτε ἐπρόκειτο νὰ γείνη ἡ ἐν Πλαταιαῖς μεγάλη μάχη μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Περσῶν, ὁ Ἀριστείδης ἔδωκε καὶ πάλιν θυμυκτὸν καὶ ἀξιομέμπτον παράδειγμα ὑψίστης φιλοπατρίας. Κατὰ τὴν παράταξιν τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ οἱ Σπαρτιάται ἔλαβον, κατὰ τὸ σύνηθες, τὸ δεξιὸν κέρχας. Διὰ τὸ ἀριστερὸν δόμας ἡγέρθη φιλονικία τὶς νὰ τὸ λάθη. Τὸ ζήλειον οἱ Ἀθηναῖοι ἀλλὰ τὸ ἐξήτουν καὶ οἱ Τεγεάται. Ἐκ τούτου ἡγέρθη ἔρις· ἵνα καταπαύσῃ τὴν ἔριδον ταύτην, ἢτις ἡδύνατο νὰ ἔχῃ ὀλεθριώτατα ἀποτελέσματα, ὁ Ἀριστείδης, ὃν τότε στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων, εἶπεν· « Ήμεῖς δὲν ἥλθομεν ἔδω διὰ νὰ φιλονικήσωμεν, ἀλλὰ διὰ νὰ πολεμήσωμεν τὸν ἔχθρον καὶ σώσωμεν τὴν πατρίδα μας. Δώσατέ μας οἰανδήποτε θέσιν θέλετε· ὅπου καὶ ἀν ταχθῶμεν, ἡμεῖς θὰ πράξωμεν τὸ καθῆκόν μας, διότι γνωρίζομεν δὲν τιμᾶ ἡ θέσις τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ’ ὁ ἄνθρωπος τιμᾶ τὴν θέσιν».

Οἱ Τεγεάται τέλος ὑπεγώρησαν καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἔλαβον τὸ ἀριστερὸν κέρχας. Συγκροτηθείστης μεγάλης καὶ φονικωτάτης μάχης, οἱ Πέρσαι ἔπαθον ἀληθῆ παγωλεθρίαν. Ἐκ τῶν 300 χιλ. ἐφονεύθησαν 260 χιλ. καὶ αὐτὸς ὁ Μερδόνιος, ὁ ἀρχηγὸς τῶν Περσῶν.

52.—Σύνεσίς—πραότης—άδυνεσία—Θεμι-
στοκλῆς—Εύρυθιάδης.

Ότε ὁ Ξέρξης διαβάς τὰς Θερμοπύλας εἰσέβηλεν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ διηγήθυνετο κατὰ τῶν Ἀθηνῶν, ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἐκ τοῦ Ἀρτεμισίου, ὃπου εὑρίσκετο, ὑπεχώρησεν εἰς τὸ στενὸν τῆς Σαλαμῖνος. Ἐκεῖ οἱ ναύαρχοι συνῆλθον εἰς πολεμικὸν συμβούλιον ἵνα σκεφθῶσιν εἰς ποιῶν μέρος ἔπρεπε νὰ ναυμαχήσωσιν. Ὁ Εύρυθιάδης, ναύαρχος τῶν Λακκεδαμονίων καὶ ἀρχιναύαρχος δόλου τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου, ἥλθεν εἰς φιλονικίαν πρὸς τὸν Θεμιστοκλέα, διστις ἡτο ναύαρχος τῶν Ἀθηναίων. Ὁ Εύρυθιάδης καὶ οἱ Πελοποννήσιοι εἶχον τὴν ἰδέαν διτὶ ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἔπρεπε νὰ πλεύσῃ εἰς τὸν Ἰσθμὸν καὶ ἐκεῖ νὰ περιμένῃ τὸν ἐχθρὸν διὰ νὰ ναυμαχήσῃ. Τούναντίον ὁ Θεμιστοκλῆς ὑπεστήριζεν διτὶ ἡ ναυμαχία ἔπρεπε νὰ γείνη εἰς τὸ στενὸν τῆς Σαλαμῖνος, ὃπου ἡ νίκη ἡτο βεβαίη, διότι ἐκεῖ οὔτε πάντα τὰ πλοῖα τῶν Περσῶν ἥδυναντο συγγρόνως νὰ λάθωσι μέρος εἰς τὴν ναυμαχίαν, καὶ διὰ τὴν λαθηρή, ἐπειδὴ ἡσαν βρέχει δυσκόλως; Θὰ ἥδυναντο νὰ κινηθῶσιν εἰς τὸν στενὸν ἐκείνον χῶρον. Ὁ Εύρυθιάδης ἐπέμενεν εἰς τὴν ἰδέαν του, ἀλλὰ καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς ἀνθίστατο μὲν θάρρος καὶ ἡ φιλονικία κατέστη ζωηροτάτῃ ὁ δξύθυμος Εύρυθιάδης μὲν θέλων νὰ ἀκουσθῇ ἄλλη γνώμη παρὰ τὴν ἰδικήν του καὶ ὅργισθεις ἐκ τῆς ἀντιλογίας τοῦ Θεμιστοκλέους ὑψώσε τὴν ῥάβδον του διὰ νὰ κτυπήσῃ αὐτόν.

Τί ἥθελε πράξῃ πᾶς ἀνθρώπος εὐρισκόμενος εἰς τὴν θέσιν τοῦ Θεμιστοκλέους; Θὰ ἀνταπέδιδε τὰ ἵστα, προσβολὴν ἀντὶ προσβολῆς; Θὰ ἐπηκολούθει τότε μῆσος ὀλέθριον μεταξὺ τῶν δύο πολεμιῶν, Σπάρτης καὶ Ἀθηνῶν, καὶ ἡ σωτηρία τῆς Ἑλλάδος θὰ διέτρεψε τὸν μέγιστον τῶν κινδύνων.

‘Αλλ’ ὁ Θεμιστοκλῆς ἀποβλέπων εἰς μόνον τὸ συμφέρον τῆς πατρίδος ἔδειξεν εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ἀπορράμιλλον πραότητα καὶ σύνεσιν. Μετὰ πρωτοφρανοῦς ἀταραξίας εἶπεν εἰς τὸν Εύρυθιάδην «πάταξον μὲν ἀκουσον δέ». Εἰς τοὺς λόγους τούτους ἔρυθρίασεν ὁ Εύρυθιάδης ἤκουσε τὴν γνώμην τοῦ Θεμιστοκλέους

καὶ ἀνεγνώρισεν ἐπὶ τέλους τὴν ὁρθότητα αὐτῆς· Μετά τινας δὲ ἀλλὰς συζητήσεις ἡ γνώμη τοῦ Θεμιστοκλέους ὑπερίσχυσεν ἡ ναυμαχία ἔγενετο εἰς τὸ στενόν τῆς Σαλαμῖνος· οἱ Πέρσαι ὑπέστησαν ἀληθῆ παγωλεθρίαν καὶ ἡ Ἑλλὰς ἐτώθη καὶ μετὰ τῆς Ἑλλάδος ὁ πολιτισμός.

53.—Μεγαλοφροσύνη Φαβρικίου.

Καθ' ὃν χρόνον ὁ Πύρρος, ὁ βασιλεὺς τῆς Ἡπείρου ἐπολέμει ἐναντίον τῶν Ρωμαίων ἐν Ἰταλίᾳ (280—272 π. Χ.), οἱ Ρωμαῖοι ἐπεμψκαν πρὸς αὐτὸν τὸν ὑπατον Γάιον Φαβρίκιον, ἵνα διαπραγματεύῃ τὸ ζήτημα τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν αἰχμαλώτων.

Οἱ Πύρροις γνωρίζων δτι ὁ Φαβρίκιος ἀπήλαυε μεγάλης ὑπολήψεως παρὰ τοῖς Ρωμαίοις ἐδοκίμασε νὰ δωροδοκήῃ αὐτὸν διὰ μεγάλης χρηματικῆς ποσότητος εἰς τρόπον ὥστε νὰ τὸν ἔχῃ ἐν Ρώμῃ, ἵνα ἐργάζηται ὑπὲρ τῶν συμφερόντων αὐτοῦ. Ἀλλ' ὁ φιλόπατρις Φαβρίκιος διὰ τῆς ἀπαντήσεως τοῦ ἔδωκεν εἰς τὸν Πύρρον νὰ ἐννοήσῃ δτι δὲν εἶχεν ἀκριβῆ ἰδέαν περὶ τοῦ χαρακτῆρός του· «έὰν μὲ νομίζης χρηστὸν — τῷ εἰπε — διατὶ θέλεις νὰ μὲ διαφθείρῃς; ἔὰν δὲ μὲ νομίζης ἴκανὸν νὰ προδώσω τὴν πατρίδα μου, εἰς τὸ θὰ σοὶ χρησιμεύσω; μήπως δὲν θὰ προδώσω καὶ σὲ βραδύτερον;»

Οἱ Πύρροις ἐθύμασεν ἀληθῶς τὸν χαρακτῆρα τοῦ Φαβρίκιου. Μετά τινας χρόνον ὁ ιατρὸς τοῦ Πύρρου ἐπρότεινεν εἰς τὸν Φαβρίκιος ὅχι μόνον ἀπέξεριψε μετ' ἀποστροφῆς τὴν πρότασιν τοῦ ἀθλίου ἐκείνου ίατροῦ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν Πύρρον κατέστησε ταύτην γνωστήν. Οἱ βασιλεὺς τῆς Ἡπείρου ἀνέκρηξε τότε· «εὐκολώτερον εἴνε νὰ μετατρέψῃ τις τὸν ἥλιον ἐκ τῆς τροχιᾶς του παρὰ τὸν Φαβρίκιον ἐκ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀρετῆς.»

54.—Αφιλοκέρδεια Κουροίου Δευτάτου.

Οἱ Ρωμαῖοι ἐπολέμησαν τρεῖς μακρούς καὶ λυστώδεις πολέμους ἐναντίον τῶν Σαμνιτῶν, οἵτινες κατώκουν τὰς ὑψηλὰς καὶ

ἀποκρήμνους φάρχγγας τῶν Ἀπεινίνων ὄρέων καὶ ἡσαν πολεμικώτατοι καὶ ὡς τῆς φύσεως τοῦ ἐδάφους ἀκατάδηλοι. Εἰς τὸν τρίτον Σχμυτικὸν πόλεμον, ὅστις ὑπῆρξε σκληρότερος καὶ καταστρεπτικώτατος τῶν δύο προηγουμένων, ἔθηκε τέρμα ὁ ὑπατος Κούριος Δευτάτος, ἀναγκάσας τοὺς Σαμνίτας νὰ καταθέσωσι τὰ διπλα καὶ γὰρ ζητήσωσιν εἰρήνην.

Οἱ πρέσβεις τῶν Σχμυτῶν, οἵτινες ἐστάλησαν ἵνα διαπραγματευθῶσι τοὺς ὄρους τῆς εἰρήνης μετὰ τοῦ Κουρίου Δευτάτου, εὗρον αὐτὸν ἐν πενιχρῷ κατοικίᾳ καταγινόμενον εἰς τὸ νὰ παρασκευασθῇ μάρνος εὐτελὲς φαγητὸν ἐντὸς πυλίνης χύτρας. Οἱ πρέσβεις ἴδόντες τὴν πεγίαν τοῦ Ῥωμαίου στρατηγοῦ ἐπειράθησαν γὰρ δωριδοκήσωσιν αὐτὸν ἀλλ' ὁ χρηστὸς καὶ ἐνάρετος Δευτάτος εἶπεν ὑπερηφάνως εἰς τοὺς πρέσβεις «πηγαίνετε νὰ εἴπητε εἰς »τοὺς Σαμνίτας ὅτι ὁ Κούριος πρότιμος νὰ διατάσσῃ τοὺς ἔχοντας τὸ χρυσίον παρὰ νὰ ἔχῃ αὐτὸν ὁ Ἰδιος».

55.—Ο Κιγκιννάτος καὶ τὸ ἄρετρόν του.

Ο Κόιντος Κιγκιννάτος ἦτο Ῥωμαῖος πατρίκιος (εὐγενής) καὶ πολὺ πλιύσιος κατ' ἀρχὰς ἀνγκασθεὶς δύμως νὰ πληρώσῃ μέγχι χρηματικὸν πρόστιμον ἵνα ἀπαλλάξῃ τὸν ἀθλίον οὗόν του ἀπὸ τῆς φυλακίσεως, περιῆλθεν εἰς μεγίστην πενίκην ἔνεκκ τούτου ἀπεσύρθη εἰς μικρόν τινα ἀγρόν, ὅστις τῷ ἀπέμεινε, καὶ καλλιεργῶν τοῦτον διὰ τῶν ἰδίων του χειρῶν ἐπορίζετο τὰ πρὸς συντήρησιν.

Κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν οἱ Ῥωμαῖοι περιῆλθον εἰς πόλεμον πρὸς τοὺς Αἰκούους, οἵτινες ἔκκαμνον συγχὰς ληστρικὰς ἐπιδρομὰς κατὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐπικρατείας· κατὰ τούτων ἐστάλη ὁ ὑπατος Μινούκιος. Οἱ Αἴκουοι δύμως κατώρθωσαν νὰ ἔγκλείσωσι τὸν στρατὸν τοῦ Μινούκιου εἰς τι στενὸν καὶ ἔφερον αὐτὸν εἰς τοικύτην ἀμηχανίαν, ὥστε δὲν ὑπελείπετο ἄλλο ἢ νὰ παραδοθῇ αἰχμάλωτος.

Ἐν τῇ κρισίμῳ ταύτῃ στιγμῇ ἡ Ῥωμαϊκὴ Γερουσία ἐστρεψε τὰ βλέμματά της πρὸς τὸν γηραιὸν Κιγκιννάτον, παξὰ τοῦ ὅποιού μάρνου, ἥλπιζε σωτηρίαν, καὶ ἔξελεξεν αὐτὸν δικτάτορα· οἱ πρέ-

εῖτες, οἵτινες ἐστάλησαν ἵνα ἀναγγείλωσιν εἰς τὸν Κιγκιννάτον τὴν ἔχογήν του, εὑρον αὐτὸν ἀροτριῶντα τὸν ἀγρόν του. Ὁ Κιγκιννάτος ἀκούσας ὅτι ἐξελέγθη δικτάτωρ ἀνεφόνησεν «ἡ δημοκρατία λοιπὸν εύρισκεται ἐν κινδύνῳ»; Εἰσέρχεται ἀμέσως εἰς τὴν καλύβην του, ἀποθέτει τὸν γεωργικὸν χιτῶνα καὶ περιβάλλεται τὴν τίθεντον τοῦ Ρωμαίου πολίτου. Ἀναλαβὼν τὴν ἀρχήν, βαδίζει αὐθημερὸν κατὰ τὸν Αἰκούνα, περικυκλώνει αὐτὸν καὶ τὸν ἀναγκάζει νὰ διέλθωσιν ὑπὸ ζυγόν¹⁾ ἐπανελθῶν δὲ εἰς τὴν Ρώμην ἐν θριάμβῳ καὶ ἀκολουθούμενος ὑπὸ τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ ὑπάτου, τὸν δύτον εἶχε σώση, κατέθεσε τὸ δικτατωρικὸν ἀξίωμα, διατηρήσας αὐτὸ μόνον 16 ἡμέρας, καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὸν ἀγρόν του. Ἡτο δὲ ἡ δικτατωρία τὸ ἀνώτατον ἀξίωμα ἔν τῷ Ρώμῃ, ἵσον πρὸς τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα· ὁ δὲ ἐκλεγόμενος δικτάτωρ — καὶ ἐξελέγετο τοιοῦτος μόνον ἐν καιρῷ ὑπερτάτης ἀνάγκης τῆς πολιτείας — διετήρει τὸ ἀξίωμα τοῦτο ἐπὶ 6 μῆνας. Ὁ μετριόφρων δῆμος Κιγκιννάτος, μὴ θαυμαζόμενος ἀπὸ ἀξιώματα καὶ ἀπὸ μεγαλεῖκα, ἀμα ἀπήλλαξε τὴν πατρίδα του ἀπὸ τοῦ μεγίστου κινδύνου, παρήγησεν ἀμέσως τὸ ἀγώτατον ἔκεντο ἀξίωμα καὶ ἐπανέλαβε τὸν ἀγροτικὸν βίον.

54.—Τιμιότης Ρηγούλου.

Κατὰ τὸν πρῶτον Καρχηδονιακὸν πόλεμον διέπρεψεν ὁ Ρωμαῖος στρατηγὸς Ρήγούλος. Οὗτος, κατ' ἀπόφασιν τῆς Ρωμαϊκῆς Γερουσίας, μετέφερε τὸν πόλεμον ἐκ τῆς Σικελίας, ὃπου πρότερον διεξήγετο, εἰς τὴν Αφρικήν. Ἀποβιβασθεὶς μετὰ στρατοῦ εἰς τὴν Αφρικήν προβαίνει νικητής, κυριεύει 300 πόλεις καὶ φθάνει εἰς τὰ πρόθυρα τῆς Καρχηδόνος. Οἱ Καρχηδόνιοι ἐντρομοὶ ζητοῦσιν εἰρήνην, ἀλλ' οἱ ὅροι τοῦ Ρήγούλου ἦσαν βαρύτατοι καὶ ἐπομένως δὲν ἐγένοντο δεκτοί. ὁ Ρήγούλος μετὰ τὴν ἀπόρρεψιν τῶν ὅρων του εἴπειν ὑπερηφάνως· πρέπει νὰ γνωρίζῃ τις νὰ νικᾶ ἢ νὰ κύπτῃ πρὸ τοῦ νικητοῦ».

1) Ὁ ζυγός ήτο σύμβολον ἡ ποδουλάσσεως, συντετάστη δὲ ἐκ δύο δαρέτων καθέτων καὶ ἔνδει ὄριζοντος ἐν σχήματι Π. Ὑπὸ τοιοῦτον ζυγὸν ἤναγκεστον εἰς Ρωμαῖοι τοὺς αλγυμαλωτικούμενους νὰ διέρχωνται πρὸς ἐξευτελισμόν.

Οι Καρχηδόνιοι εύρισκομενοι ἐν ἀμηχανίᾳ ἔδεχθησαν μετὰ πολλῆς προθυμίας τὸν Σπαρτιάτην Ξάνθιππον, δοτις ἥλθεν εἰς Ἀφρικήν μετὰ μισθοφόρων Ἑλλήνων, καὶ διώρισαν αὐτὸν ἄρχιστράτηγον. Ο Ξάνθιππος νικᾷ ἐν μεγάλῃ μάχῃ τοὺς Ῥωμαίους καὶ αἰχμαλωτίζει πλείστους, ἐν οἷς καὶ τὸν πρὸ μικροῦ ἀγέρωχον Ῥήγουλον, τὸν ὅποιον ὁδίγησεν εἰς τὴν Καρχηδόνα.

Μετὰ τινα χρόνον οἱ Καρχηδόνιοι, παθόντες πολλὰς ἥττας ἐν Σικελίᾳ, ἡραγκάσθησαν νὰ ζητήσωσιν εἰρήνην καὶ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν αἰχμαλώτων. Ο ἐν Καρχηδόνι κρατούμενος αἰχμάλωτος Ῥήγουλος ἐπέμφθη εἰς Ῥώμην ἵνα διαπραγματευθῇ τὸ ζῆτημα τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν αἰχμαλώτων ἐπὶ τῷ ἐιόρκῳ ὑποσχέσει διτὶ ἥθελεν ἐπιστρέψῃ εἰς Καρχηδόνα ἐν περιπτώσει, καθ' ἥν ἀπετύγχανον αἱ διαπραγματεύσεις.

Ἐρχεται ὁ Ῥήγουλος καὶ παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν ἀποτρέπει τὴν Γερουσίαν ἀπὸ τοῦ ν' ἀνταλλάξῃ τοὺς αἰχμαλώτους, διότι οἱ μὲν Ῥωμαῖοι αἰχμάλωτοι ἦσαν κατὰ τὸ πλεῖστουν γέροντες καὶ οὐχὶ πολὺ χρήσιμοι εἰς τὸν πόλεμον, ἐν φοινικῶν οἱ Καρχηδόνιοι αἰχμάλωτοι πάντες ἦσαν ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἡλικίας καὶ ἐπομένως χρησιμώτατοι εἰς τὴν πατρίδα των, ἐὰν ἀπελύνοντο.

Προσέτι δὲ καταστήσας γυνωστὴν τὴν ἀθλίαν κατάστασιν τῶν Καρχηδονιακῶν πραγμάτων, συνεβούλευσε τοὺς Ῥωμαίους νὰ ἔξακολουθήσωσι τὸν πόλεμον βέβαιοι ὅντες διτὶ θὰ ἔξελθωσιν ἐν τέλει νικηταί. Μετὰ ταῦτα ἡτοιμάσθη νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Καρχηδόνα. Μάτην οἱ συγγενεῖς του, μάτην οἱ συμπολῖται του προστάθησαν νὰ πείσωσιν αὐτὸν νὰ μὴ ἐπανέλθῃ εἰς Καρχηδόνα, ἐπικαλούμενοι τὴν οἰκτρὰν ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ κατάστασίν του. Ο Ῥήγουλος πιστὸς εἰς τὸν ὅρκον του ἐπέστρεψεν εἰς Καρχηδόνα, ὅπου ὑπέστη σκληρὸν θάνατον.

56.—Ο λέων καὶ ὁ Ἀνδροκλῆς.

Ο Ἀνδροκλῆς ἦτο δοῦλος πλουσίου Ῥωμαίου, διατρίβοντος εἰς τὴν Ἀφρικήν ἀλλὰ μὴ δυνάμενος νὰ ὑποφέρῃ τὰς μαστιγώσεις καὶ τὰ βασανιστήρια τοῦ σκληροῦ κυρίου του, ἔδραπέτευ-

σεν ἐκ τῆς οἰκίας του, διὰ νὰ συναπνεύσῃ ἐλεύθερον ἀέρα εἰς τὰ δάση, εἰς τὰ σπήλαια καὶ εἰς τὰς ἔρήμους τῆς Ἀφρικῆς.

Ἐν φόρῳ δὲ ήμέραν τινὰ ἀνεπαύετο ὁ δραπέτης Ἀνδροκλῆς ὑπὸ τὴν δροσερὰν σκιὰν σπηλαίου τινός, ἔντρομος βλέπει λέοντα εἰσερχόμενον ἐντὸς τοῦ σπηλαίου. — Τετέλεσται! εἰπε τότε καθ' ἑαυτόν, καὶ ἀπνευστὴν ἐπερίμενε τὴν στιγμήν, καθ' ἣν ἐπρόκειτο νὰ κατασπαραχθῇ ὑπὸ τοῦ τρομεροῦ θηρίου.

Ἄλλ' ὁ λέων χωλαίνων πλησιάζει ἡσύχως τὸν Ἀνδροκλῆν καὶ ὑψώνων τὸν πόδα του δεικνύει αὐτόν, ὡς νὰ ἔξητε βοήθειαν.

Ο Ἀνδροκλῆς παρατηρήσας ἄκανθαν ἐμπηγμένην εἰς τὸν πόδα τοῦ λέοντος, μὲ τρέμουσαν χεῖρα ἀποσπᾶ αὐτὴν καὶ οὕτως ἐλευθερώνει τὸν λέοντα ἀπὸ τοὺς ὅποιους ὑπέφερε πόνους.

Ο δὲ λέων, διὰ νὰ ἐκφράσῃ τὴν πρὸς τὸν εὐεργέτην εὐγνωμοσύνην του, ἤρχισε νὰ γλύφῃ αὐτὸν ἡρέμως διὰ τῆς γλώσσης του, Ο Ἀνδροκλῆς συνελθὼν ὀλίγον κατ' ὀλίγον, συιοικεώθη βαθμηδὸν μετὰ τοῦ εὐγνώμονος θηρίου καὶ ἐπὶ τινας ἡμέρας συνέζησε καὶ συνετράφη μετ' αὐτοῦ ἐντὸς τοῦ σπηλαίου.

Άλλ' αὐγήν τινα, ἔξελθὼν πρὸς ἀνεύρεσιν τροφῆς, συλλαμβάνεται ὑπὸ Ρωμαίων στρατιωτῶν καὶ δέσμιος ἀπάγεται εἰς Ρώμην, ὅπου εἰχεν ἥδη μεταβῆ ὁ κύριός του· ἐκεῖ δὲ καταδικάζεται νὰ γείνη βορὰ τῶν θηρίων.

Καθὼς ἡ ταυρομαχία διασκεδάζει τοὺς Ἰσπανούς, τοιουτο-τρόπως τὸ ἀποτρόπαιον θέαμα τῆς θηριομαχίας διεσκέδαζέ ποτε τὸν Ρωμαϊκὸν λαόν. Ἄλλ' ἡ σκληρὰ αὐτῇ πάλη μεταξὺ ἄγριων θηρίων καὶ δυστυχῶν ἀνθρώπων, εὑαρεστοῦσα τοὺς Ρωμαίους, οὐχὶ μόνον τὸ σκληροκάρδιον αὐτῶν ἀπεδείκνυεν, ἀλλὰ καὶ τὴν θηριωδίαν ἐδίδασκεν εἰς αὐτούς.

Ἐιώπιον λοιπὸν τοῦ περιεστῶτος Ρωμαϊκοῦ λαοῦ ὁ κατάδικος Ἀνδροκλῆς ἐκτίθεται εἰς τῆς θηριομαχίας τὸ θέατρον· ἀφ' ἑτέρου δὲ πειναλέος καὶ ἄγριος λέων ἀπολύεται κατὰ τοῦ τρέμοντος καὶ ἡμιθανοῦς ἥδη καταδίκου. Ὁρμῷ τότε ὁ λέων ὅπως κατασπαράξῃ τὸ θύμα του καὶ χορτάσῃ τὴν πεινάν του. Ἄλλ' ἂμα πλησιάσας τὸν Ἀνδροκλῆν παρατηρεῖ αὐτὸν μετὰ προσοχῆς, ὀπισθοδρομεῖ, καταπραῦνη τὸ ἄγριον ὕφος του καὶ μετ' ὀλί-

γον πλησιάζει πάλιν αὐτὸν οὐχὶ πλέον διὰ νὰ κατασπαράξῃ, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀσπασθῇ τὸν παλαιόν του φίλον καὶ εὐεργέτην.

Οἱ θεαταὶ δικαίως ἐκπλήττονται ἐνθπιον τοῦ παραδόξου τούτου θεάματος. 'Ο δὲ Ἀνδροκλῆς ἀναγνωρίζων τὸν εὐγνώμονα τῆς Ἀφρικῆς φίλον του, ἀφόβως ἐναγκαλίζεται αὐτὸν καὶ διηγεῖται εἰς τοὺς ἐκπεπληγμένους θεατὰς τὰ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ λέοντος ἐν τῷ σπηλαιώ τῆς Ἀφρικῆς διατρέξαντα.

Οἱ Ἄρωμαῖοι, συμμερισθέντες τότε τὴν εὐσπλαχνίαν τοῦ εὐγνώμονος θηρίου ἔχαρισαν εἰς τὸν Ἀνδροκλῆν τὴν ζωήν, ὅμοι δὲ μὲ αὐτὴν τῷ ἔχαρισαν καὶ τὸν φίλον του λέοντα.

Οποῖον αἰσχος θηρίον νὰ διδάσκῃ εὐσπλαχνίαν εἰς λογικοὺς καὶ πεπολιτισμένους ἀνθρώπους. Οποία δὲ θηριωδία πρέπει νὰ ἔμφωλενή εἰς τὰς ἀγνώμονας ψυχάς, ὅταν καὶ αὐτὰ τὰ θηρία τῆς Ἀφρικῆς ἀναφαίνωνται τόσον εὐγνώμονα.

(Κατὰ τὸν Λ. Μελᾶν).

59.—Αἱ ἔξουμολογήσεις τοῦ Σίμωνος.

(Πῶς ἀποκτᾶται ἡ φρόνησις)

Ο Πυθαγόρας ὀντόμασε τὴν φρόνησιν ἄγκυνθον τῆς εὐτυχίας καὶ δικαίως, διότι αὕτη, κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην, μᾶς διδάσκει τί πρέπει νὰ πράττωμεν καὶ τί νὰ μὴ πράττωμεν διὰ νὰ ζῶμεν εὐτυχεῖς.

Γάλλος τις σοφός, Σίμωνος, ἵδον πῶς διηγεῖται ἀφελέστατα ὅτι ἀπέκτησε τὴν φρόνησιν, ἥτις τόσον πολὺ τὸν ἐπίμησος καὶ εὐτυχῆ κατέστησεν αὐτὸν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ βίου του.

Γνῶθι σαυτόν.

"Οτε νέος ὤν ἐσπούδαζον εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ χωρίου μου, ἥκουσα παρὰ τοῦ διδασκάλου μου ὅτι ὑπῆρχον εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα ἄνδρες ἐπόνομασθέντες σοφοὶ ἦσαν ταύτην, ἄγαν καὶ μικρός, ἥρεσα ὑπερβολικά.

Καὶ τί ἀπαιτεῖται, ἡρώτησα, διὰ νὰ γείνῃ τις ἄξιος τοῦ ἐνδό-

ξου αὐτοῦ τίτλου ; Μήπως ἀπαιτεῖται εὐγένεια γεννήσεως, μήπως ἀπαιτοῦνται πλούτη μεγάλα ;

Οὐχί, μοὶ ἀπεκρίθησαν. Οἱ εὐγενεῖς καὶ οἱ πλούσιοι, ἐπαραπανόμεροι εἰς τὴν ἐξ εὐγενῶν καταγωγήν των καὶ εἰς τὰ μεγάλα πλούτη των, μέρουν συνήθως ἄσοφοι καὶ ἀπαίδευτοι· ἐπαιρόμεροι δὲ καὶ τοὺς ἄλλους περιφρονοῦντες, κατατῶσιν οὐχὶ οἱ σοφάτεροι, δλλοὶ οἱ ἀνοητότεροι τῆς κοινωνίας.

Τί λοιπὸν ἀπαιτεῖται διὰ νὰ γένη τις σοφός ;

Τότε ὁ διδάσκαλος ἀπεκρίθη ὅτι εἰς τῶν ἀρχαίων σοφῶν τῆς Ἑλλάδος εἶπεν δι τῇ ἡ ἀληθῆς σοφία συνίσταται εἰς τὸ Γ ν ὁ θι σα ν τό όν διότι μόνον διαν γνωρίσῃ τις τὸν ἔαυτόν του, ἀποκτήσ φρόνησιν καὶ καθίσταται εὐτυχής· διὰ τοῦτο δὲ οἱ Ἑλῆταις ἀνεκάραξαν μὲ χρυσᾶς γράμματα ἐπὶ τοῦ ἐν Δελφοῖς ιαοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος τὸ Γ ν ὁ θι σα ν τό όν, ὡς τὸ ἀναγκαιότερον ὅλων τῶν παραγγελμάτων.

Ἐπειδὴ δὲ τὸ νὰ γνωρίσω τὸν ἔαυτόν μονού ἐφάνη εὐκολώτατον, ἀπεφάσισα νὰ γένω καὶ ἐγὼ σοφός.— Ἀλλὰ δὲν εἶνε τόσον εὐκολογ, μοὶ εἶπον τὸ Γ ν ὁ θι σα ν τό όν, δοσον τὸ νομίζεις· δὲν πρόκειται διὰ τοῦ Γ ν ὁ θι σα ν τὸν νὰ γνωρίσῃς τὸν ἐξωτερικὸν σου Σίμωνα, τὸν ὑποπλιτοντα εἰς τὰς αἰσθήσεις σου, ἀλλὰ τὸν ἐσωτερικὸν σου Σίμωνα, δηλαδὴ τὴν ψυχήν σου, τὴν καρδίαν σου, τὰς ἥθικάς σου ἐλλείψεις, τὰς ψυχικάς σου κακίας· γνωρίζων δὲ αὐτὰς νὰ τὰς διορθώσῃς. Ἡ ἐργασία αὕτη δὲν εἶνε πολὺ εὔκολος.

Πόσοι ἀσχημότατοι ἄνδρες καὶ γυναικες, ἄν καὶ καθ' ἡμέραν βλέπονται τὰ πρόσωπά των εἰς τὸν καθρέπτην, νομίζουν ἕινε χαριέστατοι καὶ ωραιότατοι !

Πόσοι γονεῖς δὲν βλέποντες οὔτε τὰ φυσικὰ οὔτε τὰ ἥθικὰ τῶν τέκνων των ἐλαττώματα, τὰ δποῖα πᾶς ἄλλος εὐκόλως διακρίνει.

Ἄλλ? ἔαν ἡ φιλαντία μᾶς τυφλωγή τόσον, ὥστε μήτε τὰ φυσικὰ ἐλαττώματά μας νὰ βλέπωμεν, φαντάσθητι, φίλε Σίμων, πόσον δυσκολώτερον θέλει εἰσθαι τὸ νὰ γνωρίσῃς καὶ δύμολογήσῃς εἰς σεαυτὸν τὰ ἥθικά σου ἐλαττώματα! Πολὺ εὐκολώτερον εἶνε νὰ μάθῃ τις πόσον δ Ἡλιος ἀπέχει ἀπὸ τὴν Γῆν καὶ πόσον ἡ

Γῇ ἀπὸ τὴν Σελήνην, παρὰ νὰ γνωρίσῃ ἀληθῶς τὸν ἑαυτόν του.

Αἱ δυσκολίαι ὅμως αὗται δὲν μὲν ἀπεκαρδίωσαν, διότι ὁ τίτλος τοῦ σοφοῦ πολὺ μὲν ἔγαργάλιζεν.

”Ηρχισα λοιπὸν νὰ σπουδάζω τὸν ἑαυτόν μου καὶ νὰ τὸν ἔξετάζω μετὰ προσοχῆς, δύνασα τὸν γνωρίσω. Ἄλλ’ εἰς τὸ ἔργον μου τοῦτο εὔρον ἀμέσως δυσκολίας, τὰς δποίας δὲν ἐπερίμενον. Κατ’ ἀρχὰς μὲν ἡ φιλαντία καὶ ὁ ἐγωϊσμὸς ἐσκότιζον τὸν νοῦν μου καὶ δὲν ἔβλεπον εἰς τὸν ἑαυτόν μου εἰμὴ προτερήματα, οὐδὲν δὲ ἐλάττωμα εὔρισκον. Βαθμηδὸν δύνασα ἡρχισα νὰ διακρίνω μικρά τυνα ἐλαττώματα καὶ κακίας· ἀλλ’ δὲ τοῦς μου τυπώμενος ὑπὸ τῆς φιλαντίας, εὔρισκε σοφιστικάς τυνας δικαιολογίας τῶν ἐλαττωμάτων καὶ κακῶν μου. ”Οτε δὲ ἐπροχώρησα εἰς τὸ ἔργον μου καὶ ἔξηκολούθησα μετ’ ἐπιμονῆς τὴν σπουδὴν μου, ἡρχισεν δὲν μὲν τοῦς νὰ ὑπερισχύῃ, ἡ δὲ φιλαντία νὰ ὑποχωρῇ, καὶ τότε καθ’ ἥμέραν ἀνεκάλυπτον εἰς ἐμαυτὸν ἵδεαν τυνα ἐσφαλμένην, ἥθικόν τοι ἐλάττωμα καὶ νέαν ἔλλειψιν, ἀδυναμίαν ἡ κακίαν.

Αἱ δυσάρεστοι αὗται ἀνακαλύψεις κατ’ ἀρχὰς μοὶ ἤσαν πολὺ ἐνοχλητικαί, πληγώνονται τὴν φιλαντίαν καὶ φιλοτιμίαν μουν ἀλλὰ μετ’ ὀλίγον τὸ ἔργον μουν κατήντησε καὶ εὔκολον καὶ εὐάρεστον, διότι, ἀνακαλύπτων ἐλάττωμά τοι καὶ ἐκριζώνων αὐτὸν ἀπὸ τὴν ψυχήν μουν, ἥσθιανόμην ἀνάπτανσιν καὶ ἡδονὴν γλυκυτάτην.

Θέλω δὲ σᾶς ἐκθέσην ἀμέσως τὰς κυριωτέρας παρατηρήσεις καὶ ἀνακαλύψεις, εἰς τὰς δποίας ἡ ἔξετασις τοῦ ἑαυτοῦ μου μὲν ὠδήγησεν, δύνασα δι’ αὐτῶν εὐκολινθῆτε εἰς τὸ ἔργον σας, ἀν ποτε καὶ σεῖς ἐπιθυμήσητε ν’ ἀποκτήσητε σοφίαν καὶ ὑπόληψιν σοφῶν. Οὕτω δὲ θέλω σᾶς φέρῃ ἐπὶ τῶν ὕμων μουν μέχρι τοῦ μέσου τῆς ὄδοῦ, ἔχοντες δὲ τοῦς πόδας ἀκονράστους, θέλετε δυνηθῆ τότε εὐκόλως νὰ προχωρήσητε περαιτέρω, διότι ἡ ὄδος τοῦ Γ νῶθι σαντὸν εἶνε μακρὰ καὶ ἐπίπονος, ὀλίγοι δὲ εἶνε οἵ εὐτυχεῖς θυητοί, οἵτινες ἐπλησίασαν εἰς τὸ τέρμα αὐτῆς.

Μετριότης εἰς τὰς ἐπιθυμίας.

”Ἐξετάζων τὸν ἑαυτόν μου, τὸ πρῶτον ἐλάττωμα, τὸ δόποιον ἀνεκάλυψα, ἡτο μικρὸς σπινθῆρ κενοδοξίας καὶ φιλοπρωτίας. ”Αν

ἐγκαίρως δὲν ἀνεκάλυπτον καὶ δὲν ἔσβυτον τὸν σπινθῆρα τοῦτον,
ἴσως ἥθελε προξενήσῃ φλόγα καὶ πυραιϊάν, ἢντις καὶ ἐμὲ καὶ
πολλοὺς ἄλλους μετ' ἐμοῦ ἥθελε κατακαύσῃ.

Ἐπειδὴ εἰς τὸ σχολεῖον διεκριτόμην μεταξὺ τῶν συμμαθητῶν
μου, εἰς δὲ τὰς ἔξετάσεις ἐφαινόμην μεταξὺ τῶν ἀρίστων, μοὶ
ἔγεννήθη ἀνεπαισθήτως ἡ ἰδέα ὅτι δύναμαι νὰ γείνω ἀνὴρ μέγας
καὶ ἔξοχος καὶ νὰ τεθῶ ἐπὶ κεφαλῆς ἄλλων ὡς ἐπίσκοπος, στρα-
τηγὸς ἢ ὑπουργός.

Οστις φορεῖ κάτωνα δηματονάλια, βλέπει χρυσᾶ καὶ χάλκινα
νομίσματα· δοτις δὲ φορεῖ τὰ δηματονάλια τῆς κενοδοξίας καὶ
φιλαντίας, τὸν μὲν ἑαυτόν του βλέπει χρυσοῦν, τοὺς δὲ ἄλλους
χαλκίνους.

Ἄλλὰ παρενεργεῖς εἰς τινα ἐπίσημον τελετήν, παρετήρησα ὅτι
δλίγοι ἥσαν οἱ λαμπροστολισμένοι ὑπάλληλοι, πλεῖστοι δὲ οἱ ἀπλοὶ
πολῖται.

Τότε ἐνόησα ὅτι ἡ κοινωνία δημοιάζει πυραμίδα, εἰς τὴν στενὴν
κορυφὴν τῆς δποίας ὑπάρχουν ὑψηλαὶ τιτρες θέσεις· ἀλλὰ πολλὰ
δλίγαι, καὶ αὐταὶ στενόχωροι καὶ ἐπικίνδυνοι εἰς τοὺς κατέχοντας
αὐτάς, καὶ ὅτι δυσκόλως δύναται τις ν^τ ἀναβῆ εἰς τὰς ὑψηλὰς
τιτρες θέσεις, ἐξ ὅντως εὐκόλως δύναται τις νὰ πέσῃ καὶ νὰ
συντριψθῇ. Ἀλλ’ εἰς τὴν πλατεῖαν βάσιν τῆς πυραμίδος ὑπάρχει
τόπος εὐρύχωρος, ἔκαστος δὲ δύναται ἐκεῖ νὰ ἐκτείνῃ καὶ νὰ
κινήσῃ ἐλευθέρως τὰς κεῖράς του, καὶ δι’ αὐτῶν ἐργαζόμενος νὰ
ζήῃ δσφαλῶς καὶ ἐν ἀνέσει.

Ω φίλε Δίμων, εἶπον τότε καὶ ἔμαντόν, στεῦλον εἰς κόρακας
τὴν κενοδοξίαν καὶ τὴν φιλοπρωτίαν σου· θέλων νὰ πηδήσῃς
ὑψηλά, κινδυνεύεις νὰ πέσῃς καὶ νὰ συντρίψῃς τὴν κεφαλήν σου.
Αἱ σκέψεις αὗται ἔσβυσαν ἀμέσως τὸν σπινθῆρα τῆς κενοδοξίας
καὶ μ^τ ἔπεισαν ὅτι πρέπει ν^τ ἀκολουθήσω τὸ πατρικόν μου ἐπάγ-
γελμα.

Ίδοù τὸ πρῶτον βῆμά μου εἰς τὴν ὁδὸν τῆς σοφίας. «Με-
τριότης εἰς τὰς ἐπιθυμίας μέτρον»· Εὔχαριστως
δὲ ἔμαθον ὅτι καὶ οἱ ἀρχαῖοι Σοφοὶ τῶν Ἑλλήνων συνεβούλευον
τὸ μηδὲν ἄγαν καὶ τὸ πᾶν μέτρον ἀριστον.

Απερισκεψία.

Παρετήρησα ἀκολούθως, ἐξετάζων τὸν ἑαυτόν μου, ὅτι σχεδόν πᾶν δυσάρεστον, τὸ ὄποιον εἰς ἐμὲ ή εἰς ἄλλους ἐπροξένοντ, προ-ήρχετο φέρετο τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς ἀπερισκεψίας μου. Ὁσάκις ἔκριτον ἐσφαλμένως περὶ ἀνθρώπων ή πραγμάτων, δσάκις ἐλεγον ή ἐπραττόν τι ἀπρεπὲς ή ἐπιζήμιον, παρετήρουν ὅτι δὲν εἶχον σκεψθῆ ἀρκετὰ ώράμως πρὸν κρίνω, πρὸν δικήσω ή πρὸν ἐνεργήσω. Ἐσυμπέραντα λοιπὸν ὅτι δὲ περὶ σκέψεων τοις δὲν δύναται ποτε νῦν ἀποκτήσῃ ὑπόληψιν σοφοῦ, καὶ ὅτι διὰ τὰ γείνη τις ἄξιος τῆς ἐπωνυμίας ταύτης, ἀπαιτεῖται τὰ σκέπτηται ώράμως καὶ ἄτεν βίας, τὰ συλλογίζηται καὶ τὰ προβλέπη ὅλας τὰς ἐνδεκομένας συνεπείας τῶν πράξεών του, τὰ συμβούλεύηται δὲ καὶ τὸν νοῦν ἄλλων φρονίμων πρὸν εἴπη ή ἐνεργήσῃ τι. Εὐχαρίστως δὲ ἐπληροφορήθη ὅτι τὰ αὐτὰ συνεβούλενται καὶ οἱ ἀρχαῖοι σοφοὶ τῆς Ἑλλάδος, λέγοντες· «Νόει καὶ πρᾶττε. — Τὸν νοῦν ή γε μόνα ποιοῦ. — Σοφοῖς χρῶ. — Μίσει τὸ ταχὺ λέγειν. — Βίᾳ μηδὲν πράττειν. — Πρᾶττε ἀμετάνοιαν».

Οἰκονομία καιροῦ.

“Οτε αὐγὴν τυρα ἔξυπνίσας, ἀπὸ τὰ πηδήσων ἀμέσως ἀπὸ τὴν κλίνην μου, ἔμενον ἐντὸς αὐτῆς διάκληρον περίπον ὥραν δικρένων καὶ κυλιόμενος, ὑπελόγισα διὰ τῶν μικρῶν ἀριθμητικῶν μου γράσεων ὅτι χάρων τοιουτορόπως μίαν ὥραν καθ’ ἑκαστην αὐγὴν ἐντὸς ἐνός ἔτους ἔχαντον τριάντα τριάντα διοκλήρους ἐργασίμους ἡμέρας.

Πόσον δυστυχήσις, εἶπον τότε, ἐλαν καθ’ ἑκαστον χρόνον τῆς ζωῆς μου ἔμενον ἀσθενής καὶ κλινήσης τριάκοντα διοκλήρους ἡμέρας ἄτεν ἐργασίας, ἄτεν ὀφελείας καὶ ἐκ τῶν ἐτοίμων ἐξοδεύων !

Διατί λοιπὸν τὰ χάρω τόσον πολύτιμον καιρόν; Ἐκτοτε, ἂμα ἀκούων τὴν αὐγὴν τὸν πετεινὸν λαλοῦντα, ἀφίνω τὴν κλί-

Ἐσκέφθηρ δὲ ὅτι αἱ ὥραι εἴνε τὸ νόμισμα τῆς ἡμέρας, καὶ αἱ ἡμέραι τὸ νόμισμα τῆς ζωῆς, καὶ ὅτι ὁ καιρός, ὃσις παρηλθε, δὲν ἐπανέρχεται πλέον. Ἀς μὴ ἀφίνω λοιπόν, εἶπον, νὰ παρέρχωνται ἀνωφελῶς αἱ ἡμέραι, αἱ ὥραι, αἱ στιγμαὶ μου· ἂς μὴ χάρω τὸ πολύτιμον τοῦτο νόμισμα. Ὁ καιρὸς παρεοχόμενος ἀνωφελῶς δὲν ἀφίνει δυσθέντα τον εἰμὴ ἐκνηρούς, κακοήθεις καὶ δυστιγχεῖς.

Ἴδον καὶ ἄλλο βῆμα πρὸς τὴν φρόγησιν, ἡ οἰκονομία τοῦ καὶ τοῦ, καὶ κατὰ τοὺς Ἐλληνας σοφοὺς χρόνον φείδον, διότι, κατὰ τὸν μαθητὴν τοῦ Ἀριστοτέλους Θεόφραστον, ἡ μεγίστη τῶν ἀσωτειῶν εἴνε ἡ ἀσωτεία τοῦ καὶ τοῦ φείδον.

Τάξις.

Συνείθεζον καὶ ἀρχάς, διὰ νὰ μὴ χάρω τὸν καιρόν μου εἰς τὴν τακτοποίησιν τῶν πραγμάτων μου, ν' ἀφίνω αὐτὰ ἀτακτοποίητα καὶ δύνανται ἐτύχαινον. Ἄλλὰ παρετήρησα, διὰ νὰ δινεύω ἀκολόνθως τὰ πρόγυματα, τὰ δύοτα δὲν ἡξευχον ποῦ ἔθεσα, ἔχαντον πολὺ περισσότερον καιρόν, ἀφ' ὃσον ἥθελον ἔξοδεύσῃ διὰ νὰ τοποθετήσω ἀπὸ ἀρχῆς αὐτὰ τακτικῶς. Ἐδιδάχθηρ λοιπὸν ὅτι πρὸς οἰκονομίαν τοῦ καιροῦ, τοῦ ματαίου κόπου καὶ τῆς δυσαρεσκείας, ἀπαιτεῖται νὰ ἔχω προσδιωρισμένον τόπον διὲ ἔκαστον πρᾶγμα, καὶ νὰ θέτω ἔκαστον πρᾶγμα εἰς τὸν οἰκεῖόν τον τόπον.

Παρετήρησα προσέπι ὅτι πρὸς οἰκονομίαν τοῦ καιροῦ ἀπαιτεῖται νὰ κάμωνται καθετεῖ τι εἰς τὴν ὥραν του καὶ ὅτι ἡ ἀταξία περὶ τὴν ἔργασίαν διπλασιάζει τὸν κόπον καὶ φθείρει ματαίως τὸν πολύτιμον καιρόν. Ἐσυμπέραντα λοιπὸν ὅτι πᾶν πρᾶγμα αἱ νότιαις οἰκονομίαις τοῦ πτωχού, ἔχει πόρον τινὰ εἰς τὴν καρδίαν του, ὃσις

Παρηγορία τοῦ πτωχοῦ.

Βλέπων καὶ ἀρχὰς τοὺς πλουσίους ἀφ' ἑνὸς καὶ τὴν ἰδικήν μου πτωχίαν ἀφ' ἑτέρου, ἐμελαγχόλουν καὶ ἐλυπούμην ἀλλὰ ἔξετάζων ἐπληροφορήθηρ ὅτι εἰς τοῦτο τὸν κόσμον ἔκαστος, εἴτε πλούσιος εἴτε πτωχός, ἔχει πόρον τινὰ εἰς τὴν καρδίαν του, ὃσις

τὸν βασανίζει· ἔμαθον μάλιστα ὅτι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἱ πόροι τῶν πλουσίων εἶναι πολὺ δύσηρότεροι παρὰ τοὺς πόνους τῶν πτωχῶν, διότι καὶ ἡ ὑγέια των εἶναι κειροτέρα καὶ αἱ ἀνάγκαι των περισσότεροι καὶ αἱ ἐπιθυμίαι των ἀτελεύτητοι. Ἐβεβαιώθην ἐπομένως ὅτι πᾶν ὅ, τι λάμπει δὲν εἶναι χρονίσιον, καὶ ὅτι πᾶς δύσις μακρόθεν φαίνεται εὐτυχής, δὲν εἶναι τοιοῦτος, ἐὰν ἐκ τοῦ πλησίον τὸν ἔξετάσσῃ.

Παρηγορίθην λοιπὸν καὶ ἔξηκολούθησα ἐργαζόμενος πάντοτε τυμίως καὶ ἐπιμελῶς, οἰκογονῶν τὰ ἐκ τῆς ἐργασίας μου κέρδη καὶ ζῶν λιτῶς καὶ σωφρόνως. Συλλογιζόμενος δὲ ὅτι ὑπάρχονταν καὶ ἄλλοι πολὺ πτωχότεροι ἦμοι, καὶ ἄλλοι πολὺ πλουσιώτεροι τῶν πλουσίων, τοὺς δόποις ἀνοήτως ἔζήλευν, ἔζησα πάντοτε εὐτυχής καὶ εὐχαριστημένος εἰς τὴν θέσιν μου, ἀκολουθῶν τὴν συμβουλὴν τοῦ Ἐλληνος Ἰσοκράτους «στέρε γε μὲν τὰ παρόντα ζήτει δὲ τὰ βελτίω».

Γενναιότης καὶ ἐπιμονή.

Παρετήρησα προσέτι ὅτι πολλὰ σχέδια ἐπιχειρήσεων, τὰ δποῖα ὠρίμως ἐσκέφθην, καὶ κατορθώταν καὶ ὀφελιμώτατα εὗρον, δὲν ἐτόλμησα τὰ πραγματοποιήσω, φοβηθεὶς ἐνδεχόμενα ἐμπόδια καὶ δυσκολίας.

Ἐσκέφθην λοιπὸν ὅτι ἡ γενναία της δὲν εἶναι ἀναγκαῖα μόνον εἰς τοὺς στρατιώτας, ἀλλὰ εἰς πάντα ἀνθρώπους, δπως δι’ αὐτῆς τυκῆ τὰς παρονσιαζομένας δυσκολίας εἰς τὰς ἐντίμους καὶ ἐπωφελεῖς ἐπιχειρήσεις τοῦ βίου μου.

Ἄλλα πολλοὶ ἀρχίζονται καὶ δλίγοι τελειώνουν, ἐνῷ ἡ ἀρχὴ εἶναι τὸ δυσκολώτερον, τὸ δὲ τέλος τὸ ἐναρεστότερον μέρος τοῦ ἐργον. Ὁθεν, εἴποι καθ’ ἐμαυτόν, ἐκτὸς τῆς γενναιότητος ἀπαιτεῖται καὶ σταθερὰ καὶ ἐπίμονος θέλησις, διὰ νὴ ἀνυπαλαίγ τις καὶ καταβάλῃ τὰς δυσκολίας καὶ τὰ ἐμπόδια, τὰ ἀπαιτούμενα εἰς τὴν ἐκπέλεσιν ἐπιχειρήσεως τυνος.

Εἶναι τῷ ὅντι ἀφοσύνη τὰ δροτιάση τις τὸν ἀγρόν του καὶ τὰ μὴ σπείρη αὐτὸν ἡ τὰ τὸν σπείρη καὶ τὰ μὴ τὸν θερίση.

Παρετήρησα ὅτι, ἐὰν ἡ δρυς δὲν ἐπιμείνῃ τὸν ἀπαιτούμενον

καιρὸν ἐπὶ τῶν αὐγῶν της, δορνίθια ποτὲ δὲν ἔξερχονται. Ἐπι-
μονὴ λοιπόν, ἐφώραξα, καὶ σταθερὸν ἡ σισμή εἶνε τῷ
δυτὶ δυνατώτερος μοχλὸς παντὸς ἔργου· δι' αὐτῆς ἡμπόρεσσα
νὰ ἐντοήσω πράγματα, τὰ δύοπα κατὰ πρῶτον μοὶ ἐφαίνοντο ἀ-
κατάληπτα, καὶ νὰ ἐπιτελέσω ἔργα, τὰ δύοπα* ἐνόμιζον ἀνεκτέλε-
στα.

*Ιδοὺ λοιπὸν καὶ ἄλλο βῆμα εἰς τὴν δόδον τῆς σοφίας. « ἂς
θέλω μεν, καὶ ἂς θέλω μεν σταθερὸν καὶ
ἐπιμόνως, καὶ τότε αδυσκολίας εἰπον
καὶ ἄντε πικέτειρά σεις τελεσφόρον
Ἄδυντος· ἀλλ' ἂς δεξύνωσι τὴν θέλησίν
μας, καθὼς ἡ ἀντίστασις τοῦ ἀκορίου δεξύνει τὴν μάχαιραν.

Υπομονὴ καὶ ἐλπίς.

*Ἐὰν ἡ ἐπιμόνη μονὴ εἴνε ἀναγκαία διὰ νὰ ἀπιπαλάιωμεν
πρὸς τὰς δυσκολίας, ἀναγκαιοτάτη εἴνε καὶ ἡ νόμος της,
πως ὑποφέρωμεν ἵσυχος καὶ ἀταράχως τὰς ἀποτυχίας καὶ δυ-
νησίας.

*Οταν ἡ πάροχη μὲν ἀνεμος, ἀλλ' εἴνε ἐναντίος, διὰ τῆς ἐπι-
μονῆς δυνάμεθα λοξοδρομοῦντες νὰ προχωρήσωμεν τὸ πλοῖον.
ἄλλ' ὅταν ἡ πάροχη γαλήνη καὶ πλήρης τηνεμία, τὸ δὲ πλοῖον μένη-
ἀκίνητον, εἰς μάτην ἀγαπακτοῦμεν, ἀπαιτεῖται τότε νόμος της
μέχρις οὗ πνεύσῃ οὐριος ἀνεμος.

Διὰ τῆς ἡπομονῆς μετριάζομεν τὴν ἀποτυχίαν ἡ δυστυχίαν
μας, ἐν φύσει διὰ τῆς ἡπομονῆσας μας διπλασιάζομεν τὴν στενο-
χωρίαν καὶ τὴν λύπην μας.

*Ο ἀνυπόμονος ἕπτος, δύστις, μὴ ὑποφέρων τὸ φορτίον του,
τὸ τυάσσει ἐπὶ τῶν ὁμών του διὰ νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὸ βάρος
αὐτοῦ, καταστρέψει τὴν ἴσορροπίαν τοῦ φορτίου καὶ ἀνοήτως
πληγώνει τὴν δάχτυλον του.

*Η νόμος της εἴνε θυγάτηρ τῆς δυνάμεως καὶ μήτηρ
τῆς ἐλπίδος· ἡ δὲ ἐλπίδα πάντας εἴνε ἡ παρηγορία καὶ τὸ καταφύγιον
εἰς τὰς πικρίας τῆς παρούσης ζωῆς. Εἴνε ἀκτίς φωτὸς εἰς τὸ
σκότος· σανὶς εἰς τὸ τανάγιον· φωτὴ ἀνθρώπινος εἰς τὴν ἔρημον·

ἀνάμυησις φίλου εἰς τὴν δυστυχίαν· μειδίαμα τέκνου δγωνιῶντος· ἐπίκλησις τοῦ δικαίου καὶ πολυευσπλάγχνου Θεοῦ ἐπὶ τῆς κλίνης τοῦ θανάτου.

“*Ἡ Ἑλλίς, ἡ ἀγαγκαιοτάτη αὕτη σύντροφος τῶν δυστυχούντων, δικαίως ἀνυψώθη μεταξὺ τῶν τριῶν μεγάλων ἀρετῶν, αὕτης πρόπει τὰ στολίζωσι πάρτα δληθινὸν χριστιανόν! Αἱ χριστιανοὶ καὶ δὲ αὗται ἀρεταὶ εἶνε ἡ πίστις, ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ἐλπίς.*

“*Ιδοὺ, φίλοι μου, ἐν περιλήψῃ ὅσα μ' ἔδιδαξεν ἡ πολυχρόνιος πεῖσμά μου καὶ ἡ σπουδὴ τοῦ ἑαυτοῦ μου. Ωφελήθητε ἐξ αὐτῶν, ἀλλὰ συγχρόνως ἔξακολονθήσατε καὶ σεῖς σπουδάζοντες πάντοτε ἀμερολήπτιως τὸν ἑαυτόν σας καὶ διορθώνοντες τὰ ἐλαττώματά σας, διὰ τὰ ἀποκτήσητε οὕτω τὴν πολύτιμον ἄγκυραν τῆς εὐτυχίας ἣντοι τὴν φρόνησιν.*

(Κατὰ τὸν Λ. Μελᾶν).

60. — ‘Υπερόφανος ως ἡ ἀράχνη.

Ἐίνε ἡ τετάρτη μετὰ μεσημβρίαν ὥρα. Ἡ Πηνελόπη ἐπιστρέφει εἰς τὴν οἰκίαν της ἐκ τοῦ σχολείου. Εἰσέρχεται εἰς τὸ δωμάτιον, ἔνθα ἐργάζεται ἡ μήτηρ της· τὴν χαιρετῷ κατὰ τὸ σύνηθες καὶ ἐν φάπαλλάσσεται τοῦ κρεμαστοῦ χαρτοφυλακίου της, ἐρωτάται ὑπὸ τῆς μητρός της καὶ διηγεῖται συντόμως τὰς λεπτομερείας τοῦ σχολικοῦ της βίου καὶ τὰ καθ' ὁδὸν ἐπεισόδια.

Ἡ Πηνελόπη είνε δωδεκατής. Ἐχει τὴν ἡλικίαν τῆς φρονήσεως πλέον. Ἐχει τὴν κομην μέλαιναν, ὡχρὸν τὸ χρῶμα, ὁφθαλμούς μέλανας καὶ ἀταράχους, ἐλληνικὴν κατατομήν. Κάμνει ψυχος. Είνε Φεβρουάριος. Τὸ δωμάτιον τῆς ἐργασίας είνε σοθικόν. Τὸ τίκ-τάκ τοῦ ἐκκρεμοῦς διακόπτει τὴν ἀνίσαν. “Οπως θερμανθῇ ἡ Πηνελόπη κύπτει πρὸ τῆς ἐστίας καὶ ἀνασκαλεύει· τὸ πῦρ. Τὰ ξύλα είνε ὀλίγον χλωρά, καπνιζουσι, τρίζουσι, δὲν ἀνάπτουσι. Ὁλίγα ροκανίδια μετὰ πίσσης ἀναμεμιγμένα καὶ ἐν μέσῳ τῶν ξύλων κεχωτικένα παράγουσι θλόγχα μὲ φαιδρούς. τριγμούς.

Τέλος πάντων, λέγει ἡ Πηνελόπη, ματαξὸν ἀνυπομονησίας καὶ φαιδρότητος. Προσέβλεψε πρὸς στιγμὴν τὸ ἔργον της. Ἐπειτα ωσὰν σκέψις τις τυχαίως διῆλθε διὰ τῆς κεφαλῆς της, εἰπε μὲν δρός περίφροντι, «ἴξη γηγενόν μοι, μῆτερ, κάτι τι».

— * Αἱ ἀκούσωμεν.

Εἰς τὸ σχολεῖον μοι εἶπον δτὶς εἴμαι ὑπερήφανος ὡς ἡ ἀράχνη. "Οτι μὲν ὡνόμασαν οὗτω, ἀδιαφορῶ· ἀλλὰ διὰ τὶ λέγουσιν ὑπερήφανος ὡς ἡ ἀράχνη;

"Οτι σὲ ὡνόμασαν ὑπερήφανον, ἀδιαφορεῖς, διότι πράγματι εἰσὶ τοιαύτη· ἀλλ' ἐπιθυμεῖς νὰ μάθης τὴν ιστορίαν τῆς παρούμπας. Θὰ σοι τὴν διηγηθῶ, δπως καὶ ἐγὼ τὴν ἔμαθον.

Μίαν φορὰν ἔζη μία παιδίσκη . . .

— 'Εγώ ἔ!

"Ογκὸν ἐκείνη ἦτο ξανθὴ καὶ ὥραιοτάτη καὶ εἰς τὴν ποικιλτικὴν ἐπιδεξία ὡς νεράειδα. Ὡνομάζετο 'Αράχνη· καὶ ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν, δπου ἐγεννήθη, καὶ σύμπασσα Ἑλλὰς ἐνεκωμίαζον αὐτήν, διότι ὡς πρὸς τὴν τέχνην ἡδύνατο δηθεν νὰ διαγωνισθῇ καὶ πρὸς τὴν Παλλάξδα 'Αθηνᾶν. Ἡ ἀνόητος κόρη ἐφείνετο δτὶς ἔζη μόνον διὰ τῶν ἐγκωμίων. Ἐν τῇ ὑπερηφανίᾳ της μάλιστα ἐτόλμησε νὰ συλλάβῃ ἀσεβῆ σκέψιν δτὶς ὄντως ἡδύνατο εἰς τὴν διὰ τῆς βελόνης ἐργασίαν νὰ παραβληθῇ πρὸς τὴν θείαν.

Ἡ 'Αθηνᾶ προσβληθεῖσα ἐστάθη ἐνώπιον τῆς ὑπερηφανού κόρης καὶ ἐζήτησε νὰ διαγωνισθῶσι. Ὡρίσθησαν ἡ ἡμέρα, ἡ ὥρα, τὸ διαγώνισμα καὶ οἱ δικασταί. Ἡ 'Αράχνη ἐν τῇ τρελλῇ ὑπερηφανίᾳ της τόσον ἐπιτόθη, δσον δύναται τις ἐκ χαρᾶς νὰ πτονῇ, δτὶς μέγας τις θρίαμβος ἀνομένει αὐτόν.

Τὸ ὄφασμα τῆς ἀράχνης ἀπέβη λαμπρὸν ἔργον θυητῆς γυναικός. Ἀλλὰ τὸ ὄφασμα τῆς Παλλάδος ὑπῆρξεν ἔργον θείον. Εἰς τὴν ὑφασμένην ἐκείνην εἰκόνα τὰ ὄλικὰ δὲν ἐφαίνοντο τεχνητά, ἀλλ' ὅλως φυσικά· διαυγέστατος κυανοῦς οὐρανός, ὅδατα καταπίπτοντα ψυχρότατα· εἰς τὰ χεῖλη τῶν ποιμένων καὶ τῶν νυμφῶν ἥκουες τὸν λεπτὸν ρύθμὸν φαίδρων ἡσμάτων. Ἡ 'Αράχνη μόλις ἐν βλέμμα ἔρριψεν ἐπὶ τῆς ὑφασμένης εἰκόνος τῆς Παλλάδος καὶ ἐγένετο κάτωχρος. Εἰς τὸ ὥραιότατον πρόσωπόν της

ἀπετυπώθη τὸ πεῖσμα καὶ ὁ φθόνος, τὸ μαῦρον αὐτὸν καὶ θλιβερὸν πάθος. Κατέργαγεν εἰς τὸ μᾶλλον ἀπόκεντρον καὶ ἔρημον ἐκ τῶν δωματίων της καὶ ἐκεὶ ἀπηγγούσθη, μὴ δυναμένη πλέον νὰ ζῇ κατόπιν τῆς ήττης της. Ἀλλὰ τὴν στιγμὴν καθ' ἣν ἦτο ἔτοιμη νὰ πηδήσῃ ἐκ τοῦ θρονίου καὶ νὰ πέσῃ κρεμασμένη αισχρῶς, κατὰ τὴν θέλησιν τῆς νικηφόρου θεᾶς, ἔπεισεν ἐν εἴδει πελιδνῆς ἀράχνης, τὴν ὄποιαν πάντες σήμερον γνωρίζουμεν, καὶ κατὰ μῆκος τῆς κλωστῆς της ἀνερριγήθη διὰ τῶν λεπτῶν ποδῶν της, ἀρχίζουσα νὰ κάμην ἐκεῖνο, τὸ ὄποιον ἔκτοτε κάμνει, δηλαδὴ νὰ υφαίνῃ, νὰ κλώθῃ, νὰ κεντῷ τὰ δίκτυά της, δπώς συλλαβθῆ τὰς μυίας. — Ήδου ὁ μῦθος. Δὲν προσθέτω πλέον τίποτε εἰμὴ διτὶ ἡ ὑπερηφανία εἶνε χείριστον ἐλάττωμα καὶ μάλιστα εἰς νεαράν καρδίαν.

Ἡξέρεις τί ἐσκεπτόμην δταν σὲ ἔβλεπον προσπαθοῦσαν ν' ἀνάψῃς τὸ πῦρ; τὰ χλωρὰ ξύλα συνέκρινα πρὸς τὴν νεότητα, ἡ ὄποια μόλις λάβησε συναίσθησιν τῶν γνώσεων τοῦ πρακτικοῦ βίου ἀναδίδει τὸν βλαβερὸν καὶ ἀηδὴν καπνὸν τῆς ὑπερηφανίας· ἐν φένκυσμα (προσάναμμα) τὸ ὄποιον τίθεται κάτωθεν τῶν χλωρῶν ξύλων καὶ ἀνάπτεται, ἐνόμιστα διτὶ συμβολίζει τὴν ὑγιὲς ἀνατροφήν, τὴν ἀρτίαν ἀκπαίδευσιν, ἥτις καταπαύει τὸν μισητὸν καπνὸν τῆς ὑπερηφανίας καὶ ἀναζωπυρεῖ τὴν λάκμπουσαν φλόγα τῆς εύφυΐας καὶ τῆς ἀρετῆς. Τοῦτο εἶχον κατὰ νοῦν, δταν σὲ εἶδον εἰσερχομένην καὶ εἶπον κατ' ἐμαυτήν: «Πόσον ἡ Πηνελόπη μου θὰ ἔτοι περισσότερον ἀγκηπτὴ καὶ ώραίς, ἐὰν ἔτοι ὀλιγώτερον ὑπερήφανος καὶ πείσμων πρὸς τοὺς ἄλλους».

Μῆτέρ μου, δὲν είμαι ὑπερήφανος.

Οἱ λόγοι ἐκεῖνοι ἦσαν τῷ ὄντι λέξεις ὑπερηφανίας, ἀλλὰ θυησιούστις ὑπερηφανίας, ἥτις ἀπαρνεῖται ἐκυτήν. Τώρα τὰς χείλη τῆς Πηνελόπης, τὰς ἄλλοτε λευκὰ καὶ ἐσφριγμένα, φαίνονται ἐρυθρά· οἱ ὄφθαλμοι της ἀντανακλῶσι ψυχὴν τεθλιμμένην· ἡ Πηνελόπη εἶνε ώραίς, χαρίεσσα, ἐν φέντη ὑπερηφανίᾳ της καθίστα καύτὴν πρότερον δυσάρεστον, δολίαν καὶ ἀργοπόρον.

Ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα ἔχουσι μαστηριώδη ἀρμονίαν.

61.— Ὁ Θεὸς καὶ ὁ θάνατος.

‘Ο Θεὸς τὸν θάνατον λυτρωτὴν τῶν πόνων
ἔπειμψεν εἰς ἄρρωστον ἄνδρα γεωπόνον,
νὰ τῷ δώσῃ ἀνεσιν τῶν δεινῶν καὶ κόπων
καὶ εἰς ἀναπαύσεως νὰ τὸν φέρῃ τόπον.

‘Εφθασεν ὁ θάνατος κ’ ἐπὶ τῆς καλύβης
τοῦ πτωχοῦ ἐκάθισεν ὡς ἡ ὅρνις Ἰβίς.
Στεναγμῷ ἥκουόντο, οἷμωγαὶ καὶ θρῆνοι,
ὅλη κατεσείετο στέγη ἡ καλαμίνη.

Πέντε ἔξ ἀνήλικα, καὶ ἀπὸ μητέρα
δροφανά, τὸν θνήσκοντα ἐκλαιον πατέρα.

«Θνήσκεις, πάτερ ; ἐκραζον κύκλωθεν τῆς κλίνης.
καὶ ἡμᾶς τὰ ἔρημα ἄχ ! ποῦ μᾶς ἀφίνεις ;»

‘Ηκουσεν ὁ θάνατος καὶ τὰ ἐλυπήθη
οἰκτιρμὸν ἡσθάνθησαν τ’ ἄπονά του στήθη·
ἀπρακτος ἐπέστρεψεν εἰς τὸν κύριον του,
κ’ ἐν ταύτῳ φοβούμενος τὸν φρικτὸν θυμόν του·
ἀφωνος εἰς τ’ οὐρανοῦ ιστατο τὰς θύρας.

— «Διατί, ὦ θάνατε, μὲ κενάς τὰς χείρας ;»
— «Διὰ τὰ παντέρημα τίς θὰ προνοίσῃ ;

ὅταν καὶ ὁ μόνος των βοηθὸς τ’ ἀφίσῃ ;»

— «Τρέξε, εἴπ’ ὁ Ἀναρχος, τρέξε ν’ ἀποσπάσῃς
λίθον ἀπὸ τ’ ἄμετρα βάθη τῆς θαλάσσης».

Εἶπε, κ’ εἰς τὴν θάλασσαν δίχως νὰ βραδύνῃ
ώς βολὺς ὁ θάνατος πίπτει μολυβδίνη·
καὶ εἰς τὰ οὐράνια μετὰ τάχους ἵσου
φέρει τὸν ζητούμενον λίθον τῆς ἀβύσσου·

— «θραῦσέ τον»· εἰς δάκτυλα δύο τὸν λαμβάνει,
τὸν συντρίβει κ’ ἔνδον του σκώληξ ζῶν ἐφάνη.

Τότε δ’ Πανάγαθος ἐκραξεν δργίλος,
καὶ ὁ θόλος ἔτρεμε τ’ οὐρανοῦ ὁ κοῖλος.
— «Τίς εἰς τὰ ἀνήλια βάθη, ἀποκρίσου,
συντρεῖ τὸν σκώληκα τοῦτον τῆς ἀβύσσου ;»

« Τίς όμοῦ δι' ἄπαντα προνοεῖ τὰ ὄντα;

« Τίς γινώσκει μέλλοντα, πρότερα, παρόντα;

« Τίς ἐμοῦ, ὃ κάθαρμα, κάλλιον γνωρίζει

ἡ ζωὴν ἡ θάνατον πότε νὰ χαρίζῃ;

κ' ἐν ταύτῳ τὸ σκῆπτρόν του αἴρ' ἡ δεξιά του
δίδει εἰς τὸ μετάφρενον μίαν τοῦ θανάτου.

“Ηστραψε κ' ἔβρόντησέ, τὸν κατακωφαίνει,

καὶ κωφὸς ὁ θάνατος ἀπὸ τότε μένει.

Μάταια τὰ ὄντα του ὁ κλαυθμός μας κρούει·

δὲν ἀκούει δέοσιν, θρήνους δὲν ἀκούει.

(*I. Καρασούτσας*).

62. — Η Ἀρκαδία

(Περιγραφὴ)

Ἡ Ἀρκαδία εἶνε ἀναγνιφρήτως μία ἐκ τῶν ὠραιοτέρων καὶ γραφικωτέρων ἐπαρχιῶν τῆς Ἑλλάδος. Ἐὰν τὰ ὑψώματα τοῦ Ταῦγέτου ὄμοιάζουσι μὲ τὰς ἀποτόμους φάραγγας τῆς Ἐλείας, ἡ Ἀρκαδία ἔχει χαρίεντας καὶ καταρύτους λόφους, ὄμοιους πρὸς ἑκείνους, τοὺς ὅποιους παρουσιάζουσιν εἰς τὸν περιηγητὴν αἱ παραρρήνιοι¹ χῶροι. Τὰ αὐτὰ καὶ εἰς τὴν Ἀρκαδίαν σκιερὸν ἔλση, αἱ αὐτὰ δροσερὸν κοιλάδες, τὰ αὐτὰ μαγευτικὰ ὑψώματα, ὅποθεν τὸ βλέμμα πλανᾶται ἐπὶ καταρύτων πεδιάδων καὶ ὠραίων βοσκῶν. Δὲν ὑπάρχει γραφικώτερον ἀπὸ τὴν κοιλάδα τῆς Νέδας ἐν Ἀρκαδίᾳ μεταξὺ Φιγαλείας καὶ Ἀνδρίτσαινης. Εἰς τὴν μαγευτικὴν σκηνογραφίαν προστίθεται καὶ τὸ μέγα ἐνδιαφέρον, τὸ ὅποιον ἡ γωνία αὖτη τῆς γῆς παρέχει ὑπὸ ἀρχαιολογικὴν ἐποψίαν. Ἐνταῦθα σφίζονται τὰ ἔρείπια, σεβαστὰ καὶ ἱερά, τοῦ μεγαλοπρεποῦς τῆς Φιγαλείας ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος.

Ἀπὸ τῶν ὑψώματων τῆς Φιγαλείας ὁδὸς πετρώδης καὶ κατωφερῆς ἀγεις πρὸς τὴν ὁδὸν τὴν ἀγουσταν τὸν ὁδοιπόρον κατ' εὐθείαν εἰς τὴν Ἀνδρίτσαιναν. Βαθμηδὸν ἡ πυκνὴ φυτεία χάνεται· οἱ λόφοι γίνονται ταπεινότεροι καὶ ἡ διη τοποθεσία λαμβάνει χαρακτῆρα ἡμερώτερον. Δάφναι καὶ μυρσίναι περιστέφουσι

Παρὰ τὸν Ρῆνον εἶνε δὲ ὁ Ρῆνος ποταμὸς τῆς Γερμανίας.

τὴν ὁδόν. Τὸ βλέμμα ἀναπαύεται εὐχαρίστως ἐπὶ τῶν ἐκτεθει-
μένων βοσκῶν τῆς Ἀρκαδίας. 'Η ἐν γένει Ἀρκαδίκη σκηνογρα-
φία περιβάλλεται μακρόθεν ὑπὸ τῶν ὑψηλῶν ὄρέων τῆς Πελοπον-
νήσου· εἰς τὸ βάθος δὲ διὰ μέσου τῶν λόφων καὶ ὑψωμάτων
φαίνεται ὡς κυανὴ ταινία ἡ θάλασσα. Διὰ τῆς ὁδοῦ ἡ μελλον
ἀτραποῦ, ἡτις ἀκολουθεῖ τοὺς λόφους ἐλεισιδῶς, φθίνει τις εἰς
τὴν κοιλάδα, ὅπόθεν παρουσιάζεται τὸ πανόραμα τῆς Ἀνδρι-
τσαίνης· ἐν μέσῳ δὲ συμπλεγμάτων κυπαρίσσων βαθεός πρασίνου
χρώματος καὶ διαφόρων πυκνοφύλλων δένδρων ἐμφανίζονται αἱ
ἐρυθραὶ στέγαι τῶν οἰκιῶν τῆς Ἀνδριτσαίνης.

63. — Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας.

Γέννησις, παιδικὴ ἡλικία καὶ ἀγωγὴ Ἀλέξαν-
δρου. — Τὰ δύο πρῶτα ἔτη τῆς βα-
σιλείας αὐτοῦ.

Φίλιππον τὸν Β'. διεδέχθη ἐπὶ τοῦ Μακεδονικοῦ θρόνου ὁ
υἱὸς αὐτοῦ Ἀλέξανδρος, εἰκοσατῆς τὴν ἡλικίαν· ὁ Ἀλέξανδρος
ἐγεννήθη τῷ 356 π. Χ. καθ' ἣν ἡμέραν ὁ Ἡρόστρατος ἐπιθυμῶν
δοξαν κακοζηλού ἔκαυσε τὸν ἐν Ἐφέσῳ περιήρημον ναὸν τῆς
Ἀρτέμιδος, διτις ἴθεωρεῖτο ἐν τῶν ἐπτὰ θυμάτων τοῦ ἀρχαίου
κόσμου.

Ἡ φύσις ἐπροίκισε τὸν Ἀλέξανδρον μὲν τὰ λαμπρότατα πνευ-
ματικὰ καὶ ψυχικὰ προτερήματα, δι' ὧν οὗτος ἔμελλε ν' ἀνα-
δειχθῆ ὁ μέγιστος στρατηγὸς καὶ δορικτήτωρ καὶ τοῦ ἀρχαίου
καὶ τοῦ νεωτέρου κόσμου. Ἡτο μεγαλοφυής, θερμούργος, φιλό-
δοξος καὶ μεγαλοφρων· τὰ προτερήματα δὲ ταῦτα τοῦ Ἀλε-
ξανδροῦ ἐκαλλιέργησε καὶ θυματίως ἀνέπτυξεν ὁ μέγας αὐτοῦ
διδάσκαλος, ὁ ἐκ Σταγείρων τῆς Μακεδονίας φιλόσοφος Ἀρι-
στοτέλης. Οἱ Ἀριστοτέλης προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ Φίλιππου ἀνέ-
λαβε τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ Ἀλεξανδροῦ ἀπὸ τοῦ 13 ἔτους τῆς
ἡλικίας του· ἐπὶ ὅκταετίαν δὲ διαμείνας ἐν τῇ Μακεδονικῇ Αὔλῃ
διέπλασε καὶ διεμόρφωσε τὸ ἥθος τοῦ μαθητοῦ του Ἐλληνο-
πρεπέστατον καὶ μεγαλόφρον· ἐνέπνευσεν εἰς αὐτὸν κοσμοπολι-

τικὰς ἀρχὰς καὶ εὐγενῆ ἔρωτα πρὸς τὰς μεγάλας πράξεις· τοσαύτην δὲ ἀγάπην καὶ τοσοῦτον σέβας, ἥσθιόντεο ὁ Ἀλέξανδρος πρὸς τὸν διδάσκαλον του, ὡστε ἐλεγεν «εἰς μὲν τὸν πατέρα μου ὅρείλωτὸν ζῆν, εἰς δὲ τὸν διδάσκαλον μου τὸ εὖ ζῆν».

'Ἐκ παιδικῆς ἡλικίας διερχόντεο ἡ ὑπέροχος φύσις τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἡρώτησάν ποτε αὐτὸν οἱ φίλοι του ἐν ἥθελε ν' ἀγωνισθῆ εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας· «ναί», ἀπεκρίθη, «εἰς ἔχω βασιλεῖς αἰταγωνιστάς». Οσάκις ἥρχετο ἀγγελία δτι ὁ πατέρος του ἐνίκησε νίκην τινὰ ἢ ἐκυρίευσε πόλιν, ἐν φύσι οἱ φίλοι του συνέχαιρον αὐτόν, ὁ Ἀλέξανδρος περίλυπος ἐλεγεν: «ὁ πατέρος μου ἔχει σκοπὸν τὰ πάντα νὰ κατορθώσῃ, νὰ μὴ ἀφήσῃ δὲ καὶ εἰς ἐμὲ νὰ πράξω μέγα τι καὶ λαμπρὸν ἔργον».

Φιλοζενῶν ποτε, κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ πατρός του, πρέσβεις τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν ἔξεπληξεν αὐτοὺς μὲ τὴν ὄρθην κρίσιν καὶ τὴν μεγαλοφυΐαν του. Δέν ἥρωτας αὐτοὺς περὶ παιδικῶν πραγμάτων, ἀλλὰ τοὺς ἐξήταξε ποίᾳ ἥτο ὁ ὄδος πρὸς τὴν Ἀσίαν, ποίᾳ ἡ ἀπόστασις τῶν πόλεων, πῶς ἐφέρετο πρὸς τοὺς ἔχθρούς του ὁ βασιλεὺς, εἰς τὶ συνίστατο ἡ ἀληθῆς δύναμις τοῦ βασιλέως καὶ ἀλλὰ τοιαῦτα. Οἱ πρέσβεις ἔμειναν ἔκπληκτοι ἐκ τῶν ἐρωτήσεων τούτων τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ἐλεγον μεταξύ των· «ὁ παῖς οὗτος εἶνε μέγας βασιλεὺς, ἐν φύσει ἕπικός μας βασιλεὺς εἶνε εἰς ἀσήμαντος ἀνθρωπος καὶ μόνον προσὸν ἔχει τοὺς πολλοὺς θησαυρούς του».

Μειράκιον ὡν ὁ Ἀλέξανδρος, 14 ἔτῶν, παρέσχε λαμπρὸν

Ἀλέξανδρος

δεῖγμα τῆς ἐκτάκτου τόλμης του καὶ ἀφοίας. Θεσσαλός τις ἔφερεν εἰς τὸν Φίλιππον πρὸς ἀγορὰν ἵσχυρὸν καὶ σφριγῶντα ἵππον, *Bouxeprádūr* ὄνομαζόμενον, διὰ νὰ τὸν ἀγοράσῃ. Ὁ βασιλεὺς μετὰ τῶν αὐλικῶν του κατέβη εἰς τὴν πεδιάδα, ἵνα δοκιμάσῃ τὸν ἵππον· ἀλλ' ὁ ἵππος ἤτοι τοσοῦτον ἄγριος, ὥστε οὐδεὶς ἡδύνατο νὰ τὸν πλησιάσῃ καὶ νὰ τὸν ἱππεύσῃ. Ὁ Φίλιππος ὄργισθεὶς διέταξε νὰ τὸν ἀπαγάγωσιν ὡς ἄγριον καὶ ἀγρηστὸν· ὁ Ἀλέξανδρος δμως παρὼν ἐζήτησε παρὰ τοῦ πατρός του τὴν ἀδειαν νὰ δοκιμάσῃ καὶ αὐτός. Ὁ Φίλιππος ἔδωκε τὴν ἀδειαν. Τότε ὁ Ἀλέξανδρος πλήρης χαρᾶς ἔλαβε τὸν χαλινὸν τοῦ ἵππου καὶ ἔστρεψεν αὐτὸν πρὸς τὸν ἥλιον, διότι παρετήρησεν διὰ τὸν ἕταράσσετο ἐκ τῆς κινουμένης σκιάς του· ἀφ' οὗ δὲ τὸν ἔγωπευσεν ὄλιγον, διὸ ἐνὸς πηδήματος εὑρέθη ἐπ' αὐτοῦ. Ὁ ἵππος ταράσσεται καὶ προσπαθεῖ νὰ ρίψῃ τὸν ἀναβάτην· ἀλλ' ὁ Ἀλέξανδρος ἔκρατήθη· ἔπειτα πλήρας τὸν ἵππον μὲ τοὺς πτερυνιστήρας καὶ χαλαρώσας τὸν χαλινὸν, ἀφῆκεν αὐτὸν νὰ τρέξῃ. Ἐν ἀκαρεῖ ὁ ἵππος ἐγένετο ἀφραντος. Ὁ Φίλιππος καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἔμειναν κεχυνότες, θεωροῦντες ἀναπόρευκτον τὸν ὄλεθρον τοῦ Ἀλεξανδρού. Μετ' ὄλιγον δμως ὁ Ἀλέξανδρος ἐπιστρέψει ὑπερήφρωνος καὶ θριχμευτικῶς μὲ τὸν ἵππον κάθιδρον καὶ ἥμερον πλέον· καὶ οἱ μὲν ἄλλοι ἥλαλαζον, ὁ δὲ Φίλιππος δακρύων ἐκ τῆς χαρᾶς του ἐνηγκαλίσθη τὸν υἱόν του καὶ ἀσπαζόμενος αὐτὸν εἶπε· «Ζήτησον, νιέ μου, ἀλλο βασιλευο, διότι ἡ Μακεδονία δὲν σὲ χωρεῖ».

Δεκαοκταετῆς δὲ ὁ Ἀλέξανδρος διηύθυνε τὸ ἀριστερὸν κέρας τῶν Μακεδόνων εἰς τὴν ἐν Χαιρωνίᾳ μάχην, τὴν γενομένην μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Φίλιππου, καὶ κατέκοψε τὸν ἵερδον λόχον τῶν Θηραίων, συντελέσκεις οὕτω εἰς τὴν μεγάλην ἐκείνην νίκην.

'Αναβάτης εἰς τὸν θρόνον ὁ Ἀλέξανδρος τῷ 336 εὑρέθη περιεστοιχισμένος ὑπὸ διεφόρων κινδύνων ἐσωτερικῶν καὶ ἔξωτερικῶν. Καὶ πρῶτον κατέστησεν ἐκποδῶν πάντας ἐκείνους, οἵτινες ἡθέλησαν ν' ἀμφισβήτησωσιν εἰς αὐτὸν τὸν θρόνον. "Ἐπειτα δὲ μαθῶν διὰ οἱ "Ἑλληνες ἡτοιμάζοντο νὰ ἐπαναστήσωσι, περιφρονοῦντες αὐτὸν διὰ τὴν νεότητά του, καὶ μάλιστα οἱ Ἀθηναῖοι,

παρακινούμενοι ύπό τοῦ Δημοσθένους, καλοῦντος τὸν Ἀλέξανδρον παιδίον, εἰσέβαλεν ἀμέσως μετὰ στρατοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Φόρας εἰς τὰς Θερμοπύλας συνεκάλεσεν, ὡς πρόσδρος, τὸ Ἀμφικτιονικὸν συνέδριον, τὸ ὥποιον ἀνεγγνώρισε τὴν ἡγεμονίαν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος. Ἐπειτα προχωρήσας ἤλθε καὶ ἐστρατοπέδευσε πλησίον τῆς Καδμείας.

Ἡ ἀπροσδόκητος αὕτη ἐμφάνισις τοῦ Ἀλεξανδρου ἐξέπληξε τοὺς Ἑλληνας, οἵτινες ἔγουν ἀντιστάσεως ὑπέκυψαν εἰς αὐτὸν. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι, οἵτινες περισσότερον εἶχον ἐκτεθῆ, καὶ διὰ πρεσβείας ἐζήτησαν συγγνώμην. Ὁ Ἀλέξανδρος ἴδειχθη εὑμενῶς τὴν πρεσβείαν καὶ συνεχώρησε τοὺς Ἀθηναίους.

Μετὰ ταῦτα ἤλθεν εἰς τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου καὶ συνεκάλεσεν ἐκεῖ κοινὴν τῶν Ἑλλήνων σύνοδον, ἣτις ἀνεκήρυξεν αὐτὸν ἀρχιστράτηγον τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν. Μόνοι οἱ Σπαρτιάται καὶ πάλιν ἡρήθησαν ν' ἀναγνωρίσωσι τὸν Ἀλέξανδρον ὡς ἀρχιστράτηγον, ὡς πρότερον ἡρήθησαν ν' ἀναγνωρίσωσι τὸν πατέρα του Φίλιππον ὡς τοιοῦτον, διότι ἔλεγον δτὶ πατροπαράδοτον εἰς αὐτοὺς ἡτο νὰ ἡγῶνται καὶ οὔχι νὰ ἔπωνται. Ὁ Ἀλέξανδρος ἡδύνατο εὐκόλως ν' ἀναγκάσῃ αὐτοὺς νὰ υποκύψωσι, ἀλλὰ δὲν ἡθέλησε νὰ μεταχειρισθῇ κατ' αὐτῶν βίκν.

Ἐπανελθὼν ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὴν Μακεδονίαν ἤρχισε νὰ παρασκευάζητε διὰ τὴν μεγάλην κατὰ τῶν Περσῶν ἐκστρατείαν. Πρὶν δμως διεκῆ εἰς τὴν Ἀσίαν, ἡθέλησε νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἀρχὴν του ἐπὶ τῶν πέριξ τῆς Μακεδονίας οἰκούντων Βαρθαρῶν· τὸ ἕαρ λοιπὸν τοῦ 335 ἐξαστράτευσε πρὸς Βορρᾶν. Διαβάς τὸν Αἴμον κατετρόπωσε καὶ ὑπέταξε τοὺς Τριβαλλούς, μεγάλην Θρακικὴν φυλήν. Ἐπειτα περάσας τὸν μέγιστον ποταμὸν Δούναβιν ὄρμησε κατὰ τῶν Γετῶν καὶ ἔτρεψεν αὐτοὺς εἰς φυγήν. Τοσοῦτον δὲ τρόμον ἐνέπνευσαν τὰ κατορθώματα ταῦτα, ὅτε οἱ ἄλλοι βάρθαροι λαοὶ ἔπειμψαν πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον πρέσβεις προσφέροντες δῶρα καὶ ζητοῦντες εἰρήνην, τὴν ὥποιαν οὗτος παρεχώρησε. Ἀλλ' ἐν ᾧ εὑρίσκετο εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα, διεδοθῆ εἰς τὴν Ἑλλάδα δτὶ ἐφονεύθη. Οἱ Ἑλληνες ἀμέσως ἐζήτησαν

ν' ἀνακτήσωσι τὴν ἐλευθερίαν τῶν πρῶτοι δὲ οἱ Θηβαῖοι λα-
βόντες τὰ δπλα κατέκοψαν μέρος τῆς Μακεδονικῆς φρουρᾶς (τὴν
όποιαν ὁ Φίλιππος εἶχεν ἐγκαθιδρύση ἐν τῇ Καδμείᾳ μετὰ τὴν
ἐν Χαιρώνείᾳ μάχην).

Οἱ Ἀλέξανδρος μαθὼν τὴν ἐπανάστασιν τῶν Θηβαίων φθά-
νει ὡς ἀστραπὴ (ἐντὸς 13 ἡμερῶν) καὶ στρατοπεδεύει ἔξωθεν
τῶν Θηβῶν· προσκαλεῖ τοὺς Θηβαίους νὰ καταθέσωσι τὰ δπλα,
ὑποσχόμενος γενικὴν ἀμνηστίαν, ἀλλ' αὐτοὶ ἀρνοῦνται. Τότε ὁ
Ἀλέξανδρος ὄργισθεις διεπάσσει ἑρόδον· ὁ ἁγών ὑπῆρχε τρομε-
ρός. Οἱ Θηβαῖοι ἐπολέμησαν μετ' ἀνδρείας καὶ ἐνθουσιασμοῦ
ὄντως· Ἐλληνικοῦ, ἀλλ' ὑπέκυψαν εἰς τὴν ὄρμὴν τοῦ Μακεδονι-
κοῦ στρατοῦ καὶ εἰς τὴν ἀκατάσχετον τόλμην τοῦ Ἀλέξανδρου.
Ἡ πολις ἐκυριεύθη τῷ 335 καὶ κατεσκάφη, πλὴν τῆς Καδ-
μείας, διου ἔμελλε νὰ ἐδρεύῃ πάντοτε Μακεδονικὴ φρουρά,
καὶ τῶν ναῶν καὶ τῆς οἰκίας τοῦ ποιητοῦ Πινδάρου· 6000 Θη-
βαῖοι ἐφονεύθησαν, οἱ δὲ λοιποὶ περὶ τοὺς 30,000 ἡχμαλωτι-
σμησαν καὶ ἐπωλήθησαν ως ἀνδράποδα.

Τὴν μεγάλην ταύτην σκληρότηταν ἔδειξεν ὁ Ἀλέξανδρος πρὸς
τοὺς Θηβαίους, θέλων νὰ καταπλήξῃ καὶ τοὺς λοιποὺς Ἐλληνας
καὶ νὰ καταστήσῃ ἀδύνατον ἐν τῷ μέλλοντι πᾶν ἐπαναστατικὸν
κίνημα αὐτῶν. Καὶ ἀληθῶς φόβος καὶ τρόμος κατέλαβε τοὺς
ἄλλους Ἐλληνας· οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἐκ τῆς παραδειγματικῆς ταύ-
της τιμωρίας τῶν Θηβαίων καταπλαγέντες διέκοψαν τὰ Ἐλευ-
σίνια μυστήρια, τὰ ὅποια ἐπανηγύριζον, καὶ ἐπεμψαν πρεσβείαν
πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον, ἵνα ἐπικαλεσθῶσι τὴν ἐπιείκειαν αὐτοῦ.

Οἱ Ἀλέξανδρος γνωρίζων διει οἱ Ἀθηναῖοι ἐξηρεθίζοντο
πάντοτε ὑπὸ τῶν ῥητόρων, ἡρκέσθη εἰς τὸ νὰ ζητήσῃ νὰ τῷ
παραδώσωσι δέκα ἑκ τούτων, ἐν οἷς καὶ τὸν Δημοσθένην, καὶ
τὸν Λυκοῦργον. Οἱ Δημοσθένης εἰς τὴν περίστασιν ταύτην διη-
γήθη εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὸν μῦθον τῶν λύκων καὶ τῶν προ-
θέτων παραβάλλων πρὸς τὸν μῦθον τοῦτον τὴν ἀπαίτησιν τοῦ
Ἀλέξανδρου.

Οἱ Ἀθηναῖοι περιηλθον εἰς ἀμυναίαν μὴ θέλοντες νὰ πα-
ραδώσωσι τοὺς ῥήτορας. Ἐπεμψαν λοιπὸν τὸν ῥήτορα Δημάδην,

φίλον τῶν Μακεδόνων, δστις κατώρθωσε καὶ ἔπεισε τὸν Ἀλέξανδρον ν' ἀποσύρῃ τὴν ἀπαίτησίν του· ὁ Ἀλέξανδρος δῆμον συνεχώρησε τοὺς Ἀθηναίους, ἀλλὰ καὶ φιλοφρονέστατος ἐδείχθη πρὸς αὐτούς.

Μετὰ ταῦτα ὁ Ἀλέξανδρος ἐπορεύθη καὶ πάλιν εἰς τὸν Ἰσθμὸν· συνεκάλεσε κοινὴν τῶν Ἑλλήνων σύνοδον καὶ ὥρισε τὴν δύναμιν, τὴν ὄποιαν ἐκάστη πόλις ὅφειλε νὰ πέμψῃ τὸ προσεγκὲς ἕκαρ διὰ τὴν κατὰ τῶν Περσῶν ἐκστρατείαν.

Ἐν Κορίνθῳ πολλοὶ πολιτικοὶ καὶ φιλόσοφοι προσήρχοντο ἵνα χαιρετίσωσι τὸν βασιλέα. Μόνος ὁ κυνικὸς φιλόσοφος Διογένης ὁ Σινωπεὺς δὲν συνεινήθη ἐκ τοῦ μεγαλείου τοῦ Ἀλέξανδρου καὶ οὐδὲ μετέβη ἵνα ἔδῃ αὐτόν. Τότε ὁ Ἀλέξανδρος ἐπορεύθη αὐτὸς πρὸς τὸν Διογένην, ἀκολουθούμενος ὑπὸ πολλῶν, εὑρε δὲ αὐτὸν καθήμενον κατὰ γῆς καὶ θερμαϊνόμενον ὑπὸ τοῦ ἡλίου. Ὁ Ἀλέξανδρος ἡρώτησε τὸν φιλόσοφον ἂν εἶχε νὰ ζητήσῃ παρ' αὐτοῦ χάριν τινά· «οὐδὲμίαν ἀλληρ, ἀπεκρίθη ὁ Διογένης, παρά μόνον νὰ παραμερίσῃς ὀλίγον ἀπὸ τὸν ἡλιον». Ἐν φὶ δὲ οἱ ἄλλοι ἦγέλασαν, ὁ Ἀλέξανδρος θυμάστις τὴν ὄλιγάρκειαν τοῦ φιλοσόφου εἶπεν «εἰὰρ δὲρ ἥμηρ Ἀλέξανδρος, θὰ ἐπεθῆμονταν νὰ εἴμαι Διογένης».

64. ‘Υποταγὴ τῶν Μαλλῶν εἰς τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον.

Ο Ἀλέξανδρος συμπληρώσας τὴν ὑποταγὴν τοῦ ἀπεράντου Περσικοῦ κράτους, ἐπεχείρησεν ἐν ἔτει 327 τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Ἰνδικῆς, ἡτις ἦτο ἡ χώρα τοῦ πλούτου καὶ τῶν μυθικῶν παραδόσεων καὶ τὴν ὄποιαν οὐδεὶς εὐρωπαῖος στρατηγὸς εἶχε πατήσῃ. Εἰσβαλὼν εἰς αὐτὴν καὶ διάφορα Βασίλεια αὐτῆς ὑποτάξας ἔφθασε μέχρι τοῦ Ὑάκιντος ποταμοῦ. Ἐν φὶ δὲ ἡτοιμάζετο νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὰς θαυμασίας χώρας τοῦ Γάγγου, αἰφνις πρώτην φοράν οἱ Μακεδόνες, ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται, ἀποκαμόντες ἐκ τῶν ἀδιακόπων ἡγώνων καὶ τῶν μεγάλων ταλαιπωριῶν, ἤρνηθησαν ν' ἀκολουθήσωσιν αὐτόν. Ὁ Ἀλέξανδρος

προσεπάθησε καὶ διὰ παρακλήσεων καὶ δι' ἀπειλῶν νὰ μεταπείσῃ αὐτούς, ἀλλ' ἐστάθη ἀδύνατον.

Τότε λοιπὸν ὁ πάντοτε ἀγέτης Ἀλέξανδρος ἔστερζε νὰ ἡττηθῇ ὑπὸ τῶν Μακεδόνων· πρὶν δὲ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Περσίαν ἰδρυσεν ἐπὶ τῆς δυτικῆς ὅχθης τοῦ Ὑφάσιος ποταμοῦ 12 βα-μούς, εἰς τιμὴν τῶν 12 Ὀλυμπίων θεῶν καὶ ως ἕσχατον πρὸς ἀνατολικὲς δρις τῶν δορικτησιῶν του· ἐπειτα κατ' Αὔγουστον τοῦ 326 ἥρχισε τὴν κάθισδον ἀπὸ τοῦ Ὑφάσιος καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Νικαιαν (παρὰ τὸν Ὑδάσπην ποταμόν).

Ἐκ Νικαιᾶς ἐπιβιβασθεὶς μετὰ τοῦ στρατοῦ του εἰς τὸν ἐν τῷ μεταξὺ ναυπηγηθέντα στόλον ἐκ 2,000 πλοίων κατέπλευσε τὸν Ὑδάσπην, τὸν Ἀκεσίνην καὶ τὸν Ἰνδὸν ποταμὸν καθυπο-τάσσων τοὺς πακαποσακμίους λαούς, κτίζων πόλεις, λιμένας καὶ ναυπηγεῖς. Οἱ κατέπλους οὕτος ὡμοίαζεν ὅντως πρὸς θριαμ-βευτικὴν πορείαν.

Τὰ παρὰ τὸν Ἰνδὸν ἔθην καταπλαγέντα ἐπὶ τῇ πρωτοφανεῖ καὶ ὑπερλάμπρῳ ταύτῃ ποταμοπλοΐᾳ συνέρρεον εἰς τὰς ὅχθας τοῦ ποταμοῦ, ἵνα θαυμάσωσι τὸ ἐξόχως λαμπρὸν θέαμα, ἔδοντα τὰ ἀγαπητὰ αὐτῶν φύσματα. Κατὰ τὸν κατάπλουν αὐτὸν ὁ Ἀ-λέξανδρος ὑπέταξε καὶ τοὺς Μαλλίονες, ἔθνος τῆς Ἰνδικῆς πο-λεμικώτατον. Οἱ Ἰνδοὶ οὗτοι ἀντέστησαν ἐρρωμένως· ἐν τῇ ἀλώσει μάλιστα τῆς ὁχυρᾶς αὐτῶν πρωτευούσης ὁ Ἀλέξανδρος διὰ τὸ ρίψοκίνδυνον αὐτοῦ ὀλίγον ἐλειψε νὰ φονευθῇ. Ἀποκρύ-σας διὰ τῶν βελῶν τοὺς ἐχθροὺς ἀπὸ τῶν ἐπάλξεων τοῦ τείχους, ἤρπασεν ἀπὸ τῶν χειρῶν στρατιώτου τινὸς κλίμακα καὶ δι· αὐτῆς ἀνέβη ἐπὶ τοῦ τείχους ἀκολουθούμενος καὶ ὑπὸ ἀλλων· ἀλλ' αἴφνης καὶ ἀπροσδεκήτως ἡ κλίμαξ θραύσται καὶ ὁ Ἀλέ-ξανδρος εὑρέθη ἐπὶ τοῦ τείχους μετὰ τῶν ὑπασπιστῶν του Λε-οννάτου καὶ Πενκέστα καὶ τοῦ διμοιρίτου Ἀθρέα. Οἱ βάρβα-ροι ἐκ τῶν ἐνδοθεν ρίπτουσι κατ' αὐτοῦ χαλαζῆδὸν βέλη. Ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἐκείνη ἀμυγχαίκ ὁ Ἀλέξανδρος ἐδειξεν ἡρωϊσμὸν ἀπαραδειγμάτιστον. Χωρὶς νὰ συλλογισθῇ εἰς ποίον κίνδυνον ἔξε-τιθετο, πηδᾷ ἐντὸς τοῦ τείχους καὶ κατὰ τύχην ἴσταται ὅρθιος· οἱ πολέμιοι βλέποντες τὸν Ἀλέξανδρον ἐρχόμενον κατὰ γῆς ἐνό-

μισαν δτι λάχμψις τις ἐξήρχετο ἐκ τοῦ σώματός του, ἐκεῖνος δὲ
ώς φαεινὸν φάσμα ἐνεργανίσθη ὅρθιος ἐνώπιον αὐτῶν· μετὰ τὸν
'Αλέξανδρον δὲ συνεπήδησαν καὶ οἱ τρεῖς ἀκόλουθοι του. Οἱ
βάρβαροι μετ' ἀλαλγμῶν ἐφώρμησαν καὶ ἐπληττον αὐτὸν μα-
κρόθεν διὰ βελῶν καὶ δοράτων. 'Ο 'Αλέξανδρος ἐρειδόμενος ἐπὶ
τοῦ τείχους ἀμύνεται γενναίως· φονεύει πολλοὺς ἐκ τῶν ἐφορ-
μῶντων καὶ αὐτὸν τὸν ἡγεμόνα τῶν Ἰγδῶν. 'Ο διμορίτης
'Αθρέας τοξεύει; εἰς τὸ πρόσωπον πίπτει πρὸ τοῦ βασιλέως·
καὶ αὐτὸς ὁ 'Αλέξανδρος τιτρώσκεται βαρέως ὑπὸ τὸν μαστὸν
διὰ βέλους διατρυπήσαντος τὸν σιδηροῦν θώρακα. Καὶ ἐν δσφ
μὲν τὸ τραῦμα ἦτο θερμόν, καὶ περ κακῶς ἔχων, ἐξηκολούθει
ἀμυνόμενος. 'Αφ' οὖ δμως μετ' ὄλιγον ἔρρευσε πολὺ καὶ ἀθρόον
αἷμα, κατέλαβεν αὐτὸν ἵλιγγος καὶ λιποφυχία καὶ κλίνας πρὸς
τὰς ἐμπόρδις ἔπεσεν ἐπὶ τῆς ἀσπίδος του. Οἱ ὑπασπισταὶ του Λε-
οννᾶτος καὶ Πευκέστας τίθενται πρὸ αὐτοῦ καὶ γενναίως ἀγωνι-
ζόμενοι ἀποκρούουσι τοὺς πολεμίους· ἐξαθειν τοῦ τείχους δαιμο-
νιώδης θόρυβος καὶ ταραχὴ ἐπικρατεῖ. Οἱ Μακεδόνες ἀντιλη-
φθέντες τὸν κίνδυνον τρέχουσιν ὡς μακινόμενοι· ἀρπάζουσι κλί-
μακας, μηχανάς, κορμοὺς δένθρων καὶ δι' δλων τῶν μέσων προσ-
παθοῦσι ν ἀναβαθῆσθαι· τέλος πολλοὶ κατορθοῦσι καὶ ἀναβαθίσουσι·
ρίπτονται ἐντός θραύσουσι τοὺς μοχλοὺς τῶν πυλῶν καὶ εἰσορμῷ
ὁ Μακεδονικὸς στρατός· φρικώδης σκηνὴ λαμβάνει χώραν ἐντὸς
τοῦ φρουρίου· ἀνδρες, γυναικες παιδία καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ
ἄψυχα κύπτουσιν εἰς τὴν ἀγρίαν ὄργην τῶν Μακεδόνων, καὶ μό-
νον τὸ αἷμα ἥδυνθη νὰ κατασβέσῃ τὴν φλόγα τῆς λυσσαλέας
ἐκδικήσεως.

'Ο 'Αλέξανδρος μεταφέρεται εἰς τὴν σκηνὴν του ἀναίσθητος·
ἡγνόσουν δμως ἀν τέξι καὶ εἰς δλον τὸ στράτευμα διεσαλπίσθη
ηδη δτι ὁ 'Αλέξανδρος ἀπέθανε· τὸ βέλος ἦτο εισέτι ἐντὸς τῆς
πληγῆς καὶ πόνοι δριμύτατοι ἐπαναφέρουσι τὸν βασιλέα εἰς αἴ-
σθησιν· μετὰ σπαραξικρδίων δὲ στεναγμῶν διατάσσει νὰ ἐκ-
βάλωσι τὴν αἰχμὴν τοῦ βέλους ἐκ τοῦ σώματος, εύρύνοντες διὰ
τοῦ ξίφους τὴν πληγὴν· καὶ νέα μὲν ἐπέρχεται λιποφυχία ἐκ
τῆς μεγάλης καὶ αῦθις ροῆς τοῦ αἵματος· ἀλλ' ὁ βασιλεὺς

μετ' ὄλιγον ἀνέλκθεν ἔνεκα τῆς Ισχυρᾶς αὐτοῦ κράσεως. Μεθών δὲ τὰ ἐν τῷ στρατοπέδῳ συμβαίνοντα καὶ φθούμενος μήπως συμβῇ δυσάρεστόν τι ἐν αὐτῷ, ἀπεφάσισε νὰ ἐμφανισθῇ εἰς τοὺς στρατιώτας, πρὶν ἔτι ἐντελῶς ἀναρρώσῃ. Διέταξε λοιπὸν νὰ κατασκευάσωσι μεγαλοπρεπῆ σκηνὴν ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος, ἵτις ἦνει κωπηλασίας ὑπὸ μόνου τοῦ ρεύματος ὥθουμένη ἔφερε τὸν βασιλέα εἰς τὰς συμβολὰς τοῦ Ὑδραώτου καὶ τοῦ Ἀκεσίνου, διόπου ἦτο τὸ στρατόπεδον. Οἱ Ἀλέξανδρος διέταξε ν' ἀφαιρέσωσι τὴν σκηνὴν ἀπὸ τῆς πρύμνης, ὅπερ μὲ τοὺς Ἰδίους τῶν ὀρθαλμοὺς νὰ πεισθῶσιν οἱ στρατιῶται, διτὶ δὲν ἐκομιζετο νεκρὸς ὁ βασιλεὺς· ἔπειτα δὲ παρήγγειλε νὰ τῷ φέρωσιν ἴππον, ὅπερ νὰ ἰδωσιν αὐτὸν καὶ ἀπαντεῖσι οἱ στρατιῶται, οἵτινες καὶ περιεκύκλωσαν αὐτὸν καὶ ἀλλοι μὲν ἦπτοντο τῶν χειρῶν του, ἀλλοι δὲ τῶν γονάτων του, καὶ τῶν φορεμάτων, ἀλλοι δὲ ἔριππον ἐπ' αὐτοῦ ταΐνιας καὶ ἀνθη.

Οἱ Ἀλέξανδρος τελέσας εὐχαριστήρια πρὸς τοὺς θεοὺς ἐπὶ τῇ ἀναρρώσει του ἐξηκολούθησε τὴν κάθιδον αὐτοῦ εἰς τὴν Περσίαν.

ΘΕ. Καλλωπισμὸς τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ Σερικλέους

Οἱ Περικλῆς, ἀφ' οὗ κατέστησε τὰς Ἀθήνας Ισχυράς, ἐπεχείρησε νὰ καλλωπίσῃ αὐτὰς διὰ μεγαλοπρεπῶν οἰκοδομημάτων καὶ ἀλλων ἔργων, ἐπιθυμῶν νὰ καταστήσῃ τὰς Ἀθήνας τὴν λαμπροτέραν τῶν Ἑλληνίδων πόλεων. Διὰ τῶν ἔργων δὲ τούτων, ἀττινα ἐπεχείρησεν ὁ Περικλῆς, καὶ πόρος παρείχετο εἰς τὴν πενεστέραν τάξιν, καὶ ἡ βιομηχανία καὶ ἡ τέχνη προήγγετο· τὴν γενικὴν δὲ ἐποπτείαν καὶ διεύθυνσιν τῶν διαφόρων καλλιτεχνικῶν ἔργων ἀνέθηκεν ὁ Περικλῆς εἰς τὸν δαιμόνιον καλλιτέχνην καὶ ἐπιστήθιον φίλον του Φειδίαν.

Τὸ βλέμμα τοῦ Περικλέους ἐστράφη κυρίως πρὸς τὴν Ἀκρόπολιν, τὸν ἱερὸν ἐκείνον βράχον, τὸν ὃποιον ἦ

φύσις ἐφαίνετο δτι προώρισεν ώς τὸ ἐπιφανὲς μουσεῖον τῆς Ἀθηναϊκῆς τέχνης· ἐν τῇ Ἀκροπόλει λοιπόν, ητις εἶχε τειχισθῆ ύπὸ τοῦ Κίμωνος, φκοδομήθησαν ἐπὶ Περικλέους τὰ σπουδαιότατα τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης ἔργα· α') ὁ Παρθενών (κατοικία τῆς παρθένου Ἀθηνᾶς), ἐκ Πεντελικοῦ μαρμάρου, ἀμίμητον ἀριστούργημα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, διὰ τὸ δποῖον ἐδαπανήθησαν ύπερ τὰ 1000 τάλαντα¹ ητοι 6 ἑκατομμύρια ἀττικῶν δραχμῶν, ίσοδυναμοῦσαι πρὸς 48 περίπου ἑκατομ. σημερινῶν δραχμῶν· τοῦ Παρθενῶνος ἀρχιτέκτονες ήσαν ὁ Ἰκτίνος καὶ ὁ Καλλικράτης· ητο δὲ ὁ ναὸς οὗτος ὀκτάστυλος δωρι-

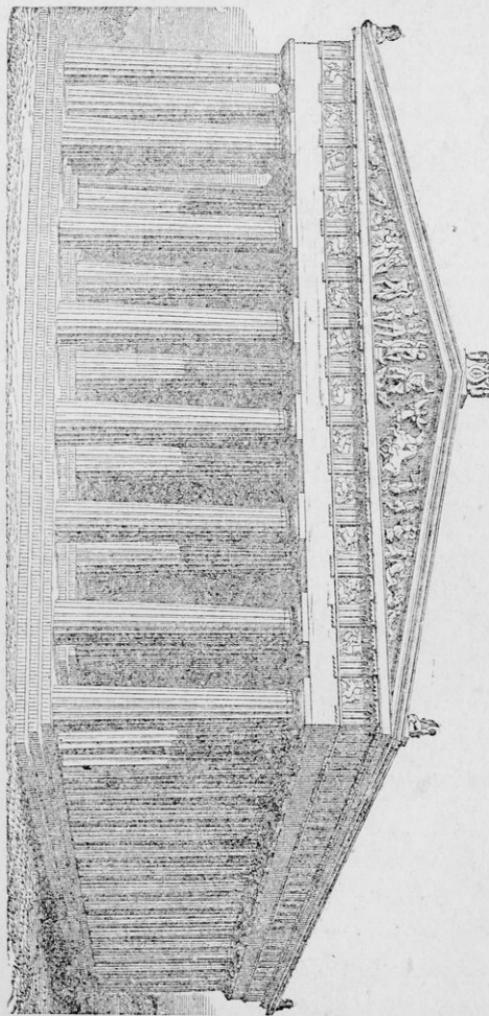
Ἀκρόπολις

κοῦ ρύθμοῦ· καὶ ἐξωτερικῶς μὲν ἐκοσμεῖτο δι' ἀπαραμίλλων ἔργων γλυπτικῆς ἐν τοῖς ἀετώμασιν, ἐν ταῖς μετόπαις καὶ ἐν τῷ ζωφόρῳ· ἐντὸς δὲ τοῦ σηκοῦ τοῦ ναοῦ ἡκτινοβόλει τὸ χρυσελεφάντινον ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς, ἔργον τῆς θεοπνεύστου χειρὸς τοῦ Φειδίου· β') τὰ Προπύλαια, τὰ ὅποῖα ήσαν μεγαλοπρεπῆς εἰσόδος τῆς Ἀκροπόλεως, ἐφάμιλλα τοῦ Παρθενῶνος κατὰ

Τὸ τάλαντον=6000 δραχ. ἀττικαῖ.

τὸ κάλλος. Τὸ λαμπρὸν τοῦτο οἰκοδόμημα τοῦ ἀρχιτέκτονος Μηνησικλέους ἐκτίσθη δλόχληρον ἐκ Πεντελικοῦ

ΑΦΑΕΩΦΙΔΗ ΙΙ

μαρμάρου καὶ ἐστοίχισε 2,000 τάλαντα (= 96 ἑκατομ. σημερινῶν δραχμῶν)· καὶ ἀριστερῷ μὲν τῷ ἀναβαίνοντι

ἥτο ἡ λεγομένη Πιρακοθήκη, μέρος οὗσα τῶν προπυλαίων, τὴν ὅποιαν ἥδη ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Κίμωνος εἶχε κοσμήσῃ διὰ λαμπρῶν ζωγραφιῶν ὁ ἐκ Θάσου περιώνυμος ζωγράφος Πολύγρωτος· δεξιῷ δὲ ἦτο ὁ κορφότατος καὶ χαριέστατος ναΐσκος τῆς Ἀπτέρου Νίκης, δστις εἶχεν ἰδρυθῆ πρὸ τοῦ Περικλέους κατὰ Ἰωνικὸν ρυθμὸν ἐπὶ περιβλέπτου θέσεως, ἐξ ἣς ἦσαν ἀποπτοι οἱ λιμένες τοῦ Πειραιᾶς, ἡ Σαλαμίς, ἡ Αἴγινα, ἄλλαι νῆσοι καὶ τὰ βόρεια τῆς Πελοποννήσου· γ') τὸ Ἑρέχθειον, τὸ χαριέστατον τῶν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως οἰκοδομημάτων, Ἰωνικοῦ ρυθμοῦ.

Ἔτο δὲ καὶ τὸ Ἑρέχθειον, ναὸς τῆς Πολιάδος Ἀθηνᾶς, ἰδρυθὲν ἐπὶ τόπου συνδεομένου πρὸς τὰς παραδσεις τῆς Ἀθηνᾶς, τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῶν ἡρώων Ἑρεχθέως καὶ Κέκροπος. Τὸ λαμπρότατον τμῆμα τοῦ Ἑρεχθίου ἦτο ἡ νοτία πρόστασις, τῆς ὅποιας τὸ ἐπιστύλιον ὡς ἐλαφρὸν βάρος ὑποβαστάζουσιν ἐξ καλλίμορφοι κόραι, γνωσταὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα Καρυάτιδες· δ') χαλκοῦν

Ἀθηνᾶ

ἄγαλμα τῆς Προμάχου Ἀθηνᾶς, ἐστημένον μεταξὺ Παρθενῶνος, Προπυλαίων καὶ Ἑρεχθίου· τὸ ἄγαλμα τοῦτο ἦτο κολοσσιαῖον, ἔχον ὕψος ὑπὲρ τοὺς 50 πόδας, ὥστε ἐλεγον δτι τὸ κράνος τῆς Ἀθηνᾶς καὶ ἡ αἰχμὴ τοῦ δόρατος ἦσαν ὅρατὰ εἰς τοὺς πλέοντας τὸ Σούνιον, δόπεν ὅμως ἀληθῶς δὲν φαίνεται ἡ Ἀκρόπολις· προσέτι δὲ πληθὺς ἄλλων ἱερῶν καὶ βωμῶν καὶ ἀναθημάτων καὶ ἄγαλμάτων συνεπλήρωνε τὸ ἄφθιτον μεγαλεῖον καὶ τὴν

ἀλησμόνητον χάριν τοῦ μεγάλου ἐκείνου ἱεροῦ τείχους.

Καὶ ἔξω τῆς Ἀκροπόλεως κατεσκευάσθησαν ἀρχιτεκτονικὰ ἔργα πρὸς καλλωπισμὸν τῆς πόλεως, οἷον τὸ Ὁδεῖον παρὰ τὸ θέατρον, μέγα οἰκοδόμημα κυκλοτερές, προωρισμένον εἰς μουσικοὺς ἀγῶνας κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν μεγάλων Παναθηναίων καὶ περιλαμβάνον πολλὰς χιλιάδας θεατῶν. Τὸ σχῆμα τοῦ Ὁδείου ὑπεμίμνησκεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὴν μεγαλοπρεπῆ σκηνήν, τὴν δποίαν εἶχε στήση ἐν Ἀθήναις ὁ Εέρενης.

Ἡ καλιτεχνικὴ αὐτῇ ζωὴ δὲν περιωρίζετο μόνον ἐντὸς τῶν Ἀθηνῶν, ἀλλὰ διεχέετο καθ' ἄπασαν τὴν Ἀττικήν· ἐπὶ Περικλέους φιλοδομήθη ὁ ναὸς τῆς Σούνιαδος Ἀθηνᾶς καὶ ὁ μέγας ναὸς τῆς Δημητρος καὶ τῆς Κόρος ἐν Ἐλευσῖνι, καὶ ὁ περικαλλέστατος ναὸς τῆς Νεμέσεως ἐν Ραμνοῦντι, δήμῳ οὐχὶ μακρὸν τοῦ Μαραθῶνος, Τὸ ἐπίνειον τῶν Ἀθηνῶν, ὁ Πειραιεύς, ἐν τῷ διοίω τυνεκεντροῦτο δῆλη ἡ ναυτικὴ καὶ ἐμπορικὴ κίνησις τῆς Ἀττικῆς, προσέλαβεν ἐπὶ Περικλέους νέαν σψιν· ὁ περίφημος ἐκ Μιλήτου ἀρχιτέκτων Ἰππόδαμος ἐρρυμοτόμησεν αὐτὸν δι' εὐθυγράμμων ὁδῶν καὶ ἐκόσμησε διὰ μεγάλων πλατειῶν, διὰ στοῶν, δι' ἐμπορικῶν ἀποθηκῶν, διὰ νεῶν, διὰ θεάτρων καὶ δι' ἀγορᾶς ἐν τῷ κέντρῳ, ητις ἐκαλεῖτο Ἰπποδάμεια.

Πάντα ταῦτα τὰ ἔργα ἔχουσι μεταβληθῆ εἰς ἐρείπια ὑπὸ τοῦ χρόνου, ὑπὸ τῶν πολέμων καὶ ὑπὸ τῶν βαρβάρων· ἀλλὰ καὶ ἐρείπια ἔρχονται ἐκ περάτων γῆς διάφοροι σοφοί καὶ πεπαιδευμένοι καὶ βασιλεῖς διὰ νὰ τὰ θαυμάσωσι.

66.— Ηερὶ τοῦ σχίσματος τῶν Ἑκκλησιῶν.

Σχίσμα τῶν ἐκκλησιῶν λέγεται ὁ ἀποχωρισμὸς τῆς Δυτικῆς ἐκκλησίας ἀπὸ τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς. Άιτιας δὲ προκα-

λέσαντα τὸ σχίσμα εἶνε πρῶτον μὲν ἡ ἀλαζονείς καὶ ἡ φιλοπρωτία τῶν Παπῶν τῆς Ῥώμης, οἵτινες εἶχον τὴν ἀξίωσιν δτι εἰς αὐτοὺς ἀνήκει ἡ ὑπερτάτη ἔξουσία ἐπὶ πάστος ἐκκλησιαστικῆς ὑποθέσεως, διότι αὗτοι εἶνε δῆθεν διάδοχοι τοῦ ἀποστόλου Πέτρου, δτις κατ' αὐτοὺς ἴδρυσε τὴν ἐκκλησίαν ἐν Ῥώμῃ· δεύτερον δὲ ὁ φιλόνος, τὸν ὄποιον οἱ Πάπαι ἔτρεφον κατὰ τῶν Πατριαρχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διότι ἔβλεπον αὐτοὺς νὰ προτιμῶνται καὶ νὰ μεγαλύνωνται ἀφ' ὅτου ὁ Μέγας Κωνσταντίνος μετέφερε τὴν ἔδραν του ἀπὸ τῆς Ῥώμης εἰς τὴν Κων-) παλιν· τρίτον ἡ παραποίησις καὶ ἡ νόθευσις τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως, διότι ἡ Ῥώματικὴ ἐκκλησία ἐναντίον καὶ τοῦ Εὐχγελίου καὶ τῆς σταθερᾶς παραδόσεως τῆς Ἐκκλησίας προσέθηκεν εἰς τὸ 8ον ἥρθον τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως δτι τὸ "Ἄγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται καὶ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ προσέτι θὲ καὶ πολλαὶ καινοτομίαι καὶ πλάναι, οἷον ἡ χοῖσις ἀζύμων εἰς τὴν μετάληψιν ἀντὶ ἐνζύμου ἅρτου.

Τὰς παραδόσους ταύτας ἀξιώσεις τῶν Παπῶν ἀπέκρουτκν οἱ κατὰ καιρούς Πατριαρχαὶ ἀλλὰ τὸ σχίσμα ἤρχισεν ἀφ' ὅτου ἀνέβη εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ Φώτιος (857), καθηιερεύεται καὶ τοῦ πρὸ αὐτοῦ πατριάρχου Ἰγνατίου.

"Ο Φώτιος κατήγετο ἐξ ἐπιφανεστάτου γένους· ἦτο δὲ ἀνὴρ σοφώτατος καὶ πολυμαθέστατος καὶ πολυγραφώτατος· ἀπέστειλε δὲ αὐτὸν ἡ Θεία Πρόνοια κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἵνα πατέξῃ καὶ συντρίψῃ τὴν ἐπηρεάν τοῦ ὁρθού τῶν Παπῶν τῆς Ῥώμης καὶ σώσῃ τὴν Ὁρθοδοξίαν καὶ τὸν Ἑλληνισμὸν ἀπὸ τοὺς ὅνυχας τοῦ Παπισμοῦ. Ο Φώτιος ἐγένετο Πατριαρχης ἀπὸ λαζακοῦ, ἀφ' οὗ προηγουμένως ηὔδοκιμησεν εἰς τὰ ἀνώτατα τῆς πολιτείας ἀξιώματα ὡς πρωτοσπαθάριος (χρηγῆς τῆς βασιλικῆς φρουρᾶς) καὶ ὡς πρωτοσηκρήτης (πρῶτος τῶν μυστικο-συμβούλων).

"Ο ἐκπτωτὸς Ἰγνατίος δὲν ἦσυχαζεν, ἀλλ' ἐβόα καὶ ἐπέ-ραττε τὴν Ἐκκλησίαν· καὶ τὸν Φώτιον ἀκόσμως ὑδρίζε· τέλος κατέρρυγε καὶ εἰς τὸν Πάπαν τῆς Ῥώμης Νικόλαον τὸν Α'.

Ο ἀλαζών Πάπας Νικόλαος ἀπήγησε τὴν παροχίτησιν τοῦ Φωτίου ἐπὶ τῷ λόγῳ διεῖ ὡς ἐκλογὴ αὐτοῦ ἀπὸ λαϊκοῦ εἰς πατρι-
ἀρχῆν ἀντέθαιεν εἰς τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας. Καὶ ἐπειδὴ
ὁ Φώτιος δὲν παρητείτο, ὁ Πάπας συνεκάλεσεν ἐν Ἀράμη σύ-
νοδον, ἵτις ἀφώρισε τὸν Φώτιον. Καὶ δὲν ἤρκεσθη εἰς τὰς ἀθέ-
σμους ταύτας ἐνεργείας ὁ Πάπας, ἀλλ' ἔπειψε καὶ εἰς τὴν
Βουλγαρίαν ἐπισκόπους, οἱ ὅποιοι ἐδίδασκον τὰς κακοδοξίας τῆς
Ἀρμαϊκῆς ἐκκλησίας καὶ πικρῶς κατέκριναν τὸν Φώτιον ως ἀ-
νυψωθέντα δῆθιν εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἀντικανονικῶς.

Ο ιερὸς Φώτιος μαθὼν πάντα ταῦτα συνεκάλεσε τῷ 867
ἐν Κων)πόλει σύνοδον, ἐνώπιον τῆς ὄποιας κατήγγειλε τὴν Ἀρ-
μαϊκὴν Ἐκκλησίαν ως ἐπεμβαίνουσαν παρανόμως εἰς τὰ πράγ-
ματα τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας καὶ ως αἱρετικήν, διότι καὶ
τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως, ως ἀνωτέρω εἴπομεν, ἐνόθιεν καὶ
ἄλλας καινοτομίας εἰς τὴν θρησκείαν εἶχεν εἰσαγάγη. Ἡ σύνο-
δος τότε τὸν μὲν Πάπαν Νικόλαον ἀφώρισεν ως πρόξενον το-
σούτων καὶ τηλικούτων σκανδάλων, τὰς δὲ καινοτομίας τῆς Ἀρ-
μαϊκῆς ἐκκλησίας ἀνεθεμάτισε.

Οὕτω λοιπὸν ἥρχισε τὸ σχίσμα μεταξὺ τῶν δύο ἐκκλησιῶν
καὶ ἑξηκολουθησε μέχρι τοῦ 1053, ὅπότε ἐπὶ πατριαρχού Κυ-
ρουλαρίου ἡ Δυτικὴ ἐκκλησία ἀπεσπάσθη ὀριστικῶς ἀπὸ τὴν Ἀ-
νατολικὴν Ὀρθόδοξον. Πολλαὶ ἀπόπειραι ἐγένοντο πρὸς ἔνωσιν
τῶν δύο ἐκκλησιῶν· αἱ ἀπόπειραι δύος αὗται ἀφορμὴν εἶχον
τὴν πολιτικὴν ἀδυναμίαν τῶν αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου καὶ
ως ἐκ τούτου ἀπέτυχον, διότι πάλι "Ἄδου οὐ κατισχύουσι τῆς
ἀληθείας.

67.— Ἀλωσίς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων.

Κατὰ τὸ ἔτος 1195 ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Κων)πόλεως Ἰσαά-
κιος Ἀγγελος ἑξεθρονίσθη καὶ ἐτυφλώθη, ἀνηγορεύθη δὲ αὐτο-
κράτωρ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἀλέξιος ὁ Γ'. Ὁλίγα ἔτη μετὰ ταῦτα
οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Ἰταλοί ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ *Borifatios*,

μαρκίωνος τοῦ Μομφερατικοῦ, καὶ τοῦ *Baldovinou*, κόμητος τῆς Φλανδρίας, ἡσαν ἔτοιμοι νὰ ἐπιχειρήσωσι τὴν τετάρτην σταυροφορίαν¹ διὰ νὰ ἀλευθερώσωσι τοὺς ἄγιους τόπους ἀπὸ τῶν βαρβάρων. Ὁ Δόγμης τῆς Ἐνετίας Ἐργάκος Δάρδολος, γέρων ἐνενηκοντούτης, ἀνέλαβεν ἐπὶ πληρωμῇ νὰ διαπεραιώσῃ τοὺς σταυροφόρους εἰς τὴν Ἀσίαν μὲν Ἐνετικὴ πλοῖα. Ἡσαν δὲ οἱ Ἐνετοὶ κατὰ τὸν μεσαίωνα ὁ πρῶτος ναυτικὸς λαός τοῦ κόσμου, διπλασίας εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἡσαν οἱ Φοίνικες καὶ μετ' αὐτοὺς οἱ Ἑλληνες.

Ἐν φιλοπόδιον οἱ σταυροφόροι ἡσαν ἔτοιμοι πρὸς ἀναχώρησιν, παρουσιάσθη ἐνώπιον αὐτῶν ὁ ιερὸς τοῦ τυφλοῦ Ἰσαακίου Ἀγγέλου Ἀλεξίου ὁ Δ' καὶ παρεκάλεσεν αὐτοὺς νὰ ἔλθωσιν εἰς βοήθειαν τοῦ πατρός του, ὑποσχεθεὶς νὰ ὑποτάξῃ τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν εἰς τὴν Δυτικὴν καὶ νὰ χορηγήσῃ εἰς αὐτοὺς χρήματα καὶ στρατὸν πρὸς ἀνάκτησιν τῆς Ἱερουσαλήμ.

Οἱ σταυροφόροι πεισθέντες εἰς τὰς μεγάλας ὑποσχέσεις τοῦ Ἀλεξίου ἔπλευσαν εἰς Κων)πολιν καὶ προσωριμίσθησαν τῷ 1203 εἰς τὴν Χαλκηδόνα, ἀπέναντι τῆς Κων)πόλεως. Ἀνέκροτος ὑπῆρχεν ἡ ἐντύπωσις, τὴν ὁποίαν ἐπροξένησεν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ποιητικῶν διατεθειμένων σταυροφόρων ἡ τότε μητρόπολις τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου. Πάντες δέοι δὲν εἶχον ἕδη ἀκόμη τὴν Κωνσταντινούπολιν, μολις ἐπίστευον τοὺς ὄφθαλμούς των, διτε εἰδον τὰ ψηλὰ τείχη, τὰ περιβάλλοντα τὴν πόλιν, καὶ τοὺς ἐπ' αὐτῶν ἐκ διαλειμμάτων ἀνορθουμένους πύργους, τὰ ὑπερήφανα μέγαρα, τῶν ὁποίων ἡ πληθὺς ἐφαίνετο ἀπίστευτος, καὶ τὴν μεγάλην ἔκτασιν τῆς πόλεως ταύτης, ἡ ὁποία ἦτο ἡ πρώτη δλων τῶν πόλεων τῆς θρησκίου.

Ο Ἀλεξίος Γ' βλέπων ὅτι δὲν ἤδυνατο ν' ἀντιπαραταχθῇ κατὰ τῶν σταυροφόρων, ἐπρότεινεν εἰς τοὺς ἀρχηγούς αὐτῶν νὰ τοῖς δώσῃ χρήματα καὶ ν' ἀπέλθωσιν ἀλλ' ὁ Βογιοφάτιος καὶ ὁ

1. Σταυροφορίαι ἐνομάζονται αἱ ἐκστρατεῖαι, τὰς ὁποίας ἐπεγένονται ἡ Δυτικὴ Εὐρώπη πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν ἀγίων τόπων ἀπὸ τῶν βαρβάρων κατακτητῶν Τούρκων.

Βαλδουΐνος ἀπέρριψεν τὴν πρότασιν ταύτην καὶ ἀπήγησαν παρὰ τοῦ Ἀλεξίου ν' ἀποδώσῃ τὸν θρόνον εἰς τὸν νόμιμον ἡγεμόνα, τὸν Ἰσαάκιον. Καὶ ἐπειδὴ ὁ Ἀλεξίος Γ'. δὲν ὑπήκουσεν εἰς τὴν διαταγὴν ταύτην, οἱ σταυροφόροι ἐκ τῆς Ἀσιατικῆς παραλίας τοῦ Βασπόρου, διποι εἶχον ἀποβιβασθῆ, διεπερατώθησαν εἰς τὴν βροτεῖαν ἀκτὴν τοῦ λιμένος τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ κατέλαβον τὸ Πέραν καὶ τὸν Γαλατᾶν. Ἐκείθεν ἐπροχώρησαν διὰ ξηρᾶς ᾧνωθεν τοῦ λιμένος μέχρι τῶν τειχῶν τοῦ Βυζαντίου· συγχρόνως δὲ ὁ στολὸς διαρρήξας τὴν ἀλυσιν, ἡ ὁποίᾳ ἔφραστε τὴν εἰσοδον τοῦ Κερατίου κόλπου, εἰσέπλευσεν ἐντὸς αὐτοῦ· γενικὴ δὲ ἐπηκολούθησεν ἔφοδος καὶ ἀπὸ ξηρᾶς καὶ ἀπὸ θαλάσσης. Καὶ ἀπέτυχε μὲν ἡ ἔφοδος αὗτη· ἐν τούτοις ὁ Αθηναϊός αὐτοκράτωρ Ἀλεξίος Γ' τοσοῦτον ἐτρόμαξεν, ωστε χωρὶς κακὸν γάλονάμαση τὰς δυνάμεις του, ἐδραπέτευσεν ἐν καιρῷ νυκτὸς ἐκ τῆς πρωτευούσης, συμπαραλαβὼν τοὺς θησαυροὺς καὶ τὰ κειμήλια, ἀφήσας δὲ τοὺς ὑπηκοούς του, τὴν συζυγὸν του καὶ τὰς δύο θυγατέρας του εἰς τὴν τύχην των.

Οἱ κάτοικοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως μὴ ἔχοντες τὶ νὰ πρᾶξωσιν, ἀπεφυλάκισαν τὸν τυφλὸν Ἰσαάκιον καὶ ἀνεβίβασαν αὐτὸν πάλιν ἐπὶ τοῦ θρόνου. Τοτε ὁ Ἰσαάκιος παρεκάλεσε τοὺς σταυροφόρους νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν πόλιν ὡς φίλοι ἐν συνοδείᾳ μετὰ τοῦ νιοῦ του Ἀλεξίου. Οἱ σταυροφόροι δὲν ἥθελον ν' ἀφήσωσι τὸν Ἀλεξίον ἐλεύθερον, πρὶν ὁ πατήρ του ἐπικυρώσῃ τὰς ὑποσχέσεις αὐτοῦ. 'Ο Ἰσαάκιος, ἐν ἣ θέσει εὑρίσκετο, ἡναγκάσθη ν' ἀναγνωρίσῃ ὡς ἐγκύρους τὰς ὑποσχέσεις τοῦ νιοῦ του. Τοτε εἰσῆλθε πανηγυρικῶς ὁ Ἀλεξίος εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐστέφη ὡς συμβασιλεὺς τοῦ πατρός του. Καὶ πρῶτον μὲν συγήνεσε νὰ ὑποταχθῇ ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία εἰς τὴν Δυτικήν.

Ἐπειτα δὲ ὁ Ἰσαάκιος καὶ ὁ Ἀλεξίος συνέλεξαν δσα ἡδύναυτο χρήματα καὶ ἐπλήρωσαν εἰς τοὺς σταυροφόρους 100 χιλ. μάρκας.¹ Τηνελείποντο δμως ἀλλαὶ 100 χιλ. μάρκας, τὰς ὁ-

1) Ἡ μάρκα ἰσοδυναμεῖ μὲ δραχ. 1,25.

ποίας ὁ Ἀλέξιος ὅφειλε νὰ πληρώσῃ εἰς τοὺς σταυροφόρους· καὶ ἵνα ἔξοικονομήσῃ τὸ ποσδύ τοῦτο, κατεπίεστε χρηματικῆς τὸν λαὸν καὶ ἐσύλησε καὶ αὐτὸς τὰ ιερὰ σκεύη τῶν ναῶν. "Οτε δὲ κατόπιν ἀπέστειλε πρὸς τὸν Πάπαν καὶ τὴν παρ' αὐτοῦ ἀπαιτηθεῖσαν ὄμοιογίκην πίστεως καὶ ὁ πατριάρχης πιεζόμενος ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἀνεκήρυξεν ἐν τῇ ἀγίᾳ τοῦ Θεοῦ Σοφίᾳ τὸν Πάπαν ὡς τὸν πρῶτον ἐπίτροπον τοῦ Σωτῆρος ἐπὶ τῆς γῆς, τοσοῦτον ἔξωργίσθη ὁ λαός, ὃτε ἐταξίσει καὶ τὸν μὲν Ἰσαάκιον καὶ τὸν Ἀλέξιον Δ' καθήρεσεν, ἀνεβίβεις δὲ ἐπὶ τοῦ θρόνου συγγενῆ τινα τοῦ Ἰσαάκιου, τὸν Ἀλέξιον Ε', τὸν ἐπικαλούμενον Μούρτζουφλον ἔνεκκ τῶν ἐπικρεμακμένων εἰς τοὺς ὄφικλιμούς του μεγάλων ὄφρων· καὶ ὁ μὲν Ἀλέξιος Δ' ἐφονεύθη κατὰ τὴν στάσιν, ὁ δὲ Ἰσαάκιος ἀπέθανε μετ' ὀλίγον ἐκ τῆς λύπης καὶ τοῦ φόβου.

Μετὰ τὰ συμβάντα ταῦτα ὁ Μούρτζουφλος ἐπεχείρησε διαπραγματεύσεις πρὸς τοὺς σταυροφόρους, ἀλλὰ ματαίως. Οἱ σταυροφόροι ὥθισμενοι ὑπὸ τοῦ πάθους τῆς ἐκδικήσεως, τοῦ θρησκευτικοῦ μίσους καὶ τῆς πλεονεξίας, ἀπεφάσισαν νὰ κατακτήσωσι τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀφ' οὗ προηγουμένως συνεφώνησαν περὶ τῶν λαφύρων. Καὶ ἡ μὲν πρώτη ἔφοδος ἀπέτυχε. Μετὰ τρεῖς ὅμιλοις ἡμέρας ἐπαναληρθείσης τῆς ἔφοδου, οἱ σταυροφόροι ἐγένοντο κύριοι τῆς Κων(υπερ)πόλεως.

Ἡ ἡλωσις τῆς Κων(υπερ)πόλεως ἐγούστης πληθυσμὸν 400 χιλιατοίκων ὑπὸ 20,000 περίπου σταυροφόρων μαρτυρεῖ τὴν ἐλειεινότητα, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε περιέλθη ἡ ἀλλοτε ἐνδοξὸς πρωτεύουσα τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας.

Ἀνεκδιήγητα εἶνε τὰ δεινά, τὰ ὄποια ὑπέστη ἡ Κων(υπερ)πόλις ὑπὸ τῶν Φράγκων (οὕτως ὀνομάζοντο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων οἱ χριστιανοὶ τῆς Δύσεως). Οἱ Φράγκοι προσηνέχθησαν ὡς τίγρεις καὶ οὐγῇ ὡς ἀνθρώποι καὶ μάλιστα Χριστιανοί. Διασπαρέντες εἰς τὰ διάφορα τμήματα τῆς πόλεως ἔσφραξαν τοὺς κατοίκους ἀδιακρίτως, μὴ φειδόμενοι οὐδεμιᾶς ἡλικίας καὶ γένους· τὴν πρωτηνή ἡμέραν κατεκρεούργησαν δισχιλίους. τὰς δὲ ἐπομένας ἡμέρας Κύριος οἰδε πότοι ἐθνατωθῆσαν οἱ ἐπιζῶντες ἦσαν δυσ-

τυχέστεροι ἀπὸ τοὺς ἀποθνήσκοντας, διότι δὲν ἔγυμνοῦντο μόνον, ἀλλὰ καὶ περιυδρίζοντο ὑπὸ τῶν κατακτητῶν, οἵτινες δὲν ἐσεβάσθησαν οὐδὲν οὔτε λερὸν οὔτε τάφους. Εἰσερχόμενοι εἰς τοὺς ναοὺς ἔχυνον κατὰ γῆς τὸ τίμιον αἷμα καὶ σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ διήρπαζον τὰ λερά ποτήρια, τὰ ὅποια μετεγειρίζοντο ἐπειταῖς κοινὰ ποτήρια εἰς τὰς τραπέζας τῶν.

'Αλλ' ἡ ἀσχημοσύνη καὶ ἡ ἀσέβεια αὐτῶν ὑπερέβη πᾶν δριον εἰς τὸν ναὸν τῆς 'Αγίας Σοφίας' κατεκερμάτισαν καὶ συνέτριψαν τὰς λεράς πύλας, τὸν ἀρμῶνα, τὸ λερὸν βῆμα καὶ τὰ λερά σκεύη αὐτοῦ. "Ἐπειτα δὲ εἰσάγοντες εἰς τὸν ναὸν ἡμιόνους ἐφόρτων τὰ λάφυρα" καὶ ἐπειδὴ πολλὰ ἐκ τῶν κτηνῶν ἐξωλίσθαις ναοὺς καὶ ἔπιπτον ἔνεκα τῆς στιλπιότητος τῶν λιθίνων πλακῶν, οἱ στρατιῶται ἐξεκέντουν αὐτὰ, ὥστε τὸ θεῖον δάπεδον ἐμολύνθη καὶ ἐκ τοῦ χυθέντος αἷματος καὶ ἐκ τῆς κόπρου τῶν ζώων.

Καὶ ἐνῷ τοιεῦτα ἐγίνοντο εἰς τοὺς ναούς, συνέβαινον συγχρόνως εἰς τὰς πλατείας εἰς τὰς τριάδους, εἰς τὰς στενωποὺς θρηνούς καὶ κλαυθμοὺς καὶ ὁδυροὺς καὶ ἀνδρῶν οἰμωγαὶ καὶ γυναικῶν ὄλολυγαὶ καὶ ἐλκυσμοὶ καὶ ἀνδραποδισμοί. Τὸ θεάμα δέ, διπερ παρίσταντον τὰ περίχωρα τοῦ Βυζαντίου κατὰ τὰς ἀποφράδας ἐκείνας ἡμέρας, δὲν ἦτο ὅλιγώτερον οἰκτρὸν ἀπὸ τὰς σκηνᾶς, αἱ ὅποιαι διεδραματίζοντο ἐντὸς τῶν τειχῶν. Χιλιάδες φυγάδων ἐκάλυπτον δλας τὰς πέρις τῆς πόλεως ὄδοις, ἀπέλπιδες, γυμνοί, ἀλλ' οὐκ ἡττον μακαρίζοντες ἔχυτούς, διότι ἡδυνήθησαν νὰ σώσωσι τὴν ζωήν των.

Συγκλητικοί, πατρίκιοι, συγγενεῖς βασιλέων, μέχρι τῆς χθὲς κατοικοῦντες εἰς δώματα πολυτελῆ καὶ βρίθοντα δλῶν τῶν ἀγαθῶν, περιεφέροντο τῇδε κακεῖσες ζητοῦντες νὰ εὑρωσιν εὔτελέστατόν τι ἀσυλον· ἐν γένει ἔπαθον τὰ πάνδεινα.

'Η λεηλασία καὶ οἱ φόνοι δὲν ἦσαν οἱ μόνοι τρόποι, διὰ τῶν ὅποιων οἱ Φράγκοι ἐκακούργησαν κατὰ τῆς πόλεως. 'Ἐν τῇ μέθῃ τῆς νίκης διεκωμάψουν τοὺς ἡττηθέντας' ἀλλοι μὲν ἐνδεδυμένοι γελοιωδῶς τὰ πλατέα ἐνδύματα τῶν 'Ελλήνων, ἀλλοι δὲ κρατοῦντες εἰς τὰς χεῖρας ἀντὶ σπάθης χάρτην καὶ μελανοδοχεῖς καὶ βιβλία περιεφέροντο εἰς τὰς ὄδοις τῆς πόλεως καὶ

· "Ελληνας" ως λογιωτάτους και θηλυδρίας. Δέν δὲ ούδε τῶν καλλιτεχνημάτων, δσα ἐκόσμουν τὰς τ., τὰ ἀνάκτορα καὶ τὰ δημόσια καταστήματα· πολλὰ ειμηλίων τούτων, ἔργα τῶν μεγάλων καλλιτεχνῶν Πρα- λους καὶ Φειδίου καὶ ἄλλων κατεστράφησαν ὑπὸ τῶν βαρ- θαρῶν ἐκείνων, τὰ μὲν χάλκινα σχεδὸν πάντα ἐκ βαναύσου πλε- ονεξίας, τῶν δὲ λιθίνων τὰ πλείστα ἐξ ἀπειροκαλίας κτηνώ- δους. Ἐν τῇ ἀγορῷ τῆς πόλεως ἴστατο χαλκοῦν ἄγαλμα τῆς "Ηρας κολασσιαῖον" τοῦτο ἀνέτρεψαν οἱ σταυροφόροι διὰ νὰ χω- νεύσωσι καὶ μεταβάλωσιν εἰς νόμισμα. Διὰ νὰ ἀποκομίσωσι τὴν κεφαλὴν μόνον αὐτοῦ ἔγρειασθησαν τέσσαρα ζεύγη βιοῦν. Τέσσαρας χαλκοῦν ἵππους τοῦ ἱπποδρόμου ἀπέστειλεν ὁ Δάνδο- λος εἰς τὴν Ἐνετίαν, οἵτινες κοσμοῦσιν ἥδη τὴν πλατείαν τοῦ ἀγίου Μάρκου.

Πολύτιμα χειρόγραφα τῆς "Ελληνικῆς φιλολογίας, ἀπε- σώθησαν ἐκ τῶν πυρκαϊῶν, συναθροίσαντες εἰς τὴν ἀγορὰν ἐπυρ- πόλησαν. Ἐν γένει διεπράγθησαν βιαιοπραγίαι τερατώδεις, ἐνώ- πιον τῶν ὅποιων δὲν ἡζεύρει τις τὶ μᾶλλον νὰ θρηνήσῃ, τὴν κα- ταστροφὴν τῶν ἀνθρώπων ἢ τὸν ὅλεθρον τῶν καλλιτεχνημάτων.

68. — Κωνσταντίνος ὁ Παλαιολόγος.

Ποδιορκία καὶ ἄλωσις τῆς Κωνσταντίνουπόλεως
ὑπὸ τῶν Τούρκων

Τὸν Ἱωάννην Παλαιολόγον ἀποθανόντα διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντίνουπόλεως ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Κωνσταντίνος, δστις μέχρι τούδε ἐκεύρεντας τὴν Πελοπόννησον ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦ Δεσπότου. Ἡσαν δὲ προσέτι δεσπόται τῆς Πελοποννήσου καὶ οἱ δύο ἄλλοι ἀδελφοί του Ἀημήτριος καὶ Θωμᾶς.

Ο Κωνσταντίνος Παλαιολόγος ἦτο ἡγεμὼν δραστήριος, γεν- ναῖος, φιλόπατρις καὶ μεγαλόψυχος. Ἐλθὼν εἰς Κων- σταντίνον τοῦ 1449 περιεβλήθη τὸ στέμμα τοῦ Βυζαντιακοῦ κρά- τους. Εὑρίσκετο δὲ τότε ἡ Κων- πολις εἰς τὴν ἐσγάτην παρακμήν. Μόλις εἶχε 80 χιλ. κατοίκων, ἐν ῥᾳδίοις εἶχε 500 χιλ. Αἱ

δλαι πρόσοδοι τοῦ κράτους ἐπὶ τῶν τελευταίων.
ἀνήρχοντο εἰς 3,000,000 δραχμῶν μόνον, ἐν φᾶσι
μόσιον ταμεῖον εἰσέπραττεν ἀπὸ μόνης τῆς Κωνσταντίνης
500,000,000 περίπου. Ἐνφῦ δὲ ἀλλοτε πολυάριθμοι
ἐνκυλόχουν εἰς τὸν Κεράτιον κολπὸν, ἥδη 10 μόνον σκάφη
τέλουν τὸν στόλον τοῦ Βυζαντίου.

Τοιαύτη ἦτο τότε ἡ καταστασις τῆς Κωνσταντίνης πόλεως, ἀθλία καὶ
ἀξιοθρήνητος. Ὁ Κωνσταντίνος ἔβλεπε τὸν κίνδυνον, ὁ ὄποιος
πανταχόθεν ἤπειρε τὸ κράτος του, καὶ προσεπάθει, δισον ἡδύ-
νατο, ν' ἀπορρύγῃ πᾶσαν ῥῆξιν πρὸς τοὺς Τούρκους· εἶχεν δμως
ἀποφασίση νὰ μὴ ὑποταχθῇ εἰς αὐτούς, ἀλλ' ἐν ἀνάγκῃ ν' ἀπο-
θάνῃ μαχόμενος ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος.

Ο νέος σουλτάνος Μωάμεθ ὁ Β', ἡλικίας 26 ἐτῶν, ἦτο
γενναῖος ἐν τοῖς δρποις, συνετός, μεγαλεπήθολος καὶ εἰς ἕκρον
φιλόδοξος. Οὗτος εύθὺς ἐξ ἀρχῆς διενοήθη νὰ κυριεύσῃ τὴν
Κωνσταντίνον καὶ νὰ καταστήσῃ αὐτὴν πρωτεύουσαν τοῦ Οσμανι-
κοῦ κράτους.

Κατ' ἀρχὰς ὁ Μωάμεθ ἀπέκρυψε τοὺς σκοπούς του, ἐπειδὴ
εὑρίσκετο εἰς πόλεμον πρὸς τὸν ἡγεμόνα τῆς ἐν Ἀσίᾳ Καραμα-
νίας, καὶ ὑπεκρίνετο πρὸς τὸν Κωνσταντίνον φιλίαν. "Αμα δμως
κατέβαλε τὸν ἡγεμόνα τῆς Καραμανίας, ἐξεδήλωσεν ἀμέσως τὰς
κατακτητικὰς του ὁρέεις.

Ηρχισε λοιπὸν νὰ παρασκευάζηται διὰ τὴν πολιορκίαν τῆς
Κωνσταντίνης. Καὶ πρῶτον, ἵνα ἐμποδίσῃ τὴν εἰσαγωγὴν εἰς τὴν
Κωνσταντίνον πολεμοφοδίων καὶ τροφῶν, ἡρχισε ν' ἀνεγείρῃ ἐπὶ¹
τῆς Εὔρωπας ὅχθης τοῦ Βοσπόρου φρούριον ὄχυρόν, ἐν φ-
άντικρῳ τοῦ φρουρίου τούτου ἐπὶ τῆς Ἀσιατικῆς παραλίας πρὸ²
πολλοῦ οἱ Τούρκοι εἶχον ἀνεγείρῃ ἔτερον φρούριον, ὀλιγώτερον
ὅχυρόν. Διὰ τῶν δύο τούτων ὄχυρῶν φρουρίων ὁ Μωάμεθ ὁ Β'
κατέστη κύριος τοῦ Βοσπόρου.

"Οτε ἀνεγείρετο τὸ εἰρημένον τεῖχος, ὁ Κωνσταντίνος ἐπεμψε
πρὸς τὸν Μωάμεθ ἀπεσταλμένους, ἵνα εἰπωσιν εἰς αὐτὸν διε τὸ
τοιοῦτον ἦτο πρόδηλος ἐχθροπραξία· ἀλλ' ὁ Μωάμεθ ἀπήντησεν.
«δσα οἱ πρὸ ἐμοῦ Σουλτάνοι δὲν ἡδυνήθησαν νὰ πράξωσιν, ἔχω

έγώ τὴν δύναμιν νὰ πράξω· δστις δὲ τολμήσῃ ἀπὸ τοῦδε νὰ
ἔλθῃ διὰ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, θὰ ἐκδεχθῇ ζωντανός».

Ἄλλα καὶ ὁ Κωνσταντίνος ἔξι ἄλλου μέρους δὲν ἔμεινεν ἀργός.
"Ηρχεται νὰ ἐπισκευάζῃ τὰ τείχη τῆς πόλεως καὶ νὰ εἰσάγῃ τρο-
φάς, περιέμενε δὲ καὶ ἐπικουρίας ἔξι Εὐρώπης. Ἄλλα δυστυχῶς
δὲν ἦλθον τοιαῦται. Μόνον δύο Ἐνετικὰ πλοῖα πολεμικά, ὅκτω
Κρητικὰ μετὰ τροφῶν, τέσσαρα ἄλλα Ἐνετικὰ ἐμπορικά, ἐκ
τῶν ὅποιων τὸ ἐν κκτεποντίσθη ὑπὸ στρατικής ῥιψίεστης ἐκ τοῦ
φρουρίου· ἐπειμψε δὲ καὶ ὁ Πάπας Νικολαος ὁ Ε' 50 ἀνδρας
μετὰ τοῦ καρδιναλίου Ἰσιδώρου, δστις δμως ἀντὶ ὡρελείας
μᾶλλον βλαβήν προὔξενησεν, διότι ἤναψεν ἐν Κων)πόλει τὴν
διῆδα τῆς διχονοίας μεταξὺ ἐνωτικῶν καὶ ἀνθερωτικῶν. Σπου-
δαιοτέρα ὁπωσδήποτε ἐπικουρία ἦτο ἡ τοῦ Ἰω. Ἰουστινιανοῦ,
δστις ἦλθεν ἐκ Γενούης ὡς ἰδιώτης ἔχων 2 πλοῖα καὶ 700 ἀν-
δρας, καὶ δστις διωρίσθη ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου ἀρχηγὸς τῆς
ἀμύνης.

"Ο Μωάμεθ παρεσκευάζετο πυρετωδῶς ἐν Ἀδριανούπολει,
ἐπειμψε δὲ καὶ κατὰ τῆς Πελοποννήσου στρατὸν ἵκκνόν, ἵνα ἐμ-
ποδίσῃ τοὺς ἀδελφοὺς τοῦ Κωνσταντίνου Δημήτριον καὶ Θωμᾶν
νὰ ἔλθωσιν εἰς βοήθειαν τοῦ ἀδελφοῦ των. Ἀφ' οὗ δὲ συνεπλή-
ρωσε τὰς παρεσκευάς του, τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1453, τὴν Παρο-
σκευὴν μετὰ τὸ Πάσχα, ἐπῆλθε κατὰ τῆς Κων)πόλεως μετὰ 300
χιλ. στρατοῦ καὶ 400 πλοίων, στρατοπεδεύσας δὲ πρὸ τῆς
πόλεως ἤρχισε τὴν πολιορκίαν αὐτῆς καὶ κατὰ ξηράν καὶ κατὰ
θάλασσαν. Ἀπέναντι τῶν κολοσσιαίων τούτων δυνάμεων τοῦ
Μωάμεθ ὁ Κωνσταντίνος δὲν εἶχε νὰ παρατέξῃ παρὰ μόνον
6,000 Ἐλληνας καὶ 3,000 μισθοφόρους ξένους, περὶ τῶν
ὅποιων ἀνωτέρω εἴπομεν.

Δέκκα τέσσαρα πυροβολοστάσια ἐστήθησαν πέριξ τῶν τειχῶν
καὶ ἤρχισαν βάλλοντα κατ' αὐτῶν· ἀλλ' οἱ πολιορκούμενοι τα-
χέως ἐπιδιώρθωντο τὰ καταπίπτοντα τείχη καὶ ἀπέκρουον πάσχες
τὰς προσθολὰς τῶν ἐγχρῶν, ἐνεθαρρύνοντο δὲ ὑπὸ τοῦ γενναίου
αὐτοκράτορος, δστις ἔτρεγεν εἰς δλα τὰ μέρη δίδων τὸ παρά-
δειγμα τῆς γενναίας ἀντιστάσεως.

Μεγίστην βλάβην κατά τῶν τειχῶν τῆς πόλεως ἐπροξένει ἐν τεράπτιον πυροβόλον, τὸ ὅποιον κατεσκεύασεν εἰς τὸν Μωάμεθ τεγνίτης τις Οὐγγρος, Οὐρβαγὸς καλούμενος. Διὰ τὴν μετακόμισιν τοῦ πυροβόλου τούτου ἔχρεισθησαν 60—70 ζεύγη βιών καὶ 1000 ἀνδρες· διήρκεσε δὲ ἡ μετακόμισις του ἥποτε Ἀδριανούπολεως εἰς Κων(υπόλεως εἰς Κων)πολιν δύο μῆνας. Τὸ πυροβόλον τοῦτο ἐπάκις τῆς ἡμέρας μόνον ἐξέπεμπε κατὰ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως τὰς πυριμεγέθεις σφαίρας του καὶ τοὺς μύδρους, εἰς ἑκάστην δὲ ἐκ πυροσκορπησιν διεσείετο τὸ ἔδαφος· εὔτυχος ὅλιγας μόνον βολᾶς ἔθαλεν· ἐπειτα διερράγη φονεύσαν πολλούς, ἐν οἷς καὶ τὸν κατασκευαστήν του.

Εἶχεν ἀργίσῃ ἡ πολιορκία, δτε τὴν 20 Ἀπριλίου ἐφάνησαν ἄναπλεοντα τὴν Προποντίδα τέσσαρα Γενοκτικὰ πλοῖα. Ἀμέσως δὲ Σουλτάνος διέταξε τὸν ναύαρχον νὰ πλεύσῃ καὶ νὰ τὰ συλλέψῃ. ‘Ο ναύαρχος ἐπῆλθε κατ’ αὐτῶν μετὰ 145 πλοίων· ὁ οὐρανὸς ἦτο αἴθριος· πολλοὶ χριστιανοὶ περὶ τὸν Κωνσταντίνον συνήχθησαν ἐπὶ τῶν τειχῶν, πλεῖστοι δὲ Τούρκοι περὶ τὸν Μωάμεθ, ἵνα θεωρήσωσι τὴν ναυμαχίαν. Ή τοῦδος τῶν Τούρκων ὑπῆρξε σφοδροτάτη, ἀλλ’ ἡ γενναῖοψυχία τῶν Χριστιανῶν καὶ ἡ τέχνη ὑπῆρξεν ἀπαράμιλλος· δι’ ὃ καὶ οἱ Τούρκοι ἥρχισαν νὰ ὑποχωρῶσιν.

Ο Σουλτάνος πλήρης ὄργης ἐφώναζεν ώς μαινόμενος νὰ μὴ ἐνδώσωσιν· εἰσῆλθε μάλιστα μὲ τὸν ἵππον του εἰς τὴν ἀβαθῆ ἐκεῖ θάλασσαν τόσον πολύ, ὥστε ἐβράχησαν τὰ ἴματά του. Ἐν τούτοις ἡ νίκη τῶν χριστιανῶν ἦτο τελεία. 1200 Τούρκοι ἐφονεύθησαν, τὰ δὲ 4 Γενοκτικὰ πλοῖα ἐρρυμούσικήθησαν θριαμβευτικῶς εἰς τὸν Κεράτιον κόλπον, ἐντὸς τοῦ ὅποιου εὑρίσκετο ὁ Ἑλληνικὸς στόλος.

Η πολιορκία διήρκεσεν ἐπτὰ ἔβδομάδας, πᾶσαι δὲ αἱ προσπάθειαι τοῦ Μωάμεθ, διπλας κυριεύση τὴν πόλιν, ἀπέβησαν μάταιαι. Η Κων(υπόλεως εἰς Κων)πολις περιεβάλλετο ὑπὸ διπλοῦ τείχους καὶ διπλῆς τάξιος· μόνον ἀπὸ τοῦ λιμένος ἦτο μᾶλλον εὐπρόσδικτος. Ή εἰσοδος δύμως τοῦ Κερατίου κόλπου ἐφράσσετο διὰ σιδηρᾶς ἀλύσεως, τὴν ὅποιαν οἱ Τούρκοι δὲν ἡδυνήθησαν νὰ δια-

σπάσωσι. Ό Μωάμεθ διενοήθη τότε δικνόμικ μέγχ όληθῶς, νὰ μεταφέρῃ τὰ πλοιά του κατὰ γῆν ἀπὸ τοῦ Διπλοκοινίου, διότι ἐναυλόγουν εἰς τὸν Κεράτιον κόλπον· ἐκ συνεννοήσεως λοιπὸν μὲ τοὺς ἐν Γαλατᾷ κατοικοῦντες Γενούτας ἐκαθρίσθη τὸ μεταξὺ διάστημα ἀπὸ τῶν θεμάτων καὶ δενδρούλων· ἐπερώθη μὲ σανίδας ὀληλυμένας διὰ λίπους βοῶν καὶ προβάτων καὶ ἐν μιᾷ νυκτὶ ἐσύρθησαν 72 πλοῖα ὑπὸ τὸν ἥχον τυμπάνων καὶ σαλπίγγων. Καὶ ἀπεράσισαν μὲν οἱ Ἑλληνες, οἵτινες μετ' ἀπλήξεως μεγίστης εἶδον τὸν Τουρκικὸν στόλον ἐντὸς τοῦ Κεράτιον κόλπου, νὰ πυρπολήσωσιν αὐτόν, ἀλλὰ τὸ σχέδιόν των ἐπροδόθη καὶ οὕτως ἐματταίθη.

Πρὶν ἐπιχειρήσῃ γενικὴν κατὰ τῆς πόλεως ἔφοδον ὁ Μωάμεθ, ἐπρότεινεν εἰς τὸν Κωνσταντίνον νὰ τῷ παραδώσῃ τὴν πόλιν, καὶ αὐτὸς μὲν μετὰ τῶν θησαυρῶν του καὶ τῶν μεγιστάνων του ν' ἀναχωρήσῃ ἀνενόχλητος εἰς Πελοπόννησον, οἱ δὲ κάτοικοι νὰ διαρύγωσι τὴν αἰχμαλωσίαν· παρεχώρει δὲ εἰς τὸν Κωνσταντίνον τὴν ἡγεμονίαν τῆς Πελοποννήσου καὶ τῷ ὑπέσχετο νὰ διάγωσιν εἰς τὸ ἔξης εἰρηνικῶς. Ό μεγαλόφρων δῆμος Κωνσταντίνος, ἀν καὶ δὲν εἶχεν οὐδεμίαν ἐλπίδα σωτηρίας, ἀπέρριψε μὲ ἀγανάκτησιν τὴν πρότασιν τοῦ Σουλτάνου εἰπὼν «μὲ ἀλλοποστούς δὲν ουτηκολογῶ».

Ο Μωάμεθ ὥργισθη ἐκ τῆς ὑπερηφάνου ἀπεντήσεως τοῦ Κωνσταντίνου. Ἀπεράσισε λοιπὸν νὰ κάμη γενικὴν ἔφοδον καὶ ἀπὸ ἕηρᾶς καὶ ἀπὸ θαλάσσης· ἵνα δὲ καταστήσῃ προθυμοτέρους τοὺς στρατιώτας του, ὑπεσχέθη εἰς αὐτοὺς νὰ τοὺς ἀρήσῃ νὰ λεηλατήσωσιν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας τὴν πόλιν. Χαρὰ καὶ ἀγαλλίασις κατέλαβε τὸν Τουρκικὸν στρατόν, διτις ἀνυπομόνως περιέμενε τὴν στιγμὴν τῆς γενικῆς ἔφοδου.

Ο Κωνσταντίνος ἐμαθε τὴν μελετωμένην ἔφοδον. Τὴν προτεραίαν τῆς ἀπαισίας ἐκείνης ἡμέρας προσεκάλεσε τοὺς στρατηγοὺς καὶ τοὺς προκρίτους καὶ ἐνεψύχωσεν αὐτοὺς διὰ λόγων καὶ τοὺς προέτρεψε ν' ἀντισταθῶσι μέχρις ἐσχάτων· «εἰς χειράς σας —εἴπει— ἐμπιστεύομαι τὸ τεταπειρωμένον σκῆπτρόν μου καὶ τὴν ἔρδον ταῦτην βασιλισσαρ τῷ πόλεων, τὴν πόλιν τοῦ

Μεγάλου Κωνσταντίνου, ηπειρ εἶναι ἡ ἐλπὶς καὶ ἡ χαρὰ πάντων τῶν Ἑλλήνων». Οἱ παρεστῶτες ἀνεβοησαν δῖοι συγκεκινημένοι: «Ἄς ἀποθάρωμιν ὑπὲρ πιστεώς καὶ πατρίδος».

Μετὰ ταῦτα ὁ αὐτοκράτωρ ἐπορεύθη εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας· ἐκοινώνησε τῷ Ἀχράντων Μυστηρίῳ· ἔπειτα μετέβη εἰς τὰ ἀνάκτορα, ἵνα ἵδη αὐτὰ διὰ τελευταίαν φοράν. Ἐκεῖ ἐστάθη ὄλιγον καὶ χύνων θερμὰ δάκρυα ἐξήτησε συγχώρησιν παρὰ τῶν θεραπόντων· ἔπειτα δὲ διηθύνθη πάλιν εἰς τὰ τείχη.

Κωνσταντίνος ὁ παλαιολόγος

σκοτεινῆς πόλεως ἐβασιλευεν ἡ κατήφεια καὶ ἡ θλιψίς, καὶ δὲν ἤκουετο δῆλο τι εἰ μὴ ὁ κλαυθμηρὸς ἥχος «Κύριε ἐλέησον». Περὶ τὸ μεσονύκτιον ἐσέσθησαν τὰ πυρὰ καὶ ὁ θόρυβος κατέπιασε· βαθεῖα δὲ σιγὴ ἐπεκράτησε καὶ οἱ ἀνδρες ἀνεπαύθησαν ἐπ' ὄλιγον· οἱ δύλακες μόνον ἔμειναν ἀγρυπνοι, ὁ δὲ γενναῖος καὶ συμπαθής, πλὴν ἀτυχῆς Κωνσταντίνος ἔτρεχεν ἀπὸ ἐπάλξεως εἰς ἐπαλξίν καὶ ἐπειθεώρει τὰ τείχη καὶ τοὺς πύργους.

Τούγαντίον ἐντὸς τῆς περιέτρεχε τὸ στρατόπεδον καὶ ἐκήρυττεν δτι, δσοι θὰ φονευθῶσιν εἰς τὴν κατὰ τῆς πόλεως ἔφοδον, οὗτοι ὄλόσωμοι θὰ γευματίσωσιν εἰς τὸν παράδεισον ὄμοι μὲ τὸν προφήτην· δσοι δὲ θὰ ἐπιζήσωσιν, οὗτοι θὰ γεινωσι πλουσιώτατοι.

Τούγαντίον ἐντὸς τῆς

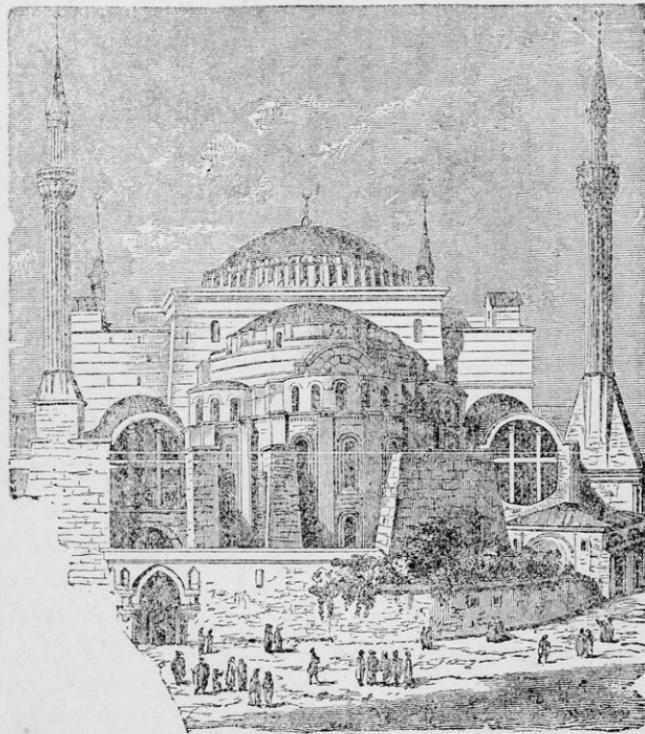
Τὴν 2αν ὥραν μετὰ τὸ μεσονύκτιον (έξημέρωνεν ἡ 29 Μαΐου, ἡμέρα Τρίτη) ἅπαν τὸ Τουρκικὸν στρατόπεδον εύρισκετο ἐπὶ ποδός· κρότος πυροβόλους ἔδωκε τὸ σύνθημα τῆς γενικῆς ἑφόδου. Ἡ ἕροδος ἥρχισε λυσσώδης· ὁ τεράστιος κρότος τῶν κεράτων, τῶν σαλπίγγων καὶ τῶν τυμπάνων, ἀναμεμιγμένος μὲ τοὺς ἀγρίους ἀλαλαγμοὺς τῶν βαρύτερων καὶ μὲ τὴν ἀδιάκοπον ἐκπυρσοκρότησιν τῶν πυροβόλων, συνεκλόνιζε τὸν ἀέρα καὶ ἔπειτα τὸ ἔδαφος. Οἱ βάρβαροι μετὰ μανίας ἐφώρμων κατὰ τῶν τειχῶν καὶ προσεπάθουν διὰ κλιμάκων νὰ ἀναβῶσιν. Οἱ Ἑλληνες δμως μετὰ καρτερίας καὶ παραδειγματικῆς γενναιότητος ἀπέκρουντο τοὺς ἐφορμῶντας καὶ κατεκρήμνιζον αὐτοὺς κατὰ τῶν τειχῶν. Ὁ Μωάμεθ βλέπων τὴν καταστροφὴν τοῦ στρατοῦ του ὠρμησεν ὁ δίος μετὰ τῶν γενίτσαρων, ἀλλὰ καὶ οὗτοι ἀπεκρούσθησαν δεκατισθέντες. Τρεῖς μεγάλαι ἕροδοι ὑπὸ τῶν Τούρκων ἔγειναν κατ' ἐκείνην τὴν νύκταν, ἀλλὰ καὶ αἱ τρεῖς ἀπέτυχον. Οἱ κώδωνες τῶν ἐκκλησιῶν ἐντὸς τῆς πόλεως ἦγουν, ἀντήχουν δὲ αἱ πρὸς τὸν Θεόν δεήσεις τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παΐδων.

Ανέτειλεν ἡ ἡώς καὶ ὁ αὐτοκράτωρ ἀγαλλόμενος ἀνέκραξε· «συστρατιῶται καὶ ἀδελφοί, ἡμῶν ἐστιν ἡ νίκη· ὁ Θεὸς πολεμεῖ μεθ' ἡμῶν». Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν δμως πληγώνεται ὁ ἐπὶ τῆς αμύνης Υουστικιανός, ἡ δὲ ἀπογάρησις αὐτοῦ ἐμπνέει πανικὸν εἰς τοὺς μαχομένους. Οἱ Τούρκοι ἐννοήσαντες τὴν ἐπισυμβατικὴν ταραχὴν ἐπαναλαμβάνουσι πεισματωδῶς τὴν ἕροδον καὶ γιγαντώδης τις γενίτσαρος κατώρθωσε ν' ἀναβῆ τὸ τείχος· ἀλλὰ καὶ ὁ γενίτσαρος οὗτος ἐφωνεύθη καὶ ἡ ἕροδος ἀπεκρούσθη.

Αἴρηντος δμως ἀπροσδόκητον περιστατικὸν εἰσήγαγε τοὺς βαρύτερους εἰς τὴν πόλιν. Οἱ Τούρκοι ἀνεκάλυψαν μικράν τινας καὶ ἀργανὴ πύλην ἀρύλακτον, ἥτις, ἐν φύσει πιστοποιοῦσα, τὴν προτεραίαν κατὰ διαταχὴν τοῦ αὐτοκράτορος ἡνοίχθη, ἔνεκκα μελετηθείσας τινὸς ἑξόδου. Διὰ τῆς μικρᾶς ἐκείνης πύλης εἰσῆλθον κατ' ἀρχὰς ὄλιγοι, ἔπειτα πολλοί. Ἡ φωνὴ «οἱ Τούρκοι εἰς τὴν πόλιν» διέσπειρε τὸν τρόμον εἰς ἐκείνους, οἵνινες ἔως τότε ἀντεῖχον, ἐν φύσιγγάνως ἀλλοιούσιον τὰ τείχη διὰ κλιμάκων·

φοβερά ὑπῆρχεν καὶ θέσις τῶν Ἑλλήνων· προσθαλλόμενοι πάντας
χόθεν ἐμάχοντο ἡρωϊκῶς καὶ ἔπιπτον.

Ο Κωνσταντίνος εὑρισκόμενος ἐν τῇ πύλῃ τοῦ Ρωμανοῦ ἡ-
γνόει κατ' ἀργῆς τὴν εἰσβολὴν τῶν Τσούρων· αἰδονης βλέπεις ἔ-
αυτὸν περιεκυλωμένον. Τότε κεντήσας τὸν ἵππον του ρίπτεται

‘Ο ναὸς τῆς Ἀγίας Σοφίας

εἰς τὸ πυκνότερον στίρος τῶν ἔχθρῶν καὶ ἀγωνίζεται ως ἥρως
μὲ τοὺς ὑπασπιστάς του· πάντες οἱ ὑπασπισταὶ του φονεύονται,
ποταμηδὸν δὲ ἔρρεε τὸ αἷμα ἐκ τῶν ποδῶν καὶ ἐκ τῶν χει-
ρῶν τοῦ αὐτοκράτορος. Ο Κωνσταντίνος ἀνέκραξε τότε « δὲν
ὑπάρχει καρεὶς χριστιανὸς ῥὰ πάρη τὴν κεφαλήν μου » Μόλις
ἐπρόσερε τὰς λέξεις ταύτας καὶ ταύτοχρόνως τραχυματίζεται εἰς

τὸ μέτωπον καὶ εἰς τὰ νῶτα καὶ πίπτει νεκρὸς ἐν μέσῳ ἀπείρων ἀλλών νεκρῶν.

Πληῆθος πολὺ κατέφυγεν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας, ἑλπίζον νὰ εῦρῃ ἐκεῖ τὴν σωτηρίαν του. Οἱ Τοῦρκοι δμως θραύσαντες τὰς πύλας τοῦ ναοῦ εἰσῆλθον καὶ ἀλλους μὲν ἔτραξαν, ἄλλους δὲ ἐπώλησαν κατόπιν ὡς ἀνδράποδα.

Οἱ ἀγριοὶ Τοῦρκοι διασκορπισθέντες ἀνὰ τὴν πόλιν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἔσφαζον καὶ ἐλεηλάτουν καὶ μύρια ἄλλα ἀνοσιουργήματα διέπραττον. Τὸ αἷμα τῶν χριστιανῶν ποταμηδὸν ἔρρεεν εἰς τὰς ὁδούς. Καθ' ὅλην τὴν πόλιν ἀντήχουν γοεράτι φωναὶ τῶν συλλαλημένων καὶ σραζομένων καὶ τὸ θέρμα τὸν γένει τῆτο φρικῶδες.

‘Ο Σουλτάνος εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν ἀκολουθούμενος ὑπὸ τῶν αὐλικῶν του, τῶν στρατηγῶν του καὶ πλείστων ὀπλοφόρων, ἐπορεύθη δὲ κατ' εὐθεῖαν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας, διου Τούρκος ιερεὺς προσπυχήθη.

‘Η Ἀγία Σοφία μετεβλήθη εἰς τζαμίον. Κατόπιν ὁ Μωάμεθ διέταξε καὶ ἀνευρέθη ὁ νεκρὸς τοῦ αὐτοκράτορος, διτις ἀνεγνωρίσθη ἐν μέσῳ σωροῦ πτωμάτων ἐκ τῶν ἐρυθρῶν ἀετοφόρων πεδίλων. ‘Η κεφαλὴ τοῦ Κωνσταντίνου ἀπεκόπη καὶ προστηλώθη ἐπὶ τοῦ Αὔγουστείου κίονος, τὸ δὲ σῶμα ἐδόθη εἰς τὸν χριστιανὸν πρὸς ταφὴν. Μέχρι τῆς σήμερον ἀνάπτεται εἰς τὸν πενιχρότατον αὐτοῦ τάφον λύχνος, τοῦ ὅποιου τὸ ἔλαιον παρέχει ἡ Τουρκικὴ κυβέρνησις.

Οὕτω λοιπὸν κατέπεσεν ἡ Ἐλληνικὴ αὐτοκρατορία, ἥτις διήρκεσε 1058 ἔτη (995 — 1453).

Διὰ τῆς πτωσεως αὐτῆς ἐξέλιπε τὸ μέγχι προπύργιον, τὸ ὄποιον ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας ὑπερήσπιε τὴν Εὐρώπην κατὰ τῶν διαφόρων βαρβάρων καὶ διέσωσε τὸν πολιτισμόν, ἐν ώρᾳ πασσαὶ ἡ Εὐρώπη τότε εύρισκετο εἰς τὸ σκότος τῆς ἀμαθείας.

Διέσωσε τὴν Ὁρθοδοξίαν, τὴν Ἐλληνικὴν γλῶσσαν καὶ τὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων Ἐλλήνων συγγραφέων, ἐκ τῶν ὄποιων ἐρωτίσθη ἡ Εὐρώπη καὶ ἐγεννήθη ὁ νέος πολιτισμός. Διέστι μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Κωνσταντίνου πόλεως πολλοὶ λόγιοι, μὴ ὑπο-

φέροντες τὸν Τουρκικὸν ζυγόν, μετέβησαν εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ μετέδωκαν τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τὴν Ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν, διὸ τῶν ὁποίων οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης ὀλίγον κατ’ ὀλίγον ἐξῆλθον ἐκ τοῦ σκότους τῆς ἀμαθείας, εἰς τὸ ὄποιον εὑρίσκουντο. Δυστυχῶς δύμας ἡ Εὐρώπη ἀντὶ εὐγνωμοσύνης πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν ἀποδίδει εἰς αὐτὴν ὥδεις καὶ συκοφαντίας. δεικνύουσα οὕτω ἐσχάτην ἀγνωμοσύνην.

69. — Ἡ ἀλωθις τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Σημαίνει ὁ Θεός, σημαίν' ἡ γῆ, σημαίνουν τὰ πουράνια,

Σημαίνει κ' ἡ ἀγιλά Σοφιά, τὸ μέγα Μοναστήρι,

Μὲ τετρακόσια σήμαντρα κ' ἔξηντα δυὸς καμπάνες,

Κάθε καμπάνα καὶ παπᾶς, κάθε παπᾶς καὶ διάκος,

Νὰ υποῦνε 'ς τὸ Χερουβικὸ καὶ νᾶβγη ὁ Βασιλέας.

Περιστερὰ κατέβηκε ἀπὸ τὰ μεσ' οὐράνια.

»Πάψατε τὸ χερουβικὸ κι' ἀς χαμηλώσουν τ' Ἀγια!

»Παπάδες, πάρτε τὰ ιερά, καὶ σεῖς κεριά, σθυστῆτε·

»Γιατ' εἶνε θέλημα Θεοῦ, ἡ πόλι νὰ τουρκέψῃ.

»Μον' στείλε λόγο 'ς τὸ Φραγκούντα νάρθουν τρία καράβια.

»Τόνα νὰ πάρῃ τὸ Σταυρὸ καὶ τᾶλλο τὸ Βαγγέλιο,

»Τὸ τρίτο τὸ καλλίτερο, τὸν Ἀγια τράπεζά μας,

»Μὴ γᾶστην πάρουντα σκυλιά, καὶ μᾶς τὸν μαγαρίσουν.»

Ἡ Δέσποινα ἐταράχθηκε, κ' ἐδάκρυσαν ἡ κόνες.

»Σώπασε κυρὰ δέσποινα, καὶ σεῖς κόνες, μὴν κλαῖτε·

«Πάλι μὲ χρόνια, μὲ καιρούς, πάλι δικά σας εἶνε».»

70.— Ὁδὸν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας.

Εἶδα τὸν ἄγιον Ναὸν

τῆς Δόξης καὶ Σοφίας,

ὅν εὔσεβής ποτε αἰών

ἀνύγειρεν εἰς τὸν Θεὸν

τῆς ἀληθοῦς λατρείας.

—

Ἐπάνω του φύσις θνητὴ
νὰ προσηλώσῃ ὅμιλα
ἐπὶ πολὺ ἀδυνατεῖ·
θαυμοῦται, καὶ τὴν γῆν ζητεῖ,
τὸ συγγενές της χῶμα !

Ως ἡμεροπαγεῖς σκηναὶ
βασίλεια καὶ θρόνοι
ἔμπρός σου· σέ Ναὲ κλεινέ,
ὡς χειροποίητ' οὐρανέ,
παρήκμασαν οἱ χρόνοι.

Ως ὁδοπόροι εὔλαβεῖς.
πλησίον σου περῶντες,
τοὺς θόλους τοὺς θεοστίβεῖς,
τὰς καλλονὰς τὰς ἀκριθεῖς,
νὰ θίξουν μὴ τολμῶντες.

Οπόταν οὐρανοπηγὴς
πλησίον τῶν ἀστέρων
ὑψώθης, σ' εἶδε κ' ἐκπλαγεὶς
κρωγμὸν ἀπήχησεν δργῆς
ὁ ἄναξ τῶν αἰθέρων.

Ο ὑψηλέτης ἀετός,
μεταβαλὼν πορείαν,
καὶ φοβηθεὶς μὴ τοῦ φωτὸς
ἀρπάσῃ ὁ θρασὺς θνητὸς
τὴν μονοκρατορίαν,

Κι' ἀφεὶς τὰς ταπεινὰς νομάς,
τὴν γῆν τῶν ζωοφύτων,
πληθύνῃ μὲ οἰκοδομάς
τὰς τῶν νεφῶν διαδρομάς,
τοῦ χάους ἀστυγείτων.

Ἄ! εἰς τὸν μέγαν σου μυχὸν
τί κρύπτεις; αὔρας ποίας,
ὅς αἰσθημάτων καὶ εὔχῶν
στιγμῶν μακρός ταμίας;

Ἐὰν ἥδυνατο φωνὴν
ὅ θόλος σου ν' ἀφίσῃ,
ὅλα ἀπὸ μεσημβρινὴν
ἀκραν ὡς ἀκραν βορεινὴν
ἢ γῆ θ' ἀντιθεούσῃ.

Νὰ εἴπῃ τὰς μακρὰς σειρὰς
τῶν εὔσεβῶν αἰώνων,
τὰς δόξας καὶ τὰς συμφοράς,
πανδίμους θλίψεις καὶ χαρὰς
λαοῦ καὶ ήγεμόνων.

Καὶ στάσεις καὶ στρατηλατῶν
πολεμικάς ἔξοδους
κατὰ βαρβάρων ἀνταρτῶν,
καὶ πάλιν τὰς τῶν νικητῶν
θριαμβικάς εἰσόδους.

Ἐδῶ κληροῦχοι ἐντολῆς
μεγίστης τῶν μεγίστων,
μετὰ λαμπρᾶς περιβολῆς
ἐδέχοντο οἱ βασιλεῖς
τὸ χρῖσμα τῆς ἀρχῆς των.

Ἐδῶ καὶ ἄνασσα γυνὴ
ἡλέγχθη δημοσίᾳ.
Καὶ ἀπ' ἐδῶ κελαδεινὴ
τοῦ Χρυσοστόμου ἡ φωνὴ^{τὰ πλήθη ἐνθουσία.}

Τώρα, Ἄ! καὶ νὰ τὸ εἰπῆ
 ὅ λογισμὸς διστάζει·
αἰῶνες ως ἡ ἀστραπὴ
 παρῆλθον, κ' ἡ πληγὴ νωπὺ^ν
νωπὴ αἱματοστάζει.

—
Μνήσθητι, μνήσθητι, Θεέ,
 ἔκείνης τῆς ἡμέρας,
καθ' ἦν σφαγῆς διαρροαὶ
 καὶ θυντιμαῖ' ἀναπνοαί,
ἔργ' ἀπνοοῦς μαχαιρὰς,

—
Ἐμόδυναν τὰ ῥερὰ
 καὶ τοῦ ναοῦ τὰ σκεύη.
Κι' ἀντὶ λιβανωτοῦ χαρὰ
 λύσσον, βεβύλωσις, ἀρὰ
εἰς οὐρανοὺς ἀνέβη!

—
Τώρα, ἡ ἐπὶ γῆς εἰκὼν
 τοῦ θείου μεγαλείου
τέμενος εἶνε τουρκικόν,
 προσκύνημα βαρβαρικὸν
 ὅ οἶκος τοῦ Κυρίου!...

(I. Καρασούτσας).

Σ. I. — Οἱ Γενίτσαροι.

Οἱ Γενίτσαροι ἦσαν τὰ φοβερὰ τάγματα τῶν Σουλτάνων τῆς Τουρκίας, τὰ ὁποῖα κατηρτίσθησαν ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Ὁρχάν τῷ 1329 καὶ ἀπετελοῦντο ἐκ χριστιανοπαῖδων ἔξισλαμισθέντων. Οἱ χριστιανόπαιδες οὗτοι, ἡλικίας ἐντὸς ἑτῶν καὶ ἐνώ, ἡρπάζοντο κατ' ἔτος ἀπὸ τὰς ἀγκάλας τῶν μητέρων των κατὰ χιλιάδας, ἔξισλαμιζόντο ἀμέσως καὶ μέχρις οὗ δυνηθῶσι νὰ φέρωσιν διπλα ἡσκοῦντο εἰς πᾶσαν σκληραγγίαν καὶ στέρησιν καὶ

πρὸ πάντων ὑπεβάλλοντο εἰς αὐστηροτάτην πειθαρχίαν· ἐλημόνουν καὶ γνεῖς καὶ συγγενεῖς καὶ πατρίδικον καὶ θρησκείαν· ἔξω μόνον διὰ τὸν Σουλτανὸν, τὸν ὄποιον μόνον ἐθεώρουν ὡς πατέρα τῶν καὶ τοῦ ὄποιού ἐκαυχῶντο διεὶς ἡσαν δοῦλοι (κούλ). διδασκόμενοι δὲ καθημερινῶς διεὶς τὸν Σουλτανὸν ἐχρεώστουν τὴν καθημερινήν των ὑπαρξῶν καὶ συντήρησιν, ἐδείκνυον τυφλὴν ὑπακοὴν καὶ ἀφοσίωσιν εἰς τὰ νεύματα αὐτοῦ. Ὅτε δὲ ἤρχοντο εἰς τὴν ἡλικίαν, καθ' ἥν ἡδύγαντο γὰρ φέρωσιν δπλα, κατετάσσοντο εἰς τὰ φοβερὰ καὶ τρομερὰ τάγματα τῶν Γενιτσάρων. Γενίτσαροι δὲ ἡ Γενιτσαρὴ εἰς τὴν Τουρκικὴν γλώσσαν σημαίνει νέον στρατόν.

Τὰ τάγματα τῶν Γενιτσάρων εἶχον σημαίαν ἐρυθράν, ἐντὸς τῆς ὄποιας ἡστραπτεῖν ἡ δίστομος σπάθη τοῦ Ὀμάρ καὶ ἡ ἀργυρὰ ἡμισέληνος, τὴν ὄποιαν οἱ Τούρκοι θεωροῦσιν Ἱεράν, διότι πιστεύουσιν διεὶς ὁ προφήτης τῶν Μωάμεθ μὲν ἔνα μόνον λόγον τὴν ἔκοψεν εἰς δύο.

Ἡ στρατολογία τῶν Γενιτσάρων ἐγένετο κατὰ τὸν σκληρότερον καὶ ἀπανθρωπότερον τρόπον. Δοχαγάς γενίτσαρος φέρων τὴν Σουλτανικὴν διαταχήν, ἥτις ἐκκλείτο φερμάνι, καὶ ἀκολουθούμενος ὑπὸ ἐνὸς γραφέως περιήρχετο τὰς χριστιανικὰς πόλεις τῆς Ἀλβανίας καὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐλαμβάνειν ἀπὸ τοὺς προύχοντας τῶν Ἐλληνικῶν πολεων καὶ χωρίων κατάλογον ἀκριβῆ τῶν τέκνων ἐκάστης οἰκογενείας. Ἐκκεστος δὲ πατὴρ ἦτο ὑπόχρεως ν' ἀναγγείλῃ πόσους υἱοὺς εἶχε καὶ νὰ παρουσιάσῃ αὐτοὺς εἰς τὸν γενίτσαρον λοχαγὸν διὲκ νὰ ἐκλέξῃ ἐξ αὐτῶν τοὺς κακλιτέρους καὶ εὐρωστοτέρους διὰ τὰ τάγματα τῶν γενιτσάρων.

Κατ' ἀρχὰς ἐλαμβάνετο ἐκ τοῦ συνόλου τῶν παιδῶν ἑκάστης πόλεως καὶ χωρίου τὸ πεμπτημόριον· ὕστερον διμως περισσότεροι. Καὶ κατὰ μὲν τοὺς πρώτους χρόνους ἐλαμβάνετο ἐν παιδίον ἐξ ἑκάστης οἰκογενείας· ὕστερον διμως καὶ δύο καὶ τρία, μὴ ἔξιρουμένων καὶ αὐτῶν τῶν μονογενῶν. Κατ' ἀρχὰς μὲν ἡ στρατολογία τῶν χριστιανοπαιίδων ἐγίνετο κατὰ πενταείαν· ἔπειτα δὲ κατὰ τετραείαν, τριετίαν καὶ διετίαν καὶ κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους κατ' ἔτος καὶ ὀσάκις εἶχεν ἀνάγκην ὁ Σουλτανός.

Κατὰ τὴν ἀρπαγὴν τῶν παίδων ἐλάμβανον χώραν σπαραξεῖ-
κάρδιοι σκηναί. Αἱ μητέρες ἐν μέσῳ κοπετῶν καὶ ὁδυρμῶν
ἔτεινον τὰς χεῖρας πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ ἵκέτευον τὸν Θεόν
ν ἀνακαλέση πλησίον του τὰ τέκνα των παρὰ νὰ πέσωσιν εἰς
χεῖρας τῶν ἀπίστων καὶ νὰ ἀλλαξιοπιστήσωσι· πολλαὶ δὲ καὶ
ἀπέπνιγον αὐτὰ εἰς τὰς ἀγκάλας των, ἵνα μὴ καταισχύνωσι τὴν
πατρίδα των.

Πολλάκις οἱ γονεῖς ἐνύμφευον τὰ τέκνα των εἰκονικῶς εἰς
ἡλικίαν 8, 9 καὶ 10 ἐτῶν διὰ νὰ ἀποφύγωσι τὴν φοβερὰν στρα-
τολογίαν, τὴν ὄποιαν οἱ πατέρες ἡμῶν ὠνόμαζον παιδομάζωμα.

Εἰς τοὺς γενιτσάρους ἀπηγορεύετο αὐστηρῶς ὁ γάμος καὶ
τοῦτο, διὰ νὰ εἰναι ἐντελῶς ἀφασιωμένοι εἰς τὸ τάγμα των.¹ Ός
κακοίκιαν εἶχον τὸν στρατῶνα, συγγενεῖς δὲ τοὺς συστρατιώτας
των. Οἱ λεβητες τοῦ μαχειρέου των ἔθεωρούντο ὑπὸ τῶν γενι-
τσάρων ὡς ιεροί, ή δὲ ἐστία (τὸ ὅτζκι) τοῦ μαχειρέου των ὡς
ἄσυλον ἀπαραθίαστον, εἰς τὸ ὄποιον συνήρχοντο ὅχι μόνον διὰ
νὰ φάγωσιν, ἀλλὰ καὶ νὰ συνομιλῶσι καὶ σκέπτωνται περὶ τῶν
ὑποθέσεων τοῦ τάγματός των.

Καὶ αὐτοὶ οἱ ἄξιωματικοὶ τῶν γενιτσάρων ὠνόμαζον τοῦ μὲ
δινόματος, ἔχοντα σχέσιν μὲ τὴν καθημερινὴν τροφὴν των. Οὕτω,
παραδείγματος χάριν, ὁ ταγματάρχης ἐκαλεῖτο, Τζορμπατζῆς
δὲ ἐστι ζωμοδότης, ἐκεῖνος δῆλος. Οστις ἐμοίραζε τὴν σοῦπαν· οἱ δὲ
κατώτεροι αὐτοῦ ἄξιωματικοὶ ἦσαν ὁ Ἀσθήμπασης, ἦτοι ὁ ἀρ-
χιμάγειρος καὶ ὁ Σακάμπασης ἦτοι ὁ ὑδροφόρος (νεροκουβαλητής).

Οἱ γενιτσαροὶ φοροῦντες μακρὸν καὶ πλεκτὸν χιτῶνα (ἀντερὶ)
καὶ ὠπλισμένοι μὲ παλαιὸν τουφέκι καὶ κυρτὴν σπάθην (πάλαν)
ἐδιδάσκοντο ὑπὸ τῶν ἀνωτέρων των δτι, ἐὰν ἐφονεύοντο καὶ
ἀπέθνησκον ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης μαχόμενοι πρὸς ἀλλοθρή-
σκους, ἥθελον ἀπολαύση εἰς τὸν παράδεισον τὰς λαμπροτέρας
ἡλικίας ἀπολαύσεις. Διὰ τοῦτο ὡρμῶν ἀκράτητοι εἰς τὰς πυκνο-
τέρας τῶν χριστιανικῶν στρατευμάτων τάξεις, μεταξὺ τῶν
ὄποιων συνέθεινεν ἐνίστε νὰ μάχωνται καὶ οἱ ἀγνοούμενοι πλέον
ὑπ' αὐτῶν γονεῖς ἢ συγγενεῖς των, καὶ πολλάκις κατὰ τὰς κρι-

σιμωτέρας στιγμάς τῶν μαχῶν ἔτρεπον εἰς φυγὴν τοὺς χριστιανοὺς καὶ ἐκέρδιζον τὴν νίκην.

Ἡ δύναμις τῶν γενιτσάρων βαθμηδὸν καὶ κατ' ὄλιγον ἔγεινε τόσον μεγάλη, ὅτε τοὺς ἔτρεμον οἱ Σουλτάνοι, διποτὲ ἀλλοτε τοὺς πραιτωριανοὺς οἱ Ῥωμαῖοι αὐτοκράτορες. Κατὰ τὸ ἔτος μάλιστα 1581 ἔγειναν τόσον ἐπικίνδυνοι, ὅτε μόνον 4000 ἐξ αὐτῶν διετηροῦντο εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, οἱ δὲ λοιποὶ ἥσαν διεσκορπισμένοις ὡς ἀστυνομικοὶ φύλακες εἰς τὰς ἐπαρχίας, διποτὲ κατεπίεζον τοὺς κατοίκους καὶ διήρπαζον τὴν περιουσίαν αὐτῶν.

Ο Σουλτάνος 'Οσμᾶν Β'. διενοήθη νὰ καταργήσῃ τὰ τρομερὰ ταῦτα τάγματα τῶν γενιτσάρων, τὰ ὅποια τότε ἀπετελοῦντο ἐκ 46 χιλ. ἀνδρῶν, καὶ νὰ ἀντικαταστήσῃ αὐτὰ δι' Αιγυπτίων μισθιοφόρων στρατιωτῶν· ἀλλὰ τὸ μαστικὸν τοῦτο σχέδιον τοῦ 'Οσμᾶν ἐπροδόθη καὶ φοβερὰ στάσις τῶν γενιτσάρων ἐξερράγη κατὰ τοῦ Σουλτάνου, ἦτις ἐτελείωσε μὲ τὸν φόνον αὐτοῦ.

Ωσκύτως ὁ διάδοχος τοῦ 'Οσμᾶν Μουράτ ὁ Δ'. ἡγωνίσθη νὰ μεταρρυθμίσῃ τὰ περὶ ὃν ὁ λόγος τάγματα καὶ ἐν ἔτει 1638 κατέργησεν ἐντελῶς τὸ παιδομάλαμα· ἀλλ' οὐδὲν ἦτον τὰ τάγματα αὐτῶν διετηρήθησαν μέχρι τῶν νεωτέρων χρόνων, δῆτα τῷ 1826, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς 'Ελληνικῆς ἐπαναστάσεως, ὁ Μαχμούτ Β'. κατέλυσεν αὐτὰ ὀλοσχερῶς διὰ πανωλεθρίας.

Τοπολογίεται διτὶ ἀπὸ τοῦ 1829, δῆτε συνέστησην τὰ τάγματα τῶν Γενιτσάρων, μέχρι τοῦ 1826, δῆτε κατελύθησαν, ἡρπάγησαν περὶ τὰς 500 χιλ. 'Ελληνοπαΐδων, οἱ ὅποιοι ἀνατρεψόμενοι εἰς τὴν πίστιν τῶν Τούρκων καὶ καταταχσόμενοι εἰς τὰ τάγματα τῶν Γενιτσάρων, ἔστρεψον τὰ φονικὰ τῶν δηλα κατὰ τῶν γονέων των, τῶν συγγενῶν των, τῶν ὁμοεθνῶν των, τοὺς ὅποιους δὲν ἔγνώριζον πλέον, διότι ἀπὸ τῆς παιδικῆς των ἡλικίας, ὡς εἴπομεν, ἔπικες μεταξὺ αὐτῶν πᾶς δεσμὸς συγγενείας καὶ θρησκείας.

ΤΩ. — Θ Κατσαν:ώνης

Ο Κατσαντώνης κατέγετο ἀπὸ τὸ Βισταβέτσι, χωρίον τῶν

Τιωαννίνων, ήτο δὲ υἱός ἀρχιποιμένος ἐκ τῶν νομάδων Σαρακατσάνων. Ἐνῷ παρεγέίμαζεν εἰς Λεπενοῦν μετὰ τῆς οἰκογενείας του καὶ τῶν ποιμνίων του, ἵσυκοφαντήθη ὑπό τινος Καραγκούνη εἰς τὸν Ἀλῆ-πασσάν διτὶ δῆθεν τοῦ ἔκλεπτε πρόβατα καὶ διτὶ εἶχε συγγενεῖς ληστάς· συλληφθεὶς δὲ αὐτὸς καὶ ὁ πατέρας του ἡναγκάσθησαν νὰ πληρώσωσι μέγα χρηματικὸν ποσόν διὰ νὰ ἀπελευθερωθῶσι.

Τότε ὁ Κατσαντώνης παρατέρας καὶ τὸν πατέρα του καὶ τὸ ποίμνιον, ἔλαβε τὰ δηλαδάκια καὶ ἔγεινε κλέφτης. Ὁ Ἀλῆς πασσᾶς θέλων νὰ τιμωρήσῃ αὐτόν, συνέλαβε πάλιν τὸν πατέρα του μὲς ἄλλους ὄμοιού συγγενεῖς του καὶ τοὺς ἔριψεν δλους εἰς τὰς εἰρηνικὰς, διπού καὶ ἐφονεύθησαν, ἥρπασε δὲ καὶ τὰ ποίμνιά του. Τότε ἔγειναν κλέφται καὶ ἡκολούθησαν τὸν Κατσαντώνην καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ Κώστας Λεπενιώτης καὶ Γεώργιος Χασιώτης καὶ ὁ θεῖος του Δημήτριος μετὰ τοῦ ἔξαδέλφου του Τσόγκα. Ὁ Κατσαντώνης ταχέως ἐσύναξε περὶ ἔκατὸν ἀρκετὸν παλληκάρια, μὲ τὰ ὄποια διαφοροπορόπως ἐξεδικήθη τοὺς ἐχθρούς του καὶ εἰς τὰ "Αγραφά καὶ εἰς τὰς ἄλλας ἐπαρχίας, αἵτινες ὑπήγοντο εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Ἀλῆς πασσᾶ.

Ο Ἀλῆς πληροφαρθεὶς ταῦτα διέταξε μετ' ὄργης τοὺς δερβεναγάδες του καὶ τοὺς ἀρματωλοὺς νὰ φονεύσωσιν ἢ νὰ συλλάβωσι ζωντανὸν τὸν Κατσαντώνην. Καὶ προσεπάθησαν μὲν οὕτως νὰ ἐκτελέσωσι τὴν διαταγὴν τοῦ Ἀλῆς πασσᾶ, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσαν. Οσάκις προσέβαλλον τὸν Κατσαντώνην, οὕτως ἐζήρηχετο νικητὴς καὶ τροπαιοῦχος· αἱ δὲ ἀνδραγαθίαι τοῦ Κατσαντώνη τόσον τρομον ἐπροξένησαν εἰς τοὺς Τουρκαλβανοὺς δερβεναγάδες, ὡστε καὶ μόνον εἰς τὸ ἀκουσμα ὅτι ἔρχεται ὁ Κατσαντώνης ἐτρέποντο εἰς φυγὴν· ἐξ ὄλλου δὲ μέρους οἱ ὄμοφυλοι του καπετανέοι ἐτρεφον μεγάλην ὑπόληψιν πρὸς τὸν Κατσαντώνην καὶ ἀνεγνώριζον αὐτὸν ὡς τὸν ἀνδρειότερον. Τὰ παλληκάρια τοῦ Κατσαντώνη κατὰ τὴν ἀνάγκην καὶ τὰς περιστάσεις ἀνήρχοντο ἀπὸ 300 – 500.

Πολλάκις ἐξέπειψε κατ' αὐτοῦ ὁ Ἀλῆς πασσᾶς τοὺς ὄπλαρχηγούς του, ἐκ τῶν ὄποιων διασημότεροι ἦταν ὁ Βελῆς Γκέκας

καὶ ὁ Σουλεϊμάν μπέης Τότος· ἀλλ' ὁ Κατσαντώνης ἐνίκησε τούτους, τοὺς ἔζωγροις καὶ τοὺς κατέσφαξε μετὰ τῶν στρατευμάτων τῶν εἰς τρόπον, ὥστε οἱ λοιποὶ δὲν ἐτόλμων οὐδὲ νὰ ἀντιμετωπίσωσι τὸν ἡρωακό Κατσαντώνην.

'Ο Ἀλῆς βλέπων δτι δὲν ἦδυνατο νὰ καταβήῃ αὐτὸν διὰ τοῦ πολέμου, τὸν διώρισεν ἀρματωλὸν τῶν Ἀγράφων· ἀλλ' ὁ Κατσαντώνης τὸ ἄξιωμα τοῦτο μετεβίβασεν εἰς τὸν πελώριον ἀδελφόν του Κώσταρ Λεπενιώτην, αὐτὸς δὲ ἐξηκολούθησε τὸν κλέφτικον βίον, τοῦ ὅποιου κατέστη ὁ ἐπιφραγέστατος τύπος διὰ τῶν ἡρωϊκῶν του κατορθωμάτων καὶ διὰ τῆς περινοίας του.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἑκείνην ἡ 'Ρωσσία σκοπὸν ἔχουσα νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας, διενοήθη νὰ ἐξεγείρῃ καὶ τοὺς Ἐλληνας εἰς ἐπανάστασιν διὰ νὰ φέρῃ ἀντιπερισπασμὸν εἰς τοὺς Τούρκους. "Οθεν προσεκλήθησαν εἰς τὰς Ἰονίους νήσους, αἵτινες

'Αρματωλοὶ καὶ κλέφται.

τότε κατείχοντο ὑπὸ τῆς 'Ρωσσίας, οἱ κυριώτεροι καπετανέοι τῶν κλεφτῶν καὶ τῶν ἀρματωλῶν, ἵνα συνεννοηθῶσι μετὰ τοῦ 'Ρωσσοῦ διοικητοῦ τῆς Ἐπανάστασιος περὶ τῶν μέσων, διὰ τῶν ὅποιων ἐπρεπε νὰ προκληθῇ καὶ νὰ εὐδοκιμήσῃ ἡ ἐπανάστασις.

Οἱ ἀρματωλοὶ τῆς Αιτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας ἐδέχθησαν προθύμως τὴν πρόσκλησιν καὶ μετέβησαν εἰς Κέρκυραν. Οἱ κάτοικοι τῆς Κέρκυρας εἶδον μὲ έκπληξιν καὶ θαυμασμὸν τὸν περίφημον

Κατσαντώνην περιστοιχιζόμενον ύπό τῶν ἀδελφῶν του καὶ τοῦ πρωτοπαλληκαρίου του Τσόγκα, τὸν Κατσαντώνην, τοῦ ὅποιου τὰ ἡρωϊκὰ κατορθώματα εἶχεν ἐξυμνήσῃ ἡ δημώδης ποίησις.

Οἱ Πέσσοι μεγάλως ἔτιμησαν τὸν Κατσαντώνην καὶ τῷ προσέφερον δῶρα καὶ βασιλικὰ παράσημα. Κατόπιν οἱ Ἑλληνες ὄπλαρχοι συγκεντρωθέντες εἰς τὴν Λευκάδα ἀνεκήρυξαν πολέμαρχον τὸν Κατσαντώνην. Τὸ κίνημα δμως ἐκεῖνο ἀπέτυχεν· ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ὁ Κατσαντώνης προσεβλήθη ἐξ εὐλογίας. Ἐπιποθῶν δὲ τὰ προσφιλῆ του βουνὰ καὶ μὴ ἐμπιστευόμενος νὰ μείνῃ εἰς κανέναν μέρος φανερὰ διὰ νὰ ιατρευθῇ, ἐγκατέλιπε τὴν Λευκάδα καὶ ἀνῆλθε πάλιν ἐπὶ τῶν Ἀγράφων· διέλυσεν εἰς μπουλούκια τὸ πολυάριθμον σῶμα τῶν παλληκαριῶν του, αὐτὸς δὲ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Χασιώτου καὶ τεσσάρων ἄλλων ἐμπίστων συντρόφων του ἀπεσύρθη εἰς τι ἀπόκρυφον σπήλαιον, διότι ἐνοσηλεύετο. Εἰς μόνος βοσκός, δυτικαὶ τοῖς ἐπρομήθευε τροφήν, ἐγνώριζε τὸ καταφύγιόν των. Ὁ Ἀλῆς τότε στέλλει εἰς ἀναζήτησιν τούτου τὸν Ἀγον Μασχουρντάρην μὲ 700 Τουρκαλ· θανούς· ὁ ἐμπιστος τοῦ Κατσαντώνη βοσκός συνελήρθη καὶ ὑποκύψας εἰς τὰ τρομερὰ βασανιστήρια τοῦ Ἀγού, ἐξηναγκάσθη νὰ μαρτυρήσῃ τὸ κρησφύγετον τοῦ καταζητουμένου κλέφτου. Τότε ὁ μὲν Χασιώτης ἥρπασεν εἰς τοὺς ὄμους του τὸ ἀσθενὲς σῶμα τοῦ Κατσαντώνη, οἱ δὲ τέσσαρες σύντροφοι ξιφήρεις ἐφώρημαν κατὰ τοῦ ἔχθροῦ ἀνοίγοντες δρόμον. Διέσπασαν τὴν φάλαγγα τῶν Τουρκαλθανῶν καὶ ἐπροχώρησαν εἰς ἐπτάρων διάστημα καταδιωκόμενοι μανιωδῶς, ἔως διο τοῦ ἐμπεσόντες εἰς στενόν τι μέρος ἵζωγρήθησαν ἀπαντες καὶ ὠδηγήθησαν δέσμιοι εἰς τὰ Ἰωάννινα. Ἐκεῖ ύπὸ τὴν περιβόητον πλάτανον τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ κατὰ διαταγὴν τοῦ αἰμοδόρου τούτου τυράννου ὑπέστη ὁ Κατσαντώνης τρομερὰ βασανιστήρια. Ὁλα τὰ μέλη τοῦ σώματος, κνημαῖ, μηροὶ καὶ βραχίονες συνετρίβησαν ἐπὶ ἀκμονος διὰ παταγμοῦ σιδηρᾶς σφύρας. Τοιουτοτρόπως ὁ ἡρως, δυτικαὶ ἄλλως ἔθεσαντο καὶ ύπὸ τοῦ πυρετοῦ καὶ τῆς εὐλογίας, ἐν μέσῳ γρικτῶν ἀλγηδόνων, τὰς ὁποίας ὑπέστη ἐν μεγίστῃ καρτερίᾳ, ἔξπνευσεν ως μάρτυς τῆς ἐλευθερίας. Μετ' αὐτοῦ δὲ ἔθνατώ-

θησαν καὶ ὁ ἀδελφός του Χασιώτης καὶ οἱ τέσσαρες ξέλλοι σύντροφοι του κατὰ τὸν αὐτὸν τροπὸν.

γγ. — Σουλιώται.

Οἱ Σουλιώται ὑπῆρχαν λαὸς κατ' ἔξοχὴν φιλελεύθερος καὶ ἀκαταδάμαστος. Οὗτοι φεύγοντες τὴν θηριώδικαν τῶν Τούρκων κατὰ τὰ μέση τοῦ 17ου αἰώνος ἦλθον καὶ ἐγκατεσπάθησαν ἐπὶ τῶν ἀπροσίτων καὶ ἀποκρήμνων ὄρέων τῆς Κασσωπείας (Τσαμουριάς) ἐν Ἰππείρῳ. Κατ' ἀρχὰς ἔκτισαν 4 χωρία, τὸ Σοῦλι, τὴν Κιάρα, τὸ Ἀβαρίκον, καὶ τὴν Σαμωβίραν. Βραδύτερον ἐκτισθησαν καὶ ξέλλα ἐπτὰ χωρία : τὸ Τσιγγάρι, τὸ Περιχάτι, τὰ Βιλλια, τὸ Ἀσπροχώρι, οἱ Κορτάτες, ἡ Γκινόλα καὶ τὸ Τσιρλῆκι». Όλα τὰ χωρία ταῦτα ἀπετέλουν ἐν εἶδος ὅμοσπονδίας διοικουμένης ὑπὸ γερόντων. Ἡ δηλη πολεμικὴ δύναμις αὐτῶν συνίστατο ἐκ 1500 ἀνδρῶν, οἵτινες ὑπέκειντο εἰς διαφόρους καπετάνους. Ἐν καιρῷ δὲ πολέμου ἀνεγνώριζον ἔνα πολέμιαρχον.

‘Ως πρωτεύον χωρίον ἐθεωρεῖτο τὸ Σοῦλι, μὲ τὸ ὄνομα τοῦ ὄποιου πολλάκις ὀνομάζοντο δικαὶος δόμος τὰ χωρία. Τὸ Σοῦλι ἀπείχε 12 ὥρας ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα, 8 ὥρας ἀπὸ τὴν Πάργαν, 14 ὥρας ἀπὸ τὴν Πρέβεζαν καὶ ἀλλας τόσας ἀπὸ τὴν Ἀρταν. Τὸ Σοῦλι ἀπροστάτευον οἱ κρημνώδεις βράχοι καὶ αἱ γκαράδραι, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἀπροστάτευεν αὐτὸ τὸ ἀραιμάνειον φρόνημα καὶ ὁ ἡρωϊσμὸς τῶν κατοίκων. Ἡ φράντις τῶν ποιμνίων, ἡ ἀρπαγὴ καὶ ὁ πόλεμος ἀπετέλουν δλητη τὴν ἐνασχόλησιν αὐτῶν.

Πᾶς Σουλιώτης ἀπὸ τοῦ 10 ἔτους τῆς ἡλικίας του ἥρχιζεν ἀσκῆται εἰς τὰ δηλα. οὐδέποτε ἀπεχωρίζετο ἀπὸ αὐτάς· εἴτε ἔβοσκε τὰ ποιμνιά του εἴτε εἰσήρχετο εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἔφερε πάντοτε ἐπ' ὄμου τὸ τουφέκι, εἰς τὸ πλευρόν του τὸ σπαθὶ καὶ εἰς τὸ σελάχι του τὴν μάχαιραν.

‘Ο βίος τῶν Σουλιώτων ἦτο ἀπαράλλακτος μὲ τὸν βίον τῶν ἀρχαίων Σπαρτιατῶν, πλήρης στερήσεων καὶ κακουγιῶν. Ωσαύτως καὶ αἱ Σουλιώτισσαι ὡμοίαζον καθ' δικαὶος πρὸς τὰς ἀρχαίας

Σπαρτιάτες ή μελλον εἰς τινα ὑπερεῖχον αὐτῶν. Γνωρίζομεν δτε ή Σπαρτιάτες τὰ πάντα τὴν θυσίαζεν ὑπὲρ τῆς πατρίδος· αὐτὸ δέ τοῦτο συνέβαινε καὶ εἰς τὴν Σουλιώτισσαν.

Ἡ Σπαρτιάτες δίδουσα τὴν ἀσπίδα εἰς τὸν οἰόν της μεταβάνοντα εἰς τὸν πόλεμον ἔλεγεν εἰς αὐτὸν «ἢ τὰς ή ἐπὶ τὰς»· δηλ. ή αὐτὴν νὰ φέρῃς νικητὴς ή ἐπ' αὐτῆς νὰ σὲ φέρωσι νεκρόν· ἀλλὰ τοῦτο μόνον. Δὲν ἔχομεν παράδειγμα διν αἱ Σπαρτιάτες ἐπολέμησάν ποτε παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν ἀνδρῶν των ἐναντίον τῶν ἐγθρῶν. 'Ἄλλ.' αἱ Σουλιώτισσαι μὲ δισην εὔκολίσσιν καὶ ἐπιεξιότητα μετεχειρίζοντο τὴν ρόκαν των, μὲ ἀλλην τόσην μετεχειρίζοντα καὶ τὸ καρυοφύλλι· πολλάκις δέ, καθὼς θὰ ἐδωμεν, ἀφινον τὴν ρόκαν καὶ ἡρπαζον τὸ καρυοφύλλι καὶ ἡγανίζοντα εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν ὄμοιο μὲ τοὺς ἀνδράς των.

28.— Ἀλῆ πασσᾶς.

Οἱ Ἀλῆ πασσᾶς ὑπῆρξεν εἰς ἓν τῶν αἰανθερωτέρων τυράννων, διαπράξας τὰ φρικωδέστερα ἐκ τῶν ακκῶν ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων. Οὕτος κατήγετο ἐκ Τεπελενίου, χωρίου τῆς Ἡπείρου. Οἱ πατέροι του ὑπῆρξεν ἀρχηγὸς λαχουραγωγῶν, τοῦτ' ἔστι στρατιωτῶν, οἱ ὅποιοι περιερέροντο καὶ ἐλήτευον τοὺς ἀνθρώπους. Τὸ ἔργον τοῦ πατρός του μετῆλθε κατ' ἀρχὰς καὶ ὁ Ἀλῆς κατόπιν διμώς ἔγεινε κύριος τοῦ Τεπελενίου, φονεύσας τοὺς ισχυροτέρους κατοίκους αὐτοῦ. Ἡτο ἀπιστος, ὡμὸς καὶ ἥρισιονγρας, τέλειος τύπος Μουσουλμάνου.

Ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ πασσᾶ τοῦ Δελθίνου, μιᾶς ἐκ τῶν τριῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἡπείρου· ἀλλὰ δὲν ἔρχεται νὰ καταγείῃ τὸν πενθερὸν του εἰς τὴν Πύλην, μὲ τὴν ἐλπίδα δτι θὰ διαδεχθῇ αὐτόν· ἀπέτυχεν διμώς καὶ ἀλλος πασσᾶς ἐστάλη εἰς τὸ Δελθίνον. Εἰς τὸν νέον τοῦτον πασσᾶν ἔδωκεν ὁ Ἀλῆς τὴν ἀδελφήν του ως σύζυγον· μετ' ὅλιγον δὲ τὸν ἐδολοφονητε διὰ τῶν δορυφόρων του.

Ἀλλὰ καὶ πάλιν δὲν κατώρθωσε νὰ γεινῃ πασσᾶς τοῦ Δελθίνου. Διωρίσθη ἀλλος πασσᾶς, ὁ Σελίμ, εἰς ἓν τῶν φιλανθρωπο-

τέρων Τούρκων· ἀλλὰ καὶ τοῦτον κατερρρήσθησεν εἰς τὴν Πόλην ὁ Ἀλῆς· ἡ Πόλη δὲ ἀνέθηκεν εἰς αὐτὸν νὰ φονεύσῃ τὸν Σελίμη, διπερὶ καὶ ἐγένετο. Ἡ Πόλη ἀνταμείβουσα τὰς δῆθεν ὑπηρεσίας τοῦ Ἀλῆ, διώρισεν αὐτὸν διοικητὴν τῆς Θεσσαλίας.

Ο Ἀλῆς-πασσᾶς

ὅλοκληρον τὴν Θεσσαλίαν. Ἔχων δὲ στρατὸν 12.000 περίπου Ἀλβανῶν καὶ μέγαν πλούτον, τὸν ὄποιον καθημεριῶς ηὔξανε μὲν καταπιέσεις καὶ μὲν ἀρπαγάς, ἥρχε δύο ἑκατομμυρίων λαοῦ, δῆτις συνέκειτο ἐξ Ἑλλήνων, Ἀλβανῶν, Βουλγάρων καὶ Τούρκων.

'Αλλ' ἐν ὧ ἡ βόρειος Ἑλλὰς ἔκυπτε τὸν αὐχένα πρὸ τοῦ αἱμοδόρου πασσά των Ιωαννίνων, μόνον τοῦ ὑπερήφανον Σοῦδα ἔμενεν ἐλεύθερον.

ΤΩ. — Ηεώτη ἐκστρατεία τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ κατὰ τοῦ Σουδίου.

Ο Ἀλῆς δὲν ἦδυνκτο νὰ βλέπη ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἐπικρατείας

του ἐλευθερον τὸ ὑπερήφανον Σοῦλι. "Οθεν ἀπερχόμεσε μὲ πάντας τρόπον νὰ τὸ καθηυποτάξῃ. Ή πρώτη ἐκστρατεία αὐτοῦ, γενος μένη τῷ 1791 ἀπέτυχεν οἰκτρῶς. Οἱ Σουλιώται καταλαβόντες τὰ στενά, δι' ὧν ἡδύνατο νὰ διελθῃ ὁ στρατὸς τοῦ Ἀλῆ, ἀπέκρουσαν αὐτὸν γενναίως. Ἐν φέδει οἱ ζηδρες ἐπολέμουν κρατερῶς, αἱ Σουλιώτισσαι ἔχουσαι ἐπὶ κεφαλῆς τὴν Μόσχων, σύζυγον τοῦ Λάζαρου Τζαβέλλας, ἕρριπτον ἐκ τῶν ὑψηλάτων πέτρας μεγάλας κατὰ τῶν Ἀλεξανδρίνων καὶ ἐπροξένουν εἰς αὐτοὺς μεγάλην φθοράν. Ἐκ τῶν 3000 Ἀλεξανδρίνων μόνον 1000 ἐσώθησαν τραπέντες εἰς φυγήν.

ΘΟ. — Δευτέρα ἐκστρατεία τοῦ Ἀλῆ κατὰ τοῦ Σουλίου.

Τὸ ἐπόμενον ἔτος (1792) ὁ Ἀλῆς ἡτοιμάζετο καὶ πάλιν νὰ προσβάλῃ τὸ Σοῦλι. Ἐπειδὴ δῆμως δὲν ἔτολμος νὰ ἐκστρατεύσῃ φυνερά, προσεποιήθη διὰ εἰγες σκοπὸν νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τοῦ Ἀργυροκαστρου, πόλεως τῆς Ἡπείρου· προσεκάλεσε δὲ καὶ τοὺς Σουλιώτας νὰ ἔλθωσιν εἰς βοήθειάν του ὑποσχεθεὶς εἰς αὐτοὺς μισθόν ἀδρόν.

Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Σουλιωτῶν δὲν ἥθελον νὰ πεισθῶσιν εἰς τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Ἀλῆ· ἀλλὰ δὲ Λάζαρος Τζαβέλλας, εὐπιστοτερος τῶν ἄλλων, ἐπειδὴ καὶ παραλαβών 70 παλληκάρικ ἔσπευσεν εἰς βοήθειάν τοῦ Ἀλῆ.

Οἱ δολιος πασσᾶς τῶν Ἰωαννίνων προητοίμασε διὰ τοὺς Σουλιώτας πολλὰ καὶ διάφορα φραγμάτα, ιδίως δὲ ἀμνοὺς ὁδελίας, τὸ προστριέστερφυ φραγμήτων τῶν Ἑλλήνων, ἐν φοιτού τοῦ Ταυροκαλέντος ἔχοντες κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὸ *"Ραμαζανι των ἐνήστευσον καθ'"* δῆλη τὴν ἡμέραν. Οἱ ἀφελεῖς Σουλιώται παρεδόθησαν ἐλευθέρως εἰς τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ φραγμοῦ· ἀλλὰ ἀμέσως καὶ ἡ τὴν συνήστειάν των ἡρχιτεκτονικής τοὺς ἀγῶνας· ἡγωνίζοντο εἰς τὸ πήδημα καὶ εἰς τὸ μασλλον ἀγαπητὸν ἀγώνισμα, τὸ λιθάρι, διετείς Τουρκαλέντος πλησιάζει καὶ λέγει πρὸς τοὺς Σουλιώτας· «Βλέπω διὰ καὶ εἰς τοὺς ἀγῶνας σας δὲν ἀφίνετε τὰ δηλα-

σας. Δὲν ἐννοῶ ποιὸς φόβος σᾶς κρατεῖ ἔδω, διού βλέπετε φανερὰ ποίαν ἀγάπην ἔχει διὰ σᾶς ὁ Ἀλῆς ὁ Δεσπότης μας. Θὰ ἡτο προτιμότερον, ἐάν ἀφήσοτε τὰ δυλα καὶ ἐλευθεροὶ ἀπό ταῦτα ἑξακολουθήσοτε τοὺς ἀγῶνάς σας.

Οἱ εὔπιστοι Σουλιώται μὴ ὑποπτεύαντες ἀπάτην ἀφῆκαν κατὰ γῆς τὰ δυλα των καὶ ἑξακολουθησαν τοὺς ἀγῶνας των. Ἡ περιέργεια δύλων ἐκορυφώθη διε εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ λίθου ἔλασθε μέρος καὶ ὁ δωδεκατής υἱὸς τοῦ Λάζαρου Τζαβέλλας Φῶτος. Ἄλλ' αὐτονής, ἐν φέτῃ βλέμματα δύλων ἦσαν ἐστραμμένα πρὸς τὸ σημεῖον, διού ἔφθασε τὸ λιθόρι τοῦ Φῶτου, οἱ Τουρκαλβανοὶ περιεκύλωσαν τοὺς ἀπόλοους Σουλιώτας, τοὺς συνέλαθον πάντας καὶ δεσμούσις ἀπήγαγον εἰς Ἰωάννινα. Καθ' ὃν δὲ γρόνον οἱ 70 Σουλιώται ἀπήγοντο εἰς Ἰωάννινα, ὁ Ἀλῆς ὥρμησε κατὰ τοῦ Σουλίου, τὸ ὄποιον ἤλπιζεν διε θὰ κυριεύσῃ. Εύτυχως δύμας εἰς ἐκ τῶν ἀνδρῶν τοῦ Τζαβέλλας κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ καὶ σωθεῖς ἐκ τῶν σραϊρῶν, τὰς ὄποιας βροχηδὸν ἔρριπτον κατ' αὐτοῦ οἱ Τουρκαλβανοὶ, ἔφθασεν εἰς τὸ Σουλι ἐγκαρρωτας καὶ ἀνηγγειλε τὴν προδοσίαν. Ὅστε καὶ πάλιν ὁ Ἀλῆς δὲν κατώρθωσε τίποτε. Τοτε προσεκάλεσε τὸν Τζαβέλλαν, τὸν ὄποιον ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ, καὶ τῷ εἶπε τὰ ἑτῆς.

«Απὸ σέ, Τζαβέλλα, θέλω νὰ λάβω σήμερον τὸ Σουλι καὶ ὑπόσχομαι νὰ σου δώσω δυσκαριάσια καὶ τιμὴν θέλεις· τὸ ἐνατίον θὰ σὲ ψήσω ζωντανὸν καὶ σὲ καὶ τὸν υἱόν σου Φῶτον καὶ δλούς τοὺς δλλους συμπατριῶτάς σου».

«Ἐν δεσφ εύρισκουμει χειροδέσμιος ἔμπροσθέν σου—ἀπεκρίθη ὁ Τζαβέλλας—Σουλι μὴ ἐλπίζεις νὰ λάβῃς. Ἐὰν μὲν ἐλευθερώσῃς, πιθανὸν νὰ τὸ ἀπολαύσῃς».

«Πῶς! καὶ πῶς νὰ σὲ πιστεύσω, Τζαβέλλα;»

«Ίδού, ἔχεις εἰς χειράς σου—ἀπεκρίθη ὁ Τζαβέλλας—δυτιον τὸν υἱόν μου Φῶτον, τὸ πολυτιμότερον μέρος τῆς ψυχῆς μου». Ἡ ἀπάντησις αὐτη καὶ ἡ ἀνυπομονησία τοῦ Ἀλῆ εἰς τὸ νὰ ἀπολαύσῃ τὸ Σουλι ἡλευθερώσαν τὸν Τζαβέλλαν, ὁ δωδεκατής δύμας υἱὸς του Φῶτος ἐκρατήθη ὡς δμηρος.

«Επιστρέψας εἰς τὸ Σουλι ὁ Τζαβέλλας προέτρεψε τοὺς Σου-

λιώτας ν' ἀντισταθῶσι μέχρις ἐσχάτων εἰς δὲ τὸν Ἀλῆν ἔπειμψε τὴν ἀκόλουθον ἐπιστολήν.

•*Ἀλῆ πασσᾶ.*

«Χαίρομαι δπον ἐγέλασα ἕνα δόλιον. Εἶμαι δὲ νὰ διαφεύγεισω τὴν πατρόδα μου ἐγαρτίον εἰς ἕνα κλέπτην. Ὁ νίος μου θέλει ἀποθάνῃ· ἐγὼ ὅμως ἀπελπίστως θέλω τὸν ἐκδικήσω πρὸν ἀποθάνω. Κάποιοι τοῦροι, καθὼς ἐσύ, θέλουν εἰπῆ δι τοι εἶμαι ἀσπλαγχνος πατέρας μὲ τὸ νὰ θυσιάσω τὸν νίόν μου διὰ τὸν ἰδικόν μου λυτρωμόν. Ἀπορένομαι δτι, ἐὰν ἐσὺ πάρης τὸ βουνόν, θέλεις σκοτώσῃ τὸν νίόν μου μὲ τὸ ἐπίλοιπον τῆς φαμελίας μου καὶ τὸν συμπατριώτας μου. Τότε δὲν θὰ ἡμπορέσω νὰ ἐκδικήσω τὸν θάρατόν τους. Ἀμή ἄν τυκήσωμεν, θέλω ἔχω καὶ ἄλλα παιδιά. Ἐὰν δὲν νίος μου νέος καθὼς εἴνε, δὲν μένη εὐχαριστημένος ν' ἀποθάνῃ διὰ τὴν πατρόδα του, αὐτὸς δὲν εἴνε ἀξιος νὰ ζήσῃ καὶ νὰ γνωρίζεται ως δὲν νίος μου. Ἔτσι προχώρησε λοιπὸν ἀπιστεῖ εἶμαι ἀνυπόμονος νὰ ἐκδικηθῶ, νὰ πιῶ τὸ αἷμά σου ἐγὼ δὲν φρισμένος ἐχθρός σου

•*Καπετάν Λάμπρος Τζαβέλλας.*»

•*Ἡ ἡρωϊκὴ αὕτη ἐπιστολὴ τοῦ Τζαβέλλας ἐπάραξε σφόδρα τὸν Ἀλῆν. Ἐν τούτοις δὲν ἔκρινεν εὐλογον ἐν τῇ παραρροφῇ τῆς λύπης του νὰ θανατωσῃ τὸν νιόν του Τζαβέλλας Φῶτον. Ὁ νιὸς τοῦ Ἀλῆ Βελῆς, δστις ἐν τῇ ἀπουσίᾳ τοῦ πατρός του ἐδιώκει τὰ Ιωαννινα, διέταξε καὶ ἔφερεν ἐνώπιον του τὸν Φῶτον καὶ εἶπε πρὸς αὐτὸν δτι θὰ τὸν ψήσῃ ζωντανόν. «Δέν σὲ φοβοῦμαι —ἀπεκρίθη ὁ Φῶτος— ὁ πατήρ μου θὰ πράξῃ τὸ αὐτὸν εἰς τὸν πατέρα σου ἢ εἰς τὸν ἀδελφόν σου, ἀν τοὺς λάθη εἰς χειρός του. Ὁ Βελῆς θαυμάστας τὸν ἡρωϊσμὸν τοῦ παιδός δὲν ἐφονεύσεν αὐτόν, ἀλλὰ τὸν ἔρριψεν εἰς σκοτεινὴν φυλακήν.*

•*Ο Ἀλῆ πασσᾶς ἀποτυχών καὶ πάλιν νὰ κυριεύσῃ τὸ Σοῦλι, παρουσιάσθη ἔφιππος εἰς τὸ μέσον τοῦ στρατοῦ του καὶ εἶπε τὰ ἔντονα.*

•*Παλληκάρια μουν ἐσεῖς ἥξενύρετε πολὺ καλὰ πόσα κακὰ κά-*

μνον καὶ ἐμένα καὶ ἐσᾶς καθ' ἡμέραν οὗτοι οἱ ἀπιστοί Σουλιώται πόσους τόπους καὶ πόσα χωρία μᾶς ἀρπάζαν καὶ μᾶς ἀπεξέρωσαν ἀπὸ τὰ κτήματά μας. Ἐὰν ἡμεῖς τὸν ἀφήσωμεν τώρα ζωταρούς, αὐτοὶ δίλγον κατ' δίλγον θὰ τολμήσουν τὰ κυριεύσοντα σπήτιά μας, θὰ σκλαβώσουν τὰ γυναικόπαιδά μας. Ἐγὼ μὲ τὴν ἴδικήν σας ἀνθρείαν ὑπέταξα ὅλην τὴν Ρούμελην, κατετρόπωσα ὅλους τὸν γειτονικὸν καὶ τὸν μακρινὸν ἔχθρούς· καὶ τώρα δὲν εἶναι ἐντροπή μας μὰ φοῦχτα γιδοκλέφταις καὶ γυμανούδες τὰ μᾶς καταστήσουν τὰ μὴ τολμῶμεν τὰ εὔγωμεν ἀπὸ τὰ σπήτιά μας. Θυμηθῆτε τὸ φωμὶ καὶ τὸ λονφὲ ποῦ σᾶς δίνω.... Τώρα φαίνονται τὰ παλληκάρια· δοσοὶ ἀπὸ σᾶς πρωτόμβουν εἰς τὸ Σοῦλι μὲ τὸ σπαθὶ γυμνόν, ὑπόσχομαι τὰ δύσω εἰς τὸν καθ' ἓνα 500 γρόσια.

'Οκτώ γιλιάδες Τουρκαλβανοὶ ἐνθουσιασθέντες ἐκ τῶν λόγων τοῦ Ἀλῆ Φρείσθησαν νὰ μὴ θέσωσι τὰ ξίφη των εἰς τὰς θήκας, πρὸν κυριεύσωσι τὸ Σοῦλι. "Ωρμησαν λοιπὸν κατὰ τῶν Σουλιωτῶν, οἵτινες ἦσαν μόνον 1300. Μάχη πεισματώδης συνάπτεται. Οἱ Τουρκαλβανοὶ μάχονται μανιωδῶς ἐννοοῦντες νὰ τηρήσωσι τὸν δρόκον των. Οἱ Σουλιώται, ἵνα μὴ πάθωσι μεγάλην βλάβην, ἔκριναν καλὸν ν' ἀφήσωσιν εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ ἔχθροῦ τὸ Σοῦλι τὴν Σαμωτίβαρ καὶ τὸ Ναβαρίκον, ὑπεγράησαν δὲ καὶ ὠχυρώθησαν καλῶς εἰς τὸ στενόν τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς (μεταξὺ Σουλιού καὶ Κιάφας). αἱματογυνσία φοβερὰ γίνεται· τείχη ἔχθρικῶν πτωμάτων ὑψώνται. Οἱ Σουλιώται καταπονοῦνται ἐκ τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν πολεμίων.

'Ο Ἀλῆς καθήμενος ἐπὶ τοῦ ὅρους Βιρτζάχη ἐθεώρει τὰ γενόμενα. 'Απερίγραπτος ἦτο ἡ ἀγκαλίασις τῆς ψυχῆς του, διότι ἔβλεπε τὸν στρατόν του νικῶντα. "Ἐπεμπεν ἐκ τοῦ βουνοῦ ἔνος κατόπιν τοῦ ἄλλου πιστοὺς ὑπηρέτας διὰ νὰ ἐπανείσωσιν ἐκ μέρους του τοὺς στρατιώτας καὶ νὰ τοῖς ὑπόσχωνται χρήματα, δῶρα καὶ βαθύμους.

"Ἔτο μὴν Ἰούλιος καὶ ἡ θερμότης ὑπερβολική· ἡ μάχη διαρκεῖ δέκα ώρας· οἱ μαχόμενοι παραλύουσιν ἐκ τοῦ πολλοῦ καύσωνος· τὰ δπλα εἰς τὰς γείράς των ἔκαιον ἐκ τῆς ἀδιακόπου χρήσεως

καὶ ἐπὶ τέλους κατέστησαν ἀχρηστά· ἀμφότερα δὲ τὰ μέρη διέ-
κοψαν πρὸς καιρὸν τὴν μάζην.

Αἱ γυναῖκες τῶν Σουλιωτῶν εὑρίσκουσεναι ὅπισθεν τῶν ἀνδρῶν
των καὶ μὴ ἀκούσουσαι πυροβολισμοὺς καὶ ἀλλαλαγμοὺς ἐνό-
μισσαν διπολοὶ Τοῦρκοι κατέστρεψαν δῆλους τοὺς Σουλιώτας. Τότε
ἡ Μόσχω τοῦ Τζεχέλλα σταθεῖσα εἰς τὸ μέσον τῶν ἄλλων γυ-
ναικῶν εἶπεν·

«Ἄδελφα! διπόλεμος ἔπαινσεν. Οἱ Τοῦρκοι, ὡς φαίνεται, ἐνί-
κησαν καὶ ἔσφαξαν τὸν ἄνδρας, τὰ παιδιά, τὸν συγγενεῖς καὶ
δῆλους τοὺς συμπολίτας μας. Ἡμεῖς λοιπὸν τί πρέπει νὰ κάμω-
μεν; νὰ παραδοθῶμεν σκλήραις εἰς τὸν Τούρκους ή νὰ ἀπο-
θάνωμεν, καθὼς οἱ συγγενεῖς μας;» «Ολαὶ ἔφωναξαν μᾶς φωνῇ
«προτιμῶμεν θάνατον παρὰ σκλαβιάν». Τότε ἡ Μόσχω εἶπε·
«δοξάστε λοιπὸν δῆλαι τὰ ὅπλα καὶ ἀκολουθήσατέ με· ἀς μείνουν
ἔδω αἱ γραῖαι καὶ τὰ τρυφερὰ τέκνα μας. Ἀμα ἡμεῖς ἀποθά-
νωμεν, ἀς τὰ δίψωσι κάτω ἀπὸ τὸν βράχον τοῦτον καὶ ἔπειτα ἀς
διφθῆσι καὶ αὐταί.»

Τριακόσιαι Σουλιώτισσαι ἥκησαν τὰ ὅπλα καὶ ἡκολούθησαν
τὴν Μόσχων· ἀμα ἐπλησίασαν εἰς τὸ μέρος τῶν Τούρκων, ἔφω-
ναξεν ἡ Μόσχω· «ἐπάρω τονε, ἐπάρω τονε ἀδελφα! τί τοὺς
κυττάζετε ἀκόμη τὰ σκυλιά;»

Ἡ ἐνθουσιώδης ὁρμὴ τῶν γυναικῶν συνοδευομένη καὶ μὲ ὄξυ-
φώνους ἀλλαλαγμούς ἐνέπνευσε μικροψυχίαν εἰς τοὺς Τούρκαλ-
ενοὺς καὶ ἐπέφερε σύγχυσιν εἰς αὐτούς. Ἐν φρέσκοις ωρεύ-
σιθησαν χρι μὴ θέσωσι τὰ ἔφη των εἰς τὰς θήκας, πρὸν κυριεύ-
σωσι τὸ Σοῦλι, καὶ ἐν φρέσκοις λιποψυχοῦσι, καταλαχμένονται ὑπὸ
πανικοῦ καὶ τρέπονται· εἰς φυγὴν καταδιωκόμενοι ὑπὸ τῶν γυ-
ναικῶν καὶ 300 ἀκουράστων Σουλιωτῶν.

Ο πασσᾶς ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἐπερίμενε ν' ἀκούσῃ τὴν
χαρμόσυνον ἀγγελίαν τῆς τελείας ἡττῆς καὶ καταστροφῆς τῶν
ἴχθρων του· ἀπροσδοκήτως δῆλως καὶ μὲ ἕκστασιν βλέπει τὸν
στρατὸν του φεύγοντα προτροπάδην καὶ καταδιωκόμενον ὑπὸ^{τῶν} γυναικῶν. Ἡ ἡρωϊκὴ αὕτη πρᾶξης τῶν Σουλιωτῶν βυθίζει

εἰς ἀπελπισίαν τὸν Ἀλῆ πασσᾶν. 'Ρίπτεται οὗτος χαμαί.
τύπτει τοὺς μηρούς του, ξερροίζωνται τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς του,
ξεσχίζει τὰς παρειάς του καὶ ἀναφωνεῖ ἀλθανιστὶ «Μπώ μπώ,
Μεντέτ Ἀλλάγ !»

Χωρὶς νὰ δώσῃ οὐδεμίαν διαταγήν, ίππεύει καὶ τρέχει εἰς
Ίωάννινα, σκάσας καθ' ὁδὸν δύο ίππους. Μόλις τὴν ήμισυ τοῦ
στρατοῦ του ἐσώθη. Οἱ Τουρκαλβανοὶ φεύγοντες ἔρριπτον τὰ
ἐπηργυρωμένα ὅπλα των διὰ τὰς ἀναχαίτιζωσι τὴν καταδίωξιν
τῶν Σουλιωτῶν. 'Ο Ἀλῆς, δτες ἔφθικσεν εἰς τὰ Ίωάννινα, διέ-
ταξεν ἐπὶ παινῆθι θανάτου νὰ μὴ τολμήσῃ κανεὶς ἐκ τῶν κατοί-
κων νὰ προβάλῃ τὴν κεφαλήν του καὶ ἀπό τὴν παραμικρὰν
ὅπλην τῆς οἰκίας του. Δέκας ήμέραις ξεμείνει κατάκλειστος, χωρὶς
νὰ δεχθῇ καγένα.

Μετὰ τὴν τρομερὰν ταύτην ητταν ὁ Ἀλῆ πασσᾶς συνωμολό-
γησεν εἰρήνην μὲ τοὺς Σουλιώτας καὶ παρέδωκε τὸν Φάτον καὶ
τοὺς Σουλιώτας αἰχμαλώτους, ἐξηγόρασε δὲ τοὺς Τουρκαλβανοὺς
αἰχμαλώτους ἀντὶ 100 χιλ. γροσίων.

Τοιοῦτον ἔνδοξον τέλος ἔλαβεν ὁ ἀγώνων οὗτος τῶν Σουλιωτῶν
πρὸς τὸν Ἀλῆν.

•Η φυγή.

«Τ' ἄλογο, τ' ἄλογο, Όμερο Βοιώνη,
τὸ Σοῦλι ἔχούμποσε καὶ μᾶς πλακώνει.
Τ' ἄλογο ! τ' ἄλογο ! ἀκοῦς, σφυρίζουν,
ζεστὰ τὰ βόλια τους μᾶς φοβερίζουν.
Γιὰ ἵδες σᾶν δαίμονες μᾶς πελεκᾶνε !
Κάτω ἀπ' τὸ βράχο τους πᾶς ὁσιολᾶνε !
'Δὲς τὰ κεφάλια μας, 'δὲς τὰ κουφάρια,
κυλᾶν ἀνάκατα σὰ νᾶν' λιθάρια.
Βοιώνη, πρόθιμασε, ἀκόμα λίγο,
κι' ἀπὸ τὰ νύχια τους δὲν θὰ ξεφύγω.
Τ' ἄλογο !... Γνώρισα τὴν φουστανέλλα,
τοῦ ἔχθροῦ μου τ' ἄσπονδου Λάμπρου Τζαβέλλα,

Δὲν τόνε βλέπετε ; σὰ Χάρος φθάνει,
'ψηλ' ἀνεμίζοντας τὸ γιαταγάνι.
Νοιώθει τὸ χέρι του μέσ' 'ς τὴν καρδιά,
ποῦ πάει σπαράζοντας τὰ σωθικά.
Τ' ἄλογο ! τ' ἄλογο ! Ὁμήρος Βριώνη·
οὐ ἥλιος ἔπεσε, νύχτα σιμώνει.
Ἄστρα λυτρώστε με· αὐτὴ τὴν χάρι
ζητάει ὁ Ἀλήπασσας, πιστὸ φεγγάρι».

'Εμπρός του στέκεται καμαρωμένο,
μαῦρο σὰν κόρακος, χρυσᾶ ντυμένο,
ἄτι ἀξετίμητο, φλόγα, φωτιά,
καθάριο, ἀράπικο, τὸ λὲν Βοριᾶ.
Χτυπάει τὸ πόδι του, σκάφτει τὸ χῶμα,
δαγκάει τὸ σίδερο πῶχει στὸ στόμα·
ὅουθοντα διάπλατα καὶ τεντωμένα
ἀχνύζουν κόκκινα σὰν ματωμένα.
Ἄκοντει τὸν πόλεμο καὶ χλημυντράει,
ταύτιά του τέντωσε, ἄγρια τηράει·
δλόρθ' ἢ χαίτη του, δλόρθ' ἢ οὔρα,
λυγάει τὸ σῶμά του, σὰν τὴν ὁχειά.
σηκώνετ' λαίμαργο στὰ πισινά του,
λάμπουν τὰ νύχια του, τὰ πέταλά του.
Λὲς καὶ δὲν ἡγγιζε κάτου 'στη γῆ·
κρῖμα ποῦ τῷθελαν γιὰ τὴν φυγή !

'Ως τόσ' ὁ Ἀλήπασσας ἀπὸ τὸν τρόμο
τὴν χαίτη τ' ἄρπαξε, πετάει 'ς τὸν ὅμο.
Σὰ βόλι γλάγορο, σὰν ἀστραπῆ.
Τὰ ἄτι χάθηκε μὲ τὸν Ἀλῆ.
Αόγγους περάσανε, χαντάκια μύρια,
αἴματα στάζουντε τὰ φτερνιστήρια·
ἀφροὺς σὰ θάλασσα τᾶλογο χύνει·
σκιάζεται ὁ Ἀλήπασσας καιὶδὲ δὲν δίνει.

Καθώς διαβαίνουνε, τρίζει ἐν ξύλο,
φυσάει ὁ ἄνευμος, πέφτει ἔνα φύλλο,
πουλάκι ἐπέτοξε, φεύγει ζαρκάδι,
νεφάκι πῶτρεχε μέσ' ἡς τὸ λαγκάδι.
ὅλα ὁ Ἀλήπασσας ὅλα τρομάζει,
κρύος ὁ ἰδρωτας βρύσι τοῦ στάζει.

Τ' ἄλογο αὐτιάζεται, δὲν ἀναστίνει,
τὰ πόδια στήλωσε· λύκος διαβαίνει.

καὶ κειδός τὰ δάχτυλα σφίγγει ἡς τὴν σέλλα,
τὰ ψάτια του ἔβλεπαν παντοῦ Τζαβέλλα,
παντοῦ τοῦ φαίνονται πᾶς εἰν' κρυμμένα
σπαθιά, ποῦ λάμπουνε ξεγυμνωμένα.
Μακρὺ τὰ γένεια του, ἀσπρα σὰ χιόνι,
τὰ παίρον⁷ ὁ ἄνευμος, σκόρπια τ' ἀπλώνει.
Ἐμπρός ἡς τὸ στόμα του καὶ ἡς τὸ λαιμό,
λές καὶ τὸν ἔχουνε διὰ πνιγμό.

Καθώς τὰ κύματα μὲ τὴν νοτιὰ
τὴν νύχτα χάνονται ἡς τὴν σκοτεινιὰ
καὶ δὲν χωρίζουνε παρὰ οἱ ἀφροί των
ψηλὰ π' ἀσπρίζουνε ἡς τὴν κορυφή των.
Ἐτοι καὶ τ'⁸ ἄλογο κεῖνο τὸ βράδυ
σὰν κῦμα διάβαινε μέσ' ἡς τὸ σκοτάδι.
κῦμα ὀλοφούσκωτο καὶ σκοτεινὸ
πούχε τ'⁹ Ἀλήπασσα τὰ γένεια ἀφρό.

Φεύγουνε! φεύγουνε! πάντα τρεχάτοι·
φθάνει, κ' ἐδείλιασε τὸ μαῦρο τ'¹⁰ ἄτι·
φθάνει καὶ τρέμουνε τὰ γόνατά του.
Ακούς πᾶς βράζουνε τὰ σωθικά του.
Λυσσάει ὁ Ἀλήπασσας καὶ βλαστημά·
τὸ φτερνιστῆρι του χώνει βαθειά·
τὸ ἄτι φούσκωσε, βαρειὰ μουγκρίζει,
δίνει ἔνα πήδημα καὶ γονατίζει.

Ἡ καρδιά του μέσα του χτυπάει σφυρί,
τὸ αὐτιά του γέροντες, πέφτει 'ς τὴν γῆ.
Σπαράζει, ἀνδρειεύεται καὶ ὁχαλιάζει
ἀπ' τὰ ὄουθούνια του τὸ αἷμα στάζει.
κ' ἐκεῖ ποῦ τὸ ἄλογο ὑυχομαχάει
βουβός 'ς τὴν λύσσα του ὁ Ἀλῆς τηράει·
τηράει ἀνήσυχος, ἀχνός, νὰ ιδῇ,
τὸ αὐτιά του ἐτέντωσε ν' ἀκουρμαστῇ.

Ἄκογα σκιάζεται τοῦ ἔχθροῦ τὰ βόλια,
κι' ἀρπάζει τρέμοντας τὰ δυὸ πιστόλια·
τὸ ἄτι τὸ δύστυχο δίπλα 'ς τὸ χῶμα,
χτυπιέται, δέρνεται, βογκάει ἀκόμα,
καὶ δὲν τὸν ἄφινε καλὰ ν' ἀκούσῃ,
ἄν 'κεῖνοι οἱ δαίμονες τὸν κυνηγοῦσι..

*Ἀθροισ' ὁ Ἀλῆπασσας, καίεται, ἀνάφτει,
τὰ βόλια τώφτεψε μέσ' 'ς τὸ ὄζαντι·
ἀκούει πατίματα, φωναὶς πολλιίς·
ἄχ ! τὸν ἐποόδωσαν ἡ πιστολιάίς.
Σιμώνει ὁ θόρυβος τὸ αἷμα του πήζει
ἐπιασε τὸ ἄλογο γιὰ μετεοίζει.
Γιομίζει τὸ ἄρματα καὶ 'ς τὸ μαχαῖρι
σιγὰ καὶ τρέμοντας δίχνει τὸ χέρι.
*Ἀκούει ποῦ φώναζαν «Βεζύρον Ἀλῆ !»·
κ' ἐκεῖνος ἔλυσε σᾶν τὸ κερί.
Πάλι φωνάζουνε ! Κάθε φορὰ
ἀκούεται ὁ θόρυβος πλέον σιμά.
Τὸ 'μάτι ὀλάνυκτο ὁ Ἀλῆς καρφώνει·
«βούθει με—φώναζε—Ομέρο Βριώνη».
*Ἐτσι ὁ Ἀλῆπασσας κυνηγημένος
μπαίνει 'ςτὰ Γιάννενα σᾶν πεθαυμένος.

(Σ. Βαλαωρίτης).

**81. — Τρίτη ἐκστρατεία τοῦ Ἀλῆ
κατὰ τοῦ Σουλίου.**

Ἐπὶ ὥρᾳ ἑτη ὁ Ἀλήπασσας δὲν ἐτολμησε νὰ προσέβλῃ τὸ Σουλί τῷ 1808 διμως μετὰ 10 χιλ. ἀνδρῶν ἐπέρχεται καὶ πάλιν ἐναντίον τοῦ Σουλίου. Οἱ Σουλιώται κατελήφθησαν αἰφνιδίως, ἀλλὰ δὲν ἔχασσαν τὸ θάρρος τῶν. Ἀργηγὸς αὐτῶν ἀνεδείχθη ὁ Φώτος Τζαβέλλας, δοτιε, ώς ἄλλος Ἀννίθιας, παῖς ὧν εἶχεν ὄρχιοθή σιώνιον μῆσας κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς πατρίδος του· ὁ Λάζαρος εἶχεν ἥδη ἀποθάνη. Ὁ Φώτος καὶ διὰ τὴν ἀνδρείαν του καὶ διὰ τὴν εὐγένειαν τῆς ψυχῆς του τόσον ἀγαπητὸς ἦτο εἰς τοὺς Σουλιώτας, ώστε οὕτοις ὠρκίζοντο εἰς τὸ σπαθί τοῦ Φώτου.

Τὸ τὴν ἀργηγίαν λοιπὸν τοῦ Φώτου οἱ Σουλιώται ἀπέκρουσαν δλας τὰς ἐφόδους τοῦ Ἀλήπασσα. Ὁ Ἀλῆς ἀπειλπισθεὶς νὰ κυριεύσῃ τὸ Σουλί ἐξ ἐφόδου, ἀπεφάσισε νὰ ἀποκλείσῃ αὐτὸ πανταχόθεν. Ὅθεν κατεσκευάσε πύργους εἰς τὰς ἐξόδους τῶν στενῶν καὶ ωχύρωσεν αὐτούς· μίλια δὲ δόλακληρα παρὰ τὰς ὅχθες τοῦ Ἀχέροντος ποταμοῦ ἡρήμωσε τὴν χώραν, ώστε νὰ μὴ ἔχωσι τροφάς οἱ Σουλιώται. Ὁ ἀποκλεισμὸς ἐξακολουθεῖ, ὁ χειμὼν ἐγγίζει, ἀλλὰ τὸ Σουλί εἰς τὸ πεισμα τοῦ Ἀλῆ μένει ἀκόμη ἀνυπότακτον. Οἱ Σουλιώται δεινῶς κατατρύχονται ὑπὸ τῆς πείνης, ἀλλ' εἴνε ἀποφασισμένοι νὰ ὑπερασπίσωσι τὴν πατρίδα τῶν μέχρι θανάτου. Ὁ Ἀλῆς περιῆλθεν εἰς ἀμυγχανίαν. Βλέπων διε δὲν ἥδυνατο διὰ πολέμου νὰ γείνη κύριος τοῦ Σουλίου, κατέρρυγεν εἰς τὸ χρυσίον του. Ἔκαμεν εἰς τοὺς Σουλιώτας προτάσεις περὶ εἰρήνης, ὑποσχόμενος νὰ δώσῃ εἰς αὐτοὺς 2000 πουγγιά,¹ δεκαετῆ ἀσυδοσίαν καὶ εἰονδήποτε μέρος τῆς Ἐλλάδος ἥθελον ἐκλέζῃ διὰ κατοικίαν τῶν. Εἰς τὰς προτάσεις ταύτας τοῦ Ἀλῆ οἱ Σουλιώται ἔδωκαν τὴν ἐξῆς ἀθάνατον ἀπόκρισιν.

«Βεζύρη Ἀλήπασσα

Ἡ πατρίς μας εἴνε ἀσυγκρίτως γλυκυτέρα καὶ ἀπὸ τὰ πουγγιά σου καὶ ἀπὸ τοὺς εὐτυχεῖς τόπους, τοὺς δροίους ὑπόσχεσαι νὰ μᾶς

1) Τὸ πουγγίον εἶχε πεντακόσια γρόσια.

δώσῃς. "Οθεν ματαίως κοπιάζεις, ἐπειδὴ ή ἐλευθερία μας δὲν πωλεῖται οὕτε ἀγοράζεται μὲ δλους τοὺς θησαυροὺς τῆς γῆς παρὰ μὲ τὸ αἷμα καὶ μὲ τὸν θάρατον ἔως τοῦ τελευταίου Σουλιώτου.

«Οὐδοι οἱ Σουλιώται μικροὶ καὶ μεγάλοι.

Η λαχωνικὴ καὶ πατριωτικὴ αὕτη ἀπάντησις τῶν Σουλιώτῶν ἐπροξένησε βαθεῖαν ἐντύπωσιν εἰς τὸν Ἀλῆν. Ἐν τούτοις δὲν ἔπαυσεν οὗτος ἐργαζόμενος καὶ τὰ πάντα μηχανώμενος, διπος γείνη κύριος τοῦ Σουλίου. Ἄφοῦ ἀπέτυχεν ἡ ἀπόπειρχ αὔτου πρὸς τοὺς Σουλιώτας δλους, ἐζήτησε διὰ δωροδοκίας ν' ἀποσπάσῃ ἀπὸ τοῦ Σουλίου μετὰ τῆς οικογενείας του τὸν ὄπλαρχηγὸν Τζήμουν Ζέρβαν οὐσογεθεὶς εἰς αὐτὸν 800 πουγγιὰ καὶ πολλὰς ζλλας μεγάλας τιμάς, ἐὰν ἥθελε νὰ μεταβῇ εἰς Ἰωάννινα. Ο Ζέρβας εἰς τὰς προτάσεις τοῦ Ἀλῆ ἐπεμψε τὴν ἀκόλουθον ἐπιστολήν, τὴν ὅποιαν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους διαπνέει ὀγκὸν αἰσθημά υψίστης φιλοπατρίας.

«Βεζύρη Ἀλήπασσα,

Σ' εὐχαριστῶ πολὺ διὰ τὴν ἀγάπην ποῦ ἔχεις γιατ' ἐμένα· μόν' τὰ πουγγιὰ ποῦ μοῦ γράφεις μὲ τὸν Μπέτσο νὰ μοῦ στείλῃς, παρακαλῶ μὴ μοῦ τὰ στείλῃς, γιατὶ δὲν ξέρω νὰ τὰ μετρήσω καὶ δὲν ξέρω τί νὰ τὰ κάμω· μόν' κι' ἂν ηξερα, πάλιν δὲν ημονν εὐχαριστημένος νὰ σοῦ δίνω οὕτε ἔνα λιθάρι ἀπὸ τὸν βράχον τῆς πατρίδος μου καὶ ὅχι νὰ φύγω ἀπὸ τὸ Σοῦλι γιὰ τὰ πουγγιά σου, καθὼς δπον φατάζεσαι. Τιμᾶς καὶ δόξαις ποῦ μοῦ οὐδέσχεσαι νὰ μοῦ δίνῃς, δὲν μοῦ χρειάζονται· γιατὶ σ' εἶμένα πλοῦτος, δόξαις καὶ τιμᾶς εἶνε τὸ ἀρματά μου, δπον μὲ ἐκεῖνα φυλάω τὴν πατρίδα μου, τὴν ἐλευθερίαν μου καὶ τὰ παιδιά μου καὶ τιμῶ καὶ τὸ ὅνομα τοῦ Σουλιώτου καὶ ἀπαθανατίζω καὶ τὸ ἴδικόν μου ὅνομα.

Σοῦλι 4 Μαΐου 1801

Τζῆμας ζέρβας

Η ἀπάντησις αὕτη τοῦ Ζέρβα καὶ ἡ προηγουμένη δλων τῶν Σουλιώτῶν πρὸς τὰς προτάσεις τοῦ Ἀλήπασσα μᾶς ἐνθυμίζει τοὺς ἐπίστης ἀθνάτους λόγους τοῦ ἀρχαίου Ἀριστείδου πρὸς τοὺς πρέσβεις τοῦ Μαρδονίου, δστις ἐζήτησε διὰ μεγάλων οὐπο-

σχέσεων νὰ προσελκύσῃ πρὸς τὸ μέρος του τοὺς Ἀθηναῖους, οὐτω κατορθώσῃ τὴν ὑποταγὴν τῆς Ἐλλαδος.

82.—Ταλαιπωρίαι τῶν Σουλιωτῶν.

Ο ἀποκλεισμὸς διήρκεσε 18 μῆνας· αἱ τροφαὶ τῶν Σουλιωτῶν ἔξελιπον· πεῖνα δὲ καὶ δίψα ἐμάστιζεν αὐτούς. Ἐτρωγὸν ῥίζας καὶ φλοιοὺς δένθρων καὶ χόρτα. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἐγθροεῖχον καταλάβη τὰς πηγὰς ὅλκες, οἱ Σουλιώται διὰ νὰ δροσίζωσι τὰ ἀπεξηραμμένα χείλη των ἔδενον εἰς τὸ ἄκρον μακρῶν σχοινίων σπόγγους καὶ ἐκρέμων αὐτούς εἰς τὰς ῥωγμὰς τῶν βράχων, ὅπου ἀπέμενεν ὅλιγον ὅδωρ ἐκ τῆς βροχῆς, διὰ νὰ ἀπορροφῶσιν αὐτό· ἐκτεθειμένοι δὲ εἰς τὸ ψυχος, τὴν χιόνα, τὴν βροχὴν ἦσαν σχεδὸν ἡμιθανεῖς· εἰχόν τους ὄφθαλμοὺς κοίλους, τὰς ὄψεις μαραμμένας. Ἐρχίνοντο ὡς κινούμενα φυντάσματα καὶ ὁ εἰς δὲν διέκρινε τὸν ἄλλον. Καὶ μ' ὅλα ταῦτα τὸ φρόνημα των ἦτο ἀκκρυπτον. Δὲν ἤθελαν ν' ἀκούωσι περὶ παραδοσεώς· καὶ αὐταὶ αἱ γυναῖκες ἔλεγον εἰς τοὺς ἄνδρας των «κάλλοι θάνατος παρὰ θυταργή».

Οταν οἱ δύο νιὸι τοῦ Ἀλήπασσος Μουχτάρ καὶ Βελῆς ἐπρότειναν νὰ παύσῃ ὁ πόλεμος·

«Καὶ 'c ταὶς γυναῖκες φύναξαν
»καὶ τοὺς Σουλιώτας κράζουν
»νὰ παύσουνε τὸν πόλεμον·
»καὶ γρόσια πολλὰ τάζουν».

αἱ γυναῖκες ἀπήντησαν :

«Κρατήσατε τὰ γρόσια σας,
»τὰ ἄρματα δὲν πωλοῦμε·
»τὸ Σοῦλι νὰ κερδίσωμε
καὶ ὅλοι ἀς χαθοῦμε.
»Σφάξατε καὶ τοὺς ἄνδρας μας
»πάρτε καὶ τὰ παιδιά μας·
»τὸ Σοῦλι εἶνε οἱ ἄνδρες μας,
»τὸ Σοῦλι ή λεβεντιά μας».

83.—'Ο μοναχὸς Σαμουὴλ.

Κατὰ τὸν γιγάντιον, τὸν ἄγριον καὶ ἀπελπιν τοῦτον ἀγῶνα τῶν Σουλιωτῶν ἐπεράνη μυστηριώδης τις μορφή, ὁ μοναχὸς Σαμουὴλ, διτις ἀπεκάλει: ἔκυτὸν δευτέραν παρονοῖσαν. Ἡτο τολμητίας καὶ δραστηρίος· ώμιλει εἰς τοὺς Σουλιώτας ἀκτεληπτικὸν μηκτα περὶ ζωῆς καὶ θανάτου, οἱ δὲ Σουλιώται ἐθεώρουν αὐτὸν ὡς ἀπεσταλμένον ἥνωθεν.

‘Ο Σαμουὴλ διέταξε καὶ κατεσκεύασαν οἱ Σουλιώται: φρούριον ἐν τῇ ἀγίᾳ Παρασκευῇ ἐπὶ τινος μεμονωμένου βράχου, ὁ ὅποιος ὀνομάζετο Κιοῦγγη, ἵνα χρησιμέστηρ ὡς καταφύγιον ἐν ὅρῳ ὑπερτάτης ἀνάγκης. Πολλάκις ἐγένετο ἀφράτος· μετέβαινεν εἰς τὰ πλησιέστερα χωρία, ἐπρομηθεύετο τροφὰς ἀντὶ κομβολογίων καὶ εἰκόνων, καὶ ἐπιστρέφων ἵστατο πάντοτε εἰς τὰς προφυλακάς, διπού ὁ κίνδυνος ἦτο μεγαλείτερος.

84.—Ἐξορία τοῦ Φώτου.

‘Η παρουσία τοῦ Σαμουὴλ ἐπεσκίασε καὶ πως τὴν δόξαν τοῦ Φώτου· ὁ Ἀλῆς θέλων νὰ ὀρεληθῇ ἐκ τούτου ἐπρότεινεν εἰρήνην εἰς τοὺς Σουλιώτας ὑπὸ τὸν δρον νὰ ἔξορισθῇ ὁ Φῶτος. Οἱ Σουλιώται πιεζόμενοι ὑπὸ τῆς σιδηρᾶς ἀνάγκης ἐφάνησαν πρόθυμοι νὰ θυσιάσωσι τὸν ἀρχηγὸν των. Ἐν μυστικῷ λαιπόν συμβουλίῳ ἔξορκίζουσι τὸν Φῶτον νὰ ὑποτάξῃ πάντα προσωπικὸν ποθον εἰς τὸ συμφέρον τῆς πατρίδος καὶ ν' ἀπέλθῃ ἐξ αὐτῆς. Μάτην ὁ εὔγενης Φῶτος ὑπέδειξε τοὺς δολίους σκοποὺς τοῦ Ἀλῆ καὶ ὑπέμνησεν εἰς αὐτοὺς τὸν μῦθον τῶν λύκων καὶ τῶν προβάτων. Οἱ Σουλιώται ἐπέμενον.

Τοτε ὁ Φῶτος μακντεύσας τὴν μέλλουσαν βαρεῖαν συμφοράν, ἔκαυσε τὸν πατρικὸν του οἶκον, ἵνα γὴ βεβηλώσωσιν αὐτὸν οἱ ἔγχροι, καὶ κατέλιπε τὰ πάτρια ὅρη. Ὁ Ἀλήπασσας, μόλις ἔμαθε τὴν ἀναγωρησιν τοῦ Φώτου ἐκ τοῦ Σουλίου, διέκοψεν ἀμέσως τὰς διαπραγματεύσεις πρὸς τοὺς Σουλιώτας περὶ εἰρήνης. Διὰ διαφορῶν δὲ μέσων κατώρθωσε νὰ προσελκύσῃ τὸν

Φῶτον εἰς τὰ Ἰωάννινα. Κατόπιν βιάζει αὐτὸν νὰ μεταβῇ εἰς τὸ Σουλί καὶ νὰ πείσῃ τοὺς συμπολίτας του νὰ ὑποταχθῶσιν. Ὁ Φῶτος κατ' ἀρχὰς ἀντέστη ἔπειτα δὲ ἀνέλαβε νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἐντολὴν τοῦ Ἀλῆ, ἀφοῦ προηγουμένως ἔδωκε τὸν λόγον τῆς τιμῆς του ὅτι ἐν ἀποτυχίᾳ ἥθελεν ἐπιστρέψη εἰς Ἰωάννινα. Κατὰ τὴν ἐποχὴν δὲ ταύτην τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ πολέμου κατά τῶν Σουλιώτῶν εἶχεν ἀναλάβη ὁ υἱὸς τοῦ Ἀλῆ Βελῆς, ὁ δὲ Ἀλῆς εἶχεν ἐπιστρέψη εἰς Ἰωάννινα.

Ἐρχεται ὁ Φῶτος εἰς τὸ Σουλί καὶ ἀντὶ ὑποταγῆς συμβουλεύει τοὺς Σουλιώτας νὰ μὴ κλείσωσιν εἰρήνην, ἐὰν πρότερον δὲν λάβωσιν ἀσφαλῆ ἐγγύησιν περὶ τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ Σουλίου. Μάτην οἱ Σουλιώταις ἵκετεύουσι τὸν Φῶτον νὰ μείνῃ εἰς τὸ Σουλί καὶ νὰ γείνῃ πάλιν ἀρχηγὸς αὐτῶν. Ὁ Φῶτος, ὡς ἄλλος Ῥήγουλος (ἴδε σελ. 94), πιστός εἰς τὸν δρόκον του ἐπέστρεψεν εἰς τὰ Ἰωάννινα.

Ο Ἀλῆς μαζί την διαγωγὴν τοῦ Φῶτου, ἀμαὶ οὗτος ἐπέστρεψεν εἰς τὰ Ἰωάννινα, τὸν ἕρριψε σιδηροδέσμιον εἰς τὴν εἰρήνην.

ΘΕ. — Ἐπιτυχίαι Σουλιωτῶν. — Προδοσία Πύλαιου Γούσπ.

Τρία ἔτη διήρκεσεν ὁ ζηνισος οὕτος ἀγώνων μεταξὺ Ἀλήπασσαν καὶ Σουλιωτῶν. Κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1803 οἱ Σουλιώταις ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ μοναχοῦ Σαμουὴλ ἐνίκησαν νίκην λαμπρὰν ἀνατινάξαντες εἰς τὸν ἀέρα τὸν νεόδημητον πύργον τοῦ Ἀλῆ. Τὰ τῆς ἀνατινάξεως αὐτοῦ εἶχεν ἀναλάβη ὁ Μῆτρος Κόκκαλης. Οὗτος πλησιάσας εἰς τὸν πύργον, χωρὶς νὰ παρατηρηθῇ, ἤρχισε νὰ ῥαντίζῃ τὸ τείχος μὲ δᾶσος, διὰ τοῦ ὄποιου ἐμαλάκωνε· ἔπειτα ἀποσπάσας διά τινος σιδηροπασσάλου λιθίους τινὰς ἤνοιξεν ὅπὴν μεγάλην, ἐντὸς τῆς ὄποιας ἔθεσε βαρέλιον περιέχον 40 ὄναδας πυρίτιδος· κατόπιν θέσας φυτήλιον ἀνημμένον ἔκτισεν ἐκ γέου τὸ μέρος ἐκεῖνο τοῦ τείχους καὶ ἀπομακρυνθεὶς ἐφώναξε μεγαλοφώνως.

«Ἐθέγατε, Τοῦρκοι, ἐθίγατε ἀπὸ τοὺς πύργους· φύγετε διὰ νὰ μὴ γίνετε στάκτη· παραδοθῆτε, ἐὰν θέλετε τὴν ζωήν σας».

‘Η ἀπροσδόκητος αὕτη καὶ ἀπειλητικὴ φωνὴ ἐτάραξεν ὁ πωτοῦν τοὺς Τουρκαλβανούς, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ἀπήντησαν ώς ἔξης :

«Δὲν εἴμεθα γυναικες νὰ φύγωμεν, ἀλλ᾽ εἴμεθα παλληκάρια καὶ τζογχανταριοι τοῦ Βεζύρη καὶ θὰ πολεμήσωμεν ώς τὸν θάνατον».

Δὲν εἶχεν δμως τελειώσῃ ἡ ἀπάντησις αὕτη, δτε τρομερὰ ἔκρηξις ἐπηκολούθησεν, ὁ πύργος κατέρρευτε καὶ 50 Τουρκαλβανοὶ ἐτάφησαν ὑπὸ τὰ ἔρεπτα. Οἱ Σουλιώται μετὰ ταῦτα ἔκυριευσαν καὶ τρεῖς ἅλλους πύργους, τοὺς ὄποιους οἱ Τουρκαλβανοὶ ἐκ φόβου ἐκένωσαν· εὑρον δὲ εἰς αὐτοὺς ἴκανα λάφυρα, ἀλευρα καὶ ἄλλα τρόφιμα καὶ 15 φορτηγά ζῶα.

Κατόπιν τῶν ἐπιτυχιῶν τούτων τῶν Σουλιώτῶν τὸ στρατόπεδον τοῦ Ἀλήπασσακ ἐκινδύνευε νὰ διαλυθῇ· ὁ Ἀλῆς μαθὼν πάντα ταῦτα ἐγένετο ἔξω φρενῶν· ἐγερθεὶς ἐκ τοῦ καθίσματος περιεφέρετο ώς μανιώδης ἀπὸ μιᾶς εἰς ἅλλην θυρίδα· κύπτων δὲ πρὸς τὰ ἔξω τὴν κεφαλὴν ἐδόξα πρὸς τοὺς διαβαίνοντας. «Δὲν εἴμεθα πλέον Τοῦρκοι· τί θέλομεν εἰς τὸ ἔξης τοιαύτην ζωήν; δέκα κλεφτογιδάδες Σουλιώται τὴν μισήν Τουρκιάν ἔφχαγαν· ἔως τὸ 薨τερον θὰ μιᾶς πάρουν καὶ τὰ Ἰωάννινα. "Οποιος λοιπὸν εἶνε Τοῦρκος καὶ πιστεύει ἀληθινὰ εἰς τὸν Μωάμεθ, ἀς ἀρπάξῃ τὰ δόρματα, ἀς ἐνωθῇ μὲ τὰ βασιλικὰ στρατεύματα καὶ ἀς ὅμοσῃ διὰ τὸν ἀφρανισμὸν αὐτῶν τῶν ἀπίστων γειτόγων».

Νέα λοιπὸν στρατεύματα ἐπέμψθησαν κατὰ τοῦ Σουλίου, στρατάρχης δὲ αὐτῶν ἦτο καὶ πάλιν ὁ Βελῆς, υἱὸς τοῦ Ἀλῆ. Ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ νέα ταῦτα στρατεύματα δὲν κατώρθωσε τίποτε ὁ Ἀλῆς. Οἱ Σουλιώται γενναίως μαχόμενοι ἀπέκρουσαν πάσας τὰς ἐφόδους αὐτῶν.

‘Αλλ᾽ ἐν ᾧ μέχρι τοῦδε τὰ πράγματα τῶν Σουλιώτῶν ἔθαιρον καλῶς, ἥδη ἥρχισαν νὰ λαμβάνωσι δυσάρεστον τροπήν. "Ο, τις δὲν κατώρθωσε διὰ τῶν δηλων ὁ Ἀλῆς, τὸ κατώρθωσεν ἐπὶ τέλους διὰ τοῦ χρυσίου. Μεταξὺ τῶν πολιορκουμένων εὑρέθη εἰς Ἰούδας, τὸν ὄποιον αἰωνίως θὰ βαρύνῃ ἡ κατάρα καὶ τὸ ἀνά-

θεμα τῆς πατρίδος του, ὁ Πήλιος Γούσης. Οὗτος εἰς τινα μάχην δειλιάσας ἔρριψε κατὰ γῆς τὸ δπλον του καὶ ἐτράπη εἰς φυγὴν. Κατὰ τὰ ἔθιμα τῶν Σουλιώτῶν ἀπεκλείσθη ἐκ τῆς κοινωνίας αὐτῶν· οὐδεὶς ἐπλησίαζεν αὐτὸν ἕκτοτε, οὔτε τὸν ἐχαιρέτιζεν. Ἐπὶ πλέον ἡ σύζυγός του ἐλάμβανε πάντοτε τελευταία ὅδωρ ἐκ τῆς μόνης πηγῆς, ἡ ὥποικεν εἶχεν ἀπομείνη εἰς τοὺς Σουλιώτας. Ἐκ ταύτης αἱ Σουλιώτισσαι ὑδρεύοντο τασσόμεναι κατὰ σειρὰν ἀναλόγως τῆς ἀνδρείας τοῦ συζύγου των.

Ο Πήλιος Γούσης διὰ τὴν καταρρόνησιν ταύτην ἐμελέτα ἐκδίκησιν· ὁ ἄθλιος! ἐν φ τούναντίον ἐπρεπεν εἰς νέαν μάχην δι· ἡρωϊκῆς τινος πρᾶξεως ν' ἀποπλύνῃ ἐκ τοῦ μετώπου του τὸ ἐγκολαφθὲν στίγμα τῆς δειλίας. Παρουσιάσθη λοιπὸν ἐν καιρῷ νυκτὸς εἰς τὸν στρατάρχην Βελῆν καὶ τῷ ἑζήτησε 9000 γρόσια ὑποσχεθεὶς νὰ διευκολύνῃ αὐτὸν εἰς τὴν ἀλωσιν τοῦ Σουλίου.

Ο στρατάρχης πολύχριστήθη μεγάλως καὶ ὑπερχέθη εἰς τὸν προδότην ὃχι μόναν 9000 γρόσια, ἀλλὰ τριπλάσια, ἐὰν πραγματικῶς τὸν βοσθήσῃ νὰ κυριεύσῃ τὸ Σουλί. Τὴν νύκτα λοιπὸν τὴν 25—26 Σεπτεμβρίου τοῦ 1803 ὁ προδότης ὀδήγησε διὰ τινος μονοπατίου 200 ἐμπειροπολέμους Τουρκαλβανοὺς καὶ ἔκρυψεν αὐτοὺς ἐν τῇ οἰκίᾳ του. Τὴν πρωΐαν ὁ Βελῆς διέταξε πανταχόθεν ἔφοδον.

Ἐν φ δὲ οἱ Σουλιώται προσεπάθουν ν' ἀποκρούσωσι τὴν ἔφοδον, οἱ ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ προδότου κεκρυμμένοι Τουρκαλβανοὶ προσέβαλον τοὺς Σουλιώτας ἐκ τῶν νάτων.

Οι Σουλιώται μετὰ ἀπελπιστικῶν ἀγῶνα ἀπειρύθησαν εἰς τὴν Ἀγίαν Ηαρασκευὴν (εἰς τὸ Κιοῦγγι), δπου ὁ Σαμουὴλ ἀνέπτυξε τὴν σημαίαν τοῦ σταυροῦ καὶ παρεσκεύασε τὸν ἕσχατον ἀγῶνα. Ο Βελῆς κατέλαβε τὸ Σουλί, ὀχυρώσας δὲ αὐτὸν ἐκινήθη ἀμέσως κατὰ τῶν εἰς τὸ Κιοῦγγι συγκεντρωθέντων Σουλιώτῶν· τρεῖς μάχας συνηψεν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς τρεῖς ἡττήθη.

Ο Ἀλῆς ἀμαρτίας ἔλαβε τὴν χαροπόσυνον ἀγγελίαν διτὶ τὸ Σουλί ἐκτιρεύθη, διέταξεν ἀμέσως κήρυκας ν' ἀναγγείλωσι τὴν εἰδήσιν ταύτην εἰς δλην τὴν πολιν· ὑπερχέωσε τοὺς πολίτας καὶ τοὺς ζένους νὰ πυροβολῶσι καθ' δλην τὴν ἡμέραν, τὸ δὲ ἐσπέρας διέ-

ταξις νὰ γείνη φωταψία γενική. Μετά ταῦτα διέταξε νὰ ρέρωσιν ἐνώπιόν του τὸν Φῶτον, τὸν ὄποιον εἶδε ῥιχένδυτον καὶ ἀξύριστον προσεποιήθη διὰ συνέπασχε διὰ τὴν κατάστασίν του, τῷ εἶπε δὲ τὰ ἔξης :

«Ε ! Τζαβέλλα ! ἐάν εσύ ηθελες νὰ μὲ δουλευσῃς πιστὰ ἀπὸ τὴν ἀρχήν, οὔτε ἐγὼ ἐδοκίμαζκ τόσους κόπους καὶ σκοτωμοὺς καὶ ἔξοδος διὰ νὰ κατατήσω τὸ Σοῦλι, οὔτε ἐσύ ἐκατατοῦσες εἰς τέτοιο γάλι. Μολοντοῦτο ἐγὼ ἐκέρδισκ ἐκεῖνο, δπου ηθελα· σὺ δμως ἔχασες τὴν τύχην σου».

Εἰς ταῦτα ἀπεκρίθη ὁ Φῶτος :

«Καὶ ἀλλοτε, Βεζύρη μου, ἐπῆρες τὸ Σοῦλι⁽¹⁾, ἀλλὰ πάλιν τὸ ἄφρησες μὲ πολλὴν ζημιάν. Καὶ τώρα τὸ Σοῦλι ἐπῆρες, ἀλλ' ὅχι καὶ τοὺς Σουλιώτας· διὸν πιθανὸν νὰ συνέη καὶ τώρα, ως τὸ πρῶτον. Συγγωρήσατέ με, παρακαλῶ, ὑψηλότατε Βεζύρη, ἐπειδὴ σᾶς ὄμιλο ἀσυστόλως τὴν ἀλήθειαν. Ἐάν δμως θέλης ν' ἀπολαύσῃς διὰ πάντα τὸ Σοῦλι, σφρασέ με νὰ ὑπάγω ὁ ἴδιος, ἐπειδὴ ἀπερδίσαισα τώρα νὰ γείνω εἰς τὸ ἔξης ἰδικός σας». «Καὶ πῶς ἡμπορῶ νὰ σὲ πιστεύσω, Τζαβέλλα, ἀφοῦ τὴν πρώτην φοράν μὲ ἐγέλασες ;» — «Σοῦ δίδω — λέγει — τὸν υἱόν μου δμηρον». — «Οχι, Τζαβέλλα, τὸν υἱόν σου μόνον, ἀλλ' δλην σου τὴν φαμελίαν». — «Διά νὰ ἔθηγης λοιπὸν ἀπὸ πᾶσσαν ὑποψίαν, ἀπεκρίθη ὁ Φῶτος, λάθε την».

Οὕτω λοιπὸν ὁ Φῶτος ἐπιθυμῶν κατὰ τὰς τελευταίας στιγμὰς νὰ παράσχῃ πᾶσσαν βοήθειαν εἰς τὴν κινδυνεύουσαν πετρίδα του, ἔθυσίκεις χάριν αὐτῆς ὀλόκληρον τὴν οἰκογένειάν του. Ο Φῶτος ἔξετέλεσε κατὰ γράμμα ἐκεῖνο, τὸ ὄποιον εἶπεν ὁ θεῖος Πλάτων «μητρὸς καὶ πατρὸς καὶ τῶν ἀλλων προγόνων ἀπάντων τιμιώτερον ἔστιν ἡ πατρὶς καὶ σεμνότερον καὶ ἀγιώτερον καὶ ἐν μείζονι μοίρᾳ καὶ παρὸ θεοῖς καὶ παρ' ἀνθρώποις τοῖς νοῦν ἔχουσις».

Ο Αλῆς ἐνέδωκεν εἰς τὴν πρότασιν τοῦ Φῶτου μὲ τὴν συμφωνίαν ν' ἀπομακρύνῃ οὗτος ἀπὸ τὸ Σοῦλι τὴν φυλήν του δλην, τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους του. Ἐάν ἐγίνετο τοῦτο, καὶ οἱ ἀλλοι

(1) Σελ. 154.

Σουλιῶται θὰ ἐμιμοῦντο τὸ παράδειγμα τοῦ Φώτου καὶ οὕτω
θὰ ἔγίνετο ὁ Ἀλῆς κύριος δλων τῶν χωρίων τοὺς Σουλίους.

Ο Φώτος ἔφερε τὴν οἰκογένειάν του εἰς τὰ Ἱωάννινα καὶ
τὴν παρέδωκεν εἰς τὸν Ἀλῆν. Κατόπιν μεταβαίνει εἰς τὴν Κιά-
φαν καὶ ἀνακοινώνει εἰς τοὺς συμπολίτας του ὅπλαρχηγοὺς τὸ
φρόνημά του καὶ τὸν σκοπόν του καὶ τοῖς λέγει τὰ ἔξῆς:

“Ἄδελφοί, δὲν σᾶς λανθάνει ὁ κίνδυνος, τὸν δποῖον διατρέχει
ἡ πατρίς· ἔὰν δὲν πασχίσωμεν μὲ πάντα τρόπον καὶ δσον τὸ δυ-
νατὸν ταχέως διὰ τὴν σωτηρίαν της, αὕτη βέβαια γρήγορα μέλλει
νὰ πέσῃ εἰς τὸν αἴμοζαρεῖς ὅνυχας τοῦ τυράννου. Ἐγὼ παρέδωκα
τὴν διγαπητήριν μου σύζυγον καὶ τὰ φίλτατα τέκνα μου εἰς τὸ μα-
κελλεῖον δχι διὰ τὴν ἴδικήν μου, ἀλλὰ τῆς πατρίδος τὴν σωτη-
ρίαν. Ἐπειδὴ κατ’ ἄλλον τρόπον ἥτο δύσκολον νὰ τὸν πείσω
πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ πατριωτικοῦ σκοποῦ· ἡ δὲ συμφωνία μας
ἔγειρε νὰ ἐβγάλω δλην μου τὴν φυλήν καὶ ὅσους ἄλλους δυ-
νηθῶ νὰ ἐλκύσω μαζύ μου καὶ νὰ πάγω νὰ κατοικήσω εἰς
Πάργαν. Ἰδοὺ λοιπὸν καιρὸς ἀρμόδιος νὰ ἐβγάλωμεν ἐκ συμφώ-
νου ἀφ’ ὅλων τῶν φυλῶν τὸν γέροντας, γραῖας, γυναικόπαιδα
καὶ ὅσους σχεδὸν γνωρίζουμεν ἀνικάνους διὰ τὰς μάχας καὶ πέμ-
ψωμεν αὐτοὺς εἰς τὴν Πάργαν, καὶ ἐπειδὴ διὰ τὴν καθ’ ὅδὸν ἀσφά-
λειαν ὅταν ζητήσωμεν ἀπὸ τὸν στρατάρχην ὅμιλους τὸν νίοντας καὶ
πλησιεστέρους συγγενεῖς τῶν σημαντικωτέρων καὶ λογχοτέρων
στρατηγῶν τοῦ στρατοῦ τον, ίστε ἄμα φθάσωμεν εἰς τὴν Πάργαν
τὰ γεροντογυναικόπαιδα, βαστῶτες εἰς χεῖρας τὸν δμήρους
ἀρχίζουμεν ἀμέσως, κατὰ τὴν συνίθειάν μας, τὰς ἐχθροπραξίας μὲ
δραστηριότητα. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὅταν εἰσάξωμεν καὶ
διζήσουμεν εἰς τὸ στρατόπεδον μὴ ἀπολύνοτες τὸν δμήρους. Τοῦτο
στοχάζομαι, ἀδελφοί μου, τὸ μόνον ἀσφαλὲς καὶ σωτήριον τῆς
πατρίδος στρατήγημα· καὶ φαίνεται μὲν ὅτι εἶνε ἀπάτη, ἀλλὰ διὰ
τὴν σωτηρίαν τῆς πατρίδος εἶνε ἀναγκαιότατον καὶ χρέος ἀπα-
ραίτητον.

“Ολοι οι ἀρχηγοί τῶν φυλῶν ἐκ συμφώνου ἐδέγκησαν καὶ
ἐπήνεσαν τὸ στρατήγημα τοῦ Φώτου, ἀνέθεσαν δὲ εἰς αὐτὸν νὰ
τὸ πραγματοποιήσῃ. Ὁθεν μετέθη εἰς Πάργαν, ίνα συνεννοηθῆ-

μετὰ τῶν Παργίων. "Οτε δμως ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κιάρχην, εὗρε τοὺς Σουλιώτας διηρημένους ἔνεκα ραδίουργιῶν. Βλέπων δὲ μα-

ταιούμενον ἢ τὸν σκοπόν του, μετέβη εἰς τὸ Κιούγγι καὶ ἡγώθη μετὰ τῶν ἑκεῖ πολεμιστῶν. Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἔλθη ἐξ Ἰωαννίνων καὶ ὁ Ἀλήπασσας, δστις μαθὼν τὰ τῆς διαγωγῆς του Φώτου, ἐμήνυσεν εἰς αὐτὸν νὰ παραδοθῇ εἰς τὴν ἐπιείκειάν του μὲ δσους εὑρίσκεται εἰς τὸ Κιούγγι· ἐν ἐναντίῳ δὲ περιπτώσει ἡ σπάθη του μέλλει νὰ ἔξαλειψῃ δλους σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις· ἔλαθε δὲ παρὰ του Φώτου τὴν ἐζῆς ἀπάντησιν :

Φώτος Τζαβέλλας

«*Υψηλότατε Βεζύρη,*
«Μὴ στοχασθῆς, Βεζύρη, δτι θὰ μ' εῖναις μικρόψυχον, ἐπειδὴ
ἔχεις εἰς χεῖράς σου τὴν γυναικά μου καὶ τὰ τέκνα. «Η δγάπη τῆς
πατρίδος μου μὲ κάμνει νὰ μὴ στοχασθῶ οὕτε γυναικα οὕτε νίούς
εῖσαι ἔξυνταιστής νὰ τοὺς κάμψῃς δτι καὶ δπως θέλεις· ἐγὼ δὲ μὲ
δῆληρ μου τὴν φυλὴν καὶ τοὺς συναδέλφους μον εἴτε ἀδύνατον νὰ
σοῦ παραδώσωμεν τὰ δπλα ζῶντες.

4 Δεκεμβρίου 1803. *Αγία Παρασκευή.*

Φώτος Τζαβέλλας

καὶ λοιποὶ μικροὶ καὶ μεγάλοι Σουλιώται.

Παραβεβλημένη ἡ αὐθαίρετος καὶ ἀπειλητικὴ διαταγὴ του Ἀλήπασσα πρὸς τὴν ὑπερήφανον καὶ μεγαλόψυχον ἀπάντησιν του Φώτου, ἐμέλλει ἀναμφιθόλως νὰ ἐπιφέρῃ τραγικὰ δράματα εἰς ἀμφότερα τὰ μέρη.

86. — Τελευταία μάχη εἰς τὸ Κιοῦγγι τῆς ‘Αγίας Παρασκευῆς.

Ο 'Αλήπασσας συνεκέντρωσεν δῆλα τὰ στρατεύματά του ἀνερχόμενα εἰς 10000· ἐκ τούτων ἔξι ἑλέξει 3000 γυμνασμένους καὶ ἐμπειροπολέμους· τοὺς ἐπήνετε κατὰ πρῶτον διὰ τὰς προηγουμένας ἀνδραγαθίας των· ἔπειτα ὑπεσχέθη εἰς αὐτοὺς γενναίας ἀνταυοιθέας, ἐὰν αὐτοὶ πρῶτοι ὄρμήσωσι τὴν ἐπιοῦσαν μὲν τὰ ἔιρη εἰς γείρας καὶ κατακερματίσωσι τὰ μικρὰ ἐκεῖνα λείψυνα τῶν ἀπίστων. 'Ολας τὰς παρασκευὰς καὶ παρατάξεις ἔβλεπον οἱ Σουλιώται. Τὴν ἰδίαν νύκτα ὁ Φῶτος μετὰ τῶν κατωτέρων ὀπλαρχηγῶν παραλαβὼν 400 ἐκλεκτοὺς Σουλιώτας καὶ 200 γυναικας κατέβησαν εἰς τὰς ὑπωρείας τῆς ἀγίας Παρασκευῆς, διου δι' δῆλης τῆς νυκτὸς ἀνήγειραν ισχυροὺς προμαχῶνας ἐκ τοῦ βορείου μέρους, διότι τὸ μεσημέρινὸν μέρος ἦτο ἀπόκρημνον. Διέταξε δὲ τὰς γυναικας μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν προμαχῶνων νὰ φέρωσιν ίκανὰ βιρελιά μὲν νερὸν καὶ τροφὰς διὰ μίαν ἡμέραν· ἀρδοῦ ἔγειναν ταῦτα, αἱ μὲν γυναικες ἐπανῆλθον εἰς τὸ Κιοῦγγι, ὁ δὲ Φῶτος μετὰ τῶν ἄλλων ὀπλαρχηγῶν ἔλαβεν ἔκαστος ἀνάλογον ἀριθμὸν στρατιωτῶν καὶ ὀγυρώθησαν καλῶς εἰς τοὺς προμαχῶνας.

Αἱ' ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος, ὁ 'Αλήπασσας διέταξε τὰ ἐκλεκτὰ του στρατεύματα νὰ κινηθῶσι πρὸς τὸ Κιοῦγγι· Ἰδών δὲ τὰ νέα προγώματα τῶν Σουλιώτων ἔμεινεν ἐκστατικὸς διὰ τὴν μεγάλην τόλμην αὐτῶν ν' ἀφήσωσι τὸ φρούριον καὶ νὰ ῥίψουν δυνεύσωσιν εἰς ἀδυνάτους προμαχῶνας· καλέσας δὲ τοὺς ἀρχηγούς του ἐκλεκτοῦ στρατοῦ, τοῖς εἶπε τὰ ἔξῆς :

«Βλέπετε πόσον ἀνόητοι εἶνε οἱ Σουλιώται; Ξρησκν τὸ κάστρον καὶ ἀπεράξισαν νὰ πολεμήσουν εἰς μικρὰ καὶ ἀδύνατα ταμπούρια. Ἀπὸ τοῦδε γνωρίζω δις σήμερον τὸ κισμέτ (ἢ τύχη) εἶνε ἴδιον μῆς· ὁ Θεός θὰ μῆς πάρῃ χάκκα (ἐκδίκησιν) ἀπ' αὐτοὺς τοὺς ἀπίστους ἔχθρούς μας. — 'Ις 'Αλλάχ! (εἴθε Θεέ μου) ἀνεβόησαν πάντες οἱ περὶ αὐτόν· — σήμερον δὲν χρειάζονται ντου φέντε, ἀλλὰ μὲ σπαθιὰ εἰς τὰ χέρια ὄρμήσατε νὰ τοὺς σφά-

ζετε δλους, δπου νὰ μὴ μείνη σπόρος ἀπὸ τέτοιο μελέτι (ἔθνος) ἀνυπότακτον καὶ τουρκοφύγον.

Οἱ Τουρκαλβανοὶ ἐνθουσιασθέντες ἐκ τῶν λόγων τούτων τοῦ Ἀλῆ ἔσυραν τὰ ξίφη καὶ ὠρμησαν ἀλελάζοντες· οἱ Σουλιώταις δράξαντες τὰ δπλὰ τοὺς ἐπρόσμενον ἀνυπομόνως καὶ σιωπηλῶς. Μόλις ἦσαν δέκα βήματα μακράν, δτε ἥρχισεν ἀδιάκοπος καὶ εὔστοχος πυροβολισμός. 'Ο ἀλελαγμός ἐκόπτεν, ἀντήγουν δὲ αἱ οἰκιαὶ τῶν φονευομένων καὶ πληγωνομένων ἀλλεπαλλήλως. Πεντάκις ὠρμησαν νὰ κυριεύσωσι τοὺς προμαχῶνας, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν μὲ μεγάλας ζημίας. 'Ο Βεζύρης ἐφρύξτει καὶ ἐμαίνετο διὰ τὴν φθορὰν καὶ ὑπογάρησιν τοῦ στρατοῦ του· ἀδιακόπως ἔκραζεν «ἴπανω τους ἐπάνω τους παλληκάρια»· ἀλλ' δλοὶ ἐκ συμφώνου τῷ ἀπεκριθήσαν· «α' ἀποθίνωμεν μαχόμενοι εἶνε εὔκολον, νὰ νικήσωμεν δμως εἶνε δύσκολον». Εἰς δ' ἐκ τῶν πιστοτέρων αὐλικῶν του βλέπων τὴν φθορὰν τῶν στρατιωτῶν εἶπε· «νισάφι κάμε, Βεζύρη μου· δλοι τὸν ἀθέρα τοῦ σιρατεύματος ἔδω εἰς τὸ Κιούνγι τὸν ἐκατάστρωσες· ἀγ στείλλης δμως καὶ αὐτούς, δπον ἔμειναν, θὰ τὸς ἀποτελεύσουν οἱ Σουλιώται, καὶ τότε φοιοῦμαι μὴν ἔβγουν αἱ γυναικεῖς ἀπὸ τὸ κάστρον καὶ κυνηγήσουν καὶ ἡμᾶς, καθὼς τὴν ἐπάθαμεν καὶ ἀλληλη φοράν»⁽¹⁾. 'Ο Ἀλῆς τότε ἀμέσως διέταξε νὰ μὴ γείνῃ πλέον κακούμια ἐπίθεσις· καὶ αὐτὸς μὲν ἀνεγάρησεν εἰς Ιωάννινα, εἰς δὲ τὸν αἵον του Βελῆν ἔδωκεν ἐντολὴν νὰ διαπραγματευθῇ εἰρήνην μὲ τὸν Σουλιώτας. Εἰς τὴν μάχην ταύτην 700 Τουρκαλβανοὶ ἐφονεύθησαν καὶ 1000 ἐπληγωθησαν· ἐκ δὲ τῶν Σουλιώτων ἐφονεύθησαν τρεῖς· καὶ ἐπληγώθησαν 14.

ΘΖ.—*Εξοδος Σουλιωτῶν.

Οἱ Σουλιώταις ἀνήγειραν λαμπρὸν τρόπαιον νίκης· ἐδόξασαν τὴν πατρίδα εἰς τὸν ὑπέρτατον βραχὺν καὶ ἐνέσπειραν τὸν πανικὸν εἰς τὰ στρατεύματα τοῦ Ἀλῆπασσον. Τοῦτο δμως ἦτο

(1) Τῷ 1792 ἐπὶ Λάμπρου Τζαβέλλας. (Ἴδε σελ. 155).

τὸ τελευταῖον αὐτῶν κατόρθωμα. ἔφθισσαν ήδη εἰς τὸ ἀπροχώρητον· αἱ τροφὴ ἐξέλιπον ἐντελῶς· ὅδωρ δὲν εἶχον· ἡ πολιορκία κατέστη στενωτάτη· οὐδεμίᾳ ὑπῆρχεν ἐλπὶς ἐξωτερικῆς ἐπικουρίας. Ταῦτα πάντα ἔκαμψαν αὐτοὺς νὰ σκέπτωνται πῶς νὰ σωσωτεριστεῖσαν τὰ γυναικοπαιίδα· δῆλον, δτε ὁ Βελῆς ἐπρότεινεν εἰς αὐτοὺς εἰρήνην, ἐδέχθησαν νὰ κάμωσι τοιαύτην μὲ τοὺς ἐξῆς δρους :

α) Νὰ τοὺς ἀφήσῃ ὁ στρατάρχης νὰ ἐξέλιθωσιν ἔνοπλοις σὲν γυναιξὶ καὶ τέκνοις λαμβάνοντες μεθ' ἐκυτῶν καὶ δλα τὰ κινητὰ ἐπιπλα των.

β) Ὁ τόπος τῆς μεταναστεύσεως των νὰ εἴνε ἡ Πάργα καὶ οὐδὲν άλλο μέρος.

γ) Διὰ τὴν καθ' ὁδὸν ἀσφάλειαν νὰ ὑποχρεωθῇ ὁ Βελῆς νὰ δώσῃ εἰς αὐτοὺς δσους καὶ ὄποιους ὄμηρους ἐκ τῶν στρατηγῶν του ἡ τῶν τέκνων αὐτῶν ζητήσωσιν οἱ ίδιοι.

δ) Νὰ χορηγήσῃ εἰς αὐτοὺς δσα κτήνη ἀναγκαῖοις διὰ τὴν μετακόμισιν τῶν οἰκογενειῶν καὶ κινητῶν πραγμάτων μέχρι τῆς Πάργας ζῆνε πληρωμῆς.

ε) Ὅσα πολεμισθόδια τῆς κοινότητος ὑπάρχουσιν εἰς τὸ φρούριον νὰ τὰ ἀγοράσῃ ὁ στρατάρχης πληρώνων τὴν ἀξίαν αὐτῶν εἰς χρήματα.

ζ) Νὰ ἐλευθερωθῇ καὶ νὰ σταλῇ συγχρόνως εἰς Πάργαν ἡ οἰκογένεια τοῦ Φώτου Τζαβέλλα.

Οἱ Σουλιώται τὴν 15 Δεκεμβρίου 1803 λαβόντες τοὺς ὄμηρους καὶ τὰ ἀναγκαῖα φορτηγὰ ζῷα ἀπεσπάσθησαν ἀπὸ τὰς ἀγκάλας τῆς γλυκείας πατρίδος των μετὰ κοπετῶν καὶ θερμῶν δακρύων· καὶ ἐν μὲν τμῆμα ὑπὸ τὸν Φώτον διηυθύνθη πρὸς τὴν Ηάργαν, τὸ άλλο ὑπὸ τὸν Κουτσονίκαν πρὸς τὸ Ζάλογκον, τὸ δὲ τρίτον ὑπὸ τὸν Κίτσον Μπότσαρην πρὸς τὸ Βούργαρέλι.

‘Ο μοναχὸς Σαμουὴλ μετὰ πέντε συναγωνιστῶν ἔμεινεν ἐν Ἀγίᾳ Παρασκευῇ, ἵνα παραδώσῃ τὰ πολεμισθόδια καὶ λάθῃ τὸ ἀντίτιμον αὐτῶν’ κατόπιν ἐπρόκειτο καὶ αὐτὸς νὰ μεταβῇ εἰς Πάργαν. Ἀφοῦ δὲ ἔγεινεν ἡ παράδοσις, ὁ γραμματεὺς τοῦ Ἀλῆ εἶπε. «Καὶ τώρα, βρέ καλόγηρε, ποίαν τιμωρίαν νομίζεις δτε

Θὰ σοῦ ἐπιβάλῃ ὁ βεζύρης, ἀφ' οὗ τόσον ἀνοήτως παρεδόθης;»
«Δὲν εἶνε ἄξιος ὁ βεζύρης—ἀπεκρίθη ὁ Σαμουὴλ—νὰ πιέσῃ ἀνθρωπὸν,
ὅστις ἔκτὸς δποι δὲν τὸν φοβεῖται, γνωρίζει καὶ ἄλλον
δρόμον τοῦ θανάτου»· καὶ ταῦτα εἰπὼν ἐξεκένωσε τὸ πιστόλιόν
του εἰς βραχέιον πυρίτιδος. Τρομερὰ ἔκρηξις ἐπῆλθεν· ἀπαντες
ἐπάρφησαν ύπό τὰ ἑρείπια τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς.

ΩΣ. — Παρασπονδία.

‘Η ἡραϊκὴ πρᾶξις τοῦ Σαμουὴλ ἐχρησίμευσεν ὡς ἀφορμὴ εἰς
τὸν Ἀλῆν, ἵνα καταπατήσῃ τὴν συνθήκην. Διέταξε λοιπὸν ἐν
σπουδῇ νὰ καταδιώξωσι τοὺς φεύγοντας. Καὶ ὁ μὲν Φῶτος, ὡς
νὰ προηγηθάνετο ἀπευκταῖον τι, ἐπετάχυνε τὸ βῆμα καὶ ἔφθισεν
εἰς τὴν Πάργαν, ὅλιγα παθών· τὸ ἄλλο δμως τμῆμα, τὸ ὅποιον
εἶχε διευθυνθῆ πρὸς τὸ Ζάλογκον, τὸ ἐπρόφθασαν οἱ Τουρκαλ-
βανοὶ καὶ τὸ περιεκύλωσαν ἐπὶ τοῦ Ζαλόγκου. Τὸ Ζάλογκον
κείται ἐπὶ οὐψηλοῦ καὶ ἀποκρήμνου βράχου, κάτωθεν τοῦ ὅποιου
ρέει ὄρμητικῶς ὁ Ἀχέρων ποταμός.

‘Ἐπὶ δύο ἡμέρας οἱ Σουλιῶται ἀπέκρουσαν τὰς ἑρόδους τῶν
ἐχθρῶν· ἀλλ’ ἐξέλιπον αἱ τροφαὶ καὶ τὰ πολεμαφόδια αὐτῶν.
Πρῶται αἱ γυναῖκες κατενόησαν τὸν κίνδυνον καὶ εἶδον ὅτι ἦτο
ματαία πλέον πᾶσα ἀντίστασις. ‘Εξήκοντας ἐξ αὐτῶν, δλαι σχε-
δὸν χῆραι, λαθοῦσαι εἰς τὰς ἀγκάλας των τὰ φίλτατα τέκνα
των, ἔδραχμον εἰς τινὰ προεξέχοντα κρημνόν. Τὰς ἡτανάσθησαν διὰ
τελευταῖσαν φορῶν καὶ τὰ ἐξεσφενδόνησαν κάτω εἰς τὴν θέσι-
στον· ἔπειτα δὲ ἀπεφάσισαν νὰ ἀκολουθήσωσι καὶ αὐταὶ τὰ προσ-
φιλῆ τέκνα των οὐχὶ δμως ἐν κλαυθμοῖς καὶ ὀδυρμοῖς, ἀλλ’ ἐν
χοροῖς καὶ φρυμασι. ‘Επιάσθησαν λοιπὸν ἐκ τῶν χειρῶν καὶ φ-
δουσαι ἥρχισαν νὰ χορεύωσι τὸν συρτόν. Εἰς ἐκάστην στροφὴν
ἔρριπτετο ἡ πρώτη ἐκ τοῦ φοβεροῦ κρημνοῦ κάτω εἰς τὴν θέσι-
στον, ἔως ὅτου ἔρριψθη καὶ ἡ τελευταία. Θυσία καταπληκτική,
τὴν ὄποιαν οὐδέποτε θέλουσιν ἐννοήσῃ αἱ παροῦσαι γενεαί.

Οἱ υπολειφθέντες ἐπεγείρησαν νυκτερινὴν ἔξοδον. Περὶ τὸ με-
σονύκτιον διηρέθησαν εἰς δύο ίσα σώματα καὶ τὸ μὲν ἐν ὀδή-
γει τὴν ἐμπροσθόμυρλακήν, τὸ δὲ ἄλλο τὴν ὀπισθομυρλακήν· εἰς

τὸ μέσον ἔθεσκν τὰς γυναικίνες, ἐκάστη τῶν ὅποίων ἕφερεν ἐπ'
ἄμιου ἀνὰ ἐν ἡ δύο βρέσῃ· διάφοροι οἱ νῦν δρεσεῖς εἰς μὲν τὴν ἀριστε-
ρὰν χειρα ἐκράτουν τὰ τέκνα τῶν, εἰς δὲ τὴν δεξιὰν τὸ ζήρος.

Ἡ ἐμπροσθόφυλακὴ πλησιάσασα μὲν βῆμα σκροτον ὄρμησεν
ἐξαίρηνης, ἵνα διασχίσῃ τὸν ἔχθρὸν καὶ οὕτω διευκολύνῃ τὴν
διάβασιν τῶν γυναικοπαίδων. Ἡ ἀτρόμητος αὗτη ἐπιθεσίς ἐπέ-
φερε σύγχυσιν καὶ ταραχὴν εἰς τοὺς ἔχθρούς· ἐν τούτοις ἐφο-
νεύθησαν ἐκ τῶν Σουλιώτῶν 120 ἀνδρες, ὅχι ὀλίγα δὲ γυναικό-
παιδα συνελήφθησαν ζῶντας καὶ τετραυματισμένα. Οἱ λοιποὶ
διέβησαν πρὸς τὰ πρόσω. Τὸ σκότος τῆς νυκτὸς, ἡ δύσθατος
πορεία καὶ τὸ κυριώτερον ἡ ἐπιτηδειότης τῶν Σουλιώτῶν ἐν τῇ
νυκτομαχίᾳ συνετέλεσαν ὥστε νὰ δειλιάσωσιν οἱ Τούρκοι καὶ νὰ
μὴ ἀκολουθήσωτι τὰ ἔχην τῶν ἔχθρῶν· ἀλλὰ τὸ αὐτὸ σκότος,
ὅ σκολιὸς δρομος, οἱ τρομακτικοὶ καπετοὶ τῶν γυναικοπαίδων
ἐπέφερον καὶ εἰς τοὺς Σουλιώτας διαιρέσεις καὶ ὑποδιαιρέσεις
καὶ ἀποπλανήσεις, ὥστε πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου ἡ σγκά-
ζοντο ἔκαστος νὰ εὔρωσι καταράγια εἰς δάσην, εἰς λαχανούς, εἰς
θάμνους, εἰς ὅπας τῆς γῆς καὶ τὰ παρόμοια· διότι λίαν πρωὶ
οἱ Τούρκοι κατεδίωξαν αὐτοὺς πανταχούεν· ὥστε ἐξ 800 μολις
150 ἁσωθησαν εἰς Περγάμον.

Μετὰ ταῦτα ἐστράφησαν οἱ Τούρκοι πρὸς τὴν 'Ρανιάσσαν
διὰ νὰ συλλάβωσιν 23 οἰκογενείας Σουλιώτῶν, αἵτινες ἀδείχ-
τοῦ Βελῆ κατέψκουν ἐκεῖ ἀπὸ ἐνὸς ἕτους· μὴ εὑρόντες δὲ οὐδε-
μίαν ἀντίστασιν ἥρπαζον, ἐξύλιζον, καὶ ἐχειρόδενον καὶ ἐγύμνω-
νον γυναικας καὶ ὄρφανα. Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ χωρίου ὑπῆρχε
πύργος, ὄνομαζόμενος Κοῦλα. Εἰς τὸν πύργον αὐτὸν κατέφευ-
πολυμελῆς οἰκογένεις τοῦ ἀποθκνότος Γεωργίου Βότση. Ἡ
χήρα Βότση Δέσπω καλουμένη, ἐκλείσθη μὲ δῆλην τὴν οἰκογέ-
νειάν της ἐντὸς τοῦ πύργου· καλέσασα δὲ δῆλας τὰς νύμφας,
τὰς θυγατέρας καὶ τοὺς ἀνηλίκους ἐγγένους της, τοῖς εἶπε·
«ποιοὶ ἀπὸ τὸ δύο προτιμᾶτε, τέκνα μου; τὴν ἀτιμονα καὶ πο-
λυστένακτον αἰγμαλωσίαν ἢ τὸν ἐνδιόζον καὶ ἐλευθερον θάνα-
τον»; — «τὸν θάνατον, τὸν θάνατον» ἀπεκρίθησαν ὄμισθων
Τοτε ἡ μεγαλοφρων γυνὴ τοποθετήσασα ἐν τῷ μέσῳ τοῦ δω-

ματίου κιβώτιον πληρες πυρίτιδος και συγματίσασα πέριξ αύτοῦ κύκλον ἐξ δλων τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας, ἔθεσε πῦρ εἰς τὴν πυρίτιδα και τοιουτοτρόπως ἀπέθινον δλοι ἔνδεξον θάνατον.

"Επεροι 1000 Σουλιώταις ὑπὸ τὸν Κίτπον Μπότσαρην ἀπεσύρθησαν εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Σέλτσου, οὐχὶ μακρὰν τοῦ Ἀχελώου ποταμοῦ. Ἐκεὶ συνέθη ἀλλη καταστροφὴ ἐξ ἴσου τραχικὴ μὲ τὴν τοῦ Ζελόγκου. Πολυάριθμοι Τουρκαλβανοὶ προσέβλλον τοὺς ὄλιγους τούτους Σουλιώτας μετὰ λύσης, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν ὑποτάντες οὐχὶ μικρὰς ζημίας μὴ τολμῶντες δὲ νὰ ἐπιχειρήσωσι νέαν ἔφοδον ἐποιούρκησαν τοὺς Σουλιώτας ἐπὶ τρεῖς μῆνας· ὁ Ἀλήπατσας ἦλεγχε πιαρᾶς τοὺς στρατηγοὺς ὡς μὴ δύναμένους τοσον μικρὸν ἀριθμὸν νὰ καταβάλωσιν. Τουρκαλβανοί, μὴ ἐπιθυμοῦντες νὰ στερηθῶσι τῆς εύνοίας τοῦ Βεζύρου, ἐπεχείρησαν νέαν λυσσαδὴν ἔφοδον και καταρθώσαντες νὰ κυριεύσωσιν ἐν ἐκ τῶν χαρακωμάτων τῶν Σουλιώτῶν, ἐπιτεσόντες 1000 ἐναντίον 50 μονον, ἐξηνάγκασαν τοὺς Σουλιώτας ν' ἀποσυρθῶσιν ἐντὸς τοῦ μοναστηρίου, διοῦ εὑρίσκοντο τὰ γυναικοπαιίδα, πρὸς ὑπεράσπισιν αὐτῶν. Ἀλλ' οἱ Τουρκαλβανοὶ προκατέλαβον τὰ νῶτα αὐτῶν και τοιουτοτρόπως εὑρίσθησαν πανταχούεν περικυκλωμένοι. Μάχη πεισματώδης συνήρθη ἐκ τοῦ συστάδην. Οἱ Σουλιώται ἔπιπτον ἡρωϊκῶς μαχόμενοι, δυστυχεῖς γυναίκες και μητέρες βλέπουσαι τοὺς ἀνδρας, τὰ τέκνα και τοὺς συγγενεῖς των κατακερματιζομένους και μὴ ἔχουσαι πλέον μηδεμίαν ἐπιδίδα σωτηρίας, ἐξῆλθον ἐκ τοῦ μοναστηρίου μὲ τὰ φίλατα αὐτῶν τέκνα και διηγήσθησαν δρομαίως πρὸς τὸν ποταμόν, ίνα φίρθωσι μετ' αὐτῶν εἰς τὸ ὅρμητικὸν τοῦ ποταμοῦ ρεύμα, και οὕτως ἀποφύγωσι τὴν αἰχμάν τουλείν. Ἀλλ' ἡ ἐπικρατοῦσα σύγκυσις, οἱ ἀλελχγοί, οἱ ἀδιάκοποι πυροβολισμοί, οἱ κοπετοί, οἱ θρῆνοι και ἡ ἐξ δλων τούτων προκύψα αμηχανία δὲν ἔδωκεν καιρὸν εἰς δλα τὰ ἀδύνατα μέλη νὰ προλάβωσιν ἔγκειρως τὰς ὅχθας τοῦ ποταμοῦ. "Ἐν σῶμα ἐκ δισκύλιων Τουρκαλβανῶν ἀποσπάσθεν ἐκ τοῦ δλου στρατεύματος ὥρμησεν εἰς τὸ μοναστήριον μὲ σκοπὸν νὰ αἰχμαλωτίσῃ τὰ γυναικοπαιίδα και ἀπέση τὰ κινητὰ πράγματά.

Πολλαὶ γυναικεῖς πρὸ τοῦ φοβεροῦ τούτου κινδύνου ὑπερήσπισαν τὰ τέκνα τῶν καὶ ἐσυτάξ μὲν μαχαίρως, μὲν ξύλῳ, μὲ πέτρας καὶ πολλαὶ ἔξ αὐτῶν ἔπεσον ἀγωνιζόμεναι· δσαι προέλαθον νὴ φθέσωσιν εἰς τὸν ποταμόν, καὶ τοιαῦται ἦσαν περὶ τὰς 160 ἥνοιξαν τὰς ἀγκάλας τῶν καὶ ἐρίφησαν μετὰ τῶν φιλτάτων τέκνων τῶν εἰς τὰ δρυμητικὰ ρεύματα τοῦ Ἀγελώσου, ἐπὶ τῶν ὄχθῶν τοῦ ὅποιον ἔξερχότησαν τὰ ιστορικὰ καὶ ἐλεύθερα σώματα τῶν ἡρωίδων τούτων. Ἐκ τῶν 1000 Σουλιώτῶν μόνον 45 ἐσώθησαν ὑπὸ τὸν Κίτσον Μπότσερην εἰς Πάργαν.

Τοιοῦτον τέλος ἔλαθον οἱ μακροὶ κατὰ τοῦ Ἀλήπασσας ἀγῶνες στῶν Σουλιώτῶν, τῶν ὅποιων ὁ ἡρωΐσμος κινεῖ τὸν θαυματιμὸν καὶ τὴν κατάπληξιν δλου τοῦ κόσμου.

ΘΕ. — Ο Σαμουνήλ.

«Καλόγερε τί καρτερεῖς κλεισμένος μέσ' ἃ τὸ Κιοῦγγι;
»Πέντε νομάτοι σῶμειναν κι' ἐκεῖνοι λαβωμένοι,
»Κ' εἶνε χιλιάδες οἱ ἔχθροι ποῦσ' ἔχουνε ζωσμένον.
»Ἐλα νὰ δώσῃς τὰ κλειδιά, πέσε νὰ προσκυνήσῃς,
»Κι' ἀφέντης ὁ Βελήπασσας δεσπότη θὰ σὲ κάμη.»

— "Ετοι 'ψηλὰ ἀπ' τὸ βουνὸ φωνάζει ὁ Πύλιο Γκούστης.—
Κλεισμένος μέσ' ἃ τὸν ἐκκλησιὰ βρίσκετ' ὁ Σαμουνήλης,
Κι' ἀγέρας πέρνει τὴν φωνὴν τοῦ Πύλιου τοῦ προδότη.
Χωρὶς ψαλμούς καὶ θυμιατά, χωρὶς φωτοχυσία,
Γονατισμένοι, σκυθρωποί, μπρὸς ἃ τὸν ώραία Πύλη,
Πέντε Σουλιώταις στέκονται μὲ τὸ κεφάλι κάτου.
Βουρδοί, δὲν ἀναστίνουνε καὶ βλέπεις κάπου κάπου,
"Οπου ἔνα χέρι σκώνεται καὶ κάνει τὸ σταυρό του,
'Ακίνητα ἃ τὸ μάργαρο σέρνονται τὰ σπαθιά τους,
Σπαθιά, ποῦ τόσο ἐδούλεψαν γιὰ τὸ γλυκό τους Σούλι.—
Δὲν φαίνετ' ὁ καλόγερος μόνος του ἃ τάγιο Βῆμα
Προσπύχετο κ' ήτοιμαζε τὴν μυστικὴ θυσία.—
Σφιχτά, σφιχτά ἃ τὰ χέρια του ἐβάστα τὸ ποτῆρι,
Καὶ μύρια λόγια ἀπόκρυφα, ἐλεγε τοῦ Θεοῦ του.—

Τὰ 'μάτια, κατακόκκινα ἀπ' ταὶς πολλαὶς ἀγρύπνιαις,
Ἐκύτταζαν ἀκίνητα τὸ Σῶμα καὶ τὸ Αἷμα,
Τί θάλασσα, ποῦ κύματα ἔχει κρυφαὶς ἐλπίδες!..
Σιγᾶτε, βρόντοι τουφεκιῶν, παῦτε, φωναὶς πολέμου,
Κί' ὁ Σαμουῆλ τὴν ὑστερον τὴν Κοινωνιὰ θὰ πάρῃ.
Κί' ἔκει ποῦ 'κύτταζε ὁ παπᾶς τὴν Σάρκα τοῦ Θεοῦ του,
Ἐκύλισ' ἀπ' τὰ 'μάτια του 'ς τοῦ ποτηριοῦ τὰ σπλάγχνα,
Σᾶν τὴ δροσοῦλα διάφανο, κρυφὰ κρυφὰ ἔ.α δάκρυ.
— Θεέ μου καὶ πατέρι μου! θαυμένος ἐδῶ μέσα
Ἐδίψασα. Χωρὶς νερὸς ἢ θεία Κοινωνιά σου
Θά ἔμεν' ἀτελείωτη. Δέξου, γλυκέ μου Πλάστη,
Αὐτὸ τὸ μαῦρο δάκρυ μου, μὴ τὸ καταφρονέσης.
'Αμόλυντο καὶ καθαρὸ βγαίν' ἀπ' τὰ φυλλοκάρδια.
Δέξου το, Πλάστη, δέξου το, ἄλλο νερὸ δὲν ἔχω.—
— Ήτανε ἥλιος κ' ἔλαμψε τὸ ιερὸ τὸ σκεῦος.
Τὸ αἷμα ἔζεστάθηκε, ἄχνισε, ζωντανεύει.
'Αναγαλλιάζει ὁ Σαμουῆλ, ποῦ εἶδε τὴν Θεία Χάρι,
Καὶ τρέμοντας ἀγκάλιασε τὸ Θεϊκὸ Ποτῆρι
Καὶ τῶσθιξε 'ς τὰ χεῖλα του κι' ἀκουσε ποῦ χτυποῦσε,
Σᾶν νᾶτανε λαχταριστὴν καρδιά, ζωὴ γιομάτη.

—
"Ανοίγ' ἢ Πύλη τοῦ ιεροῦ, σκύφτουν τὰ παλληκάρια.
Τ' ἀνδρειωμένα μέτωπα τὸ μάρμαρο χτυποῦνε.
Καὶ καρτεροῦν ἀκίνητα τοῦ γέροντα τὰ λόγια.
'Επρόβαλ' ὁ καλόγερος τὸ πρόσωπό του φέγγει
Σᾶν χιονισμένη κορυφὴ 'ς τοῦ φεγγαριοῦ τὴν λάμψη.
'Στὰ λαβωμένα χέρια του βαστοῦσ' ἔνα βαρέλι,
Πόκλειε μέσα θάνατο, φωτιὰ κι' ἀπελπισία.
'Έκεινο μόνον τῶμεινε, ἔκεινο μόνο φθάνει.
'Εμπρόδες 'ς τὴν Πύλη τοῦ ιεροῦ μονάχος του τὸ σταίνει,
Καὶ τρεῖς φοραὶς τωύλόγησε καὶ τρεῖς φοραὶς τωύζεται.
Σᾶν νᾶταν "Αγια Τράπεζα, σᾶν νᾶταν 'Αρτοφόρι.
'Επίθωσε ὁ καλόγερος ἐπάνω τὸ ποτῆρι,
Καὶ σιωπηλὸς κι' ἀτάραχος ἄναψε θειαφοκέρι.

Τὰ γόνατά του ἔχτυπησαν δρυμπικὰ τὴν πλάκα,
Ἐσήκωσε τὰ χέρια του, τὸ πρόσωπό του ἀνάφτει.
Κ' οἱ πέντε τὸν ἐκύτταζαν βουβοὶ μέσα 'ς τὰ 'μάτια.

«Πατέρα μου, σ' ἔδουλεψα πιστὰ σαράντα χρόνια,
Καὶ τώρα 'ς τὰ γεράματα μοῦ δίνεις καταθρόντια !
Δυπίσου καὶ σπλαγχνίσου μας καὶ πᾶψε τὴν ὁργή σου.
Σ' ἐσένα, σᾶν ὠρφάνεψα, ἔδωκα τὴν ψυχήν μου.
Τὸ Σοῦλι μου τ' ἀγκάλισσα 'ς τὸν κόσμο γιὰ παιδί μου
Τώρα τὸ Σοῦλι τώχασσα, ἥλθ' ἡ 'στεργή μου 'μέρα,

Θᾶλθω 'ς ἐσὲ Πατέρα.

Μέτροπε πόσοι ἐμείναμε ! οἱ ἄλλοι 'ποθαμμένοι
Μέσ' 'ς τὰ λαγκάδια σέρνονται νεκροὶ καὶ λαθωμένοι.
Ἄταφα, ἀμυρολόντα, σύπονται τὰ κουφάρια
Σ' τοῦ λόγγου τὰ χορτάρια.

Οργία καὶ λύκοι ἐχόρτασαν τὰ μαῦρα κρέιτά μας !
Καὶ τώρα ποῦ θὲ νᾶλθωμε κ' ὑμεῖς οἱ τὴν ἀγκαλιά σου,
Δέξου μας σᾶν παιδιά σου.

Καὶ κύτταξε τὰ χέρια μας τώρα 'ς ἐσὲ σκωμένα,
Πῶς εἶνε ἀπὸ τὸ ἄπιστο τὸ αἷμα λερωμένα.
Κ' εὐχαριστήσου, Πλάστη μου, καὶ 'πὲς—εὐλογημένοι,
Πιστοί μου ἀνδρειωμένοι.—

Τώρα τὸ Σοῦλι ἀπέθανε· δὲν ἐμειν' ἔνα χέρι,
Ποῦ νὰ 'μπορῇ 'ς τὰ δάκτυλα νὰ σφίξῃ τὸ μαχαῖρι.
Πατέρα παντοδύναμε, γενοῦ 'ς ἐμᾶς πατρίδι,
Αλλην δὲν ἔχω ἐλπίδα.

Ἐκεῖ 'ψηλὰ 'ς τὸ θρόνο σου, 'ς τὴν τόσην βασιλεία,
Δῶσε 'ς ἐμᾶς τοὺς δύστυχους μικρὴν μιὰ κατοικία,
Νὰ 'μουάζῃ μὲ τὸ Σοῦλι μας,

Καὶ δῶσέ μου ἔνα βράχο κ' ἐκεῖ τὸ Κιοῦγγι νᾶχω,
Χῶμα 'ς τὸ Σοῦλι ἐλεύθερο γιὰ νὰ ταφῶ δὲν μένει
Ἐλένσόν με, Πλάστη μου, συγχώρησε νὰ γείνῃ
Τὸ Κοῦγγι μου ἡ ἐκκλησιά, τὸ ιερό της Βῆμα

Τοῦ Σαμουὴλ τὸ μνῆμα.

Ἐδῶ ποδάρι ἀπιστο ποτὲ δὲν θὰ τολμήσῃ,
Ποτέ . . . τὸ εἶπα, τ' ὕρκισα τὸ Κοῦγγι νὰ πατήσῃ.
Μαζύ μου παιρνω τὰ κλειδιά, Πλάστη μου, δὲν τάψίνω,
Οὕτε 'ς ἔσε τὰ δίνω.

Ἐκεῖ 'ψηλὰ 'ς τὸν οὔρανὸ νὰ τὰ φορῇ 'ς τὴν μέση,

Ο Σαμουνὴλ ὁ Σοῦλός σου θὰ σὲ παρακαλέσῃ.

Πατέρα μου, μὴ πειραχθῆς, κάμε μου αὐτὴ τὴν χάρι,

"Αλλος νὰ μὴ τὰ πάρῃ.

Καὶ τώρα, τώρα π' ἄκουσες τὸν πόνο, τὸν καῦμό μας.
Δέξου μας καὶ θ' ἀψίσωμε τὸ Σοῦλι τὸ γλυκό μας,
Τὸ Σοῦλι, ἄχ ! πᾶς τῶχασα ! Ψυχή μου μὴ δακρύσῃ...

Εἰν' ὥρα νὰ τ' ἀψίσῃς.

Κι' ἀπλώνοντας τὰ χέρια του'ς τοὺς πέντε του συντρόφους,

«Θεέ μου, πολυέλεε, τώρα, ποῦ θὲ ν' ἀψίσω

Τὸν κόσμο καὶ 'ς τὸν ἵσκιο σου θ' ἀλθὼ ὁ φτωχὸς νὰ ζήσω,
Μὴ χάρι θέλω, Πλάστη μου. Τὰ πέντε τὰ παιδιά μου

Νὰ τάχω συντροφιά μου.

Τ' ἀνάθρεψα 'ς τὸν κόφῳ μου Γιά ιδέ τα τὰ καῦμένα,
"Αλλονε δὲν ἀγάπησαν παρὰ ἔσε κ' ἐμένα.

Παιδιά μου, μὴ δειλιάζετε, νάχετε τὴν εὔχη μου,

Θὰ ζήσετε μαζύ μου.

Σταλαματιά, σταλαματιά τὰ δάκρυα τους πέφτουν,

Κ' ή πλάκα ποῦ τὰ δέχεται φαγίζεται καὶ τρίζει.

Παράπονο τοὺς ἔπιασεν, ὅχι θανάτου φόβος,

Καὶ κλαίοντας ὁ Σαμουνὴλ, εἰς τῶνα του τὸ χέρι

Τὸ ιερὸ Ποτηρί του, κ' εἰς τᾶλλο τὴν λαβίδα,

'Αρχίνησε τὴν Κοινωνὶα τοῦ Πλάστη νὰ μοιράζῃ.

Ο πρῶτος ἐμετάλαβε, μεταλαβαίνει κι' ἄλλος,

Τὴν ἔδωσε 'ς τὸν τρίτονε, κι' ὁ τέταρτος τὴν παίρνει,

Καὶ φθάνει ως τὸν ψτερό καὶ τοῦ τίνε προσφέρει.

Κ' ἐκεῖ ποῦ ἔψαλλ' ὁ παπᾶς μὲ τὴν γλυκεὺ φωνή του

«Τοῦ δείπτου σου τοῦ μυστικοῦ σήμερον, νὶε Θεοῦ...»

Φωναὶς ἀκούονται, χτυπιαίς, ἀλαλαγμός, ἀντάρια,

Πλακώσανε οἱ ἄπιστοι ! Καλόγερε τί κάνεις ;
Ἐσήκωσε τὰ ὕματια του ὁ Σαμουὴλ 'ς τὸν κρότο
Καὶ στάζει ἀπ' τὴν λαβίδα του ἐπάνω 'ς τὸ βαρέλι
Μιὰ φλογερὴ σταλαματιὰ ἀπ' τοῦ Θεοῦ τὸ γαῖα...
Ἄστροπελέκικα ἐπέσανε, βροντάει ὁ κόσμος ὅλος.
Λάμπει 'ς τὰ γνέφ' ἡ ἑκκλησιά, λάμπει τὸ μαῦρο Κοῦγγι.
Τί φοβερὴ κεροδοσιὰ πῶλαβε 'ς τὴν θανή του
Τὸ Σοῦλι τὸ κακότυχο, καὶ τί καπνὸς λιθάνι !
Ἄνεβαινε 'ς τὸν οὐρανὸν καὶ τοῦ παπᾶ τὸ ὁάσο
Κι' ἀπλώθηκε σᾶν τρωμερὴ μαυρίλα
Σᾶν σύγνεφο κατάμαυρο, κ' ἔθόλωσε τὸν ὥλιο
Κ' ἐνῷ τάνεθας ὁ καπνός, κ' ἐνῷ τὰ συνεπαίρονει,
Τὸ ὁάσο πάντ' ἀρμένιζε κ' ἔδιάβαινε σᾶν χάρος.
Κ' ἐκείθεν ὅπου διάβηκεν ὁ φλογερός του ἵσκιος,
Σᾶν νᾶταν μυστικὴ φωτιὰ ἐρράγισε τὸ λόγγο,
Καὶ μὲ ταὶς πρώταις μόστραπαὶς καὶ μὲ τὰ πρωτοθρόχια,
Χλωρὸς χορτάρι ἐφύτωσε, δάφναις, ἐληνίς, μυρτούλαις.
Ἐλπίδες, νίκαις, καὶ σφαγαὶς χαραὶς κ' ἐλευθερία.

(*Ἄρ. Βαλαωρίτης*)

90.— 'Ο Χριστιανισμὸς πανάκεια τῆς ἀνθρωπότητος.'

'Ο ἀνθρωπὸς ἐπὶ τῆς γῆς ἔχει σκοπὸν καὶ ἀποστολὴν μεγάλην.
Δὲν ἐτέθη μάτην ἐπ' αὐτῆς· ἡ δὲ ἀποστολὴ του αὗτη δηλοῦται
καὶ ἐκ τῶν λόγων, τοὺς ὅποιους ὁ Θεός εἶπε κατὰ τὴν πλάσιν
αὐτοῦ· «ποιήσωμεν ἀνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέρων καὶ καθ'
δρμοίωσιν». τὴν ἐπιτυχίαν δὲ τοῦ προορισμοῦ τούτου ἐξήρτησεν
ὁ Θεός ἐκ τῆς ἴδιας τοῦ ἀνθρώπου θελήσεως· τοιουτοτρόπως ὁ
ἀνθρωπὸς ἐλευθέρως ἐκλέγει τὸ ἀγαθὸν ἢ το κακόν, γίνεται πα-
ραίτιος τῆς εὐδαιμονίας ἢ κακοδαιμονίας αὐτοῦ. 'Αλλ' ἐν τῷ
ἀγῶνι τούτῳ ἔπεισε πλανηθεὶς ὑπὸ τοῦ πονηροῦ καὶ κατεκρίθη
καὶ ὁ θάνατος ἐκυριάρχησεν αὐτοῦ· ἀπολέστας οὕτω τὴν ζωὴν
παρεδόθη εἰς ἀδόκιμον νοῦν καὶ ἐποίει τὰ μὴ καθήκοντα, λατρεύ-
σας τὴν κτίσιν παρὰ τὸν κτίσαντα καὶ θεοποιήσας τὰς ἐπιθυμίας

αύτοῦ. Ἐλλά' δὲ ἀγαθὸς Θεὸς δὲν ἀφῆκε τὸν ἀνθρωπὸν ἐν τῷ ματαιότητι αύτοῦ, οὔτε ἡτο δυνατὸν ν' ἀρήσῃ κτελέσι τὸ ἔργον τῶν χειρῶν του.

Εἰργάσθη λοιπὸν παιδαγωγικῶς ἐπί αὐτοῦ ἀναδείξας ἐν τοῖς λαβὸν ἰκανὸν νὰ διδαχθῇ καὶ νὰ διδάξῃ τὰ ἔμνη τὴν ὑποταγὴν εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ· ἔδωκε λοιπὸν διὰ τοῦ Μωϋσέως τὸν παιδικὸν νόμον εἰς τὸ Ἱουδαικὸν ἔθνος καὶ διὰ τῶν προφητῶν προκατήγγειλε τὴν ἔλευσιν τοῦ Μεσσίου, δυναμένου νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν ἀνθρωπὸν ἐκ τῆς εἰς τὸ κακὸν δουλείας, νὰ ἐψώσῃ δὲ καὶ νὰ φιλιώσῃ αὐτὸν μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ οὕτω νὰ ἐντροχίσῃ αὐτὸν εἰς τὴν ὄδον τὴν ἁγουσκν εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ προορισμοῦ αὐτοῦ. Τὸ Ἱουδαικὸν δὲ τοῦτο ἔθνος ἐτοποθέτησε μεταξὺ Ἀσίας καὶ Αἰγύπτου καὶ οὕτω δι' ἀνταγωνισμοῦ ἐγνώσθη ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ εἰς τὰ ἔθνη.

Ἐξ ἀλλού δὲ ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ ἐνεφύσισεν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος τὸ πνεῦμα τῆς σοφίας καὶ τῆς διὰ τοῦ λογισμοῦ προσεγγίσεως τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸν Θεόν, ἀνέδειξε δὲ ἐν τῷ Σωκράτην κατὰ τὴν πέμπτην ἐκατονταετηρίδικ π. Χ. δστις, κατὰ τὸν Χριστού, ἡτο σπινθήρ τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἐκραγεῖς πρὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ.

Ἡ Ἑλληνικὴ αὕτη σοφία ἐκκλησεργήθη διὰ τῶν ἀξίων μαθητῶν τοῦ Σωκράτους Ηλάτωρος καὶ Σενοφῶντος καὶ διὰ τῶν διαδόχων αὐτῶν Ἀριστοτέλους κτλ. κατενόησε δὲ ὁ ἀνθρωπὸς διὰ ταύτης διὰ πράττει ἀνάξια τοῦ ἀληθοῦς προορισμοῦ.

Εἰτα ἡ θεία Πρόνοια ἀνέδειξε μίαν μεγάλην βραχιλείαν Ἑλλήνων, ἀφ' οὗ διὰ τοῦ Ἀριστοτέλους παρεσκεύασεν ἐναὶ ἔζοχον δορικτήτορα, τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον, δστις καθυποτελέας τὴν Ἀσίαν πᾶσταν καὶ τὴν Αἴγυπτον παρεσκεύασεν ἐκεὶ τὸ ἔδαφος πρὸς καλλιέργειαν τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας καὶ εἰσήγαγε ταύτην πανταχοῦ. Τοιουτορόπως ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐδάφους, ἐφ' δλου δηλ. τοῦ τότε πεπολιτισμένου κόσμου, συνηντήθη ἡ διὰ τῶν Ἱουδαίων μορφωθείσα θέλησις τοῦ ἀνθρώπου καὶ διὰ τῶν Ἑλλήνων πνευματικὴ δύναμις αὐτοῦ. Ἐλλά' ἡ ὑπεροχὴ τοῦ πνεύματος τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἦξιον τὴν κυριαρχίαν ἐπὶ τῆς πορείας τοῦ ἀνθρώ-

πίνου γένους· ἐξ σιλου δὲ ὁ φρεσαῖσμὸς τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ἔθνους δὲν ἔνδει νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὴν ἀξίωσιν ταύτην. Ἐντεῦθεν σύγκρουσις καὶ πάλη μεταξὺ τῶν δύο τούτων δυνάμεων καὶ σύγχυσις μεγάλη περὶ τῆς εὐθείας ὁδοῦ εἰς τὴν πορείαν τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς.

Ἐν τῇ πλάνῃ ταύτη δύναμις ισχυρὰ ἀναφεύεται ἐκ Δύσεως, ἐκατομμύρια ἀνθρώπων εἰσάγουσα εἰς τὸν ἄγωνα τοῦτον, καὶ ἡ τρίτη αὖτη δύναμις ἦτο τὸ κράτος τῆς Ῥώμης. Κατ' ἐξοχὴν στρατιωτικὸν ἔθνος τὸ Ῥωμαϊκὸν ὑποτάσσει πάντα τὰ ἔθνη εἰς μίαν πολιτειὴν θέλησιν. Σύμπας λοιπὸν ὁ πεπολιτισμένος κόσμος ἔχει ἐν κέντρῳ, μίαν ἀρχήν, καὶ δύναται ἀπηλλαγμένος κοινωνικῶν ταραχῶν νὰ στρέψῃ τὴν προσογὴν αὐτοῦ εἰς φωνὴν ἀποκαλύψεως· «Ἄδγούστου μοναρχήσαντος ἐπὶ τῆς γῆς, ἡ πολυαρχία τῶν ἀνθρώπων ἐπαύσατο».

Ἡ κρίσιμος αὖτη στιγμὴ ἦτο τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ὃν ὁ Θεὸς ὕρισεν εἰς τὸν κόσμον διὰ τὴν παρουσίαν τοῦ Μεσσίου καὶ σωτῆρος τῆς ἀνθρωπότητος Χριστοῦ. «Οὐτε ἥλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου» βροντοφωνεῖ ὁ ἀποστολος τῶν ἔθνων Παύλος, «ἐξαπέστειλεν δὲ Θεὸς τὸν υἱὸν Αὐτοῦ, γενόμενον ἐκ γυναικός, γενέμενον ὑπὸ νόμου, ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμου ἐξαγοράσῃ, ἵνα τὴν οἰνοθεσίαν ἀπολάβωμεν».

Ο Χριστὸς διατρίψας ἐπὶ τῆς γῆς ἔτη τριάκοντα τρία, ἐδίδαξεν ἔργῳ καὶ λογῷ καὶ ἐχάραξε τὴν ὁδόν, δι' ἣς ὁ ἀνθρώπος βαίνει κατ' εὐθείαν εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ σκοποῦ του, δύος αὐτῷ τὸν εὐαγγελικὸν νόμον. Άι πράξεις τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τῆς γῆς ἐμάρτυροῦντο διὰ σημείων καὶ τεράτων ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἐκ τῆς γῆς· τὸ τοιοῦτον προεκάλεσε τὴν προσογὴν τῶν ἀνθρώπων καὶ οὕτω κατὰ χιλιάδας συνέρρεον εἰς τὴν διδασκαλίαν Αὐτοῦ, ἐξ ἣς οὐ μάνον ἤντλουν οἱ ἀνθρώποι γνώσεις, ἀλλὰ καὶ ἐθεραπεύοντο ἀπὸ παντὸς νοσήματος, ὑφ' οὗ κατείχοντο.

Ἡ δρᾶσις τοῦ Χριστοῦ προεκάλεσε τὸν φθόνον τῶν ὄργάνων τοῦ πονηροῦ, δστις ἦτο ὁ αἴτιος τῆς πτώσεως τοῦ ἀνθρώπου· ὁ φθόνος ἔφερε τὸν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ φόνον Αὐτοῦ καὶ οὕτω συνετελέσθη μία ἀδικία μεγάλη, ἀφιερεθείσης τῆς ζωῆς τοῦ Ἀνα-

μαρτήτου. Ἡ ζωὴ οὐ μόνον εἰς Αὔτὸν ἀπεδόθη δικαίωσις, ἀλλὰ καὶ εἰς πάντας τοὺς πιστεύοντας εἰς Αὔτὸν ὡς υἱὸν τοῦ Θεοῦ.

Οὕτω κληθέντος τοῦ ἀνθρώπου εἰς νέαν ζωήν, ἐχρησιμοποιήθησαν ὡς ὅργανα τῆς ἔξυπηρετήσεως τῆς νέας ταύτης ζωῆς μετὰ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνάληψιν τοῦ Σωτῆρος τὰ σκεύη τῆς ἐκλογῆς Αὔτοῦ, οἱ δώδεκα Ἀπόστολοι. Τούτων ὁ φθόγγος εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθε καὶ σύμπας ὁ πεπολιτισμένος κόσμος ὑπὸ μίαν ἀρχὴν ὑπάρχων ἡδύνηθη να ἐνωτισθῇ τὰ ἥρματα αὐτῶν. Ἀντίδρασις ἐντεῦθεν ἐνεπτύχθη, διότι κατεπολεμοῦντο προληψίεις ἐριζωμέναι ἀπὸ αἰώνων εἰς τὰ ἔθνη καὶ ἐκ τῆς ἀντιδράσεως ταύτης περὶ τὰ 12 ἑκατομμύρια μαρτύρων ἀριθμεῖ ἡ Χριστιανικὴ Ἔκκλησία.

Κατ' ἀπομίμησιν τῆς πρώτης ἐκείνης ὄμάδος Χριστιανῶν ἐν Ἱερουσαλήμ, ἡς ψυχὴ ἦν μίx, συνεστήθησαν πανταχοῦ ἐκκλησίαι καὶ μέχρι τοῦ Ζου αἰῶνος εἰς ἑκκτομμύρια πολλὰ ἡριμοῦντο οἱ ἐν ὄντας τοῦ Χριστοῦ ζῶντες. Τὸ Ἑλληνικὸν δὲ στοιχεῖον καὶ πνεῦμα ἐτέθη παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν σημαίαν αὐτοῦ περιῆγεν ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν ἀπ' ἕκρου εἰς ἕκρου τῆς οἰκουμένης· ὑπὸ τὴν σημαίαν δὲ ταύτην ἔταξεν ὁ Θεὸς ἔνα Μέγαν Κωνσταντίνον, διτις ἀνεγνώρισε τὴν διώκομένην ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ ὡς καθεστηκούσαν σύμπαντος τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους θρησκείαν καὶ οὕτω ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς πολιτείας ἐπεκράτησε τὸ κοσμοσωτήριον κήρυγμα τοῦ Χριστοῦ ἐφ' δλον τὸν πεπολιτισμένον κόσμον. Μικρὰ Ἀσία, Ἀνατολικὴ Εὐρώπη, τὰ βόρεια τῆς Ἀρριανῆς ἐπληρώθησαν τῆς εὐλογητῆς ταύτης διδασκαλίας· δι' ἐνὸς δὲ Χλωδοβίχου καὶ Καρόλου ἡ Δυτικὴ Εὐρώπη ἐκχριστιανίζεται καὶ δι' ἐνὸς Βλαδιμήρου πάν τὸ Σκυθικὸν μεταβάλλεται εἰς χριστεπώνυμον πλήρωμα καὶ σήμερον ἡ τέως ἀδιάλλοκτος κιτρίνη φυλὴ διασχίζει τὰ παχυλὰ νέφη τῆς ἀμαθείας καὶ δεσχεται τὰ ἐπιτάγματα τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου.

Ἡ διὰ τοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος ἀλλοίωσις τοῦ κόσμου βαδίζει γοργῷ βήματι. Κύροι δέ, Ἀλέξανδροι, Καίσαρες, Κωνσταντίνοι, Κάρολοι, Βλαδίμηροι καὶ λοιποὶ μεγάλοι ἀνδρες ἐ-

χρησίμευσαν ώς ἀπλοῖ ὑπηρέται τῆς ἀλλοιώσεως ταύτης. Ἡ πίστις καὶ ἡ λατρεία εἰς τὰ εἰδώλα καὶ τὰς ἐπιθυμίας τῆς σαρκὸς μετεβλήθη εἰς τὴν λογικὴν λατρείαν ἐνὸς Θεοῦ ἀληθινοῦ· ἐνεθρονίσθη ἐπὶ τῆς γῆς ἡ βροτεία τῆς ἀγάπης, καταργηθεῖ· στης τῆς δουλείας, ἥτις ἀπετελεῖτο ἀπὸ τὰ 2)3 τῆς ἀνθρωπότητος. Μὲ τὰς σάρκας τῶν δούλων τὸ πάλαι ἐτρέφοντο τὰ θηριατροφεῖα· κατὰς χιλιάδας δὲ ἦριθμοῦντο οἱ εἰς τὰ ἵπποδρόμια κατασπαρασσόμενοι δοῦλοι. Ἐν φάρ' ἡς στιγμῆς ἐθρονοφωνήθη καὶ εἰς τὰς καρδίας ἐγράφη τὸ «οὐκ ἔνι Ιουδαῖος οὐδὲ Ἑλλην, οὐκ ἔνι δοῦλος οὐδὲ ἐλεύθερος, οὐκ ἔνι θρσεν καὶ θῆλυ» τὸ πᾶν ἡλλοιώθη καὶ οἱ δεσπόται μετεβλήθησαν εἰς θεράποντας τῆς πασχύμης ἀνθρωπότητος. Ἐγειραφετήθη ἡ γυνή, ἥτις ἐθεωρεῖτο ώς ἐν σκευοῖς τῆς οἰκίας καὶ οὐδὲν πλέον. Οἱ κοινωνικὸς βίος ἦτο κτηνωδης καὶ ἀκόλαστος· οὐδαμοῦ συγήντα τις τὴν σωφροσύνην· οἱ σοφοὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης οἰκτίρουσι τὴν κοινωνίαν διὰ τὴν ἐκλυσιν τῶν ἡθῶν· οἱ πατέρες ἐφόνευον τὰ τέκνα κατὰ νόμον, τοὺς γέροντας δὲ οἱ Σκῦθαι καὶ οἱ ἡμέτεροι Κεῖοι· οἱ Σπαρτιάται τὰ μὴ ἀρτιμελῆ βρέφη ἐρριπτον εἰς τοὺς ἀποθέτας· ἐν Ἰταλίᾳ ὀρισμένος ἀριθμὸς παιδῶν ἐτηρεῖτο, τὰ δὲ λοιπὰ ἐρριπτοντο εἰς τοὺς λύκους· οἱ ὄφειλέται ἐπωλοῦντο καὶ πολλάκις κατευερίζοντο μεταξὺ τῶν δανειστῶν εἰς τεμάχια· οἱ θεοὶ τύρχνοι, οἱ μεγιστᾶνες, καὶ αὐτοὶ οἱ πατέρες ἐπίστης. Ἐν φάντασμα τούτου ὁ Χριστιανισμὸς ἔταξε τὴν γυναικα σύντροφον τοῦ ἀνδρός, γενόμενος ἀμαρτίας αὐτὸς δεσμὸς ἀμφοτέρων, ὄφθαλμος τυφλοῦ, ποὺς χωλοῦ, διδάσκαλος ἀμαθοῦς, ὑποστήριγμα πρεσβύτου, φύλαξ παράφονος, πατήρ ὄρφανῶν, ἐλεημοσύνη ἐνδεούς, θλιβομένων παρηγορία· ῥίζοθολει πανταχοῦ καὶ εἰς τὸ συμπεπιεσμένον μέτωπον τοῦ Κάρρου ἡ Ἰνδοῦ καὶ εἰς τὸ μέλαν τοῦ Αἴθιοπος, ἐπὶ πάσης φυλῆς, ἐπὶ παντὸς γένους, ἐπὶ πάσης ἡλικίας. Νοσοκομεῖκ τέως ἀγνωστα, πτωχοκομεῖκ, γηροκομεῖκ, τυφλοκομεῖκ καὶ ἐν γένει παντὸς εἰδῶνς φιλανθρωπικὰ καταστήματα εἶνε τὰ κυριώτερα κοσμήματα τῶν πολεων· ἐὰν δὲ ἀφαιρέσωμεν πρὸς στιγμὴν τὸν Χριστιανισμὸν ἀπὸ τῆς ἀνθρωπότητος, θά εὑρωμεν χάρος ἐστερημένον τοῦ πνεύματος τοῦ Θεοῦ·

ἐν μόνῳ δὲ τῷ Χριστιανισμῷ δυνάμεθι νὰ εῦρωμεν ἀγίους καὶ ἐνχυτίους τῆς φύσεως κατών· ἐκτὸς δὲ τούτου μόνον ἐναρέτους ἀπὸ φύσεως.

‘Η ἀλλοίωσις δὲ αὗτη βχίνει αὐξανομένη κατὰ ποσὸν καὶ ποιὸν καὶ ἡ ἀνθρωπότης προσεγγίζει εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ προφρισμοῦ αὕτης, ἔως οὖν καταντήσῃ εἰς μίαν ποίμνην ὑπὸ ἕνα ποιμένα τὸν Χριστόν. (Χρῖστος Ἰωαννίδης).

Θ 1. — Ἰδεῖαι τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος περὶ τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας.

“Οτε δὲ Μέγας Ναπολέων¹ ενδίσκετο ἐξόριστος ἐν τῇ Ἀγίᾳ Ἐλένῃ, ἥμέραν τινὰ συνέπεσε νὰ γείνῃ λόγος μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων του περὶ τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ· ὁ στρατάρχης Βεργαράνδος στραφεὶς πρὸς τὸν Ναπολέοντα εἶπε· «θαυμάζω πῶς τοιοῦτος μέγας ἀνὴρ ἐστι, οἷος σύ, εἴραι δυνατὸν νὰ πιστεύῃ ὅτι δὲ Θεός, τὸ ‘Υπέρ τα το ν’ Ὁ ν’, ἐνεφανίσθη εἰς τὸν ἀνθρώπους λαβὼν σχῆμα ἀνθρώπινον, μὲν σῶμα, πρόσωπον, στόμα καὶ δρθαλμούς. Ὁ Ἰησοῦς δὲν ἦτο ἄλλο τι εἰ μὴ ἀπλοῦς ἀνθρώπος, δστις ἐδίδαξε τοὺς μαθητάς του καὶ παρέσυρε τὸν εὑπιστορ λαόν.

‘Απατᾶσαι, τῷ εἶπεν ὁ Ναπολέων μεθ’ ὅρμῆς· ἐγὼ γνωρίζω κάλλιστα τὸν ἀνθρώπους καὶ σοὶ λέγω θετικῶς ὅτι δὲ Ἰησοῦς Χριστὸς δὲν ἦτο ἀνθρώπος. Μεταξὺ τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ οἰασθήποτε ἄλλης θρησκείας ἀπειρον ὑπάρχει τὸ διάστημα· ὁ ἐθνισμὸς εἶνε ἔργον τοῦ ἀνθρώπου· ὁ Λυκοῦργος, ὁ Νομᾶς,² ὁ Μιωάμεθ οὖδὲν ἄλλο ἦσαν ἢ ἀπλοῖ νομοθέται, καὶ κατὰ τὸν χρόνον καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτῶν ἐξετέλεσαν μὲν μέγα ἔργον, ὃς καὶ ἐγώ, ἀλλ’ εἰχον συγχρόνως καὶ τὰς ἀδυναμίας καὶ τὰς πλάνας των, δι’ ὃν κακομία διαφορὰ δὲν ὑπῆρχε μεταξὺ αὐτῶν

1) Αὐτοκράτωρ τῶν Γάλλων.

2, Ῥωμαῖος βασιλεὺς καὶ νομοθέτης.

καὶ ἔμοιν καὶ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. Ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα δὲν ἔχει
οὕτω καὶ μὲ τὸν Χριστόν. Σᾶς βεβαιῶ ὅτι πᾶν ὅ,τι παρατηρῶ
εἰς αὐτὸν κυνέτον θαυμασμὸν καὶ τὴν ἐκπλήξεν μουν τὸ πνεῦμά
του μὲ φέρει εἰς ἀπορίαν καὶ ή ἐκπλήρωσις τῆς θελήσεως του εἰς

Ναπολέων

ἀμηχανίαν. Μετοξὺ αὐτοῦ καὶ οίονδήποτε ἄλλον ἐν τῷ κόσμῳ
δὲν εἴραι δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ οὐδεμία σύγκρισις εἰνε τῷ ὅτι
αἰθύπαροτον ὅν οἱ ἰδέαι καὶ τὰ οἰστήματά του, αἱ ἀλήθειαι,
τὰς δροίας εναγγελίζει, δ ἰδιαίτερος του τεόπος εἰς τὸ πεάθειν,
οὔτε ὑπὸ τοῦ ἀνθρωπίνου διοργανισμοῦ ἐξηγοῦνται οὔτε ἡπὸ τῆς
φύσεως τῶν πραγμάτων. Ἡ γέρρησίς του καὶ ή ιστορία τῆς
ζωῆς του, τὸ ἀπέραντον βάθος τῆς διδασκαλίας του, ήτις συνέ-
χεται μὲν μετὰ τῶν ισχυροτάτων δυσκολιῶν, τὰς δροίας ὅμως
καὶ αὗτη μόνη λένε ἀξιοθαυμάσιως, τὸ εναγγέλιόν του, ή ἐμφά-
ντισίς του, τὸ κράτος του, ή πορεία του κατὰ τοὺς αἰῶνας καὶ

τὰ βασίλεια, εἶνε πρὸς ἐμὲ ἀδιάλυτον, τεράστιον μυστήριον, τὸ δποῖον μήτε νὰ δρυηθῶ μήτε νὰ ἔξηγήσω δύναμαι.

Ο Χριστός, ἔξηκολούθησε λέγων ὁ Ναπολέων, ἔχων δλίγους ἀσθενεῖς καὶ ἀδυνάτους μαθητάς, κατεδικάσθη εἰς θάνατον. Κατὰ τὴν ὥραν τοῦ θανάτου τον οἱ ἵερεῖς τῶν Ἰουδαίων ἐλέσσων καὶ ἀντοῦ, τὸ ἔθρος του τὸν περιεφρόνει, οἱ ἕδιοι μαθηταὶ του τὸν ἐγκατέλιπον καὶ τὸν ἀληγορήθησαν¹⁾ «Θὰ μὲ συλλάβωσιν, εἶπε, καὶ θὰ μὲ σταυρώσωσιν» θὰ παραδοθῶ εἰς κεῖρας ἀνόμων ἀλλ’ ἀφ’ οὗ ἡ θεία δικαιοσύνη ἔξιλεωθῇ καὶ ἡ ἀμαρτία ἀρθῆ ἐκ τοῦ κόσμου διὰ τῶν παθημάτων μου, ὁ σύνδεσμος τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τοῦ Θεοῦ θέλει ἀνανεωθῆ καὶ ὁ θάνατος μου θέλει εἶραι ζωὴ τῶν μαθητῶν μου, οἵτινες θέλουσι κρατινθῆ ἐπὶ μᾶλλον ἐν τῇ πίστει ἀνεν ἐμοῦ παρὰ μετ’ ἐμοῦ, βλέποντες τὴν ἀνάστασίν μουν θέλω δ’ ἀναβῆ εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ θέλω πέμψῃ αὐτοῖς πνεῦμα, τὸ δποῖον θέλει τοὺς καθοδηγήσῃ. Ναύτοι τὸ Ηνεῦμα τοῦ Στιανοῦ θέλει ἐνισχύσει αὐτοὺς νὰ τοήσωσι τὸ εναγγέλιόν μουν θέλουσι δὲ πιστεύσῃ εἰς αὐτό, θέλουσι τὸ κηρύξῃ καὶ θέλουσιν ἐπαγαφέοη εἰς τὴν ὅδον τῆς ἀληθείας τὸν ἀποπλανηθέντα ἀπ’ αὐτῆς κόσμον». Καὶ ἡ πρόδρομος αὕτη — λέγει ὁ Ναπολέων — ἡ τοσοῦτον καταλλήλως κληθεῖσα ὑπὸ τοῦ Παύλου «Μωρία τοῦ Σταυροῦ», ἡ πρόδρομος αὕτη τοῦ τοσοῦτον ἀθλίως σταυρωθέντος ἔξεπληρώθη· ἐπὶ τριακόσια ἔτη τὸ αἷμα τῶν χριστιανῶν ποταμηδόν ἔρρευσεν· ἀλλὰ πανταχοῦ οἱ Χριστιανοὶ ἐπιπτον καὶ πανταχοῦ ἐθριάμβευον.

«Μή μοι λέγετε, ἐπανέλαβεν ὁ Ναπολέων, περὶ τοῦ Καίσαρος καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου, περὶ τῶν κατακτήσεών των καὶ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, τὸν δποῖον ἥγαναν εἰς τὰς καθόδιας τῶν στρατωτῶν ἀλλ’ εἴδετε ποτε ὅτι τεκνός (ἀνθρωπος) ἔκαμε κατακτήσεις μὲ μικρὸν στρατὸν πάντη πιστὸν καὶ ἀφωσιωμένον εἰς τὴν μνήμην του; „Ολοὶ οἱ στρατοὶ μουν μὲ ἐγκατέλιπον, ὡς οἱ Καρχηδόνιοι ἐγκατέλιπον τὸν Ἀρρίβαν. Τοιαύτη εἶνε ἡ ἡμετέρα δύναμις! Μίαν μόνον μάχην ἀν ἀπολέσωμεν, ἔξοντούμεθα καὶ εἰς

1) Ἐννοεῖ τὸν Πέτρον.

τὴν συμφοράν μας οἱ φίλοι μας μᾶς ἐγκαταλιμπάνουσι καὶ διασκορπίζονται· ἀλλ᾽ ή πρόδοσ ηῆς πίστεως καὶ ή κυβέρνησις τῆς Ἐκκλησίας εἶνε ἀδιάκοπον θαῦμα !

Τὰ ἔθνη παρέρχονται· οἱ θρόνοι κρημνίζονται ἀλλ᾽ ή Ἐκκλησία διαμένει. Ὁ Χριστὸς ἔδειξεν ὅτι ἡτο νῖδος τοῦ Αἰωνίου, διότι ὀλιγόρησε τὸν χρόνον. Ἀπασαι αἱ διδασκαλίαι αὐτοῦ εἰς ἐν μόνον καὶ τὸ αὐτὸν πρᾶγμα περιστρέφονται, τὴν Αἰωνιότητα. Τὸ Εὐαγγέλιον δὲν εἶνε βιβλίον, εἶνε ζῶν τι, τὸ δποῖον ἔχει ἐνεργητικότητα, ἔχει δύναμιν, ἥτις καταβάλλει πᾶν τὸ εἰς τὴν ἐπέκτασιν αὐτοῦ ἐναντιούμενον. Παρατηρήσατε το ἐπὶ τῆς τραπέζης ταύτης τὸ βιβλίον τοῦτο· ὑπερτερεῖ πάντα τὰ ἄλλα (καὶ ἔθεσεν ἀξιοπρεπῶς τὴν χεῖρα ἐπ’ αὐτοῦ), καὶ δὲν λείπω συγχάκις νὰ τὸ ἀναγνώσκω καὶ καθ’ ἐκάστην τὴν αὐτὴν αἰσθάνομαι εὐχαριστησιν. Οὐδέποτε δὲ ή ψυχὴ ἀποπλανᾶται, ὅταν ἔχῃ τοιούτον βιβλίον δόηγόν ἀφοῦ δὲ ἄπαξ ὁ Θεὸς καταλάβη τὸ πνεῦμα ἡμῶν, εἶνε φίλος μας, πατήρ μας καὶ ἀληθῶς Θεὸς ἡμῶν ὁ Χριστὸς λαλῶν ἀνάπτει ἐντὸς ἡμῶν φλόγα ἀγάπης, ἥτις καταναλίσκει τὴν φιλαντίαν καὶ καταβάλλει πᾶσαν ἄλλην ἀγάπην.

Ναί ! καὶ ἔγὼ ἐπροξένησα τὴν ἀγάπην εἰς τὰ πλήθη, ὥστε νὰ ἀποθάνωσιν ὑπὲρ ἐμοῦ ἀλλ’ εἰς ὅλα ἡτο ἀνάγκη νὰ εἴμαι καὶ ἔγὼ παρών. Ναί ! ἡτο ἀνάγκη ή λάμψις τοῦ δρθαλμοῦ μου, ή φωνή μου, λόγοι ἐξερχόμενοι ἀπὸ τοῦ στόματός μου ν ἀνάμιωσι τὸ πῦρ ἐντὸς τῶν καρδιῶν των· καὶ εἶχον μὲν τὴν δύναψιν ταύτην ἀλλὰ ποτὲ δὲν ἡδυνήθην νὰ τὴν μειαδώσω καὶ εἰς ἄλλους· ἐνῷ τώρα ενρίσκομαι εἰς τὴν Ἀγίαν Ἐλένην μόρος καὶ προσηρημένος ἐπὶ τοῦ βράχου τούτου, ποῖος μάχεται καὶ κερδίζει μάχας δι’ ἐμέ ; Ποῖος ἀγωνίζεται δι’ ἐμὲ εἰς τὴν Ἔδραν πηρ; ποῦ εἴνε οἱ φίλοι μου ; Ναί, δύο ἢ τρεῖς, τοὺς δύοίους ἡ πίστις σᾶς ἀποθανατίζει, συμμετέχετε τῆς ἐξορίας μου καὶ μὲ παρηγορεῖτε ἐν αὐτῇ . . . ». Καὶ ή φωνή τεῦ αὐτοκράτορος ἔτρεμεν ἐν τῆς συγκινήσεως καὶ ἐπὶ τυρα ὥσαν ἔμεινε σιωπῶν· εἶτα δὲ ἐξηκολούθησε λέγων : Ναί, ναί, ή ζωή μου ἐλαμψεν ἄλλοτε μὲ ὅλην τὴν λάμψιν τοῦ διαδήματος καὶ τοῦ θρόνου, ἀλλὰ τώρα

ἀποθνήσκω πρὸ τοῦ καιροῦ μου καὶ τὸ σῶμά μου πρέπει νῦν ἀπέλθῃ εἰς τὴν γῆν. Πότα δὲ ἄβυσσος μεταξὺ τῆς Ἰδικῆς μου ἐσχάτης συμφορᾶς καὶ τῆς βασιλείας τοῦ Χριστοῦ, ἣτις ἐπισπῆται μᾶλλον καὶ μᾶλλον τὴν ἀγάπην καὶ τὸ σέβας πάντων καὶ ἡτοι ἐπεκτείνεται ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν».

ΤΕΛΟΣ

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

1	Ἐωθινὸν ἄσμα Ἡλ. Τανταλίδου	Σελ.	4
2	Ἐκ Θεοῦ δρχεσθε	»	5
3	Ο οὐράνιος Ιατρὸς	»	6
4	Φιλοστοργία τῷ Δασίδ	»	8
5	Φιλόστοργος μήτηρ	»	9
6	Ἡ κόρη τοῦ Ἰωάννου Γαλάτου (ποίημα)		
	Ἀλ. Σούτσου	»	11
7	Ἄδελφικὴ στοργὴ	»	14
8	Ἄδελφικὴ ἀγάπη (ποίημα δημῶδες)	»	15
9	Γενναιότης μητρός	»	15
10	Ο ἴππος (πραγματογνωσία)	»	17
11	Ἐσπέρα ἐν τῷ δάσει	»	19
12	Οἱ τρεῖς κύριοι του ἀνθρώπου	»	19
13	Τὰ ἔργα τῆς ψυχῆς	»	20
14	Ἡ φιλόδοξος ἑλικτη	»	22
15	Τὰ λατομεῖα τῆς Πεντέλης	»	23
16	Ἡ ζενιτεῖα (ποίημα)	»	25
17	Αἱ μέλισσαι	»	28
18	Κλεάνθης ὁ ἐπονομασθεὶς φρέαντλης	»	29
19	Το ἀμπέλι: (δημῶδες)	»	30
20	Ο ἔτεδος (πραγματογνωσία)	»	31
21	Θεοῦ παρουσία (ποίημα Α. Ραγκαβῆ)	»	33
22	Ἡ ἀξία καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἔργασίας σίας του ἀνθρώπου	»	34
23	Ο κεκρυμμένος θησαυρὸς (ποίημα Ν. Τίγγλέση)	»	35
24	Ο Εὔριπος τὸ στενὸν τῆς Χαλκίδος (περιγραφὴ)	»	36
25	Ἡ Ζάκυνθος (περιγραφὴ).	»	36
26	Δάμων καὶ Φιντίας.	»	38
27	Ορκος πίστεως εἰς τὴν φιλίαν καὶ παρακαλὴν αὐτῇ: (ποίημα Ι. Ισηγόνη).	»	40
28	Ἡ θύναμις τῶν γραμμάτων	»	42
29	Τὰ Μετέωρα ἐν Θεσσαλίᾳ	»	43
30	Ο Ἀθως (ποίημα)	»	46
31	Ἡ χελιδὼν (πραγματογνωσία)	»	46
32	Σκέψεις περὶ ἔργασίας καὶ ὀνηρίας	»	47

33	Περὶ τῆς θρησκείας τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων	»	48
34	Περὶ μαντείων.	»	51
35	Πανελλήνιοι ἀγῶνες.	»	53
36	Ἡ κοιλὰς τῶν Τεμπῶν ἐν Θεσσαλίᾳ (περιγραφή)	»	56
37	Οἰδίπους ὁ βασιλεὺς τῶν Θηβῶν	»	58
38	Θάνατος Ἐτεοκλέους καὶ Πολυνείκους—Ἀντιγόνη.	»	60
39	Ο Κροῖσος καὶ ὁ Σολῶν.	»	65
40	Ἡ πατρίς.	»	68
41	Φιλοπατρία τοῦ Κοδρού.	»	69
42	Τὸ Ναυπλίον (περιγραφή)	»	71
43	Ἀριστείδης ὁ δίκαιος	»	72
44	Θεμιστοκλῆς ὁ Ἀθηναῖος.	»	73
45	Ο Ἀριστείδης ἐν τῇ εἰ Σαλαμῖνι ναυμαχίᾳ	»	74
46	Σωκράτης.	»	75
47	Μονολογος Σωκράτους (ποίημα Τερτσέτη)	»	79
48	Δημοσθένης ὁ μέγιστος τῶν ῥητόρων	»	81
49	Ἡ Πνύξ (περιγραφή)	»	85
50	Φωκίωνος μεγχλοφροσύνη.	»	86
51	Ἡ Στύζ (περιγραφή)	»	89
52	Ο Ἀριστείδης εἰς τὴν ἐν Πλαταίαις μάχην.	»	90
53	Σύνεσις, πραστήρ, ἀσυνεσία—Θεμιστοκλῆς—Εύρυθιάδης	»	91
54	Μεγαλοφροσύνη Φερούκιου	»	92
55	Ἀριλοκέρδεις Κουρέου Δεντάτου	»	92
56	Ο Κιγκιννάτος καὶ τὸ σύρτον του.	»	93
57	Τιμιότης Ρηγούλου.	»	94
58	Ο λέων καὶ ὁ Ἀνδροκλῆς	»	95
59	Ἐξομολογήσεις τοῦ Σίμωνος	»	97
60	Ὑπερήφρανος ὁς ἡ Ἀρχήν	»	105
61	Ο Θεός καὶ ὁ θάνατος (ποίημα I. Καρρασούτσα)	»	108
62	Ἡ Ἀρκαδία (περιγραφή)	»	109
63	Αλέξανδρος ὁ Μέγας	»	110
64	Ὑποταγὴ τῶν Μαχλῶν εἰς τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον	»	115
65	Καλλωπισμὸς τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ Περικλέους	»	118
66	Περὶ τοῦ σχίσματος τῶν Ἐπικλησιῶν	»	122
67	Ἀλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων	»	124

68	Κωνσταντίνος ὁ Παλαιολόγος. — Πολιορκία καὶ ἀλωσις τῆς Κων]πόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων	»	129
69	Ἡ ἀλωσις τῆς Κων]πόλεως (δημῶδες).	»	138
70	Ωδὴ εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας (ποίημα Ι· Καρασούτσα)	»	138
71	Οἱ Γενίτσαροι	»	141
72	Ὁ Κατσαντώνης	»	144
77	Οἱ Σουλιώται	»	148
78	Ἀλῆ πασσᾶς	»	149
79	Πρώτη ἐκστρατεία τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ κατὰ τοῦ Σουλίου	»	150
80	Δευτέρα ἐκστρατεία τοῦ Ἀλῆ κατὰ τοῦ Σου- λίου	»	151
	Ἡ φυγὴ (ποίημα Σ. Βαλάωρίτου)	»	156
81	Τρίτη ἐκστρατεία τοῦ Ἀλῆ κατὰ τοῦ Σουλίου	»	160
82	Ταλαιπωρίαι Σουλιωτῶν.	»	162
83	Ο μοναχὸς Σαμουὴλ	»	163
84	Ἐξορία τοῦ Φώτου.	»	163
85	Ἐπιτυχία Σουλιωτῶν. — Προδοσία Πήλιου Γούση	»	164
86	Τελευταῖα μάχη εἰς τὸ Κιούγγι τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς	»	170
87	Ἐξοδος Σουλιωτῶν.	»	171
88	Παρασπονδία	»	173
89	Ο Σαμουὴλ (ποίημα Σ. Βαλαωρίτου)	»	176
90	Ο Χριστιανισμὸς πανάκεια τῆς ἀνθρωποτητος	»	184
91	Ιδέαι τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος περὶ τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας	»	185

Αριθ. Πρωτ. 7704
Διεκπ. 7048

Ἐν Ἀθήναις τῇ 11 Μαΐου 1901

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ
ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Πρόδει τὸν κ. Ν. Βραχνόν,

"Ἐζούτες ὅπ' ὅψει τὸν Νόμον ΒΤΓ' τῆς 12 Ἰουνίου 1895,
τὸ σχετικὸν Βασιλικὸν Διάταγμα τῆς 28ης Ὁκτωβρίου ἡδίου
ἔτους, τὰς προκηρύξεις περὶ διαγωνισμοῦ διδακτικῶν βιβλίων
τῆς στοιχειώδους ἐκπαίδευσεως καὶ τὴν ἔκθεσιν τῆς οἰκείας Ἐπι-
τροπείας, δηλοῦμεν ὑμῖν, ὅτι ἐγκρίνομεν τὸ ὅφ' ὑμῶν εἰς τὸν
διαγωνισμὸν ὑποβληθὲν Ἀναγνωσματαρίου, διπλασιαζόμενον
ἐπὶ πενταετίαν ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ προσεχοῦς σχολικοῦ ἔτους
ὅς διδακτικὸν βιβλίον διὰ τὸν μαθητὰς τῆς Δ' τάξεως τῶν
δημοτικῶν σχολείων ἐν γένει.

Καλεῖσθε δ' ὅπως ἐπελέσητε τὰ ὑπὸ τοῦ εἰδημένου Νόμου
κλπ. ὑπαγορεύμενα καὶ τὰς ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπείας ἀναγραφομέ-
νας παρατηρήσεις.

Ο 'Υπουργός:
Σ. Ε. ΣΤΑΗΣ

Στέφ. Μ. Παρίσης

ΑΡΙΘ. { Πρωτ. 20,207
 { Διεκπ. 17,652 Ἐν Ἀθήναις, τῇ 13 Ὁκτωβρίου 1902.

Πρόδει τὸν κ. Ν. Ι. Βραχνόν.

"Ἐζούτες ὅπ' ὅψει τὸν νόμον ΒΤΓ' τῆς 12 Ἰουνίου 1895,
περὶ διαγωνισμοῦ τῶν διδακτικῶν βιβλίων τῆς στοιχειώδους ἐκ-
παίδευσεως καὶ τὴν ἔκθεσιν τῆς οἰκείας Ἐπιτροπείας δοξομεν
τὴν τυμὴν τοῦ ἐγκριθέντος Ἀναγνωσματαρίου διὰ τὴν Δ'
τάξιν τῶν δημοτικῶν σχολείων εἰς λεπ. 70 (έβδομάκοντα)

Ο 'Υπουργός
Σ. Ε. ΣΤΑΗΣ

Στέφ. Μ. Παρίσης.